

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bc. Daniel Hochmuth

(Historické vědy – Nejnovější dějiny se zaměřením na Evropu, Navazující
magisterské studium, 6. semestr, prezenční forma)

**Príspevok k problematike verejného pôsobenia študentských hnutí
v Spojených štátoch amerických v šesťdesiatych rokoch dvadsiateho
storočia**

(Diplomová práce)

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Martin Kovář, PhD.

Praha 2011

Rád by som poďakoval vedúcemu práce, pánovi Doc. PhDr. Martinovi Kovářovi, PhD., za cenné pripomienky a rady a celkovú pomoc pri vypracovávaní diplomovej práce.

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracoval samostatne, že som citoval všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola použitá v rámci iného vysokoškolského štúdia k získaniu rovnakého alebo iného titulu.

V ..... dňa .....

Podpis .....

Résumé

The Contribution to the Problems of Public Activities of the Student Movement in the United States of America in the 1960s

In many aspects, the 1960s were a turning point in the history of the post-war world. Great number of political, as well as social and cultural turbulences took place during the decade, changing the world in a significant way. Social movements (which student movement was a part of – and an important one, one should add) contributed to these changes in many ways. After the “silent fifties” which almost completely lacked any form of political or social involvement of ordinary citizens, the sixties brought wave after wave of social disturbances, commotions, and even riots. First the civil rights movement, then the anti-war and student movements, tried to transform the American society into a better one. Students gathered around the issue of the Vietnam War, turning it into a cornerstone of their political agenda and even though they participated in a number of other (often more constructive) activities, these got necessarily overshadowed by the war issue. In order to gain more members, the student movement was forced to adopt more militant and violent kind of actions, which eventually estranged its members to the majority society. When we take into consideration the distorted lens of the major media, it is no doubt that the Americans mostly disregarded the student movement. The movement tried to overcome this vicious circle by adopting even more radical type of actions which led only to further alienation from the society. In the end, the movement fell victim to its own long suppressed problems and imploded from inside. A fragment of the most radical members went underground, trying to wage war using terrorist-like methods, but even their fight couldn't last long. But despite its inglorious end, the student movement was an important part of the 1960s and even today remains an interesting phenomenon.

Obsah

Résumé.....	3
Zoznam použitých skratiek	5
Úvod.....	7
Prvá kapitola.....	12
Druhá kapitola.....	36
Tretia kapitola	74
Štvrtá kapitola	107
Piata kapitola.....	129
Záver	154
Obrazová príloha.....	159
Zoznam použitých prameňov a literatúry	168

Zoznam použitých skratiek

CFDT - Confédération française démocratique du travail

CGT - Confédération générale du travail

CIA – Central Intelligence Agency

CVN - Comité Vietnam National

ERAP – Economic Research and Action Project

FBI – Federal Bureau of Investigation

FER - Fédération des étudiants révolutionnaires

FNEF - Fédération nationale des étudiants de France

HUAC – House Un-American Activities Committee

JCR - Jeunesse communiste révolutionnaire

JEC - Jeunesse étudiante chrétienne

LID – League for Industrial Democracy

M2M – May 2nd Movement

M-CUP – Minneapolis Community Union Project

MRJC - Mouvement rural de la jeunesse catholique

NAACP – National Association for Advancement of Colored People

NATO – North Atlantic Treaty Organization

NLF – National Liberation Front

PLP – Progressive Labor Party

ROTC – Reserve Officers Training Corps

SANE – National Committee for a SANE Nuclear Policy

SCLC – Southern Christian Leadership Conference

SDS – Students for a Democratic Society

SNCC – Student Nonviolent Coordinating Committee

UEC - l'Union des étudiants communistes

UJCML - l'Union des jeunesses communistes marxistes-léninistes

UNEF - l'Union nationale des étudiants de France

VDC – Vietnam Day Committee

Úvod

Šesťdesiate roky sú obdobím, ktoré dlhodobo priťahuje pozornosť historikov. Politické, spoločenské a kultúrne turbulencie, ktorých bola dekáda svedkom, poskytujú dostatok priestoru k historickému výskumu. Či už sa jedná o kubánsku raketovú krízu, vojnu vo Vietname, pôsobenie prezidenta Kennedyho, hnutie za občianske práva, protivojnové demonštrácie, rozmach rockovej hudby alebo hnutie *hippies*, toto obdobie poskytuje nepreberné množstvo tém, ktorými sa historik môže zaoberať. Šesťdesiate roky boli nepokojnou dekádou, ktorá zbúrала mnohé istoty dovtedajšieho sveta. Dodnes má táto dekáda v spomienkach ľudí, čo ju zažili, výnimočné postavenie – ktoré vyznieva o to markantnejšie v porovnaní s rokmi päťdesiatymi a sedemdesiatymi (toto „vyčnievanie“ šesťdesiatych rokov v historickej pamäti existuje na Západe rovnako ako v našich zemepisných šírkach, hoci príčiny sú pochopiteľne rozdielne). V Spojených štátoch amerických bývajú šesťdesiate roky spájané predovšetkým s „inváziou“ mladej generácie do verejného života, ktorá mala rôzne podoby ako aj dôsledky. Sociálne hnutia, ktoré v tomto období významne pomáhali formovať americkú spoločnosť, boli do značnej miery (hoci nie výlučne) tvorené mladými ľuďmi. Na rozdiel od *silent generation* päťdesiatych rokov mali títo mladí ľudia pocit, že sú osobne zodpovední za to, akým smerom sa bude historický vývoj ďalej uberať. Ich postoje a ciele boli idealistické a často až nerealistické. Napriek tomu sa im v mnohých ohľadoch podarilo dosiahnuť pozoruhodné úspechy, hoci tie bolo mnoho krát vidieť až s odstupom času. Medzi tieto hnutia patrilo hnutie za občianske práva, hnutie *hippies*, feministické hnutie, hnutie proti jadrovému zbrojeniu, hnutie proti vojne vo Vietname – a v neposlednom rade študentské hnutie, ktoré spájalo rôzne témy a ktorým sa v tejto práci zaoberám.

Existuje celé množstvo prístupov, ktoré môžeme pri skúmaní šesťdesiatych rokov (a konkrétnejšie pri skúmaní študentského hnutia) využiť. Dekádu je možné chápať ako obdobie „očistnej kúry“ Západného sveta, ktorý sa, po dlhom boji s vonkajším nepriateľom, konečne prostredníctvom svojej mladej generácie pozrel do zrkadla, aby zistil, že jeho obraz nie je práve lichotivý. Z iného uhlu pohľadu sa šesťdesiate roky môžu javiť ako slepá ulička, kde u určitých skupín obyvateľstva prevládol idealizmus nad racionálnym uvažovaním. V tomto kontexte sa pôsobenie sociálnych hnutí nejaví ako „náprava demokracie“ ale skôr ako neschopnosť

vyrovnať sa s realitou sveta. Pri písaní tejto práce som zaujímal odlišný postoj – snažil som sa šesťdesiate roky (a konkrétne pôsobenie študentského hnutia) chápať v kontexte predchádzajúceho obdobia, čo v tomto prípade boli päťdesiate roky. Behom nich totiž príslušníci hnutia vyrastali, tvorili si názor na svet a voči nim sa neskôr vymedzovali. Snažil som sa pritom brať do úvahy aj sociálne (posilňovanie strednej triedy) a ekonomické (bohatnutie širokých vrstiev obyvateľstva) faktory, ktoré dovolili študentskému hnutiu vzniknúť. Mojim cieľom však nebolo popísať samotný vznik študentského hnutia, ale spôsoby a mechanizmy, ktorými sa hnutie snažilo oslovovať verejnosť a ovplyvňovať verejnú mienku vo svoj prospech. Považoval som však za nevyhnutné sa aspoň v skratke dotknúť problematiky vzniku a „koreňov“ hnutia, nakoľko sa mnohé jej aspekty neskôr v pôsobení hnutia odrážali. Týmto otázkam sa venujem v prvej kapitole práce.

Pri skúmaní verejného pôsobenia hnutia som sa rozhodol oddeliť (minimálne pre účely výskumu) teoretické východiská a inšpirácie, ktorými sa hnutie behom svojho pôsobenia riadilo, od ich konkrétnej aplikácie v praxi a prípadného vlastného prínosu hnutia. Študentské hnutie nevzniklo vo vákuu a malo možnosť čerpať z celého radu vzorov (či už teoretického alebo praktického charakteru), ktoré jeho pôsobenie uľahčovali. Hnutie však zároveň tieto vzory a inšpirácie nepovažovalo za záväzné a ďalej s nimi pracovalo, pričom ich v konečnom dôsledku často pretvorilo do úplne inej podoby. V práci a pôsobení hnutia je tiež možné odlíšiť niekoľko rozdielnych „prúdov“ či „smerov“, ktoré boli vo vzťahu k verejnosti používané. Tieto smery neboli striktné oddelené ani definitívne, napriek tomu však každý z nich vykazoval určité prvky, ktoré ho od ostatných odlišovali. Rozbor týchto smerov, spolu s popisom teoretických východísk hnutia a ich následnej aplikácie v reálnom pôsobení, predkladám v druhej a tretej kapitole.

Študentské hnutie bolo v prvom rade hnutím sociálnym a politickým, no jeho pôsobenie zasahovalo tiež do oblasti kultúry a umenia. V šesťdesiatych rokoch dochádzalo k značnému rozmachu populárneho umenia a populárnej kultúry, ktoré pôsobenie hnutia často nejakou formou reflektovali. Podobne sa hnutie samotné snažilo osloviť širšie spoločenské vrstvy prostredníctvom umenia, pretože sa tak jeho myšlienky mohli dostať k omnoho širšiemu okruhu ľudí. Umenie hnutia však bolo vždy v prvom rade politické – umelecká hodnota bola až na druhom mieste. Vznikala tak určitá forma vonkajšej propagandy, ktorú hnutie smerovalo (s väčším či menším úspechom) na väčšinovú spoločnosť. Myšlienky hnutia síce oslovili viacerých

„elitných“ umelcov, ktorý ich vo svojich dielach reflektovali, no ich najväčší dosah bol nepochybne v sfére populárneho umenia, predovšetkým populárnej hudby. Vzájomnými vzťahmi hnutia, umenia a spoločnosti sa zaoberám v štvrtej kapitole.

V poslednej kapitole predkladám komparáciu amerického a francúzskeho študentského hnutia. Francúzsky príklad sa mi zdal vhodný z niekoľkých dôvodov – okrem toho, že dobre vykresľuje medzinárodný charakter, ktorý hnutie v priebeh šesťdesiatych rokov nepochybne získalo, nám pomáha objasniť, prečo študentské hnutie v Spojených štátoch v napĺňaní viacerých cieľov zlyhalo. Tam, kde vidíme úspech jedného hnutia, nám o to markantnejšie vyznie neúspech druhého. V žiadnom prípade nebolo mojim cieľom vyzdvihnúť „úspechy“ francúzskeho hnutia a použiť ich proti hnutiu v Spojených štátoch. Snažil som sa skôr poukázať na rozdielny charakter dvoch hnutí, ktorý vyplýval z rozdielných politických, spoločenských a kultúrnych podmienok dvoch krajín. Rozdielny priebeh fungovania hnutia bol v tomto kontexte ich logickým dôsledkom. Preceňovať „úspechy“ či „neúspechy“ jedného či druhého hnutia by bolo neúčelové a v mnohých ohľadoch zbytočné – v konečnom dôsledku totiž obe hnutia podľahli vnútornému rozkladu a tlaku konzervatívnejších zložiek spoločnosti. Komparácia nám však umožňuje všimnúť si dôležité rozdiely medzi dvoma hnutiami, ktoré by inak zostali opomenuté. Mnohé faktory hnutia, ktoré by sme mohli mylne považovať za samozrejmé, nám vďaka komparácii dávajú zmysel, len keď vezmeme do úvahy špecifické rysy danej krajiny. Treba tiež poznamenať, že často to nie sú ani tak odlišnosti, ako skôr podobnosti, ktoré nás pri komparácii dvoch hnutí prekvapia. Problematika študentských hnutí tak nadobúda do určitej miery nový rozmer.

Vzťah študentského hnutia a verejnosti bol pomerne komplikovaný a menil sa postupom času. Vo svojej diplomovej práci som sa snažil zachytiť jeho hlavné obrysy a popísať základné mechanizmy, ktorými sa hnutie snažilo na verejnosť pôsobiť. Snaha hnutia bola ale len jedným z mnohých faktorov, ktoré názor verejnosti utvárali. Medzi ďalšie patrili médiá (ktoré o hnutí informovali), politická situácia, realita bipolárneho sveta, odlišné životné skúsenosti staršej generácie a ďalšie. V žiadnom prípade som sa nesnažil podať podrobný popis vzniku, fungovania a zánik študentského hnutia v Spojených štátoch ako takého, nakoľko na túto tému už vzniklo veľké množstvo kvalitných historických prác. Mojim cieľom bolo predovšetkým preskúmať vzťah hnutia a verejnosti a v súvislosti s tým som bol nútený voliť, čo do práce zahrnúť a čo už nie. Viaceré aspekty fungovania hnutia sú

tu preto spomenuté skôr okrajovo – to však bolo dané limitovaným rozsahom diplomovej práce – a pre pochopenie rozoberanej problematiky ani nebolo potrebné do hĺbky rozoberať všetky aspekty fungovania hnutia.

Behom výskumu som vychádzal predovšetkým z prameňov súvisiacich s fungovaním hnutia – publikácií a periodík, ktoré hnutie vydávalo, kníh, ktoré jeho členovia napísali a dokumentov, ktoré s jeho prácou súviseli. Pri skúmaní teoretických východísk hnutia som vychádzal tiež z diel, z ktorých hnutie samotné čerpalo teoretickú inšpiráciu a ktoré jeho členovia čítali (tými sa podrobnejšie zaoberám v druhej kapitole). Prihliadal som tiež k dobovej tlači a mediálnym správam, pretože tie sprostredkúvali obraz hnutia verejnosti. Prameňov tohto druhu je pomerne veľké množstvo; hnutie behom svojej existencie vyprodukovalo množstvo najrôznejších dokumentov a publikácií, ku ktorým je aj dnes možné sa dostať (viacero z nich vyšlo neskôr v špecializovaných edíciách). Cenným zdrojom boli tiež zozbierané a vydané rozhovory s pamätníkmi či priamymi účastníkmi rozoberaných udalostí, ktorých tiež existuje niekoľko a poskytujú často veľmi cenný a nový pohľad na problematiku. Takýmito knihami sú napríklad *"Takin' it to the streets": A Sixties Reader* (New York 2003) autorov Alexandra Blooma a Winiho Breinesa alebo *From Camelot to Kent State: The Sixties Experience in the Words of Those Who Lived It* (New York 1987) Joan a Roberta Morrisonovcov.

Čo sa sekundárnej literatúry týka, k problematike študentských hnutí jej vyšlo značné množstvo a nie je už v silách jednotlivca ju všetku spracovať. Vychádzal som preto skôr z diel, ktoré boli pre historiografiu hnutia skutočne zásadné, alebo poskytlí nejakým spôsobom zaujímavý alebo relevantný pohľad na konkrétnu otázku. Medzi zásadné diela patrí v prvom rade kniha *Years of Hope, Days of Rage* (New York 1987) Todda Gitlina, ktorý sám v prvej polovici šesťdesiatych rokov pôsobil ako prezident jednej z najvýznamnejších študentských organizácií, Students for a Democratic Society. Vydal tiež štúdiu *The Whole World Is Watching* (Berkeley 1980), kde sa venoval vzťahu medzi študentským hnutím a americkými médiami. Zaujímavú prácu zaoberajúcu sa hnutím vydal už v roku 1967 sociológ a psychológ Kenneth Keniston. V knihe s názvom *Young Radicals* (New York 1968) preskúmal motívy, ktoré viedli konkrétnych mladých ľudí k práci pre hnutie a podal jedinečný psychologický obraz člena hnutia. Podobnými otázkami sa zaoberal aj Seymour Martin Lipset v knihe *Passion and Politics* (Boston 1971), kde okrem

psychologických pohnútok členov riešil aj ich vzťah k väčšinovej spoločnosti a vzťah väčšinovej spoločnosti k nim. Študentským hnutím sa zaoberal aj Milton Viorst, ktorý sa v knihe *Fire in the Streets* (New York 1979) podrobne venuje viacerým jeho lídrom. Čo sa týka problematiky médií a ich vzťahu k hnutiu, okrem už spomínanej Gitlinovej štúdie som vychádzal z knihy Herberta Gansa *Deciding What's News A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time* (New York 1980), ktorá je podrobnou štúdiou fungovania veľkých amerických médií v šesťdesiatych rokoch. Kníh, ktoré sa zaoberajú hnutím alebo šesťdesiatymi rokmi zo širšej perspektívy je nespočetné množstvo, spomeniem preto len tie najdôležitejšie. V prvom rade je to rozsiahla komparatívna štúdia britského historika Arthura Marwicka *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy and the United States, c.1958-c.1974* (Oxford 1998), v ktorej sa do hĺbky venuje politickým, spoločenským, umeleckým aj kultúrnym aspektom doby. Spojeným štátom sa zas venuje kniha *America Divided: The Civil War of the 1960s* (New York 2004) dvojice autorov Maurica Issermana a Michaela Kazina. Z novších prác by som spomenul napríklad *1968: The Year That Rocked the World* (Londýn 2004), kde sa autor Mark Kurlansky venuje medzinárodnému aspektu roku 1968. Čo sa umenia týka, vychádzal som napríklad z kníh *Movements in Art Since 1945* od Edwarda Lucie-Smitha (Londýn 2001), *Gates of Eden: American Culture in the Sixties* Morrisa Dicksteina (New York 1977) alebo *The Art of Protest: Culture and Activism from the Civil Rights Movement to the Streets of Seattle* Thomasa Vernona Reeda (Minneapolis 2005).

Čo sa týka francúzskeho študentského hnutia, vychádzal som z dokumentov uverejnených v knihe *Mai 68 dans le texte* (Emmanuelle Loyer, Paríž 2008) a z viacerých ďalších prác, z ktorých by som spomenul *Les clercs de 68* (Bernard Brillant, Paríž 2003), ktorá sa zaoberá rolou intelektuálov behom udalostí jari 1968, *La France des années 68* (Antoine Artous, Didier Epszajn, Patrick Silberstein, eds., Paríž 2008) alebo *Les Années 68: Le temps de la contestation* (Geneviève Dreyfus-Armand, Robert Frank, Marie-Françoise Lévy, eds., Brusel 2000). Zaujímavý pohľad na udalosti Mája 1968 podáva tiež kniha policajného prefekta Maurica Grimauda *En Mai, fait, ce qu'il te plaît* (Paríž 1977). Kompletný zoznam prameňov a literatúry uvádzam v závere práce.

Prvá kapitola

Deti „čiernobieleho desaťročia“

Keď v Spojených štátoch amerických vyšla v lete 1959 po prvý krát v necenzurovanej verzii kniha D. H. Lawrenca „Milenec Lady Chatterleyovej“ (*Lady Chatterley's Lover*), okamžite sa stala bestsellerom. Knihu, ktorá tridsať rokov kolovala medzi ľuďmi vo forme nekvalitných ohmataných výťažkov, bolo odteraz možné kúpiť v obchode. Predajnosti pomohlo aj to, že riaditeľ Americkej pošty Arthur E. Summerfield napriek povoleniu knihy vyhlásil, že sa jedná o „neslušné a obscénne dielo“ a že Pošta Spojených štátov nič podobné medzi ľuďmi distribuovať nebude.¹ Jeho rozhodnutie bolo ďalším prilievaním oleja do ohňa už tak dosť veľkej mediálnej aféry, ktorá sa okolo knihy rozpútala. Časopis *Time* o nej napísal, že „obsahuje dosť explicitných milostných scén a krátkych anglosaských slov na to, aby ukojila chůťky a toho najväčšieho milovníka pornografie.“² K zaujímavosti celej situácie prispel aj fakt, že v tejto dobe bol „Milenec Lady Chatterleyovej“ v krajine svojho vzniku, Veľkej Británii, stále zakázaný.

Rozruch, ktorý povolenie knihy D. H. Lawrenca vyvolalo, dobre ilustruje stav americkej spoločnosti konca päťdesiatych rokov. Na prvý pohľad nič nenasvedčovalo tomu, že by sa v priebehu niekoľkých rokov mali Spojené štáty (a spolu s nimi aj mnohé iné krajiny sveta) začať zásadne vnútorne meniť. Uvoľňovanie cenzúry však často pôsobí ako indikátor širších spoločenských zmien a v tomto prípade tomu tak nepochybne bolo.³ Už dva roky pred povolením „Milenca Lady Chatterleyovej“, v roku 1957, prebehol súdny proces s nakladateľstvom Lawrenca Ferlinghettiho City Lights Bookstore, ktoré bolo obvinené z šírenia obscénosti vydaním básne Allena Ginsberga „Kvílenie“ (*Howl*). Nakladateľstvo proces vyhralo, pretože básni bola priznaná umelecká a výpovedná hodnota. Bol to nesporný dôkaz toho, že umelecké kvality môžu v určitých prípadoch prevážiť nad spoločenskými konvenciami. „Milenec“ mal omnoho väčšie problémy – hlavne preto, že bol, na rozdiel od „Kvílenia“, určený širokej verejnosti. Jeho povolenie bolo znakom toho,

---

¹ Books: *The Lady's Not for Mailing*, in: *Time*, 22. júna 1959 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,937831,00.html>, 2.6. 2011).

² Books: *The Third Lady Chatterley*, in: *Time*, 4. mája 1959 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,892548,00.html>, 2.6. 2011).

³ Arthur MARWICK, *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy and the United States, c.1958-c.1974*, Oxford 1998, s. 117.

že spoločnosť sa začína meniť. Vo svetle diel, ktoré sa vynorili a bežne predávali v šesťdesiatych rokoch, sú obe spomínané diel pritom pomerne „neškodné“.

Päťdesiate a šesťdesiate roky bývajú v historiografii často dávané do protikladu. Nech je už takéto zobrazenie akokoľvek zjednodušené, nedá sa mu uprieť určitá výpovedná hodnota – obzvlášť, keď porovnáme situáciu, ktorá panovala v Spojených štátoch na prelome rokov 1959/1960 s obdobím o desať rokov neskôr. Je nesporné, že politické, spoločenské aj kultúrne zmeny prichádzali postupne; na druhú stranu je niekedy ťažké sa ubrániť využitiu „magickej hranice“, ktorú vytvára rok 1960, resp. 1970, a ktorá má oddeľovať jednu éru od druhej. Tak ako sa premietajú turbulencie *sixties* do obdobia, ktoré po nich nasledovalo, premieta sa politická a spoločenská situácia päťdesiatych rokov do rokov šesťdesiatych a z tohto kontextu ich nie je možné vytrhnúť. Pokiaľ by sme študentské a protivojnové hnutia chápali ako osamotený fenomén vzťahujúci sa čisto k vojne vo Vietname, bez jeho zasadenia do širších historických súvislostí, mnohé jeho stránky a faktory by nám nedávali zmysel.

Koncom roku 1959 označil týždenník *Time* za osobnosť roku po druhý krát za dobu svojej existencie prezidenta Dwighta Eisenhowera (po prvý krát to bolo v roku 1944).⁴ „Ike“ bol pre mnohých Američanov symbolom a zárukou stability a bezpečnosti v ére strachu z Bomby. V roku 1959 sa jeho druhé funkčné obdobie pomaly blížilo ku koncu a jeho viceprezident Richard Nixon sa chystal na prezidentskú kampaň, ktorá mala naplno vypuknúť v roku 1960. Spojené štáty sa síce už začínajú vojensky angažovať v Indočíne, pre väčšinu Američanov však Vietnam v tejto dobe predstavuje len ďalšiu z nedôležitých malých krajín juhovýchodnej Ázie. Na juhu Spojených štátov sa opäť vynára nepríjemná otázka občianskych práv. V Oklahome a Mississippi oficiálne stále platí prohibícia. Termín *hippies* verejnosť zatiaľ nepozná. Jack Kerouac je už známy autor, svoj úspech však nenesie dobre – uťahuje sa do súkromia a čím ďalej tým viac prepadáva alkoholu. Bob Dylan, ešte pod menom Robert Allen Zimmerman, študuje na University of Minnesota. Beatles sa volajú Silver Beatles. Timothy Leary sa na Harvarde pokúša dať štúdiu psychotropných látok vedecký rámeč. Skratka „LSD“ je zatiaľ známa len

---

⁴ *THE PRESIDENCY: Man of the Year*, in: *Time*, 4. januára 1960 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,869350,00.html>, 2.6. 2011).

úzkej skupine ľudí a dokonca ani antikoncepčné pilulky ešte nie sú dostupné širokej verejnosti. Adolf Eichmann je stále na slobode a Caryl Chessman nažive. Albert Camus pracuje na románe Prvý človek (*Le Premier homme*). Filmovou udalosťou roku je *Ben Hur*; číslom jedna v amerických hitparádach pieseň *Mack the Knife* vo verzii Bobbyho Darina. Väčšina Afriky je ešte pod správou európskych mocností a ľudstvo zatiaľ nedosiahlo dno Mariánskej priekopy.

Mnohé z uvedených faktov sa behom roku 1960 zmenili. V spätnom pohľade je preto jednoduché vnímať rok 1960 ako „zlomový rok“ či akýsi začiatok novej epochy v amerických dejinách. Vo svetle neskorších udalostí býva napríklad aj zvolenie Johna F. Kennedyho za prezidenta zobrazované ako významný dejinný prelom, prípadne ako určitý rozchod s predchádzajúcim smerovaním Spojených štátov. Americká spoločnosť sa však koncom päťdesiatych rokov vyznačovala skôr stabilitou a „nehybnosťou“, než snahou o hľadanie nového kurzu. Tento fakt je pre pochopenie problematiky študentských hnutí (a celkovo pre pochopenie spoločenských zmien, ktoré prebehli behom nasledujúcej dekády) kľúčový. Príslušníci protestných hnutí sa voči predchádzajúcej „pasívnej“ dobe sami úmyselne vymedzovali a svoje pôsobenie do určitej miery chápali ako jej negáciu. Hlboké spoločenské zmeny, ktoré behom šesťdesiatych rokov prebehli, mali v drvivej väčšine pôvod v predchádzajúcom období a z tohto kontextu ich nie je možné vytrhnúť. Zbežný pohľad na šesťdesiate roky môže budiť dojem, že k zmenám a turbulenciám v spoločnosti došlo často náhle a bez varovania. Určitá časť americkej verejnosti bola zaskočená, keď sa koncom šesťdesiatych rokov v uliciach ich miest začali náhle odohrávať demonštrácie a násilné zrážky s políciou a keď černošské getá odrazu začali horieť. Tieto udalosti ale boli len vyvrcholením dlhotrvajúceho procesu, ktorý do značnej miery prebiehal mimo záber väčšinovej spoločnosti a preto bola výsledná kríza pre mnohých taká prekvapivá.

Študentské hnutia šesťdesiatych rokov boli tvorené generáciou mladých ľudí narodených v priebehu prvých povojnových rokov. Toto obdobie sa vyznačovalo nárastom pôrodnosti, ktorý býva označovaný ako *baby boom*.⁵ Generácia týchto tzv. *baby boomers* prežila v päťdesiatych rokoch väčšinu svojho detstva a boli tým silne

---

⁵ Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, *America Divided: Civil War of the 1960s*, New York, Oxford 2004, s. 12.

ovplyvnení. Nezažili druhú svetovú vojnu a ani to, ako sa ľavicový mýtus o Sovietskom zväze postupne začal rozplývať v stranických čistkách koncom tridsiatych rokov a v pakte Ribbentrop - Molotov. Tieto udalosti boli pre nich dávnu minulosťou; omnoho viac ich ovplyvnili udalosti, ktoré už boli sami schopní vnímať.

Päťdesiate roky Spojeným štátom priniesli predovšetkým hospodársky rozmach a spoločenskú konformitu. Spojené štáty sa postavili do čela Západného bloku potom, čo druhá svetová vojna hospodársky aj ľudsky zruinovala európske štáty. V realite bipolárneho sveta nebol nepriateľom nejaký konkrétny národ, ale komunistický systém, ktorý západný svet považoval za hrozbu pre demokraciu. Všetko nasvedčovalo tomu, že komunizmus má tendenciu (a aj reálnu šancu) ďalej expandovať. Sovietsky zväz navonok vykazoval známky značného hospodárskeho rastu a zdalo sa, že aj v oblasti technologického pokroku mohol v dohľadnej dobe Spojené štáty dobehnúť. Riaditeľ CIA Allen Dulles v roku 1959 odhadoval, že Sovietsky zväz by mohol okolo roku 1970 dosiahnuť 60 % HDP Spojených štátov a zároveň zdôraznil, že hospodársky rozvoj Sovietskeho zväzu netreba podceňovať – zatiaľ čo v roku 1928 sa jednalo len o siedmu najsilnejšiu svetovú ekonomiku, behom tridsiatich rokov sa z nej, napriek katastrofe v podobe vojny, stala druhá najsilnejšia.⁶ Pritom desať rokov predtým, v roku 1949, sa podobný scenár zdal málo pravdepodobný. Keď riaditeľ Office of Scientific Research and Development Vannevar Bush vydal knihu *Modern Arms and Free Men* popisujúcu, ako by asi vyzerala tretia svetová vojna, upokojoval v nej americkú verejnosť tvrdením, že potrvá ešte veľmi dlho, kým Sovietsky zväz získa Bombu. Kniha však ešte len išla do tlače, keď prezident Truman ohlásil, že protivník už Bombu má.⁷

Americká vláda mala v období Trumanovho aj „Ikovho“ pôsobenia vo funkcii veľkú podporu verejnosti. „Bezpečnosť“ sa stala ústrednou témou, od ktorej sa odvíjalo všetko ostatné. Studená vojna a prehlbujúca sa bipolarita sveta spôsobila, že aj americká spoločnosť sa stala „čiernobiela“ – nepriateľ bol jasne vymedzený a kritika oficiálneho postoja alebo vládných krokov bola vnímaná veľmi negatívne. Bolo to motivované predovšetkým strachom z komunizmu, ktorý sa zdal byť na vzostupe. Vedelo sa, že sovietska ekonomika zatiaľ za americkou zaostáva, ale

---

⁶ *RUSSIAN v. U.S. GROWTH: The Latest International Numbers Game Monday*, in: *Time*, 14. decembra 1959 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,894385,00.html>, 2.6. 2011).

⁷ *Science: Can Civilization Survive?*, in: *Time*, 21. novembra 1949 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,856334,00.html>, 2.6. 2011).

nebolo jasné, či (a ako dlho) tento stav vydrží. V októbri roku 1957 Sovietsky zväz úspešne dopravil do vesmíru umelú družicu Sputnik 1, ktorý za 95 minút dokázal obletieť Zem a vysielal pri tom rádiové signály, ktoré bolo možno zachytiť po celom svete.⁸ O mesiac na to sa sovietskemu zväzu podaril ďalší úspech. Sputnik 2 bol nielenže omnoho ťažší než jeho starší brat (vážil viac ako pol tony), ale na palube viezol psa Lajku, ktorý sa tak stal prvou živou bytosťou, ktorá sa zo Zeme dostala do vesmíru. Pes návrat na Zem neprežil (došli mu zásoby kyslíku), ale jeho príklad dokázal, že cicavce sú schopné prežiť v beztiažovom stave.⁹ Tento úspech sovietskej vedy americkú verejnosť znepokojil; začali sa šíriť správy o tom, že Sputnik je v skutočnosti špionážny satelit, ktorý má za úlohu preskúmať zhora Spojené štáty. V ére strachu z Bomby stačilo málo, aby sa objavila desivá predstava ruských rakiet útočiacich z vesmíru. Začalo sa hovoriť o „syndróme Sputnik“: čím ďalej tým viac Američanov verilo, že Sovietsky zväz sa čoskoro stane vedúcou svetovou mocnosťou. John F. Kennedy, ešte ako senátor za Massachusetts, prehlásil, že „Ako náhle Sovietsky zväz zasadne do sedadla šoféra, vyvstane pre nás otázka, akú stratégiu zaujať. Klasickou stratégiou je podriadený postoj – a my sa podriadenými čoskoro staneme.“¹⁰ Iní politici naopak zdôrazňovali už dosiahnuté úspechy americkej vedy a zbrojného priemyslu v snahe dokázať, že Sputnik je len zbytočne nafúknutou bublinou a že americké prvenstvo v oblasti vedy ohrozené nie je. Eisenhower kvôli upokojeniu verejnosti vyhlásil, že sovietske satelity nepredstavujú reálnu hrozbu pre Spojené štáty, ktoré sú pripravené na akýkoľvek útok. O niekoľko mesiacov nato bola verejnosť navyše upokojená úspešným štartom rakety Jupiter C, ktorá na obežnú dráhu vyniesla prvý americký satelit, Explorer 1. Ten síce nevážil ani pätnásť kilo, ale napriek tomu bol nesporným dôkazom, že sa sovietsky náskok vo vesmírnom výskume znižuje.¹¹

Spojené štáty v tejto dobe v každom prípade považovali Sovietsky zväz za agresívnu mocnosť, ktorá sa snaží (a bude snažiť) využiť všetky príležitosti na rozšírenie svojho vplyvu. Kritickou oblasťou bola v tomto prípade predovšetkým juhovýchodná Ázia, kde sa Spojené štáty vojensky angažovali v prvej polovici

---

⁸ *Science: Sputnik's Week*, in: *Time*, 21. októbra 1957 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,937948,00.html>).

⁹ *THE NATION: The 119 Days*, in: *Time*, 10. februára 1958 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,868223,00.html>).

¹⁰ *DEFENSE: The Sputnik Syndrome*, in: *Time*, 1. septembra 1958 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,863697,00.html>, 2.6. 2011).

¹¹ *THE NATION: The 119 Days*.

päťdesiatych rokov v Kórei a teraz, ku koncu Eisenhowerovho funkčného obdobia, sa pomaly chystali prevziať „zodpovednosť“ nad situáciou vo Vietname. Situácia sa komplikovala aj v Afrike, ktorá bola síce v roku 1959 ešte prevažne pod kontrolou západoeurópskych mocností, ale zároveň bolo jasné, že tento stav už nepotrva dlho. Francúzsko sa po strate Indočíny snažilo zachrániť aspoň situáciu v Severnej Afrike, kde však vojna v Alžírsku svojou brutalitou jasne ukázala, že už nie je možný ani mierový kompromis. Keď sa vo Francúzsku koncom šesťdesiatych rokov vyprofiluje silné študentské hnutie, vojna v Alžírsku bude jednou z vecí, ktoré budú jeho členovia vytýkať generácii svojich rodičov.

Spojené štáty americké dlhodobo nepodporovali koloniálne ambície európskych mocností a *de facto* tak urýchlili zánik veľkých impérií. Americká vláda sa Eisenhowerovou doktrínou zaviazala podporovať vznik demokratických režimov – čo bolo primárne namierené proti záujmom Sovietskeho zväzu na Blízkom východe, ale zároveň to bolo možné chápať ako vyjadrenie postoja k západoeurópskym koloniálnym ríšam.

Na prelome rokov 1958 a 1959 sa kubánskym povstalcem pod vedením Fidela Castra podarilo zvrhnúť režim prezidenta Batistu a rýchlo sa ukázalo, že nový režim sa bude orientovať na Sovietsky zväz. Spojené štáty tak odrazu mali sovietsky satelit vzdialený len pár desiatok kilometrov od brehov Floridy. Už dávno pred týmto triumfom medzinárodného komunizmu bolo však každé spochybňovanie americkej vládnej politiky alebo jej morálnosti považované za podozrivé a neamerické.¹² Nepriateľ bol jasne vymedzený a bolo treba proti nemu postupovať jednotne; vybočovanie z ideologického rámca sa zdalo byť až nelogickým a nutne to vyvolávalo pochybnosti o tom, komu je dotyčná osoba v skutočnosti lojálna. Výsledkom ovzdušia podozrievavosti bolo okrem iného aj to, že nepriateľ začal byť hľadaný aj vo vlastných radoch. Tento proces dosiahol svojho vrcholu počas pôsobenia senátora za štát Wisconsin, Josepha McCarthyho, pokračoval však aj po tom, ako on sám stratil v druhej polovici päťdesiatych rokov vplyv. Spory sa viedli hlavne ohľadom nutnosti skladať prisahy lojality v prípade záujmu o určité zamestnanie. Obzvlášť problematickým bolo vyžadovanie týchto prisah od členov akademickej obce, ktorá mala byť, aspoň teoreticky, apolitická. Tzv. „protiamerickou

---

¹² Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, c. d., s. 11.

činnosťou“ sa zaoberal výbor HUAC (House Un-American Activities Committee), ktorý bol založený už v roku 1938, ale spájaný býva hlavne s „mccarthizmom“ a hollywoodskymi čiernymi listinami (*blacklists*).¹³ Za protiamerickú činnosť boli perzekvovaní umelci, ľavicoví intelektuáli, členovia a bývalí členovia komunistickej strany (ktorá bola v tejto dobe z politického hľadiska marginálna) a ďalšie nekonformné osoby. Pôsobením výboru HUAC boli nepriamo ovplyvnení aj mnohí neskorší členovia študentských hnutí v šesťdesiatych rokoch, keďže nemálo z nich pochádzalo z rodín príslušníkov Starej ľavice (*Old Left*) a ako deti vnímali strach svojich rodičov z perzekúcie, hoci mu plne nerozumeli.¹⁴

Vyhľadávanie a prenasledovanie nežiaducich osôb bolo odvrátenou stranou americkej spoločnosti, ktorá inak zažívala obdobie dovtedy nevidenej prosperity. Hospodársky rozmach začal po druhej svetovej vojne a pokračoval celú ďalšiu dekádu, i keď nerovnomerným tempom. Len za dve funkčné obdobia prezidenta Eisenhowera sa ekonomika zlepšila o 25 %.¹⁵ Tento vzrast sa priamo premietal do životov bežných ľudí: mzdy rástli, nezamestnanosť klesala a životný štandard naopak stúpala. Nové vynálezy ako chladnička, práčka, sušička alebo televízia v mnohých ohľadoch zjednodušovali životy ľudí. Vlastniť dom a auto už nebolo pre strednú triedu ničím nadštandardným. Okolo veľkých miest vyrástli nové čisté predmestia, ktoré spĺňali kritériá komfortného bývania; mladé rodiny s deťmi opúšťali centrá veľkomiest, aby mohli žiť v pokojnejšom prostredí a pritom stále mať možnosť v meste pracovať. Nový štýl bývania bol len jedným z vonkajších prejavov celkového nového životného štýlu, ktorý začal byť v päťdesiatych rokoch pre veľkú časť americkej spoločnosti bežný. Existoval určitý „ideálny model“, kde muž živil rodinu a jeho príjem bol dostatočne vysoký na to, aby manželka nemusela chodiť do práce a mohla sa starať o deti a domácnosť. Tento model bol prezentovaný ako jeden z výtvarných síly americkej ekonomiky a často bol dávaný do protikladu s krajinami Východného bloku, kde bola ženská zamestnanosť naopak veľmi vysoká. Tento spôsob života mal v sebe ale zakorenenú určitú ambivalentnosť – ženy síce mali možnosť získať rovnaké vzdelanie ako muži, ale nemali rovnakú šancu ho uplatniť, ani keby chceli. Bolo pre ne mimoriadne náročné budovať kariéru vo výlučne mužskom prostredí a zvyčajne zastávali posty sekretárook, predavačiek apod. Koncom

---

¹³ Todd GITLIN, *Years of Hope, Days of Rage*, New York 1987, s. 64.

¹⁴ Kenneth KENISTON, *Young Radicals: Notes on Committed Youth*, New York 1968, s. 47.

¹⁵ Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, c. d., s. 7.

päťdesiatych rokov sa postupne začínajú ozývať prvé kritické hlasy, ktoré tento zažitý model narúšajú. Vytvára sa vrstva mladých žien, ktoré si chcú budovať vlastné životy a byť nezávislé – na jednu stranu je pre nich náročné vybojovať si pozíciu v mužmi riadenej spoločnosti, na druhú stranu sú už (aj na nižších pozíciách) relatívne finančne nezávislé a môžu si napríklad dovoliť žiť vo vlastnom alebo prenajatom byte. Finančná závislosť od muža prichádza až s rodinou a deťmi. Vedomie, že sa dokázali sami užiť, ale bez pochyby hrá dôležitú rolu v procese vnútornej emancipácie. Spoločnosť tieto zmeny vnímala prevažne negatívne. Týždenník *Time* na margo týchto mladých žien v roku 1951 napísal: „Mnoho z nich má pocit, že domov a deti by pre ne boli horšie než smrť a tak tiahnu do veľkých miest v honbe za kariérou. Cestujú do práce preplneným metrom, kde im muži, užívajúc si rovnoprávnosť, nevoľňujú sedadlá. (...) Existuje množstvo dôkazov toho, že ženám ich nadobudnutie moci neprináša šťastie. Obliekajú sa tak, aby zabili svoju ženskosť. (...) Žena túžiaca po kariére zatiaľ nie je pripravená si priznať, že sa v skutočnosti túži vydať, ale vo všeobecnosti už ustúpila z pozície úplnej emancipácie do pozície, kde by chcela, podľa možnosti, mať rodinu a kariéru zároveň.“¹⁶ Rovnoprávnosť žien sa v šesťdesiatych rokoch stane jednou z veľkých tém a v konečnom dôsledku aj jedným z najdôležitejších a najhlbších zmien, ktoré toto obdobie prinesie.

V päťdesiatych rokoch sa hlboko mení aj pracovná sféra ako taká. Pribúda *white-collar jobs* a v roku 1956 ich počet po prvý krát prerástol *blue-collars*.¹⁷ Vzdelanie a kvalifikácia sa stávajú kľúčovými faktormi pri hľadaní zamestnania a budovaní kariéry. Narastá počet ľudí s univerzitným vzdelaním rýchlo a noví študenti pochádzajú často z rodín, kde rodičia sami túto úroveň vzdelania nedosiahli. V súvislosti s rozmachom veľkých firiem a korporácií sa utvára nový typ zamestnanca – manažér, ktorý dokáže efektívne riadiť firmu alebo jej oddelenie bez toho, aby do hĺbky poznal výrobné postupy alebo produkt samotný. Úroveň konkurencie bola v týchto zamestnaniach ale veľmi vysoká a životný štýl mnohých ľudí začal byť prirovnávaný k *rat race*, pretekom potkanov. Nesporným ale zostával fakt, že americká spoločnosť bohatla a stredná vrstva rástla (čo do počtu aj ekonomickej sily). Po prvý krát v histórii to vyzeralo, že problémy ako chudoba

---

¹⁶ *People: THE YOUNGER GENERATION*, in: *Time*, 5. novembra 1951 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,856950,00.html>, 2.6. 2011).

¹⁷ Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, c. d., s. 15.

alebo nezamestnanosť by mohli byť definitívne vyriešené. V spoločnosti prežívala ilúzia nevyčerpatelných zdrojov a značný optimizmus, čo sa týka sily americkej ekonomiky. Mnohí ekonómovia podceňovali možnosť recesie a očakávali, že hospodárstvo Spojených štátov bude naďalej rásť. To sa neskôr odrazilo na vládnej politike v polovici šesťdesiatych rokov, keď sa Spojené štáty, v tej dobe vynakladajúce obrovské sumy na budovanie Veľkolepej spoločnosti, *Great Society*, rozhodli zvýšiť svoje vojenské angažovanie vo Vietname a očakávali, že to americká ekonomika unesie, čo sa ukázalo ako iluzórne. Mýtus nevyčerpatelných zdrojov bol ale v americkej spoločnosti hlboko zakorenený a rozbili ho až veľké hospodárske problémy, do ktorých sa Spojené štáty dostali začiatkom sedemdesiatych rokov. Päťdesiate roky boli v tomto kontexte vnímané ako „zlatá éra“, keď sa zdalo, že všeobecná hojnosť je na dosah. Pre mnohých Američanov sa táto materiálna hojnosť v päťdesiatych rokoch skutočne stala realitou. Mladí ľudia generácie baby boom vyrastali v nadbytku, ktorý bol v týchto rozmeroch historicky bezprecedentný. Oni ho ale považovali za samozrejmu súčasť života; len výnimočne (alebo vôbec) boli konfrontovaní s chudobou alebo sociálnou nerovnosťou. Na predmestiach, kde vyrastali, nič z toho neexistovalo. Keď boli potom s touto realitou konfrontovaní, mnohých z nich to hlboko zasiahlo.

Odvrátenou stranou amerického hospodárskeho zázraku bol totiž fakt, že v dobe, keď jedna časť spoločnosti bohatla, veľké percento obyvateľstva žilo v chudobe a materiálnom nedostatku, alebo sa do nej postupne prepadávali. Do tejto skupiny spadali príslušníci menšín, starí ľudia, migrujúci robotníci na farmách, nekvalifikovaní robotníci a ľudia so zdravotnými problémami a ďalšie sociálne znevýhodnené skupiny. V roku 1962 vyšla kniha Michaela Harringtona *The Other America*, kde autor uvádza, že sa v Spojených štátoch nachádza približne štyridsať až päťdesiat miliónov ľudí pohybujúcich sa na hranici chudoby alebo pod ňou.¹⁸ Pre väčštinovú spoločnosť sú však títo ľudia prakticky neviditeľní; ich životný štýl ich oddeľuje od zvyšku spoločnosti a dostávajú sa tak do čím ďalej tým väčšej izolácie. Ako píše autor, „Táto druhá Amerika, Amerika chudoby, je dnes ukrytá omnoho lepšie než kedykoľvek predtým.“¹⁹ K „neviditeľnosti“ chudobných ľudí prispievalo tiež to, že na prvý pohľad sa od ostatných nemuseli vôbec líšiť – ako autor uvádza, v danej dobe bolo omnoho jednoduchšie (a lacnejšie) byť slušne oblečený než dobre

---

¹⁸ Michael HARRINGTON, *The Other America*, New York 1962.

¹⁹ Tamtiež, s. 3.

najedený, mať kde bývať alebo mať prístup k zdravotnej starostlivosti.²⁰ Chudobní sa pohybovali v začarovanom kruhu a neboli schopní sa z neho vlastnými silami dostať, pretože rozhodujúce faktory hrali proti nim. Harrington knihu uzatváral konštatovaním, že „Kým v nás tieto skutočnosti nevyvolajú pocit hanby, kým nás neprinúti k činu, táto druhá Amerika bude naďalej existovať ako hrozivý príklad zbytočného utrpenia v najvyspelejšej spoločnosti sveta.“²¹ Kniha okamžite vyvolala veľký rozruch a polemiku; pre mnohých bolo ťažko uveriteľné, že by sa taký obrovský počet ľudí skutočne pohyboval na hranici existenčnej biedy. V každom prípade sa o tejto téme začalo znovu hovoriť. Mýtus všeobecne dostupnej hojnosti tým dostával trhliny a bol postupne nahradzovaný triezvejším videním sveta.

Problém chudoby bol, predovšetkým na Juhu, úzko prepojený s problémom rasovej nerovnosti. Po druhej svetovej vojne sa táto problematika opäť začína riešiť v širšom meradle. Čierni Američania bojovali vo vojne rovnako ako bieli a očakávali, že za to budú po návrate odmenení vo forme rovných príležitostí. Vrátili sa však do spoločnosti, ktorá k nim nebola o nič ústretovejšia než predtým.²² Vojna zároveň ukázala, že rasová segregácia nie je len problémom Juhu. V armáde bežne existovala a netýkala sa len černochoch, ale aj iných minorít.²³ Na Juhu segregácia zasahovala prakticky do všetkých oblastí života, od školstva, cez verejnú dopravu a služby až po verejné priestranstvá ako parky alebo ihriská. Aj v rámci Juhu ako takého existovali rozdiely v „tvrdosti“ segregácie – Maryland, Georgia, Kentucky alebo Tennessee boli považované za „miernejšie“ než tzv. „hlboký Juh“ – Mississippi, Alabama alebo Louisiana.²⁴ Segregácia mala u bieleho obyvateľstva Juhu veľmi silnú podporu a každý pokus o zmenu alebo uvoľnenie pomerov vyvolával odpor a hostilitu. Obhajcovia segregácie argumentovali tým, že černosí sú spokojní a že sa v skutočnosti nejedná o ne rovnosť, ale o „oddelenú rovnosť“. Realita bola ale úplne odlišná a pre černošské obyvateľstvo na Juhu bolo takmer nemožné uplatniť aj tie najzákladnejšie občianske práva ako právo zaregistrovať sa k voľbám. Behom päťdesiatych rokov individuálne aj kolektívne násilie voči černochoch postupne narastalo, alebo sa o tom minimálne začalo verejne viac hovoriť. Veľké pozdvihnutie verejnosti vyvolala brutálna vražda štrnásťročného Emmetta Tilla, ktorého v noci

---

²⁰ Tamtiež, s. 5.

²¹ Tamtiež, s. 191.

²² Thomas Vernon REED, *The Art of Protest: Culture and Activism from the Civil Rights to the Streets of Seattle*, Minneapolis 2005, s. 8.

²³ Arthur MARWICK, c. d., s. 195.

²⁴ Tamtiež.

v dome jeho príbuzných v Mississippi prepadli dvaja muži, vyvliekli ho von, zastrelili a jeho telo hodili do rieky.²⁵ Súd s vrahmi pritiahol pozornosť širokej verejnosti a pohreb Tilla navštívili desaťtisíce ľudí. Tillov prípad bol prelomový v tom, že sa po prvý krát o brutalite vedenej proti čiernym obyvateľom Juhu dozvedela široká americká verejnosť, sám o sebe však nanešťastie ojedinelý nebol. Behom vyšetrovania sa objavovali hlasy domáceho obyvateľstva, že ten rozruch je nepatričný, pretože „tá rieka je predsa plná černochovo.“²⁶ Emmett Till sa stal symbolom toho, čo museli príslušníci černošskej menšiny vytrpieť a jeho meno bolo často skloňované v prejavoch vedúcich osobností hnutia za občianske práva.

Vlna násilia proti čiernemu obyvateľstvu sa zdvihla potom, čo v roku 1954 Najvyšší súd prehlásil v kauze Brown versus Board of Education segregáciu vo verejných školách za protiústavnú.²⁷ Hnutie za občianske práva začalo pomaly naberať na sile. Najstabilnejšou a najtrvalejšou silou na zjednocovanie a organizovanie černošskej komunity bola cirkev – ako jediná inštitúcia vlastnená a riadená černochochmi samotnými mala dosť samostatnosti a nezávislosti na to, aby mohla stáť v čele boja za rovnoprávnosť. Boli to práve cirkevné organizácie ako National Baptist Convention of America, kde sa černosi naučili organizovať sa, viesť politické kampane a zháňať finančné prostriedky.²⁸ V biblických príbehoch navyše videli paralelu svojich vlastných životov. Cirkev a kostoly sa preto často stávali terčmi rasovo motivovaných útokov. Vedľa cirkvi existovali aj ďalšie organizácie, ktorých cieľom bolo získanie rovnoprávnosti. Najdôležitejšou z nich bola National Association for Advancement of Colored People (NAACP), ktorá existovala už od roku 1909 a jej členovia mali dlhoročné skúsenosti s bojom proti rasovej neznášanlivosti. Rosa Parks, ktorá svojim rozhodnutím nevoľniť v autobuse v Montgomery sedadlo vyhradené bielym obyvateľom spustila v decembri 1955 niekoľkomesačný bojkot autobusovej dopravy, bola dlhoročnou aktivistkou v rámci NAACP. Jej čin nebol náhodný ani nepremyslený, práve naopak; bol vyústením celoživotného úsilia.²⁹ Bojkot trval celú zimu a definitívne skončil až potom, čo Najvyšší súd prehlásil segregáciu v autobusoch za protiústavnú. V roku 1957 založil Martin Luther King organizáciu Southern Christian Leadership Conference (SCLC),

---

²⁵ Thomas Vernon REED, c. d., s. 24.

²⁶ Tamtiež, s. 24.

²⁷ Milton VIORST, *Fire in the Streets: America in the 1960s*, New York 1979, s. 19.

²⁸ Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, c. d., s. 29.

²⁹ Milton VIORST, c. d., s. 28-29.

aby bolo možné koordinovať aktivitu černošských cirkví. Bolo to práve v rámci černošských organizácií za občianske práva, kde začali bieli študenti na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov získavať skúsenosti s občianskym aktivizmom.

Na severe Spojených štátoch bola situácia v niektorých ohľadoch lepšia než na „hlbokom Juhu“, nerovnoprávnosť tam ale existovala tiež. Neprejavovala sa vo forme segregácie alebo otvoreného násillia voči príslušníkom menšiny, ale skôr v najrôznejších formách diskriminácie. Zrejme najväčším problémom príslušníkov minorít v severných štátoch bolo bývanie. Pokiaľ sa do nejakej lokality prisťahovala černošská rodina, ceny nehnuteľností v okolí okamžite poklesli. Susedia na to zvyčajne zareagovali tým, že sa urýchlene odsťahovali, kým sa ceny neprepadli ešte viac. Do danej lokality sa potom sťahovali ďalšie černošské rodiny alebo príslušníci nižších vrstiev. Podobnému scenáru sa obyvatelia zvyčajne snažili zabrániť. Pre černošskú rodinu bolo teda v konečnom dôsledku takmer nemožné nastáhovať sa do „bielej“ štvrť kvôli silnému protestu tamojších obyvateľov, ktorí tlačili na realitné agentúry, politikov lokálneho významu aj predstaviteľov černošských komunit, aby tieto rodiny odrádzali od sťahovania sa do „bielych zón“.³⁰ Takýmto spôsobom v mestách vznikali černošské štvrte a getá, kde bola životná úroveň podstatne nižšia než v iných častiach mesta. Bieli obyvatelia síce tvrdili, že schvaľujú rasovú rovnoprávnosť, ale z dobových prieskumov vyplýva, že by zároveň nesúhlasili s tým, aby sa do ich blízkosti nastáhovala černošská rodina.³¹ Diskriminácia sa tiež týkala pracovnej sféry, kde bolo pre príslušníka menšiny omnoho ťažšie nájsť dobré zamestnanie než pre belocha s rovnakým vzdelaním alebo kvalifikáciou. Vo všeobecnosti černochoch na Severe šlo viac o rovný prístup k práci, bývaniu a službám než o integráciu do spoločnosti belochov za každú cenu.³² Podporovali bojovníkov za občianske práva na Juhu, ale sami sa neorganizovali (aspoň nie v päťdesiatych rokoch).

Problémy ako segregácia, diskriminácia alebo chudoba vytvárali „odvrátenú stranu“ Ameriky; bol to svet, ktorého sa hospodársky zázrak a americký sen príliš nedotýkali. Jeho obyvatelia žili v tieni komfortného života a technických vymožeností, ktorými disponovala väčšinová spoločnosť. Pohybovali sa v začarovanom kruhu, z ktorého (až na nepočítané výnimky) neboli schopní sami

---

³⁰ Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, c. d., s. 39.

³¹ Arthur MARWICK, c. d., s. 196.

³² Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, c. d., s. 42.

uniknúť. Pre okolitý svet boli zvyčajne neviditeľní; o mnohých problémoch sa nehovorilo, alebo sa dokonca popierala ich existencia.

Už v priebehu povojnových rokov existovali určité opozičné prúdy, ktoré vnímali stávajúcu situáciu kriticky. Táto opozícia mala skôr intelektuálno-kultúrny, než politický charakter.³³ Politická opozícia európskeho typu bola v Spojených štátoch veľmi slabá. Komunistická strana značne zoslabla už v medzivojnovom období, po vojne sa jej reálny vplyv prakticky úplne vytratil a v ovzduší Studenej vojny bola navyše terčom útokov zo strany štátu. Intelektuáli, ktorí boli k štátu a politickej situácii kritickí, sa združovali skôr okolo univerzít, než okolo politických strán a organizácií. Nemecký filozof Herbert Marcuse (do Spojených štátov emigroval potom, čo sa v Nemecku dostali k moci nacisti) v roku 1955 vydal knihu *Eros and Civilization*, kde kritizoval kapitalizmus ako systém a načrtnol víziu „nerepresívnej“ spoločnosti, v ktorej by sa ľudstvo mohlo plne realizovať. Autor v úvode píše, že „zintenzívňovanie pokroku sa zdá byť spojené so zintenzívňovaním neslobody. (...) Najúčinnnejšie zotročovanie a ničenie človeka sa odohráva na vrchole civilizácie, keď sa zdá, že intelektuálne a materiálne výdobytky ľudstva by mohli umožniť vytvorenie skutočne slobodného sveta.“³⁴ Marcuse býval neskôr označovaný za „otca hnutia *New Left*“, pretože jeho myšlienky ovplyvnili vedúce osobnosti študentského hnutia a hnutie ako také sa na neho často odvolávalo. Podobnú pozíciu mal americký sociológ Charles Wright Mills, ktorý tiež vystupoval ako kritik amerického kapitalizmu. V knihe „Mocenská elita“ (*The Power Elite*) z roku 1956 popísal fungovanie amerického štátu a spoločnosti, ktoré sú (podľa neho) riadené najrôznejšími elitami – politickou, armádnou, ekonomickou apod.³⁵ Tieto elity tvoria do značnej miery uzavretú spoločnosť, ktorej členovia pochádzajú z podobného prostredia, navštevujú podobné školy a navzájom sa poznajú. Do týchto kruhov je veľmi ťažké preniknúť, pokiaľ človek pochádza z odlišných pomerov, pretože členovia elít majú tendenciu vyberať a púšťať medzi seba ľudí, s ktorými si dobre rozumejú a ktorí im sú podobní.³⁶ Podľa autora je tento systém Amerike vlastný a je hlboko zakotvený v mentalite Američanov. Zároveň pripúšťa, že

---

³³ Todd GITLIN, c. d., s. 18.

³⁴ Herbert MARCUSE, *Eros and Civilization, A Philosophical Inquiry into Freud*, New York 1961, s. 4.

³⁵ Charles Wright MILLS, *Mocenská elita*, Praha 1966, s. 22.

³⁶ Tamtiež, s. 33.

v poslednej dobe (tj. obdobie po druhej svetovej vojne) je badateľný vzrast dôležitosti niektorých elít (hlavne ekonomickej a vojenskej) na úkor iných.

Ako už bolo povedané, kritika americkej spoločnosti a kapitalizmu ľavicovými intelektuálmi nebola v päťdesiatych rokoch napojená na širšiu politickú základňu. Opozícia mala skôr formu individuálneho postoja, než politického odboja. Šírila sa tiež „kultúrna opozícia“, ktorú tvorili (prevažne) mladí nekonformní umelci, ktorých tvorba a životný štýl sa nezhodoval s ideálmi prezentovanými väčšinovou spoločnosťou. Asi najvýraznejšia skupina sa vytvorila okolo Allena Ginsberga, Jacka Kerouaca, Gregoryho Corsa a ďalších básnikov a spisovateľov pôsobiacich prevažne vo veľkomestách Východného pobrežia. Nálepka *beat generation*, ktorá ich označovala za „ubitú generáciu“, im zároveň pomohla upútať pozornosť literárnej aj širšej verejnosti. Ako jednotlivci by mali títo autori pravdepodobne omnoho väčšie problémy presadiť sa; ako skupine sa im podarilo nadobudnúť aureolu „hovorcov generácie“, symbolov protikultúry a nesúhlasu s racionalitou Eisenhowerovskej Ameriky.³⁷ Hoci sa jednalo o úzky okruh ľudí, keď (koncom päťdesiatych rokov) začali ich diela vychádzať, ukázalo sa, že životný štýl a hodnoty, ktoré propagujú, nachádzajú hlavne medzi mladými ľuďmi určitú odozvu. Bob Dylan neskôr prehlásil: „Čítal som „Na ceste“ niekedy v roku 1959. Zmenilo mi to život; zmenilo to život každému.“³⁸ Príslušníci *beat generation* vo svojich dielach jasne pomenovali to, čo mnohí mladí ľudia cítili, ale sami nedokázali popísať. Bolo to hlavne znechutenie zo spôsobu života americkej spoločnosti a nuda, ktorú tento spôsob života so sebou prinášal. Beatnickí hrdinovia dobrovoľne opúšťali svet konvenčných hodnôt ako rodina či kariéra a vrhali sa do mora najrôznejších situácií v snahe niečo skutočne „zažiť“. Kult zážitku bol cenený veľmi vysoko a beatnici ho pokladali za prejav „skutočného života“, ktorému sa povojnová Amerika čím ďalej tým viac odcudzovala. Beatnici oceňovali spontaneitu a originalitu. Oslovoval ich moderný jazz a bebop, kde mali muzikanti možnosť prejaviť sa prostredníctvom sóla a improvizácie, dokonca sa snažili svoju poéziu prispôbiť jazzovému rytmu. V autobiografickom románe „Na ceste“ (*On the Road*) ktorý sa na neskôr stal „bibliou“ mladej generácie, Kerouac píše: „(Allen Ginsberg a Neal Cassady) tancovali nočným mestom ako šialenci a ja som sa vliekol za nimi, čo vlastne robím

---

³⁷ Steve TURNER, *Jack Kerouac: Hipster s andělskou hlavou*, Brno 2006, s. 15.

³⁸ Tamtiež, s. 8.

celý život – vlečiem sa za ľuďmi, ktorí ma zaujímajú, pretože ľudia, jediní skutoční ľudia, akých poznám, sú blázni, blázni do života, ukecaní blázni, magori, ktorí chcú byť spasení, tí, čo chcú mať všetko a hneď, tí, čo nikdy nezívajú a nehovoria to, čo sa patrí (. . .).³⁹ Kniha „Na ceste“ predostrela obraz bezvýchodiskovej situácie, kde si hrdina, po vzore romantických ideálov, nedokáže nájsť miesto v spoločnosti a útek („vydanie sa na cestu“) sa zdá byť jediným riešením, ako znovunadobudnúť stratené šťastie a radosť zo života. V priebehu cesty si hrdina miestami užíva život, miestami vykonáva dočasné a podradné práce a hlavne stretáva podobných ľudí, ako je on sám, čo mu dodáva pocit, že jeho cesta nemusí byť nutne nesprávna, keď si ju volí toľko ľudí. „Na ceste“, ostatne ako celé Kerouacovo dielo, ukrýva aj silný náboženský podtext hľadania spásy a stratenej nevinnosti v nehostinnom modernom svete. Hlavná postava, autorovo *alter ego*, má priezvisko Paradise („Raj“) a krstné meno Sal (čo je možné chápať ako skratku slova *salvation*, „spása“).⁴⁰ Tieto motívy sú badateľné aj v dielach ďalších beatnikov. Allen Ginsberg v básni „Kvílenie“ (*Howl*) prezentuje obraz Ameriky, ktorá je natoľko skazená, že ju dokáže spasiť len duchovné obrodzenie, nie politická revolúcia.⁴¹ Píše: „Videl som najlepšie mozgy mojej generácie zničené šílenstvom, hladujúce, hysterické, nahé, ako sa na úsvite vlečú černoškými ulicami a našťvaní hľadajú dávku heráka, hipsterov s anjelskými hlavami, horiacich túžbou po prastarom nebeskom napojení na hviezdne dynamo v súkolí noci, (...) ktorí si cigaretami vypaľovali diery do ramien na protest proti narkotickému tabakovému oparu Kapitalizmu, ktorí na Union Square rozdávali superkomunistické pamflety, plakali a vyzliekali sa, kým ich k zemi nepřibilo kvílenie sirén z Los Alamos (...)“⁴² Spojené štáty potom nazýval Molochom: „Moloch, ktorého mysl'ou je čistá mašineria! Moloch, ktorého krvou je obeh peňazí! Moloch, ktorého prstami je desať armád! (...) Moloch, ktorého láskou je nekonečná nafta a kameň! Moloch, ktorého dušou je elektrina a banky! (...) Robotie byty! Neviditeľné predmestia! Vyziabnuté trezory! Slepé hlavné mestá! Démonske priemysly! Prízračné národy! Nezdolateľné blázince! Žulové vtáky! Obludné bomby!“⁴³ Amerika v podaní beatnikov nebola dobrým miestom pre život; potláčala ľudskú prirodzenosť a originalitu a snažila sa svojich obyvateľov vtiesnať do

---

³⁹ Jack KEROUAC, *Na cestě*, Praha 1980, s. 9.

⁴⁰ Steve TURNER, c. d., s. 23.

⁴¹ Milton VIORST, c. d., s. 77.

⁴² Allen GINSBERG, *Kvílenie*, in: Marián ANDRIČÍK (ed.), *Beatnici*, Bratislava 2010, s. 63-64. (Preklad Marián Andričík).

⁴³ Tamtiež, s. 68.

kolóniek každodenného života definovaného snahou o udržanie „normálnosti“ a „bezpečia“. Zároveň však beatnikov, tak, ako už mnohých pred nimi, oslovovala rozľahlosť a rozmanitosť Ameriky, ktorú jednoducho nebolo možné vnímať len skrze optiku Eisenhowerovskej spoločnosti.

Dopad tvorby *beat generation* na povojnovú generáciu bol nezanedbateľný. Po vydaní „Na ceste“ v roku 1957 začalo v Spojených štátoch pribúdať mladých ľudí s batohmi, ktorí sa po vzore svojho hrdinu Kerouaca vydávali stopom po Amerike, v snahe „všetko to zažiť“. Mnohí z nich pritom netušili, že spisovateľ, ktorého meno vzývali, k ich generácii vôbec nepatrí a že mu je hnutie mladých ľudí cudzie. Kritika spoločnosti a „Amerického sna“, ktorú beatnici predostreli vo svojich dielach mala silu predovšetkým v tom, že bola výstižná, chytľavá a ľahko prístupná. *Beat generation* oslovila okrem študentov vysokých škôl aj stredoškolákov a neštudentov, ktorí by si inak ťažko hľadali cestu k intelektuálne náročnejším prácam Marcusa alebo Millsa. Beatnici spôsobili, že odmietnutie konformity a väčšinovej spoločnosti náhle získalo prítlačivý kabát a hoci oni samotní tvorili v dobe svojho pôsobenia len úzku minoritu, vďaka pozornosti, ktorej sa im dostalo, životný štýl nimi prezentovaný sa stal v nasledujúcej dekáde bežným. Nešlo len o odmietnutie spoločnosti ako také – dôležitý bol aj prvok identifikácie sa s nižšími vrstvami alebo s menšinami. Beatnici týchto ľudí oslavovali, pretože boli podľa nich bližšie „skutočnému životu“. Kerouac v „Na ceste“ napísal „(. . .) prial som si byť čierny, pretože v ničom, ani v tom najlepšom, čo mi kedy belošský svet poskytol, nebolo nikdy dost' zánietenia, dost' života, radosti, zábavy, tmy, muziky, noci.“⁴⁴ Tieto myšlienky sa v šesťdesiatych rokoch uchytiť a dostanú silné politické zafarbenie. Štúdie ľavicových intelektuálov ovplyvnili vodcov študentských hnutí a ľudí, ktorí brali prácu pre hnutie vážne; knihy *beat generation* zasiahli omnoho širšiu vrstvu mladých a ukázali im, že svet, v ktorom vyrastali, nie je taký jasný a čiernobiely, ako by sa mohlo na prvý pohľad zdať.

Úspech beatnikov u mladej generácie, ktorá sa až do tejto doby vyznačovala hlavne pasivitou, bol trochu prekvapivý. Univerzity boli v päťdesiatych rokoch baštami „normálnosti“ a konformity. Najväčší rozruch zvyčajne nebudili študenti, ale vyučujúci, ktorí odmietli zložiť prísahu alebo spolupracovať s výborom HUAC. Ak

---

⁴⁴ Jack KEROUAC, c. d., s. 167.

sa nejaké študentské demonštrácie konali, boli spravidla provládne a protikomunistické. Univerzity (alebo aspoň mnohé z nich) tiež postupne strácali svoj elitný charakter. Behom päťdesiatych a šesťdesiatych rokov narastá počet študentov aj pedagógov, univerzity sa zlučujú do väčších celkov alebo vznikajú nové. Vzniká koncept *multiversity* – mamutej univerzity, ktorá zastrešuje veľké množstvo fakúlt a ústavov a ktorá je domovom pre desiatky tisíc študentov. Štúdium prestáva byť výsadou viazanou na dobrý spoločenský pôvod alebo vynikajúce výsledky; dovoliť si ho môže omnoho širšia vrstva ľudí, než kedykoľvek predtým. V súvislosti s tým samozrejme klesá hodnota univerzitného diplomu a zároveň stúpa konkurencia medzi študentmi. Veľké firmy a korporácie prenikajú na univerzitné kampusy, kde si medzi študentmi vyšších ročníkov vyberajú vhodných kandidátov a ponúkajú im miesto po skončení štúdia.⁴⁵ Pre mnohých študentov tým odpadá strach a neistota týkajúca sa budúcnosti; pokiaľ budú schopní a budú sa snažiť, môžu si už na škole zaistiť počiatok kariéry. Odvrátenou stranou mince bolo to, že tento systém nedával priestor na sebarealizáciu; študenti sa prirovnávali k malým kolieskam obrovského stroja modernej spoločnosti. Veľké univerzity bývali často napojené na vojensko-industriálny komplex a armáda, alebo firmy na armádu napojené si na kampusoch tiež vyberali ideálnych kandidátov pre svoje potreby.⁴⁶ Perspektívne boli predovšetkým technické odbory, čo súviselo s veľkými výdajmi vynakladanými vládou v tej dobe na výskum. Z chémie sa stala doslova móda; päťdesiate roky boli v epicentre chemickej revolúcie, keď začali nové, cenovo dostupné liečivá zaplavovať americké domácnosti. Fyzika zase bola perspektívna z hľadiska vojenského a vesmírneho výskumu. Vláda, armáda a veľké korporácie univerzity významne finančne podporovali, na oplátku však očakávali spoluprácu na poli vedy a hlavne lojalitu. Tieto zmeny v štruktúre univerzity úzko súviseli s realitou Studenej vojny, počas ktorej významne narástla potreba ľudí schopných riadiť civilný a vojenský aparát. Na kampusy okrem iného preniká aj armádna inštitúcia Reserve Officers Training Corps (ďalej ROTC), ktorej prítomnosť a pôsobenie bude v šesťdesiatych rokoch vyvolávať hnev študentských protivojnových organizácií.⁴⁷ Zástupcovia organizácií, ktoré univerzity finančne podporovali, mali možnosť konkrétne zasahovať do ich chodu prostredníctvom svojich členov v správnych

---

⁴⁵ Todd GITLIN, c. d., 20-21.

⁴⁶ Tamtiež.

⁴⁷ Raymond LEDRU, *La Jeunesse americaine et la guerre du Vietnam*, Paríž 1991, s. 32.

radách a výboroch. Vplyv na fungovanie škôl mali aj politici lokálneho či štátneho významu. Súčtom týchto faktorov vznikol silný kontrolný mechanizmus, ktorý stanovoval limity akademickej slobode. Jedným z paradoxov doby bolo napríklad to, že najväčším zadávateľom prieskumov a podporovateľom vedy bolo ministerstvo obrany. To poskytovalo granty najprestížnejším vedcom, ktorí mali však často liberálnu až ľavicovú politickú orientáciu, čo vo výsledku viedlo k tomu, že títo vedci proti ministerstvu otvorene nevystupovali, aj keď by sa to od nich v niektorých prípadoch možno očakávalo.⁴⁸ Do úvahy treba brať aj to, že verejná kritika vládnej politiky mohla mať negatívny dopad na kariéru dotyčného pedagóga alebo vedca. Akademické prostredie bolo v tejto dobe silne konkurenčné a máloktorý profesor si mohol dovoliť riskovať ťažko vybojované miesto na univerzite.

V roku 1960 sa v Spojených štátoch nachádzalo zhruba tri a pol milióna vysokoškolských študentov. O päť rokov neskôr bolo toto číslo vyššie o dva milióny.⁴⁹ Väčšina z nich žila na kampusoch oddelených od zvyšku sveta. Vďaka podpore rodičov boli finančne zaistení, nemuseli riešiť existenčné problémy a mohli sa naplno venovať štúdiu alebo záľubám.⁵⁰ Generácia *baby boom* vyrastala v úplne inom svete než ich rodičia. Pre ich mladosť bol typický materiálny dostatok a komfort, zatiaľ čo generácia ich rodičov vyrastala v dobe Veľkej hospodárskej krízy, ktorá ich naučila vážiť si všetko, čo mali. Ich deťom táto skúsenosť chýbala a hojnosť pokladali za prirodzenú. Mladí ľudia sa stali, zrejme po prvýkrát v histórii, významnou ekonomickou silou. Študentov finančne zaistovali rodičia a tí, čo študovať nešli, sa finančne zaistovali sami. K peniazom mali prístup už ako stredoškooláci. Trh na to reagoval vytváraním a propagáciou produktov určených špeciálne pre mladých ľudí. Pod vplyvom psychologických štúdií sa menil tiež prístup k výchove, pričom bol na autoritatívnosť kladený menší dôraz než kedykoľvek predtým. Ku koncu päťdesiatych rokov bolo vidieť celkový posun v hodnotách spoločnosti; mladosť prestala byť automaticky spájaná s nezrelosťou a nedostatkom skúseností a začala byť spájaná so sviežosťou a originalitou. Mladá generácia nadobudla sebavedomie a pocit, že majú právo na to, aby bol ich hlas

---

⁴⁸ Seymour Martin LIPSET, *Passion and Politics: Student Activism in America*, Boston 1971, s. 224.

⁴⁹ Milton VIORST, c. d., s. 164.

⁵⁰ To sa týkalo študentov pochádzajúcich zo strednej alebo vyššej triedy. Študenti pochádzajúci z nižších vrstiev alebo tí, ktorých rodičia sami vysokoškolské vzdelanie nemali, takto finančne zaistení často neboli a museli popri škole pracovať.

vypočutý. Postupná glorifikácia mladosti však mala svoje limity a búranie zažitých spoločenských konvencií tiež v mnohých prípadoch prebiehalo len pozvoľna. Ako typický príklad býva uvádzané bývanie na vysokoškolských internátoch, kam si študenti nesmeli vodiť návštevy opačného pohlavia a kde ich život celkovo podliehal prísnej kontrole. Pritom mužov v tomto veku už mohli povolať do armády a nepredstavovalo to spoločenský problém – vojenská služba bola totiž, na rozdiel od predmanželského sexu, chápaná ako služba vlasti.

Mnohé štúdie zaoberajúce sa generáciou študentských hnutí, zdôrazňujú silnú rolu idealizmu v životoch týchto ľudí. Keď bol tento idealizmus konfrontovaný s realitou, ktorá nespĺňala jeho kritériá, mohlo dôjsť ku konfrontácii. Univerzita sa v šesťdesiatych rokoch stala jedným z prvých terčov, pretože v prvom rade stelesňovala „systém“ a zároveň útok na ňu nebol zvyčajne príliš riskantný. Ako však už bolo povedané, v priebehu päťdesiatych rokov boli študenti nezvykle pasívni. Psychológ Seymour M. Lipset napísal, že „najviditeľnejším znakom (študentskej) radikálnej politickej aktivity bola jej absencia.“⁵¹ Už v roku 1951 uverejnil týždenník *Time* rozsiahlu reportáž o mladej generácii, kde tento trend popisuje: „Dnešní mladí ľudia žijú v očakávaní ruky osudu, ktorá má dopadnúť na ich plecía. Tvrdo pracujú a skoro nič nehovoria. Najprekvapujúcejším faktom ohľadom mladej generácie je jej mlčanie. Až na niekoľko nepočetných výnimiek sa mladí nachádzajú ďaleko od rečníckych tribún. V porovnaní s *Flaming Youth* ich otcov a matiek je dnešná mladá generácia len malým plamienkom. Nevydáva manifesty, neusporadúva verejné prejavy a nenosí transparenty. Nazývajú ich Tichou generáciou. (...) Málo mladých chce hľadať diamanty v Južnej Afrike, založiť ranč v Paraguaji, vyliezť na Mount Everest, nájsť liek proti rakovine, oboplávať svet na plachetnici alebo založiť priemyselné impérium. Niektorí túžia po malej nezávislej firme, ale väčšina chce dobré miesto u veľkej spoločnosti a predmestskú idylu s tým spojenú.“⁵² Všetko nasvedčovalo tomu, že študenti sú pasívnejší než kedykoľvek predtým a ich pedagógovia sa na tento fakt často sťažovali. Kritizovali tiež ich nezájum o objekt štúdia a intelektuálnu laxnosť. Keď bola v roku 1957 na University of Michigan podniknutá anketa ohľadom toho, čo si študenti myslia o Aldousovi Huxley, len

---

⁵¹ Seymour Martin LIPSET, c. d., s. 185.

⁵² *People: THE YOUNGER GENERATION*, in: *Time*, 5. novembra 1951 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,856950,00.html>, 2.6. 2011).

jeden či dvaja zo sto o ňom vôbec niekedy počuli.⁵³ Richard Hofstadter, v tej dobe historik pôsobiaci na Columbii, o svojich študentoch povedal, že „Cítia, že ohľadom mnohých vecí – ako je napríklad rádioaktívny spad – nemôžu nič urobiť. Takže sa viac sústredia na kariéru, pretože majú pocit, že tú ovplyvniť môžu.“⁵⁴ Nové umelecké a literárne smery sa medzi študentmi tiež netešili príliš veľkej podpore. *Beat generation* oslovovala len malú časť z nich a zrejme jediným spisovateľom ich doby, ktorý bol všeobecne študentmi uznávaný, bol J. D. Salinger. Niektorí pedagógovia a psychológovia tento postoj študentov považovali za prejav pasivity a prílišnej inklinácie k individualizmu a materiálnemu svetu, iní naopak za prejav zrelosti, racionality a serióznosti. V každom prípade z uvedeného vyplýva, že spoločenský aktivizmus sa medzi študentmi obľube netešil. Občianska neposlušnosť bola považovaná za detinskú.

Hoci uvedené rysy platili pre veľkú časť študentov, nedá sa tvrdiť, že by platili všeobecne. Behom päťdesiatych rokov určité študentské organizácie fungovali, nech už ich činnosť bola akokoľvek utlmená a nevýrazná. Patrila medzi ne napríklad Student League for Industrial Democracy, z ktorej sa neskôr vyvinula organizácia Students for a Democratic Society. Tak, ako bola určitá časť mladých ľudí priťahovaná ideálmi beatnikov, bola určitá skupina oslovovaná spoločenským aktivizmom. Tento trend naberal na sile koncom päťdesiatych a začiatkom šesťdesiatych rokov, keď sa opäť začalo o niektorých spoločenských problémoch verejne hovoriť. Študentskí aktivisti však dlhodobo zostávali v menšine. V tejto dobe už na Juhu hnutie za občianske práva upozorňuje širokú verejnosť na problémy, ktoré boli dlhodobo ignorované. Jeho príslušníci slúžia bielym študentom ako vzor toho, že je negatívne stránky sveta je možné zmeniť k lepšiemu. Každý úspech hnutia za občianske práva bol dôkazom, že človek nie je proti nespravodlivému „systému“ bezmocný. Počínanie černošských aktivistov študentom bezpochyby imponovalo: boli zaničení, nezištní a kolektívne bojovali za správnu vec. Tento dojem bol ešte zvýraznený každou represívnou protiakciou zo strany štátu či lokálnych autorít – pokojne a vyrovnane pôsobiaci demonštranti tvorili ostrý kontrast proti príslušníkom polície, ktorých zákroky boli zbytočne brutálne a očividne poháňané nenávisťou k príslušníkom menšiny. Obrazy pokojných demonštrácií a

---

⁵³ *Education: The No-Nonsense Kids*, in: *Time*, 18. novembra 1957 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,868035,00.html>, 2.6. 2011).

⁵⁴ Tamtiež.

pochodov rozohnaných za pomoci psov a vodných diel otriasli americkou verejnosťou a študenti v tomto smere neboli výnimkou. Podobné incidenty boli v ostrom nesúlade s ideou harmonickej a spravodlivej Ameriky, kde každý, kto má chuť pracovať, môže vlastnými silami dosiahnuť úspech.

Je nesporné, že od vnútorného odsúdenia brutality páchanej na príslušníkoch menšín po dobrovoľné atakovanie policajných zložiek alebo bombové atentáty na vládne budovy, vedie veľmi dlhá cesta. Na prelome dekád nič nenasvedčovalo tomu, že by sa študentský, postupne sa prebúdzajúci, aktivizmus uberal týmto smerom. Černošské hnutie malo ešte tiež ďaleko k myšlienkam *Black Power*. Pasivita študentov sa menila len postupne – a nikdy, ani v dobe najväčších „úspechov“ študentského hnutia, netvorili radikálni študenti na kampusoch väčšinu. Práve naopak; ich počet bol v porovnaní s celkovým počtom študentov pomerne nepatrný. Dokázali však na seba upútať pozornosť a pred zvyšným svetom zaujať pozíciu „hovorcov generácie“. Vznikal tak falošný dojem, že celá mladá generácia zdieľa radikálne názory a chce zvrhnúť americkú vládu, nastoliť revolúciu alebo aspoň okamžite ukončiť vojnu vo Vietname. Nie je určite treba dodávať, že podobný obraz pôsobil na americkú verejnosť desivo. Patrilo medzi najväčšie úspechy radikálnych študentov, že sa im ho podarilo vytvoriť.

Už v priebehu šesťdesiatych rokov začali vznikať psychologické a sociologické štúdie s cieľom zistiť, aký typ ľudí študentské hnutie tvorí. Bolo to motivované snahou porozumieť, čo vedie (práve týchto) mladých ľudí k tomu, aby obetovali všetok svoj voľný čas práci pre hnutie, vydávali sa do černošských get a nebezpečných štvrtí a zúčastňovali sa demonštrácií, pri ktorých mohli ľahko dôjsť k úrazu. Ozývali sa hlasy, že chovanie radikálnych študentov je „protiamerické“ alebo „protidemokratické“ a že svojou činnosťou ubližujú vlastnej krajine. Opačné stanoviská zase tvrdili, že títo študenti sú naopak len príliš idealistickí a zaniatení; že síce nepoznajú významy slov „racionalita“ a „umiernenosť“, ale ich ciele sú v princípe dobré a správne. Hranicou medzi tým, že ešte bolo prípustné a čo už nie, bolo aj pre väčšinu sympatizantov použitie násilnej taktiky pri organizácii protestných akcií.

Časom sa vyprofilovali dve hlavné „teórie“, ktoré sa snažili vysvetliť motívy radikálnych študentov. Obidve úzko súviseli s ich rodinným zázemím. Prvá

hypotéza, hypotéza „rebela a radikála“ (*radical-rebel hypothesis*) tvrdila, že postoje radikálnych mladých ľudí vyjadrujú rebéliu a nenávisť k všetkému autoritatívnemu a otcovskému. Podľa tejto teórie pochádzajú radikálni študenti z rodín, kde boli v nezvyklej miere vystavení prázdnoti života strednej triedy a to ich v konečnom dôsledku viedlo k úplnému odmietnutiu hodnôt svojich rodičov, s ktorými boli v neustálom konflikte a ktorými pohrdali.⁵⁵ Rodinné konflikty potom preniesli na celú spoločnosť, ktorú dokázali vnímať len cez túto optiku. Je to práve vystavenie mladého človeka najhorším aspektom americkej spoločnosti, čo ho obracia proti nej a vzbudzuje v ňom túžbu po zmene. Druhá hypotéza, hypotéza „detí v červených plienkach“ (*red-diaper babies*), tvrdila, že väčšina radikálnych študentov pochádza z rodín radikálnych rodičov – bývalých členov či sympatizantov *Old Left*.⁵⁶ Tým, že boli od malička vystavení ideám sociálnej reformy a prostredníctvom rodičov si uvedomovali negatívne stránky spoločnosti, v ktorej žili, sa sami proti tejto spoločnosti obrátili v snahe ju zlepšiť. Svojim rodičom síce vyčítali neefektívnosť a neschopnosť dosiahnuť ciele, ktoré si predsavzali, ale ich hodnoty ako také v hlavných črtách prijali. K tejto teórii sa hlásilo aj mnoho samotných členov hnutia. Psychológ Kenneth Keniston podnikol v lete 1967 prieskum medzi vodcami akcie Vietnam Summer, aby prostredníctvom rozhovorov s nimi overil platnosť týchto teórií. Záver, ku ktorému došiel, bol ten že ani jedna teória neplatí úplne. *Red-diaper babies* bolo medzi členmi hnutia dosť, ale zároveň mnoho z nich spomínalo rodinné konflikty ako integrálnu súčasť detstva. Keniston uvádza niektoré prvky, ktoré sa medzi členmi objavujú častejšie – napríklad, že mužskí členovia hnutia pochádzali z rodín, kde bola doma dominantná matka, zatiaľ čo otec sa venoval hlavne práci. Otec zastával rolu etického a čestného človeka, ktorý ale v inom kontexte pripadal synom slabý a neúspešný. To, že sa sami začali angažovať, pramenilo práve z tohto konfliktu – nechceli dopadnúť ako ich otcovia, ktorí síce mali hodnoty, ale neboli schopní ich reálne uplatniť. Dcéry podobným spôsobom vnímali matky.⁵⁷

Členovia hnutia sami v mnohých prípadoch uviedli dôležitosť osobných vzťahov a kontaktov. Jeden z nich v rozhovore s Kenistonom povedal, že „Politika prichádza až po ľudí. Vždy je tam najprv osobný vzťah. Najdôležitejšie veci sa odohrávali na osobnej, nie politickej úrovni. Môj politický rozvoj vzišiel až z tohto

---

⁵⁵ Kenneth KENISTON, c. d., s. 46.

⁵⁶ Tamtiež, s. 47.

⁵⁷ Tamtiež, s. 55.

prostredia a z kníh, ktoré som prečítal.⁵⁸ Podobne aj Todd Gitlin, jeden z prezidentov najvýznamnejšej študentskej organizácie, Students for a Democratic Society, uviedol, že „Hnutie bolo v prvom rade o ľuďoch, až potom o politike.“⁵⁹

Čo sa týka psychologického profilu členov hnutia, niektorí autori uvádzali, že sa jednalo o veľmi inteligentných ľudí, ktorí svojich rovesníkov intelektuálne prevyšovali. Iní autori toto tvrdenie odmietajú s tým, že nie je postavené na solídnych dôkazoch. Z niektorých štúdií vyšlo, že radikálni študenti sú osobnostne vyspelejší – mali štatisticky lepšie výsledky v kategóriách ako vzťah k autoritatívnosti a dogmatizmu alebo v osobnej efektívite.⁶⁰ Psychológ Larry Kerpelman uviedol, že „Všetci študentskí aktivisti, nezávisle od ideológie, vykazujú nižšiu potrebu podpory a starostlivosti, viac si cenia vodcovské kvality, majú tendenciu k sociálnemu vzostupu a asertívite a celkovo sú sociálnejší než študenti, ktorí sú politicky neaktívni.“⁶¹ Názory na to, aké psychologické faktory viedli radikálnych študentov k potrebe sa angažovať, sa tiež rôznili. Jedným z extrémov bol názor, že je to práve vysoká inteligencia a morálna sila, čo núti týchto mladých ľudí aktívne sa snažiť o spoločenskú zmenu, hoci je od začiatku jasné, že majú len malú šancu na úspech; druhým extrémom bol názor, že radikálni študenti sa obracajú proti spoločnosti preto, že sa do nej nedokážu zaradiť. Odmietajú opustiť idealizmus mladosti a prijať dospelé roly, ktoré im spoločnosť ponúka – z toho pramení ich frustrácia a hnev voči spoločnosti namierený.

Je očividné, že názory na radikálnych študentov sa už v dobe ich pôsobenia veľmi rôznili. Do istej miery to určite záviselo aj od osobných skúseností s týmito ľuďmi. Hnutie ako také bolo veľmi voľné a rôznorodé – ani členstvo v niektorej z konkrétnych skupín nezaručovalo, že človek spadá pod typický profil príslušníka hnutia. Tiež sa ukazuje, že členstvo sa typovo menilo behom obdobia, v ktorom pôsobili. Menila sa aj taktika a ciele hnutia. Je logické, že snaha pomáhať znevýhodneným sociálnym skupinám pritiahla iný typ členstva než snaha útočiť na verejné budovy pomocou doma zhotovených trhavín. Z tohto dôvodu je veľmi ťažké stanoviť nejaký jasný a zároveň všeobecný profil príslušníka študentského hnutia. Zrejme jedinou vecou, ktorú mali všetci jeho členovia spoločnú a ktorá ich zároveň odlišovala od ich rovesníkov, bez ohľadu na ich politické postoje, bola *aktivita* alebo

---

⁵⁸ Tamtiež, s. 27.

⁵⁹ Todd GITLIN, c. d., s. 105-106.

⁶⁰ Seymour Martin LIPSET, c. d., s. 107.

⁶¹ Tamtiež, s. 108.

potreba aktivity. Nech už boli dôvody pre túto potrebu akékoľvek, bola to práve ona, čo priviedlo študentov k politickému aktivizmu. Často to zrejme skutočne šlo cez osobné kontakty a vzťahy – ale pokiaľ by dotyčná osoba necítila sama potrebu sa aktívne zapojiť do činnosti hnutia, dlho by v ňom nevydržala. S tým zároveň súvisel jeden z hlavných cieľov hnutia – „prebudiť“ čo najväčšie množstvo ľudí a získať ich pre „svoju vec“. V plnení tohto cieľa hnutie postupom času vykázalo nepopierateľné úspechy, na spustenie celospoločenskej revolúcie to však nestačilo. Metódy a taktika na ovplyvňovanie verejnej mienky a získavanie ďalších sympatizantov však boli dostatočne sofistikované a premyslené na to, aby stáli za bližšie preskúmanie. Je totiž nesporne zaujímavým faktom, že študentské hnutie, ktoré sa začiatkom šesťdesiatych rokov skladalo z niekoľko málo jednotlivcov, prakticky bez pomoci a finančných prostriedkov dokázalo behom jednej dekády mobilizovať natoľko veľké množstvo ľudí, že v nemalej časti verejnosti vzbudili dojem, že Amerika stojí na pokraji kolapsu. Kolaps nakoniec nenastal a študentské hnutie sa postupne rozpadlo – ich metódy a taktika však nestrácajú na relevancii ani dnes, o štyri desaťročia neskôr.

Druhá kapitola

Mier, revolúcia a divadlo pre televízne obrazovky

Určiť presný moment počiatku študentských hnutí v Spojených štátoch amerických v šesťdesiatych rokoch nie je jednoduché. Verejnosť ich po prvý krát začala vnímať v súvislosti s Free Speech Movement na University of California v Berkeley na jeseň 1964.⁶² Hlbšie do povedomia verejnosti však hnutie preniklo až na jar roku 1965 v súvislosti s protestmi proti americkej angažovanosti vo Vietname. Určitým zlomovým bodom tu bol pochod na Washington, ktorý sa odohral 17. 4. a ktorý po prvý krát vo väčšej miere pritiahol pozornosť médií. Tie akciu (a protestné hnutie ako také) síce nezobrazili v príliš pozitívnom svetle, ale pre budúcnosť hnutia to bol napriek tomu kľúčový prelom – po prvý krát sa študenti dostali na stránky celonárodných novín a na obrazovky veľkých televíznych staníc. V roku 1965 sa jednalo o takmer bezprecedentnú udalosť – pasívna generácia študentov, o ktorej už viac než dekádu nebolo počuť, sa odrazu zmobilizovala a pochodovala na hlavné mesto. Pochodu sa podľa odhadov zúčastnilo dvadsať až dvadsaťpäť tisíc ľudí, prevažne študentov, čo z neho urobilo najväčší študentský mierový pochod v dovtedajších amerických dejinách.⁶³ Okrem iného sa ukázalo, že v rámci hnutia existuje trhlina medzi liberálmi a radikálmi, ktorá predtým nebola príliš viditeľná. Folkový spevák Phil Ochs to behom pochodu vystihol v piesni *Love Me, I'm a Liberal*, kde priamo na liberálny tábor útočil: „I vote for the Democratic Party, they want the U.N. to be strong; I attend all the Pete Seeger concerts, he sure gets me singing those songs. And I'll send all the Money you ask for, but don't ask me to come on along. So love me – I'm a liberal.“⁶⁴ Paul Potter, vtedajší prezident organizácie Students for a Democratic Society, vlajkovej lode študentského hnutia, zakončil pochod prejavom, v ktorom presne vystihol myšlienky hnutia New Left. Najprv sa prihlásil k boju vietnamských revolucionárov: „Musím povedať, že radšej uvidím Vietnam komunistický, než pod americkou nadvládou, ktorá ho mení na ruiny.“⁶⁵ Vojna v jeho podaní však nebola príčinou, ale dôsledkom – označil ju za jeden zo symptómov „systému“ vyznačujúceho sa brutalitou a túžbou ovládať. „Musíme tento systém pomenovať. Musíme ho pomenovať, popísať, analyzovať,

---

⁶² Arthur MARWICK, c. d., s. 536.

⁶³ Todd GITLIN, c. d., s. 183.

⁶⁴ Tamtiež.

⁶⁵ Tamtiež.

pochopiť a zmeniť. Lebo len vtedy, keď tento systém zmeníme a dostaneme pod kontrolu, môžeme dúfať, že zastavíme sily, ktoré dnes spôsobujú vojnu vo Vietname a zajtra spôsobia vraždenie na Juhu (...).⁶⁶ Potter ďalej uviedol, že systém skutočne je možné zmeniť – tým, že sa ľudia budú osobne angažovať a vytvoria hnutie. Dvadsaťtisíc účastníkov pochodu bolo pre neho dôkazom toho, že sa táto zmena deje.

Pochod na Washington pritiahol pozornosť najdôležitejších médií. Od tejto chvíle bolo študentské hnutie považované za „veľkú vec“, o ktorú médiá ďalej prejavovali záujem, a prostredníctvom médií sa hnutie snažilo pôsobiť na širokú americkú verejnosť. Proces „vstupu do svetiel reflektorov“ však nebol jednoduchý ani bezproblémový. Hnutie malo v prvej polovici šesťdesiatych rokov charakter intelektuálne zameraného (a v porovnaní s celkovou študentskou populáciou výrazne menšinového) elitného klubu, ktorého členovia sa zaoberali otázkou „ako zmeniť svet“, alebo ako zlepšiť určité konkrétne nedostatky a chyby americkej spoločnosti. Hnutie náhly záujem médií prekvapil a mnohí členovia, vrátane lídrov, si neboli istí, ako sa s ním vysporiadať, či prípadne ako ho využiť pre ciele hnutia. O hnutí sa v každom prípade ale začalo hovoriť. Publicita, ktorej sa hnutiu dostalo, však nebola vždy pozitívna ani prvoplánovo prínosná. Obzvlášť problematické bolo to, že o hnutí sa ďalej hovorilo prakticky výlučne v súvislosti s vojnou vo Vietname a protestmi proti nej, čo bolo ale značne zavádzajúce, pretože témy, ktorými sa hnutie zaoberalo, boli omnoho širšie. Paul Potter vo svojom prejave vystihol postoj hnutia k vojne celkom presne – považovali ju za jeden zo symptómov omnoho širšej choroby, ktorou trpí americká spoločnosť. Ukončenie vojny bolo pre hnutie nepochybne dôležité – ale samo o sebe neznamenalo vyliečenie choroby.

Treba poznamenať, že tento postoj sa v priebehu času menil. Rok 1965 bol pre hnutie prelomový aj v tomto smere. Tým, že sa hnutie dostalo na stránky mienkotvorných denníkov a na obrazovky televízií, oslovilo omnoho viac ľudí, než kedykoľvek predtým. Noví členovia sa však od pôvodnej „Starej gardy“ (*Old Guard*) líšili postojmi aj vzhľadom. Nosili brady a dlhé vlasy, obliekali si modré robotnícke košele, mali pozitívny vzťah k ľahkým drogám a pochádzali prevažne zo Stredozápadu, čo im prinieslo prezývku „sila prérie“ (*Prairie Power*).⁶⁷ K hnutiu sa

---

⁶⁶ Tamtiež, s. 184.

⁶⁷ Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, c. d., s. 179.

nepridali na základe osobných kontaktov alebo ideologickej príbuznosti ale na základe toho, čo videli v televízii. Tá však podávala do značnej miery skreslený obraz hnutia (čo bude podrobnejšie rozobrané ďalej) – zachytávala jeho najradikálnejšie zložky a prezentovala ich ako zástupcov hnutia ako celku. Nových členov však zaujala práve táto radikálnosť a po vstupe do hnutia ju aj presadzovali. Tým sa rozkol medzi *Old Guard* a *Prairie Power* ešte viac prehľboval.

Uvedené skutočnosti by mohli vytvárať dojem, že po roku 1965 prevzala *Prairie Power* kontrolu nad hnutím a viedla ho k čím ďalej tým väčšej radikálnosti. Tento dojem, hoci nie úplne nepravdivý, by bol ale trochu skreslený. Je nepopierateľným faktom, že hnutie (alebo minimálne jeho podstatná časť) sa postupom času posúvalo k čím ďalej tým väčšej radikálnosti. Vysvetľovať tento posun čisto príchodom nového typu členstva v druhej polovici dekády by však bolo urýchlené a predčasné. Takéto vysvetlenie by nám tiež nedávalo odpoveď na otázku, ako je možné, že sa v atmosfére čím ďalej tým väčšieho príklonu k radikálnej až militantnej taktike objavovali ak akcie vyslovene mierového charakteru, ako napríklad Vietnam Summer v roku 1967. Hnutie a jeho pôsobenie na americkú verejnosť nie je možné pochopiť bez toho, aby sme sa bližšie pozreli na jeho ideové východiská a na postoje, ktoré prijímali a vytvárali jeho pôvodní členovia, *Old Guard*, pretože tie boli aj naďalej pre vývoj hnutia smerodajné, hoci ich konfrontácia s realitou spoločenského a politického života postupom času výrazne formovala.

Ako už bolo viackrát spomenuté, pre hnutie bola (z teoretického aj praktického hľadiska) kľúčová snaha o akciu či osobnú angažovanosť. Tá zohrávala dôležitejšiu úlohu než teoretické východiská. Tým, že sa človek angažoval a že sa zúčastňoval akcií, sa stával súčasťou hnutia. Mnohé organizácie nemali presne definovanú ani vymedzenú členskú základňu a často bolo preto problematické určiť, kto pod hnutie patrí a kto nie, prípadne koľko má hnutie ako také vlastne členov. V konečnom dôsledku to viedlo k tomu, že členom hnutia bol každý, kto sa k hnutiu hlásil alebo sa za člena považoval a zároveň sa nejakým spôsobom podieľal na jeho chode. Členstvo bolo teda nutne rôznorodé a skutočne jediné, čo ho spájalo, boli akcie; pokiaľ človek teoreticky s cieľmi hnutia súhlasil, ale sám sa neangažoval, k hnutiu v skutočnosti nepatril, pretože to bolo definované predovšetkým na základe akcií.

Určité teoretické východiská ale existovali. Základným kameňom bolo vnímanie americkej spoločnosti ako spoločnosti represívnej. Ranné študentské hnutie bolo hlboko ovplyvnené prácami Herberta Marcusa, predovšetkým už spomínaným dielom *Eros and Civilization*. Marcuse v ňom, vychádzajúc z prác Sigmunda Freuda, definuje rozvinutú industriálnu spoločnosť ako spoločnosť, ktorá je založená na neustálom potláčaní ľudských inštinktov. Táto represia nie je len nejakým negatívnym prejavom tejto spoločnosti; je jej integrálnou súčasťou. Pôvod tejto represie Marcuse spolu s Freudom hľadá v pudovej (inštinktívnej) represii, ktorá sa objavuje v rannom detstve.⁶⁸ Spoločnosť bola síce vytvorená na báze „rozumu“ a „sebavedomia“, tie sú však tiež len prejavom vonkajšej a vnútornej represie a fungujú ako agenti nadvlády; početné slobody, ktoré zo sebou priniesli, vzišli zo zotročenia a dodnes v sebe nesú jeho známky.⁶⁹ Prítomnosť je zviazaná minulosťou, pretože ľudstvo dodnes neovládlo svoje dejiny.⁷⁰ Freud usudzuje, že základný konflikt ľudstva pramení z rozporu medzi princípom potešenia a princípom reality. Civilizácia princíp potešenia konštantne potláča, ale nedokáže ho potlačiť úplne a tento konflikt sa do nej následne spätne premieta. Marcuse zachádza ešte ďalej, keď tvrdí, že „zatiaľ čo akákoľvek forma princípu reality vyžaduje značný stupeň a rozsah represívnej kontroly inštinktov, špecifické historické inštitúcie princípu reality a špecifické záujmy nadvlády prinášajú ďalšiu kontrolu, ktorá presahuje tú, ktorá je pre civilizovanú ľudskú existenciu nevyhnutná.“⁷¹ Freud spája ideu Prvotnej represie s ideu Prvotného otca, ktorý je stelesnením nadvlády – ako v rannej fáze života, tak aj v rannej fáze civilizácie. V určitom momente ale dochádza k synovskej rebélii, ktorá ho zvrhne. Prvotný otec sa stáva archetypom nadvlády a spúšťa reťazovú reakciu zotročenia, rebélie a znovunastolenej nadvlády.⁷² Akt vzbury proti otcovskej nadvláde však vytvára pocit viny, ktorý sa tiež v mnohých ohľadoch premieta do spoločnosti. Marcuse z tohto modelu vychádza a aplikuje ho na pokročilú priemyselnú spoločnosť, kde nadvláda definitívne prerástla sféru osobných vzťahov a postupne sa preniesla z „otca“ na „autority“ a následne na „inštitúcie“. Nadvláda sa stáva racionálnejšou, efektívnejšou a produktívnejšou a podriadenosť sa nakoniec prejavuje len prostredníctvom sociálneho rozdelenia

---

⁶⁸ Herbert MARCUSE, c. d., s. 50.

⁶⁹ Tamtiež, s. 52.

⁷⁰ Tamtiež.

⁷¹ Tamtiež, s. 34.

⁷² Tamtiež.

práce ako takej.⁷³ Moment rebélie pritom nemizne, ale jeho povaha sa komplikuje. Marcuse píše: „(...) tak, ako sa otec násobí a je doplňovaný a nahradzovaný spoločenskými autoritami, tak ako sa šíria príkazy a zákazy, rastie tiež agresívny impulz a objekty, proti ktorým je namierený.“⁷⁴ Problém je však v tom, že tak ako sa postava „otca“, „pána“, alebo „šéfa“ rozplýva v hmle inštitúcií, odrazu nie je na koho agresiu obrátiť – zástupcovia „nadvlády“ sa totiž premenili na zamestnancov konkrétnej byrokracie, s ktorými človek prichádza do styku len ako člen inej byrokracie. Nie je na koho útočiť a agresívny impulz tak vyznieva do prázdna. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že s rozplynutím „Prvotného otca“ sa rozplynie aj snaha o rebéliu proti nemu – to sa však nedeje, pretože základný konflikt („princíp potešenia“ verzus „princíp reality“) zostáva v spoločnosti hlboko zakotvený a plodí frustráciu. Freud je skeptický ohľadom možnosti hlbkovej spoločenskej zmeny, ktorá by tento konflikt odstránila. Tu sa s ním Marcuse rozchádza a tvrdí, že zmena je nielen možná ale aj dosiahnuteľná; musí však prebehnúť na kvalitatívnej, nie kvantitatívnej úrovni. „Argumentácia, ktorá robí oslobodenie závislé na čím ďalej tým vyššej životnej úrovni môže ľahko poslúžiť na zdôvodnenie pokračovania represie. Definovať životnú úroveň na základe automobilov, televízorov, lietadiel či traktorov znamená definovať ju na základe princípu výkonnosti.“⁷⁵ Marcuse pripúšťa, že práca je pre zachovanie fungovania spoločnosti nevyhnutá; zároveň ale argumentuje, že práca ako taká je (až na nepočetné výnimky) oddelená od potešenia – čo nás opäť privádza ku konfliktu medzi „princípom potešenia“ a „princípom reality“. Pokiaľ by sa podarilo tento rozpor medzi potešením a prácou odstrániť, spoločnosť by sa podľa Marcusa zbavila svojho represívneho charakteru a dostala sa na vyššiu úroveň, čo sa týka sebarealizácie a ľudského šťastia. Takáto zmena by však nesmela prebiehať na základe princípu výkonnosti – inými slovami, nesmela by byť posudzovaná čisto na báze materiálnej hojnosti. Marcuse dokonca tvrdí, že určité zníženie kvality života, čo sa týka materiálneho dostatku, by bolo prijateľné, pokiaľ by bolo dôsledkom odstránenia represívneho charakteru zo spoločnosti. Na záver sa Marcuse oblúkom vracia k Freudovi a berie do rúk ďalšiu z jeho téz – že sexuálny inštinkt patrí medzi najsilnejšie ľudské inštinkty a do značnej miery determinuje naše chovanie. Marcuse usudzuje, že ak by sa spoločnosti podarilo dosiahnuť vyššiu

---

⁷³ Tamtiež, s. 81.

⁷⁴ Tamtiež, s. 73.

⁷⁵ Tamtiež, s. 139.

úroveň sexuálnej slobody a seberealizácie, sexuálne potešenie by sa z intímnej sféry rozšírilo na mnohé ďalšie (aj nesexuálne) oblasti života a bolo by prvým dôležitým krokom k odstráneniu rozporu medzi „princípom reality“ a „princípom potešenia“. Nerepresívna spoločnosť sa takto stáva ústredným bodom Marcusovej dôslednej ideovej konštrukcie a k nej v konečnom dôsledku smerujú všetky jej vlákna.

Konkrétny návod, ako by táto kvalitatívna spoločenská zmena mala prebehnúť, Marcuse neudáva. Predkladá však argumenty dokazujúce, že je, minimálne v teoretickej rovine, možná. To je dôležitým momentom v snahe pochopiť ideové zázemie študentských hnutí. Marcuse im v diele *Eros and Civilization* predkladá sofistikovaný rámec, ktorý dobre slúži ich potrebám – na jednu stranu definuje stávajúcu spoločnosť ako „represívnu“, na druhú stranu predkladá víziu spoločnosti „nerepresívnej“, ktorú je možné dosiahnuť. Téma sexuálnej slobody nepochybne tiež zastávala dôležité miesto v ideológii hnutia a pre hnutie bolo určite minimálne zaujímavé, že ju Marcuse spájal so spoločenským pokrokom. Je samozrejme otázne, nakoľko sa Marcusova idea oslobodenia sexuality spájala so sexuálnou slobodou v neskoršom poňatí komunit *hippies*, ale faktom zostáva, že aj v rámci študentského hnutia mala táto téma svoje dôležité miesto.

Študentské hnutie sa nepochybne prácami Herberta Marcusa inšpirovalo, v mnohých ohľadoch sa ale nebáli zájsť ďalej, čo sa týka kritiky spoločnosti alebo potenciálnych možností na jej zmenu k lepšiemu. Marcuse hnutiu minimálne v teoretickej rovine dokázal, že zasadzovať sa o spoločenskú zmenu nie je zbytočné, ale naopak žiaduce; zmena je totiž dosiahnuteľná, hoci nie v krátkom časovom horizonte. Z Marcusovej teórie zároveň vyplývalo, hoci on sám to v *Eros and Civilization* nikde vyslovene nez dôraznil, že pozitívna spoločenská zmena nemôže prísť „zhora“, pretože vo svojej podstate narúša základy represívnej spoločnosti, ktorá podobné snahy vníma ako pokus o útok. V konečnom dôsledku táto zmena môže nastať jedine osobnou angažovanosťou jednotlivcov, ktorí si dosiahnutie nerepresívnej spoločnosti dajú za cieľ. Obrátená naruby, táto premisa zároveň poukazovala na to, že každý, kto sa o dosiahnutie nerepresívnej spoločnosti osobne nezasadzuje, v skutočnosti podporuje spoločnosť represívnu a je za jej stav teda spoluzodpovedný. Toto bol pre hnutie nesporne dôležitý moment – podobná argumentácia slúžila ako určité „ospravedlnenie“ idealistických snáh (ktoré mohli byť, a často boli, považované za naivné a nerealistické) a zároveň mohla poskytovať vnútornú nádej, že sa zmenu podarí dosiahnuť.

Ako už bolo spomenuté, tento ideový rámec bol vlastný predovšetkým „Starej garde“ študentského hnutia, tj. členstvu zhruba do roku 1965. V žiadnom prípade to ale neznamená, že sa neskoršie hnutie vydalo výlučne cestou militantnej opozície bez ideového zázemia. Niektoré minoritné frakcie v rámci hnutia sa touto cestou síce vydali, ale vo všeobecnosti hrali v hnutí myšlienky a postoje, ktoré *Old Guard* prijala, naďalej podstatnú úlohu.

Kľúčovým dokumentom pre pochopenie postojov študentského hnutia k Spojeným štátom a k svetu celkovo, je *Port Huron Statement*. V istom zmysle sa jedná o manifest mladej generácie študentských aktivistov. Bol prijatý na národnom zjazde (*National Convention*) organizácie Students for a Democratic Society (ďalej SDS) v Port Hurone v Michigane v roku 1962 a jeho autorom bol kolektív pod vedením jedného z lídrov (a najvýraznejších postáv) SDS Toma Haydena. Dokument bol výsledkom niekoľkomesačnej prípravy a diskusií medzi členstvom a stal sa oficiálnym vyjadrením postojov SDS – a v mnohých ohľadoch neoficiálnym vyjadrením postojov aj širšie poňatého študentského hnutia. Autori v ňom predkladajú ostrú kritiku dobovej americkej politiky a spoločnosti a zároveň, pravdepodobne po prvý krát, v ucelenej forme prezentujú vlastné návrhy, ako dosiahnuť nápravu v problematických oblastiach. Určite stojí za to pozrieť sa na *Port Huron Statement* bližšie, nakoľko sa jedná o jedno z najucelenejších „programových vyhlásení“, ktoré je možné v rámci *New Left* nájsť.

Dokument začína slovami: „Sme príslušníci tejto generácie, vyrástli sme v prinajmenšom slušnom komforte, teraz bývame na univerzitách a s obavami sa pozeráme na svet, ktorý sme zdedili. Keď sme boli deti, Spojené štáty boli najbohatšou a najmocnejšou krajinou sveta: jedinou, čo mala atómovú bombu, najmenej vystrašenou modernou vojnou, zakladateľkou Spojených národov, ktoré, mysleli sme si, rozšíria západnú hojnosť po celom svete. Sloboda a rovnosť pre každého jednotlivca, vláda ľuďmi a pre ľudí – tieto americké hodnoty sme pokladali za správne a za princípy, podľa ktorých by sme mohli žiť ako ľudia.“⁷⁶

Autori v úvode predkladajú zidealizovaný pohľad na Spojené štáty, ktorý im bol predkladaný v priebehu detstva a dospievania a ktorý dlho považovali za vlastný. V určitom bode ale tento pohľad pod vplyvom udalostí opúšťajú a nahrádzujú ho

---

⁷⁶ Zdroj: <http://www.sds-1960s.org/PortHuronStatement-draft.htm>, 2.6. 2011.

kritickejším vnímaním vlastnej krajiny: „Ako sme však rástli, naše pohodlie bolo narušené udalosťami príliš znepokojujúcimi na to, aby sme ich mohli ignorovať. V prvom rade to bola vše prestupujúca a prenasledujúca skutočnosť ľudskej degradácie, symbolizovaná Južanským bojom proti rasovému fanatizmu, čo nás priviedlo od ticha k aktivizmu. (...) Prehlásenie, že všetci ľudia boli stворení ako rovní, vyznievalo prázdne pred realitou černošského života na Juhu a vo veľkých mestách na Severe. (...) Boli sme, a stále sme, svedkami ďalších paradoxov. Pomocou nukleárnej energie môžu byť poháňané celé mestá, ale dominantné štáty sa aj tak zaoberajú skôr deštrukciou horšou než všetky vojny v ľudských dejinách. (...) Zatiaľ čo dve tretiny ľudstva trpia podvýživou, naša vyššia spoločenská trieda sa nachádza v stave nadbytočnej hojnosti. (...) To, čo sme predtým vnímali ako Zlatý vek Ameriky, dnes vnímame ako éru úpadku.“⁷⁷ Táto úvodná kritika jasne definuje pozíciu, ktorú SDS v roku 1962 zastávala. Je tam zreteľné vymedzenie voči „Amerike ich detstva“, prameniace z dezilúzie, ktorú so sebou priniesla konfrontácia medzi ideálnym svetom a realitou. Dezilúzia sa však v tejto fáze ešte nemení na frustráciu ale naopak na aktívny impulz – snahu o zmenu a nápravu. Už v roku 1962 si ale členovia hnutia uvedomovali, že preraziť bariéry vystavané väčšinou spoločnosťou nebude jednoduché. „My sami sme nabití pocitom naliehavosti, zatiaľ čo postoj našej spoločnosti je taký, že k súčasnému stavu neexistujú uskutočniteľné alternatívy. (...) Ľudia sa boja myšlienky, že by sa v určitom momente mohli veci vymknúť spod kontroly. Boja sa zmeny ako takej, pretože zmena by mohla rozbiť ten neviditeľný rámec, ktorý ich dnes bráni pred chaosom.“⁷⁸ Autori dávajú následne hnutiu za cieľ hľadanie „skutočne demokratických alternatív k prítomnosti“, pričom sa nebránia označeniu za idealistov či utopistov, naopak – obviňujú spoločnosť z toho, že idealizmus a utópiu neprávom zavrhlí. Realistické chovanie označujú za porazenectvo, ktoré sa zrodilo z neschopnosti znovu obnoviť teóriu.⁷⁹ Priznávajú, že stalinizmus zničil hodnoty *Old Left* a že hrôzy dvadsiateho storočia zničili nádej a zúžili ľudské vnímanie sveta.⁸⁰ Hnutie sa tu stavia do opozície voči tejto (z jeho pohľadu) negatívnej tendencii a obhajuje idealizmus, ktorému prikladá dôležitú rolu pri spoločenskom pokroku. Autori, po vzore Marcusa, veria v schopnosť človeka zmeniť svoj údol: „Ľudia majú nerealizovaný potenciál na rozvoj, kreativitu a

---

⁷⁷ Tamtiež.

⁷⁸ Tamtiež.

⁷⁹ Tamtiež.

⁸⁰ Tamtiež.

pochopenie seba samých. Tento potenciál považujeme za kľúčový a orientujeme sa naň, nie na ľudský potenciál násilia, nerozumnosti a podriadenosti autoritám.⁸¹ Cieľom, ktorý by sa spoločnosť mala snažiť dosiahnuť, je v konečnom dôsledku ľudská nezávislosť – v zmysle plného rozvoja ľudského potenciálu, nie egoistického individualizmu. Spoločnosť sa však podľa autorov vyznačuje predovšetkým osamelosťou, odcudzením a izoláciou, a ľudia sa jeden druhému vzdávajú, namiesto toho, aby sa približovali. Z dokumentu nepriamo vyplýva, že izolácia nie je príčinou, ale len dôsledkom určitého nastavenia spoločenských vzťahov, kde sú materiálne veci cenené viac než ľudia samotní (čo opäť silne evokuje Marcusovu víziu represívnej spoločnosti). *Port Huron Statement* však v princípe nie je filozofickou analýzou, ale manifestom hnutia a jeho autori sa po všeobecnejšie zameranom úvode púšťajú do konkrétne smerovanej kritiky. Na prvom mieste kritizujú spoločenskú apatiu tam, kde ju sami pociťujú najsilnejšie: na univerzitách. „Skutočný kampus, kampus, ktorý poznáme, je miestom ľudí milujúcich súkromie, ktorí sa uťahujú do vnútornej emigrácie. (...) Takmer žiadni študenti sa neangažujú ako občania. Na verejnosti sú pasívni a v súkromných životoch nie sú o nič idealistickejší (...).“⁸² Pasivita podľa autorov nie je postojom, ktorý by vznikal v študentoch samotných; je výsledkom spôsobu, akým sú univerzity organizované. Vzťahy medzi vyučujúcimi a študentmi fungujú na báze rodič – dieťa, študenti si nedokážu vytvoriť užší vzťah k študovanej látke a univerzita ako taká je zviazaná všade prítomnou byrokraciou. Výsledkom je to, že univerzita neplní svoju rolu zdroja sociálnej kritiky a iniciátora nových postojov, ale jednoducho len prenáša na študentov zavedené oficiálne hodnoty. „Študenta jeho izolácia učí prijať elitnú správu v rámci univerzity, čo ho pripravuje na neskoršie prijatie minoritnej kontroly nad spoločnosťou.“⁸³ Negatíva univerzitného života sú pritom podľa autorov len odrazom negatív, ktoré existujú v širšej spoločnosti, či už sa jedná o osamelosť, izoláciu alebo podriadenosť byrokracii. V tomto zmysle univerzita slúži študentskému hnutiu (hoci nie vždy vedome) ako určitý mikrokozmos, kde poukazovaním na konkrétne problémy študenti analogicky poukazujú na problémy širšej spoločnosti.

Americkému politickému systému autori *Port Huron Statement* vyčítajú predovšetkým to, že vylučuje verejnosť z debaty o dôležitých otázkach

---

⁸¹ Tamtiež.

⁸² Tamtiež.

⁸³ Tamtiež.

a rozhodovacieho procesu ako takého. Politici samotní nemajú tendenciu tento stav zmeniť, naopak ho ešte viac prehľbujú: „Nereagujú na dialóg, len na tlak – a bežný občan, pretože si je toho vedomý, má o to menšiu chuť zapojiť sa do politickej sféry.“⁸⁴ Všetky protesty, nech už sú akéhokoľvek charakteru, sú navyše zmietnuté zo stola v mene antikomunizmu. Politici sú zviazaní s ekonomickými špičkami a na vrchole tejto pyramídy stojí vojensko-industriálny komplex. Autori v dokumente tvrdia, že americká spoločnosť je v mene Studenej vojny široko militarizovaná. Ministerstvo obrany označujú za najväčšiu jednotlivú organizáciu na svete, ktorá má ročný obrat vyšší než akákoľvek spoločnosť alebo korporácia.⁸⁵ Americkú ekonomiku považujú za najvýkonnejšiu na svete, ale bohatstvo, ktoré produkuje, je podľa nich nerovnomerne rozmiestnené; „systém“ je sebecký a pod kontrolou elity, ktorá sa zmene bráni. Autori ďalej tvrdia, že technologický pokrok je zavádzaný len vtedy, keď je to ekonomicky výhodné. Firmy púšťajú na verejnosť vynálezy zjednodušujúce prácu len vtedy, keď sa im už starý vynález finančne neoplatí udržiavať. Vo svete bezprecedentného technologického rozmachu preto aj naďalej existuje chudoba a existenčný nedostatok; trh nereflektuje skutočné potreby sveta a spoločnosti.⁸⁶ Práca je len ďalšou možnosťou kontroly zo strany systému a neposkytuje uspokojenie; to všetko len preto, že je pre štát a systém ekonomicky nevýhodné stávajúcu situáciu zmeniť.

Čo sa týka zahraničnej politiky, autori *Port Huron Statement* kritizujú konanie Eisenhowerovej aj Kennedyho administratívy v celom rade bodov. Ostrie kritiky je namierené v prvom rade proti pokračujúcim pretekom v zbrojení. Vinu za Studenú vojnu ale neprikladajú výlučne Amerike: „(Naša kritika) v žiadnom prípade neznamena, že by sme zo Studenej vojny obviňovali výlučne Spojené štáty. Obidve strany sa chovali nezodpovedne – Rusi svojim nedostatkom dôvery a prílišnou závislosťou na agresívnych vojenských stratégoch namiesto obhajcov nenásilného konfliktu a koexistencie.“⁸⁷ Neskôr v kritike Sovietskeho zväzu zachádzajú ešte ďalej, keď dávajú jasne najavo svoju antipatiu ku komunistickému režimu vo všeobecnosti: „Ako demokrati stojíme v princípe v opozícii voči komunistickému systému. Sovietsky zväz (...) sa zakladá na úplnom potlačení organizovanej opozície a na vízii budúcnosti, kde je ľudský život obetovaný a kde je racionalizované

---

⁸⁴ Tamtiež.

⁸⁵ Tamtiež.

⁸⁶ Tamtiež.

⁸⁷ Tamtiež.

popieranie ľudskej dôstojnosti v malých aj veľkých rozmeroch. (...) Komunistické hnutie zlyhalo, v každom zmysle slova, v proklamovanej snahe viesť celosvetové hnutie za ľudskú emancipáciu.⁸⁸ Napriek tomuto odsúdeniu Sovietskeho zväzu autori usudzujú, že ZSSR by mohlo mať záujem na odzbrojení, pokiaľ by Spojené štáty vyvinuli iniciatívu. Tie však svojou agresívnou politikou podľa nich podobnému scenáru dlhodobo bránia. Autori ďalej vystavujú vládu Spojených štátov ostrej kritike za jej angažovanie sa v krajinách tretieho sveta, kde, v mene svetového boja proti komunizmu, podporujú diktátorov. Hnutie považuje za neprijateľné, že sa Spojené štáty snažia v mene demokracie zvrhnúť režim Fidela Castra, zatiaľ čo vo Vietname podporujú represívnu diktatúru Ngo Dinh Diema. *Port Huron Statement* ale ešte nezachádza tak ďaleko ako zašiel Paul Potter vo svojom prejave počas pochodu na Washington v apríli 1965 a priamu podporu ani sympatie Severnému Vietnamu nevyjadruje. Opatrné vyjadrenia ohľadom komunizmu alebo komunistických režimov boli pre hnutie pred rokom 1965 typické. Na jednu stranu hnutie svetový komunizmus nepovažovalo za hrozbu, na druhú stranu si ale ešte uvedomovalo nedemokratický charakter komunistických režimov. Zmena v tomto ohľade a širšie sympatizovanie s „nepriateľom“ sa v hnutí objavilo až v druhej polovici šesťdesiatych rokov.

Spojené štáty sú ďalej kritizované za rasovú nerovnosť, ktorá na ich území funguje – autori konkrétne spomínajú nerovnosť vo sfére vzdelania, práce a bývania. Existujúci politický systém nedokáže podľa nich tento kritický stav zvrátiť, pretože na Juhu, kde sú spomínané problémy najväčnejšie, dochádza k úzkej spolupráci medzi dvoma hlavnými politickými stranami (tzv. „dixiekraticko-republikánsky komplex“).⁸⁹ „Vraví sa, že Kennedyho administratíva urobila za dva roky viac, než Eisenhowerova za osem. O tom nemôže byť pochyb. Je to ale ako prirovnávať šepot k tichu, keď sú nutné hlasné tóny.“⁹⁰

Zaujímavosť *Port Huron Statement* ale nespočíva v analýze ani v kritike spoločnosti (tie neboli už v danej dobe zďaleka ojedinelé), ale v predkladaných návrhoch na riešenie. Tie nám poskytujú zaujímavý pohľad do mentality hnutia.

Na prvom mieste stojí požiadavka všeobecného kontrolovaného odzbrojenia. To by sa malo stať národným cieľom a v prvej fáze by sa malo jednať o unilaterálne

---

⁸⁸ Tamtiež.

⁸⁹ Tamtiež.

⁹⁰ Tamtiež.

odzbrojenie a moratórium na jadrové skúšky. Ďalej by mali Spojené štáty prestať s vývojom zbraní, ktoré sú očividne určené na preventívny alebo prvý útok proti Sovietskemu zväzu. Celkovo by malo byť odzbrojenie vnímané ako politická téma, nie ako technický problém.⁹¹ Autori ďalej uvádzajú, že čo sa reality sfér vplyvu, týka, je nevyhnutné akceptovať *status quo*. Rozdelenie Nemecka považujú za rozhodnutie rovnakou mierou americké ako sovietske a argumentujú, že začínať vojnu kvôli Berlínu by bolo absurdné.⁹² Spojené štáty by ale mali zvážiť rozpustenie NATO, ktoré autori považujú za prežitok. „Hlavným cieľom Spojených štátov by malo byť vytvorenie sveta, v ktorom by hlad, chudoba, choroby, nevedomosť, násilie a vykorisťovanie boli nahradené dostatkom, rozumom, láskou a medzinárodnou spoluprácou. Niekomu to môže pripadať ako výplod mladistvých halucinácií, ale my trváme na tom, že takýto cieľ je realistickejší než nukleárny pat.“⁹³ Spojené štáty by mali prestať podporovať vojenské režimy a radšej peniaze investovať do národného rozvoja. Amerika by mala šíriť demokraciu v prvom rade tým, že jej domáca demokracia bude vzorová a ako vzor pre iných bude môcť slúžiť. Tá podľa autorov totiž ani po 180tich rokoch existencie nie je dokonalá a reforma je nevyhnutná: Spojené štáty by mali opustiť patový systém dvoch strán, inštitúcie potláčajúce dissent a slobodu prejavu by mali byť zrušené, korporácie by sa mali verejnosti zodpovedať za svoje konanie a zdroje by mali byť rozdeľované na základe sociálnych potrieb.⁹⁴ Ako východisko hnutie prezentuje tzv. „participačnú demokraciu“ (*participatory democracy*), ktorá by zapojila verejnosť do rozhodovacieho procesu omnoho viac než predtým. V rámci nej by značná časť rozhodovacej moci prešla na verejné zoskupenia, politika by bola vnímaná pozitívne a slúžila by okrem iného na dostávanie ľudí von z izolácie a ich združovanie do komunity. Zmenil by sa tiež charakter práce, ktorá by opäť prinášala pocit zadosťučinenia: „Je možné si predstaviť presun niektorých mechanizovaných úloh späť do manuálnej formy, čo by ľudom umožnilo vytvárať celé produkty, nielen ich časti. Naše monštruózne mestá, ktoré vznikli z potreby masovej pracovnej sily, by sa opäť poľudštili, rozpadli do menších komunit poháňaných jadrovou energiou (...).“⁹⁵ Hnutie (a autori *Port Huron Statement*) deklarujú, že sú si vedomí toho, že k týmto

---

⁹¹ Tamtiež.

⁹² Tamtiež.

⁹³ Tamtiež.

⁹⁴ Tamtiež.

⁹⁵ Tamtiež.

zmenám nedôjde okamžite, ani v krátkom časovom horizonte – prvým krokom však musí byť ustanovenie vízie a práve k tomu má slúžiť spomínaný dokument. Hnutia za občianske práva a za jadrové odzbrojenie slúžia ako dôkaz toho, že mobilizácia ľudí – a z toho vyplývajúca spoločenská zmena – je možná. Študentské hnutie sa k ich odkazu v dokumente vedome hlási a zároveň tvrdí, že ideálnou potenciálnou základňou hnutia za sociálnu zmenu je univerzita. *New Left* musí pozostávať z intelektuálne schopných ľudí patriacich ku generácii, ktorá vyrástla v povojnovom svete, musí medzi seba prijať liberálov aj socialistov a musí rozprúdiť debatu po celej krajine. Prvým krokom má byť univerzitná reforma dosiahnutá alianciou medzi študentmi a vyučujúcimi, ktorí spoločne musia prevziať kontrolu nad vyučovacím procesom. „Ak sa zdá, že sa snažíme dosiahnuť nedosiahnuteľné,“ stojí v úplnom závere dokumentu, „tak to robíme len preto, aby sme zabránili nepredstaviteľnému.“⁹⁶

Port Huron Statement sme tu rozobrali podrobne, pretože poskytuje cenný náhľad na mentalitu, ale aj limity študentského hnutia. Dokument, hoci nesporne idealistického charakteru, je pomerne zručne napísaný a vykazuje známky značnej faktickej informovanosti, čo sa týka vnútornej aj zahraničnopolitickej situácie Spojených štátov. Autori na jednu stranu sami pripúšťajú, že proklamované ciele a riešenia sa môžu zdať nereálne, zároveň však šmahom ruky podobnú argumentáciu odmietajú ako irelevantnú – pretože práve podobné zmýšľanie robí ich ciele nereálnymi. Jedná sa teda o začarovaný kruh; hnutie sa z neho ale nesnaží dostať pomocou teoretickej analýzy, ale pomocou akcie. Rétorika *Port Huron Statement*, podobne ako ďalších dokumentov z tohto obdobia, je ľavicová, ale nie komunistická. Autori sa nikde neprikláňajú k myšlienke, že by nositeľom spoločenskej reformy mala byť pracujúca trieda alebo nižšie vrstvy, práve naopak, zdôrazňujú, že „nová avantgarda“ musí byť intelektuálne zameraná. Tento názor vyslovil už v roku 1960 C. Wright Mills v *Letter to the New Left*, kde vyslovene popiera kľúčovú rolu robotníckej triedy v procese spoločenskej zmeny a naopak zdôrazňuje rastúcu aktivitu mladej generácie študentov na celom svete od Spojených štátov cez Veľkú Britániu, Turecko a Východný blok až po Južnú Kóreu a Japonsko.⁹⁷

---

⁹⁶ Tamtiež.

⁹⁷ Chares Wright MILLS, *Letter to the New Left*, in: *New Left Review*, No. 5, September – Október 1960.

Študentské hnutie si v prvej polovici šesťdesiatych rokov uvedomuje svoju relatívnu slabosť a, ako vyplýva aj z *Port Huron Statement*, považuje sa skôr za určitý „predvoj“, než za revolučnú silu (nehovoriac o tom, že idea „revolúcie“ ako taká v tejto dobe hnutím všeobecne akceptovaná nebola). Vytvára však ideovú základňu, z ktorej bude vychádzať po celý zvyšok svojej existencie. Rétorika sa pod vplyvom udalostí a tlaku médií a verejnosti bude postupne meniť a niektoré menšinové zložky hnutia sa výrazne posunú smerom k radikálnosti a militantnosti, väčšina členov však naďalej bude zastávať skôr umiernené stanovisko, čo sa formy protestov a taktiky celkovo týka. Radikálne zložky hnutia budú však vždy priťahovať viac pozornosti a často budú úspešné v navodzovaní dojmu, že hovoria za hnutie ako celok, prípadne za celú mladú generáciu.

Zlomovým rokom, ako už bolo spomenuté vyššie, bol pre hnutie rok 1965. Náhle a výrazné prehĺbenie americkej vojenskej angažovanosti vo Vietname (ktoré môžeme spájať s počiatkom bombardovania na jar daného roku) poskytlo hnutiu zjednocujúcu tému, okolo ktorej mohlo stavať ďalšiu taktiku. To v žiadnom prípade neznamenal, že by ostatné témy boli definitívne opustené; vojna vo Vietname ich však náhle (a, ako sa ukázalo, definitívne), zatienila. Od tohto momentu ďalej pôsobila otázka Vietnamu ako spoločný menovateľ, na základe ktorého boli posudzované všetky akcie hnutia. Todd Gitlin, bývalý prezident SDS a autor mnohých štúdií zaoberajúcich sa hnutím, spája v knihe *The Whole World is Watching* premenu hnutia behom roku 1965 s vzrastom záujmu médií o jeho akcie.⁹⁸ Mediálna publicita spôsobila nával nového typu členstva, už spomínanej *Prairie Power*, ktoré posunulo pôvodne intelektuálne zamerané hnutie smerom k radikálnosti. Do istej miery môžeme s týmto tvrdením súhlasiť, jeho platnosť ale nie je všeobecná. V princípe môžeme od roku 1965 rozoznávať v hnutí tri hlavné prístupy (či modely): model mierového protestu, model násilného protestu a tretí model, ktorý z nedostatku lepšieho názvu môžeme označiť za divadelný. Všetky tri modely majú spoločné to, že sa pokúšajú upozorniť verejnosť na konkrétne problémy; spôsob, akým na ne upozorňujú, sa však líši. Zástancovia mierového modelu sa prikláňajú k pokojnej forme protestu, kde dajú jasne najavo svoj nesúhlas so stávajúcou situáciou a zároveň preukážu morálnu silu tým, že „nesklázu“ k použitiu násilia (a to často ani

---

⁹⁸ Todd GITLIN, *The Whole World Is Watching*, Berkeley 1980.

v sebaobrane). Zástancovia násilného modelu sa v princípe pokúšajú „odhaliť pravú tvár“ nenávideného „systému“ tým, že zaútočia na jeho slabé miesto, vytvoria krízovú situáciu alebo jednoducho vyprovokujú brutálnu reakciu zo strany „systému“, ktorá ho pred verejnosťou demaskuje. Zástancovia divadelného modelu zas organizujú akcie, ktorých cieľom je prilákať čo najviac pozornosti – pričom ale nemusia byť vyslovene násilné alebo útočné. Tieto tri modely neboli v žiadnom prípade oddelené ani jasne definované; konkrétne organizácie v rámci hnutia alebo aj konkrétne osobnosti mohli usporadúvať akcie rôzneho typu – často dokonca jedna akcia spadala pod viacero modelov zároveň (napríklad protestný pochod, pôvodne zamýšľaný ako pokojný, sa ľahko mohol skončiť násilnou konfrontáciou s políciou). V rámci hnutia a aj v rámci jednotlivých organizácií existovali rôzne frakcie a názorové prúdy, ktoré preferovali ten či onen model protestu. Jednotlivé modely sa počas pôsobenia hnutia prelínali a vzájomne ovplyvňovali a pre každý existovali zdroje praktickej aj teoretickej inšpirácie vnútri aj mimo hnutia samotného. Modely však neboli v žiadnom ohľade definitívne ani „záväzné“. Toto rozdelenie nám teda slúži len ako pomocný model, ktorý nám umožní lepšie porozumieť jednotlivým druhom protestných akcií.

Mierový model sa spája už so samotnými začiatkami hnutia. Protesty proti pôsobeniu výboru HUAC na University of California v Berkeley na jar 1960 mali nenásilný charakter, hoci sa skončili zásahom polície a zatknutiami. Hoci sa jednalo o jednu z prvých demonštrácií hnutia, jej priebeh už mal charakter vykazujúci niektoré typické prvky: demonštrujúci študenti sa cítili byť morálne nadradení nad políciou, ktorá bola navyknutá používať silu.⁹⁹ *Sit-in*, ktorý sa v súvislosti s protestmi proti výboru HUAC odohral v jednej z univerzitných budov, mal tiež pokojný charakter. Tento typ protestu sa v hnutí veľmi uchytil, pretože sa zhodoval so samotnou povahou hnutia v tejto dobe. Mierový protest dodával študentom pocit morálnej nadradenosti a utvrdzoval ho v nich prostredníctvom kolektívneho zážitku. Morálna nadradenosť bola pociťovaná o to silnejšie, keď bola konfrontovaná s prítomnosťou polície, ktorá stelesňovala presný opak hodnôt a postojov proklamovaných protestujúcimi študentmi. Proklamovaná rola študentov ako nositeľov intelektuálneho disentu sa k pokojnému protestu dobre hodila –

---

⁹⁹ Milton VIORST, c. d., s. 170.

intelektuálna nadradenosť tu mohla byť ľahko spájaná nadradenosťou morálnou. „Nenasilnosť“ alebo „pokojnosť“ pritom zďaleka neznamenala „bezpečnosť“. Demonštrácie, *sit-ins* a ostatné formy protestu boli vystavené policajnej represii, či už mali samy o sebe násilný charakter alebo nie. Nedá sa teda tvrdiť, že by sa k pokojným formám protestu uchýľovali tí, čo „nemali dosť odvahy“ na konfrontáciu.

Veľká výhoda nenásilnej formy protestu bola v tom, že vzbudzovala sympatie verejnosti. Získavanie podpory verejnosti bolo jedným z dlhodobých cieľov (a problémov) hnutia. Verejnosť mala vždy prirodzenú tendenciu sympatizovať skôr s nenásilne a pokojne pôsobiacimi demonštrantami než s tými, čo pálili americké vlajky, vykrikovali nenávisťné heslá a hádzali po policajtoch kamene a dlažobné kocky. Na druhú stranu ale len fakt, že bol nejaký protest mierového charakteru, podporu verejnosti automaticky nezaručil – jednoducho povedané šlo o to, že protest *musel* byť pokojný, aby mohol počítať s verejnými sympatiami. Verejnosť (alebo jej časť) mohla súhlasiť s teoretickými postojmi hnutia, ale pokiaľ boli tieto prezentované konfrontačnou alebo násilnou formou, sympatie rýchlo chladli. Pre pokojné protesty bolo tiež jednoduchšie získať ďalších stúpencov, pretože oslovovali omnoho širšie spektrum ľudí. Nenasilné formy protestu boli ľahšie obhájiteľné pred zákonom či univerzitnou disciplinárnou komisiou a študenti na ne mali *de facto* aj ústavou zaručené právo.

Odvrátenou stránkou mierového modelu bolo to, že zvyčajne nevedol k okamžitým výsledkom, čo vyvolávalo v členoch hnutia frustráciu. Pochodu sa mohli zúčastniť tisíce ľudí a pritom nemusela byť dosiahnutá ani mierna zmena či zlepšenie. Vnímavosť spoločnosti a médií voči nenásilným formám protestu sa navyše postupom času menila podľa hesla „to, čo bolo zaujímavé včera, dnes už zaujímavé nie je, a to, čo je zaujímavé dnes, nebude zaujímavé zajtra.“ V roku 1962 stačilo, aby sa tritisíc ľudí vydalo pochodovať na Washington a akcia hneď získala publicitu, pretože to bolo v tej dobe niečo nevídané a nové. V roku 1965 ich muselo byť takmer desaťkrát toľko, aby sa do médií dostali. Koncom dekády už boli pokojné protesty prakticky úplne zatienené protestmi násilnými, ktoré boli pre médiá zaujímavejšie. Nenasilný pochod *musel* mať skutočne masové rozmery, aby si získal aspoň nejakú pozornosť. Hlasy, že pokojná forma protestu nestačí, sa ozývali prakticky od začiatku pôsobenia hnutia. Barrington Moore, Jr. napríklad tvrdil, že pokúšať sa o pokojný protest alebo konštruktívny dialóg je nezmysel, pretože vláda

disponuje neporovnateľne väčším množstvom faktov, ktoré hnutie nebude schopné vyvrátiť. „Inými slovami, pokiaľ má byť protest zmysluplný, musí mať formu deštruktívnej kritiky deštruktívneho systému.“¹⁰⁰ Podobne sa vyjadril Todd Gitlin: „Keď prišlo na lámanie chleba, vládnej moci vo Washingtone či v Moskve nemohlo byť viac jedno, čo si nejaká malá skupinka univerzitných študentov myslí.“¹⁰¹ Problém bol však v tom, že pre veľkú časť študentov aj verejnosti boli iné než pokojné formy protestu neprijateľné. Mnohé skupiny a organizácie v rámci hnutia (napríklad W. E. B. DuBois Club) sa preto snažili pri mierovom modeli zotrvať. Pravda je ale taká, že mnohí „členovia na plný úväzok“ (*full-time members*) pod vplyvom frustrácie a vonkajšieho tlaku postupne tento model opúšťali a priklonili sa k násilným formám protestu.

Inšpirácií pre mierový model malo hnutie množstvo. Logicky najdôležitejšou z nich bolo hnutie za občianske práva, pretože práve v rámci neho mnoho neskorších členov študentského hnutia začínalo. Od bojovníkov za občianske práva prevzali mnohé aspekty ich taktiky, učili sa od nich tiež organizácii a sebadisciplíne. Bieli študenti spolupracovali s týmto hnutím hlavne prostredníctvom organizácie Student Nonviolent Coordinating Committee (SNCC), ktorá viedla veľkú časť protestov na Juhu, ale organizovala tiež „podporné“ akcie, v rámci ktorých študenti pomáhali pri vzdelávaní minorít či pri ich registrácii k voľbám. Spolupráca študentov a čierneho hnutia ale nebola bezproblémová. Bieli študenti mali napríklad tendenciu identifikovať sa s chudobou členov SNCC, ktorá mala pre nich až symbolický charakter (biblický moment „vzdania sa materiálnych statkov“). Pre členov SNCC však chudoba bola životnou realitou, ktorú nedokázali zmeniť. Ozývali sa hlasy pýtajúce sa, prečo bieli študenti „zaberajú“ platené miesta v rámci organizácie, keď by tam namiesto nich mohli byť zamestnaní černosi, ktoré tie peniaze potrebujú viac.¹⁰² SNCC sa dlhodobo potýkala s finančnými problémami, pretože jej činnosť bola nákladná a príjmy neboli veľké. Fundraiseri organizácie rýchlo prišli na to, že tzv. „hororový príbeh“ je najlepšou metódou, ako presvedčiť ľudí, aby darovali peniaze. Čím viac bolo pri nejakej protestnej akcii zranených a čím viac nezmyselného násillia zo strany polície, tým viac peňazí sa následne podarilo

---

¹⁰⁰ Todd GITLIN, c. d., s. 100.

¹⁰¹ Tamtiež.

¹⁰² Paul JACOBS – Saul LANDAU, *The New Radicals: A Report With Documents*, New York 1966, s. 16.

získať.¹⁰³ Súviselo to aj s tým, že demonštrácie, ktoré skončili brutálnym zásahom polície, si získali omnoho väčšiu publicitu než tie, kde sa „nič vážne“ nestalo. Toto bola jedna z dôležitých lekcií, ktoré si bieli študenti z pôsobenia na Juhu odniesli. SNCC nebola nikdy masovou organizáciou, šlo skôr o tvrdé jadro naplno zapojených a oddaných členov, ktorých cieľom bolo organizovať spoločnosť.¹⁰⁴ Pri práci, ktorú vykonávali, im často hrozilo reálne fyzické nebezpečenstvo zo strany bieleho obyvateľstva alebo polície. Viaceré pokojné pochody končili policajnou streľbou, použitím vodných diel alebo služobných psov. Často bolo vopred jasné, že akcia takto dopadne; aktivisti však do ulíc vyšli aj tak. Bielym študentom podobné odvážne chovanie imponovalo. Bob Zellner, jeden z bielych dobrovoľníkov, spomína na jeden konkrétny podobný prípad: „Bol to pochod od kostola k väznici, kde sme chceli žiadať prepustenie nejakých ľudí z hnutia za občianske práva. Pochodujúci boli v jednej uličke zablokovaní požiarnickými autami a potom ich bieli robotníci – smetiari – ozbrojení nohami zo stolov, ktoré vzali z miestnej továrne na nábytok, strašným spôsobom zmlátili. (...) Policajný šéf mi vytrhol fotoaparát a rozbil ho o chodník. Pozrel sa na zvyšok (reportérov) a povedal: „Každý, kto sa pokúsi niečo odfoťiť, dopadne podobne.“ Potom ma policajti zatkli a zavreli, a keď som sa spýtal prečo, povedali mi, že za útok na verejného činiteľa. (...) Potom začali mlátiť ľudí. (...) Trvalo to asi desať alebo pätnásť minút. Hospitalizovaný bol potom prakticky každý účastník demonštrácie. (...) A kto si dnes spomenie na pochod v Danville vo Virgínii v roku 1963?“¹⁰⁵

Kritickým momentom bol pochod v Selme v Alabame 7.3. 1965, ktorý skončil (aj na dobové pomery) neobvykle brutálnym policajným zásahom. Polícia bitku na „Krvavú nedeľu“ vyhrala a kvôli tomuto víťazstvu prehrala vojnu.¹⁰⁶ Do Selmy začali prúdiť davy dobrovoľníkov oboch rás. Hnutie za občianske práva si veľmi skoro uvedomilo, že protestný pochod alebo demonštrácia, ktoré sa nedostali do novín alebo na obrazovky televízie, sa akoby vôbec neodohrali. Mediálna publicita sa tak stala jednou z hlavných zbraní hnutia. Biele študentské hnutie si tieto skúsenosti vzalo k srdcu; problém však bol v tom, že publicita vyznela v prospech hnutia len vtedy, keď bol jasne viditeľný rozdiel medzi pokojnými demonštrantami

---

¹⁰³ Tamtiež, s. 22.

¹⁰⁴ Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, c. d., s. 35.

¹⁰⁵ Joan MORRISON – Robert MORRISON, *From Camelot to Kent State: The Sixties in the Words of Those Who Lived It*, New York 1987, s. 51-52.

¹⁰⁶ Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, c. d., s. 141.

a agresívnou políciou či davom. Ako náhle sa tento rozdiel začal stierať, sympatie verejnosti úmerne tomu chladli.

Čo si študenti z práce pre hnutie za občianske práva ďalej odniesli, bolo posilnenie pocitu nespravodlivej spoločnosti. Behom pôsobenia na Juhu boli v omnoho väčšej miere konfrontovaní s realitou života minorít a chudobných než kedykoľvek predtým. To mohlo pôsobiť ako katalyzátor ich antipatií voči „systému“, pretože síce existovali rozdiely medzi „Hlbokým Juhom“ a napríklad Severovýchodom Spojených štátov, „systém“ (alebo konkrétnejšie federálna vláda) bol však z ich pohľadu za stávajúcu situáciu zodpovedný, pretože ju toleroval a vykazoval len mierne známky snahy o zmenu.

Práca v kritických oblastiach bola často náročná, vyčerpávajúca a zle (ak vôbec) platená. Medzi členmi hnutia sa však vytvoril pocit silnej spolupatričnosti, ktorý bol veľmi dôležitý obzvlášť v momentoch, keď sa hnutiu nedarilo. Bieli študenti, ktorí sa práce na Juhu zúčastnili, nadobudli aureolu „veteránov“, ktorá im neskôr značne zvýšila kredit v rámci ich vlastného hnutia. Stačilo, aby človek strávil jedno leto prácou pre SNCC a hneď bol považovaný za zaslúžilého bojovníka. V ére prevratných spoločenských zmien bolo mnohokrát „pred piatimi rokmi“ považované za dávnu minulosť.

Hnutie za občianske práva bolo súčasným a dlhodobým zdrojom inšpirácie pre biele študentské hnutie. To ale čerpalo inšpiráciu pre mierový model protestu aj z iných zdrojov. Významným vzorom bol napríklad Mahátma Gándhí. Tom Hayden sa k jeho odkazu aktívne hlásil a v jednej diskusii s Irvingom Howeom obhajoval názor, že človek by mal svojich nepriateľov milovať, pretože tým očisťuje seba aj nepriateľa. Howe, v snahe zahnať Haydena do kúta, mu položil otázku, či by dokázal milovať fašistu. Hayden trval na tom, že by to skutočne dokázal.¹⁰⁷ Gándhí bol v každom prípade pre hnutie dôkazom toho, že mierový model protestu má, i keď za cenu nesmiernych obetí, šancu zvíťaziť. S tým úzko súvisela inšpirácia východnými náboženstvami, ktoré v priebehu päťdesiatych a šesťdesiatych rokov na Západe získavali na popularite. Budhizmus aj hinduizmus odsudzujú násilie a vedú človeka k akceptovaniu jeho osudu. Podobný postoj zaujíma aj kresťanstvo, keď hlási lásku k blížnemu. Je veľmi problematické presne určiť, do akej miery bolo hnutie ovplyvnené náboženskými ideálmi, samo sa k nim totiž zvyčajne programovo

---

¹⁰⁷ Todd GITLIN, c. d., s. 173.

nehlásilo. V dobe príklonu k východnej filozofii tu ale určite nie je nezmyselné nejaké styčné body hľadať.

Mierový model ako taký bol najľahšie akceptovaný verejnosťou a vzbudzoval najviac sympatií zo všetkých troch prístupov. Bol však zároveň najťažšie dlhodobo udržateľný. Pokiaľ akceptujeme fakt, že jeho hlavný zmysel spočíva v upozorňovaní verejnosti na represívnu povahu niektorých zložiek systému, vyplynie z toho, že ako taký má pokojný protest zmysel len vtedy, keď sa o ňom verejnosť dozvie. To však bolo postupom času čím ďalej tým náročnejšie dosiahnuť. Pokojné protesty dokázali zaujať médiá na začiatku dekády, keď boli niečím novým a nezvyčajným. Veľmi rýchlo sa ale opozerali a médiá následne začali zobrazovať len tie protesty, kde sa niečo zaujímavé udialo (pričom to „zaujímavé“ bola väčšinou násilná konfrontácia alebo policajný zásah). Tým sa hnutie dostalo do určitej „začarovanej špirály“, ktorá ho nútila vyvolávať stále krvavejšie stretnutia, pokiaľ chcelo udržať pozornosť – v dôsledku čoho bol mierový model *de facto* opustený. Hnutiu nechýbala zanietenosť, ale chýbalo mu Gándhího pevné náboženské presvedčenie a disciplína, vďaka ktorej bol ochotný zaplatiť nesmierne vysokú cenu, ktorú ním zvolená cesta vyžadovala.

Prijatie **násilného modelu** teda môžeme v tomto kontexte chápať ako výsledok nedostatočných úspechov mierového modelu. Jeho prijatie časťou hnutia bolo výsledkom frustrácie, snahy udržať sa vo svetle mediálnych reflektorov, teoretických debát v rámci hnutia, prílivu nového typu členstva a celkovej zmeny spoločenskej atmosféry, keď sa zdalo, že pokojný protest v nej už viac nemá miesto. Ako „násilný“ chápeme taký protest, ktorý mal za cieľ vyvolať konfrontáciu za účelom získania pozornosti. Cieľom násilných protestov nikdy nebolo poraziť štátnu moc silou – taký plán by zďaleka presahoval možnosti hnutia; cieľom bolo „odhaliť pravú tvár“ vládnuceho režimu v Spojených štátoch. Hnutie sa pomocou násilných protestov tiež pokúšalo navodiť dojem krízového stavu, čo sa mu do značnej miery aj podarilo. Keď koncom dekády ulicami veľkomiest bežne pochodovali davy zúrivých študentov nesúcich vlajky Viet Kongu a púšťali sa do masových bitiek s políciou, ktorá ich rozháňala vodnými delami a slzným plynom, keď začali v budovách ROTC (Reserve Officers Training Corps) vybuchovať podomácky vyrobené bomby a extrémistické frakcie hnutia sa netajili svojim úmyslom zvrhnúť federálnu vládu a spustiť revolúciu, situácia skutočne začala pripomínať občiansku vojnu. Ak bolo

cieľom hnutia navodiť krízový stav, keď sa zdalo, že stará forma demokracie zlyhala, tak sa mu cieľ splniť podarilo – v konečnom dôsledku to ale vypálilo proti hnutiu samotnému. Americká verejnosť totiž z krízy vinila radikálnych študentov, nie federálnu vládu. Keď sa v auguste 1968 v Chicagu polícia vymkla spod kontroly a začala bezhlavo útočiť na „civilistov“, americká verejnosť z toho obviňovala v prvom rade študentské hnutie.¹⁰⁸ V tomto tkvela hlavná zradnosť násilných protestov – na rozdiel od pokojných protestov sa im nikdy nepodarilo získať si podporu verejnosti. Mnohí členovia radikálnych frakcií hnutia si to dobre uvedomovali, nenachádzali však cestu von z bludného kruhu. Verejnosť im začala splyvať s nepriateľským systémom a už sa ani nesnažili získať jej priazeň. Čím jasnejšie bolo vidieť, že hnutie zlyháva v dosahovaní cieľov, ktoré si predsavzalo, tým extrémnejšie kroky boli niektorí jeho členovia ochotní podniknúť aby dokázali, že boj ešte neskončil. Mnohí z nich nakoniec prešli do ilegality, odkiaľ, po vzore svojich revolučných idolov, sa pokúšali zasiahnuť nepriateľa na jeho slabých miestach. Táto slepá ulička občianskeho aktivizmu paradoxne hnutie samotné prežila o celé roky.

Vzorov a inšpirácií pre používanie násilného modelu malo hnutie celý rad. Prirodzeným zdrojom inšpirácie boli iné študentské hnutia, ktoré už v tej dobe existovali v iných krajinách. Hnutie v Spojených štátoch totiž nebolo ani zďaleka prvým študentským hnutím, ktoré sa v povojnovom svete vytvorilo. Značnému rozmachu sa tešilo napríklad japonské študentské hnutie Zengakuren. V dobe, keď v Spojených štátoch *New Left* len pomaly začínal vyvíjať aktivitu a prenikať na verejnosť, Zengakuren už naplno bojoval.¹⁰⁹ Organizácia bola založená v roku 1948; jej názov vznikol skrátením názvu Zen Nihon Gakusei Jichikai Sorengo (Celojaponská federácia študentských samosprávnych asociácií) a vo svojej podstate nezdužovala študentov, ale relatívne nezávislé študentské vlády.¹¹⁰ Už behom prvých rokov sa organizácia dostala pod kontrolu japonskej komunistckej strany, ktorá mala v tej dobe v Japonsku značný vplyv, pretože sa jej darilo úspešne ťažiť z pocitu viny, ktorý bol v povojnovom Japonsku veľmi výrazný. Japonskí

---

¹⁰⁸ Arthur MARWICK, c. d., s. 670, 675.

¹⁰⁹ Alain BROSSAT, *Le Zengakuren japonaise, modèle pour les étudiants occidentaux?*, in : Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paríž 2000, s. 102-103.

¹¹⁰ Michiya SHIMORI, *Comparison Between Pre- and Post-War Student Movement in Japan*, in: *Sociology of Education*, Vol. 37, No. 1 (Autumn 1963), s. 62. (Zdroj: <http://www.jstor.org/stable/2112140>, 2.6. 2011).

intelektuáli tradične zaujímali rolu spoločenských kritikov, a Marxizmus im slúžil ako veľmi efektívna zbraň.¹¹¹ Behom päťdesiatych rokov Zengakuren rozšíril svoje pole pôsobnosti na všetky významnejšie japonské univerzity, čo mu dovolilo vystupovať, aspoň navonok, v mene všetkých organizovaných študentov.¹¹² V roku 1956 sa vedenia organizácie zmocnila skupina, ktorá sa označovala ako Bund, a začala Zengakuren posúvať ešte viac doľava.¹¹³ Zástupcovia organizácie tiež v tej dobe podporovali radikálne krídlo komunistickej strany, ktorá sa nachádzala v stave vnútorných konfliktov medzi jednotlivými frakciami. Na verejnosť Zengakuren prenikol na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov v súvislosti s plánovaným predĺžením americko-japonskej bezpečnostnej zmluvy. Proti tomuto kroku sa zdvihla v Japonsku do tej doby bezprecedentná vlna spoločenského odporu. Obyvatelia väčších miest vyšli do ulíc a protestovali; ich počet sa odhadoval dokonca na niekoľko miliónov.¹¹⁴ Prezident Eisenhower bol nakoniec nútený zrušiť plánovanú návštevu Japonska a Nobosuke Kishiho to stálo post premiéra. Zmluva nakoniec napriek protestom obnovená bola. Zengakuren patril k hlavným organizátorom protestov a jeho aktivita v nasledujúcej dekáde pokračovala. V lete 1962 boli študentmi napríklad organizované protesty proti plánovanému posilneniu právomocí ministra školstva, čo by obmedzilo nezávislosť univerzít.¹¹⁵ Veľkou témou sa v priebehu šesťdesiatych rokov, podobne ako v Spojených štátoch (a mnohých ďalších krajinách), stala vojna vo Vietname. Tŕňom v oku radikálnym študentom bola obzvlášť americká vojenská základňa na Okinawe, odkiaľ lietali bombardéry počas útokov na Severný Vietnam. Zengakuren mal vždy radikálny až militantný charakter, v druhej polovici šesťdesiatych rokov však miera násillia ešte stúpala. Príslušníci hnutia nosili helmy, vyzbrojovali sa tyčami a púšťali sa do otvorených konfrontácií s políciou alebo konkurenčnými frakciami v rámci hnutia.¹¹⁶ Vodné delá a slzný plyn sa stali bežnými súčasťami demonstrácií. Koncom roku 1968 už protesty nadobudli takmer formu „mestskej gerily“ počas tri dni trvajúceho „útoku na Tokio“.

---

¹¹¹ Robert A. SCALAPINO, *The Japanese Communist Movement 1920 – 1966*, Berkeley 1967, s. 71.

¹¹² Tamtiež.

¹¹³ Kazuko TSURUMI, *Some Comments on the Japanese Student Movement in the Sixties*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 5, No. 1, 1970, s. 104. (Zdroj: <http://www.jstor.org/stable/259983>, 2.6. 2011).

¹¹⁴ Robert A. SCALAPINO, c. d., s. 114.

¹¹⁵ Benjamin C. DUKE, *The Struggle for Control of the Japanese University*, in: *The Journal of Higher Education*, Vol. 35, No. 1 (January 1964), s. 23. (Zdroj: <http://www.jstor.org/stable/1980069>, 2.6. 2011).

¹¹⁶ Kazuko TSURUMI, c. d., s. 109.

Výsledkom boli stovky zranených na oboch stranách.¹¹⁷ Radikálni študenti po celom Japonsku tiež začali obsadzovať univerzity a blokovať ich chod. Tragickou bodkou za pôsobením japonského študentského hnutia bol masaker na izraelskom letisku Lod, kde traja príslušníci Japonskej červenej armády vytrénovaní v Libanone zastrelili 26 civilistov a desiatky zranili.¹¹⁸ Hnutie samotné nakoniec podľahlo vnútorným sporom a postupne upadlo.

Pôsobenie japonského študentského hnutia upútalo celosvetovú pozornosť – po prvý krát v súvislosti s protestmi proti predĺženiu bezpečnostnej zmluvy a potom opakovane v priebehu šesťdesiatych rokov – vždy, keď boli protesty obzvlášť násilné. *Time* v júni 1960 uverejnil reportáž popisujúcu útok študentov na letisko, kam priletel americký tajomník James Hagerty. Ten mal následne problém sa z letiska dostať, pretože auto veľvyslanca MacArthura, v ktorom sedel, obkolesil dav skandujúcich študentov a zabránil mu odísť: „(...) študenti vyrazili vpred. Päťami a tyčami bili do auta a kopali do jeho zamknutých dverí. (...) Dvaja organizátori z rád študentov, vybavení píšťalkami, vyliezli na strechu Cadillacu a volali na účastníkov: „Nepoužívajte násilie!“ Dav poslušne prestal útočiť na auto a začal spievať Internacionálu. (...) James Hagerty v zavretom aute pokojne fajčil cigaretu a fotil skandujúci dav malým japonským fotoaparátom.“¹¹⁹ Posádku vozidla nakoniec musel zo zóny okupovanej demonštrantami vyslobodiť vrtuľník. Návšteva prezidenta Eisenhowera, ktorá sa mala odohrať o týždeň neskôr, bola po týchto skúsenostiach zrušená.

Paradoxne, jedným z dôvodov sily japonského študentského hnutia bola práve povojnová americká okupácia Japonska. V rámci riadenej „demokratizácie“ boli študenti vedení k tomu, aby spochybňovali authority – aby sa zabránilo návratu režimu spred roku 1945.¹²⁰ K rozsiahlemu spochybňovaniu skutočne došlo – obrátilo sa však proti Spojeným štátom. Tie boli totiž ľavicovými kruhmi (ktoré mali v rámci študentského hnutia väčšinu) považované za imperialistickú veľmoc, nie za demokraciu. Protesty mali často silný protiamerický nádych. Ďalšou veľkou témou pre Zengakuren boli jadrové testy – hnutie požadovalo ich bezpodmienečné ukončenie. Zaujímavé pritom bolo, že požadovali ukončenie *všetkých* testov, nielen

---

¹¹⁷ Alain BROSSAT, c. d., s. 105.

¹¹⁸ Tamtiež.

¹¹⁹ *Japan: Ordeal by Mob*, in: *Time*, 20. júna 1960 (Zdroj: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,826424,00.html>, 2.6. 2011).

¹²⁰ Benjamin C. DUKE, c. d., s. 20.

tých amerických. Študentskí vyslanci sa v súvislosti s tým dostali do problémov, keď sa počas cesty na kongres do Leningradu v roku 1962 zastavili v Moskve, kde na Červenom námestí usporiadali zrejme prvú demonštráciu od roku 1917.¹²¹ Protestovali tam práve proti obnoveniu testov Sovietskym zväzom.

Japonskí radikálni študenti pôsobili ako silný zdroj inšpirácie pre západných študentov. Boli zapálení, politicky angažovaní a zároveň disciplinovaní. Nebáli sa konfrontácie s univerzitou ani so štátom, dokonca tieto konfrontácie úmyselne vyhľadávali a vyvolávali. To, že osteň ich kritiky bol namierený proti Spojeným štátom, americkému študentskému hnutiu nevadilo, pretože ono samo na vlastnú vládu útočilo. Zengakuren bol dôkazom toho, že *je možné bojovať*. Keď dokázali radikálni študenti bojovať proti „americkému imperializmu“ v Japonsku, museli byť americkí študenti schopní bojovať proti nemu doma.

Na domácej pôde sa študentské hnutie inšpirovalo tým, kým sa inšpirovalo už mnohokrát predtým – černošským hnutím. To sa totiž okolo polovice šesťdesiatych rokov začalo vnútorne štiepiť a jedna jeho časť sa vydala cestou aktívneho odporu a násilných protestov. Určitým zlomovým bodom boli v tomto smere nepokoje vo Watts v Los Angeles. Jednalo sa o černošskú štvrť, ktorá na prvý pohľad nepôsobila problémovo, pod povrchom tam však existovala celá škála problémov: chudoba, nezamestnanosť, nekvalitné školy, zločinnosť. V auguste 1965 tam vypukli násilné nepokoje, ktoré za sebou zanechali 34 mŕtvych.¹²² Celé černošské hnutie tým ostalo zaskočené a zhrozené. Názory na to, ako pokračovať ďalej, sa rôznili. Martin Luther King stál síce naďalej na čele umierneného krídla, to však strácalo pozíciu v porovnaní s radikálnou vetvou, ktorú viedol nový líder SNCC Stokely Carmichael. V SNCC už predtým rezonovali myšlienky Malcolma X, ktorý vystupoval proti spolupráci s bielym hnutím a celkovo presadzoval ostrejšiu líniu. Carmichael potom behom demonštrácie v Jacksone v Mississippi po prvý krát použil termín *Black Power* a dav sa toho okamžite chytil. Tým došlo k definitívnemu rozkolu – radikálne krídlo opustilo ideu spolupráce s inými hnutiami v prospech *Black Power*. Nový kurz mal podporu hlavne u mladej generácie. Mierový prístup Martina Luthera Kinga očividne neprinášal dostatočné úspechy: začiatkom dekády sa verilo, že keď sa podarí odstrániť inštitucionálne prekážky rasovej rovnoprávnosti, zmizne aj rasizmus

---

¹²¹ Robert A. SCALAPINO, c. d., s. 128.

¹²² Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, c. d., s. 145.

ako taký. Realita ale vykazovala opačnú tendenciu: zdalo sa, že rasizmus v spoločnosti naopak silnie.¹²³ Už to nebol len problém Juhu; protesty a nepokoje vypukli po Watts aj v iných veľkých mestách. Mnoho mladých černochoch volilo cestu aktívneho protestu pod heslom „Pokiaľ mám niekde zomrieť, tak to nebude vo Vietname, ale tu.“¹²⁴ Šanca, že budú odvedení do vojny, bola pre mladých (často nezamestnaných a s nedostatočným vzdelaním) černochoch neporovnateľne vyššia než pre študentov univerzít.

Rozchod s bielym hnutím bol definitívny; bieli študenti a dobrovoľníci museli opustiť rady SNCC. Čierne hnutie však naďalej pôsobilo ako zdroj inšpirácie. *Black Power* bolo verejne hodenou rukavicou americkému establishmentu a to bola taktika, s ktorou sa mnoho členov študentského hnutia stotožňovalo. Strana Čiernych panterov útočnú taktiku dovedla ešte ďalej. Jej členovia nosili verejne zbrane, vytvorili si vlastný štýl obliekania a celkovo pripomínali vojenskú organizáciu. Strelné zbrane sa dokonca stali (spolu s čiernymi baretkami) ich typickým identifikačným prvkom. Panteri pôsobili sebaisto a neohrozene a to mnohým študentom nepochybne imponovalo.

Násilný model bol vždy úzko spojený s ideou revolúcie. Názory na to, o akú revolúciu by sa malo jednať, prípadne akým spôsobom by mala byť vykonaná, sa po celú dobu existencie hnutia rôznili. Napriek tomu pôsobila revolúcia ako určitý spoločný menovateľ; hnutie sa v druhej polovici šesťdesiatych rokov priklonilo k myšlienke, že samotný nesúhlas nestačí a že je nutné sa aktívne podieľať na zbúraní starého systému. Mimoriadne veľkej úcte sa tešila obzvlášť revolúcia na Kube. Revolúcia z roku 1917 bola totiž v prvom rade dávno a v druhom rade Sovietsky zväz pôsobil ako reakčná byrokraciou ovládaná mocnosť a nevyvolával v študentoch romantické predstavy. Kuba, naopak, bola ideálnym modelom. Fidel Castro a Ernesto „Che“ Guevara boli z pohľadu hnutia dokonalými modelmi revolucionárov – boli (relatívne) mladí, intelektuálne na úrovni a vzdali sa všetkého pohodlia, aby šli bojovať za správnu vec, a nakoniec, čo bolo mimoriadne podstatné, zvíťazili. Che Guevarov mýtus nesmierne narástol obzvlášť potom, čo sa neuspokojil s výsledkom kubánskej revolúcie, ale vydal sa najprv do Konga a potom do Bolívie revolúciu ďalej šíriť. Jeho násilná smrť kultu osobnosti ešte viac pomohla. Na rozdiel od Castra totiž nestíhol stratíť tvár; stal sa z neho v očiach mladej generácie hrdina aj

---

¹²³ Tamtiež, s. 185.

¹²⁴ Tamtiež, s. 145.

martýr a jeho kult nadobudol takmer náboženské rozmery.¹²⁵ Todd Gitlin tvrdí, že Guevarova smrť hnutie zasiahla: „Ak mohol byť Che zabitý, revolúcia bola omnoho zraniteľnejšia, než si Lavica bola ochotná pripustiť.“¹²⁶

Kuba sa rýchlo stala určitým „pútnickým miestom“ príslušníkov študentského hnutia a hnutia *New Left* vo všeobecnosti. Študenti tam jazdili „obdivovať“ revolúciu, ktorú do značnej miery nechápali ako komunistickú, ale študentskú.¹²⁷ Preto bolo pre nich jednoduché identifikovať sa s jej lídrami a snívať o tom, že sami spustia podobnú revolúciu vo vlastnej krajine. Jerry Rubin, neskorší líder Yippies, sa zúčastnil jednej z týchto ciest: „Bolo nás 84 Američanov, čo sme v roku 1964 ilegálne navštívili Kubu. Museli sme precestovať 14 000 míľ, cez Československo, aby sme sa dostali na Kubu, ktorá leží 90 míľ od pobrežia Floridy. Che tam potom do nás štyri hodiny hustil, že treba spustiť revolúcie po celej Latinskej Amerike. Nikto z nás sa netešil na návrat do politickej nezmyselnosti v Spojených štátoch.“¹²⁸ Návštevy Kuby boli obľúbené napriek tomu, že so sebou niesli riziko perzekúcie zo strany štátu po návrate domov.

Do istej miery podobnú pozíciu ako Kuba mal Severný Vietnam. Ho Chi Minh stelesňoval boj „obyčajného ľudu“ proti americkej represii; skôr než ako komunista bol vnímaný ako vlastenec, ktorý považuje dobro vlastného národa za prvoradý cieľ.¹²⁹ SDS pokladala NLF za „v princípe demokratickú revolučnú silu“ s komunistickým vedením.¹³⁰ V hnutí prevládla ilúzia, že komunisti v Severnom Vietname sú v skutočnosti ľudia americkým študentom veľmi blízki, zdieľajúci podobné postoje a názory.¹³¹ V roku 1965 sa desať členiek Women Strike for Peace stretlo v Indonézii so šiestimi vysoko postavenými ženami zo Severného Vietnamu a tromi členkami NLF, ktoré viedla Nguyen Thi Binh. Tie im podali desivý obraz amerického pôsobenia: rozprávali o bombardovaní nemocníc, škôl a kostolov. Na hnutie to veľmi silno zapôsobilo, pretože sa jednalo o výpovede konkrétnych ľudí.¹³² V tom istom roku sa Tom Hayden, Staughton Lynd a historik Herbert Aptheker

---

¹²⁵ Robert FRANK, *Imaginaire politique et figures symboliques internationales : Castro, Hô, Mao et « Che »*, in: Geneviève DREYFUS-ARMAND, Robert FRANK, Marie-Françoise LEVY, (eds.), *Les Années 68 : Le temps de la contestation*, Brusel 2000, s. 44.

¹²⁶ Todd GITLIN, c. d., s. 249.

¹²⁷ Tamtiež, s. 122.

¹²⁸ Jerry RUBIN, *Do it! Scenarios for the Revolution*, New York 1970, s. 20.

¹²⁹ Robert FRANK, c. d., s. 38.

¹³⁰ Todd GITLIN, c. d., s. 181.

¹³¹ Tamtiež, s. 262.

¹³² Tamtiež, s. 265.

vydali do Hanoja, aby videli situáciu na vlastné oči. Po návrate sa snažili poukazovať hlavne na podobnosti medzi komunistami Severného Vietnamu a hnutím *New Left*.

Hoci je nesporné, že americké študentské hnutie k NLF vzhliadalo, k reálnej spolupráci nikdy nedošlo. Určité pokusy sa ale vyskytli. V septembri 1967 usporiadali Tom Hayden a Dave Dellinger konferenciu v Bratislave, kde sa okrem iného stretli so zástupcami Severného Vietnamu. Ukázalo sa, že jediné, čo ich spája, je odpor proti vojne, inak mali len málo spoločného. Christopher Jencks sa o tom vyjadril: „Vietnamskí revolucionári, ktorých sme stretli, neboli neradostnými komunistickými straníkmi, akých by na podobné stretnutie vyslal Sovietsky zväz. Boli disciplinovaní, zdržanliví a dôstojní – líšili sa od ukecaných anarchistických spontánnych Američanov tak, ako to len šlo.“¹³³ Jediným výsledkom konferencie však bolo to, že sa do Hanoja vydala ďalšia skupina Američanov. Niektorí z nich zažili na vlastnej koži americké bombardovanie a vracali sa domov hlboko presvedčení, že musia pre ukončenie vojny urobiť „niečo viac“. Mali odhodlanie, ale chýbala im reálna stratégia. NLF pôsobilo inšpiratívne, ale aplikovať ich metódy na americké prostredie bolo nemožné. Časom však došlo k ďalším stretnutiam medzi študentmi a Vietnamcami v Paríži, Montreale, Havane a Budapešti.¹³⁴ K prehĺbeniu spolupráce však nedošlo.

Snahy aplikovať revolučné metódy na prostredie Spojených štátov však existovali. Francúzsky spisovateľ a ľavicový aktivista Régis Debray napísal v roku 1967 knihu *Revolution in the Revolution?*, kde tvrdil, že politické a vojenské vedenie hnutia by sa malo spojiť a vytvoriť gerilovú jednotku, tzv. *foco*. Stratégia *focos* bola pôvodne určená pre boje v Latinskej Amerike, časť študentského hnutia sa tým ale začala seriózne zaoberať.¹³⁵ Často bol pritom pripomínaný výrok Fidela Castra, že „Úlohou revolucionára je vytvárať revolúciu.“ Hnutie ako celok túto stratégiu nikdy neprijalo; do určitej miery sa ňou riadili jeho najextrémnejšie frakcie, ako napríklad organizácia Weatherman. Aj oni však útočili skôr na symboly (budovy ROTC,

---

¹³³ Tamtiež, s. 271.

¹³⁴ Tamtiež, s. 272.

¹³⁵ Régis Debray sa v Bolívii s Che Guevarom v roku 1967 osobne stretol. Bol následne pri návrate v meste Muyupampa zatknutý, a napriek protestom viacerých popredných svetových intelektuálov, odsúdený na 30 rokov väzenia. Nakoniec bol prepustený v roku 1970. Bernard BRILLANT, *Les clercs de 68*, Paríž 2003, s. 91.

Pentagon), než na reálne strategické ciele; skutočne zraniť nenávidený systém nebolo nikdy v ich možnostiach.¹³⁶

Na hnutie bolo silne pôsobil aj mýtus maoistickej Číny. O čínskom komunizme sa toho v tej dobe mnoho nevedelo, ale tie útržky informácií, ktoré do Spojených štátov prenikli, z nej pre určité frakcie v rámci hnutia urobili skutočný mýtus. Kultúrna revolúcia vyvoláva fascináciu a revolučným ideálom dala celkom nový rozmer.¹³⁷ Čína získala povest' „krajiny s permanentnou revolúciou“ a stal sa z nej symbol, do značnej miery nezávislý na skutočnej Číne. Podobne mala Mao Ce Tungova „Malá červená knižka“ význam skôr ako symbol politickej príslušnosti, než skutočný zdroj „revolučnej múdrosti“. Na Západe (okrem Spojených štátov napríklad vo Francúzsku) radikálne frakcie študentského hnutia zakladali maoistické syndikáty, ktoré sa k čínskemu komunizmu priamo hlásili. Maoizmus sa im zdal byť najbližší „skutočným ideálom“ komunizmu, ktoré Sovietsky zväz už dávno opustil – vláde ľudu, rovnosti, úplného potlačenia kapitalizmu a nespravodlivej konkurencie v prospech nového, spravodlivejšieho rozdelenia hmotných statkov. Dôležité bolo aj to, že sa Čína otvorene rozišla so Sovietskym zväzom. Všetky tieto faktory spoluvytvárali obraz Číny ako ideálnej revolučnej krajiny. Skutočná povaha čínskeho režimu vyšla najavo až podstatne neskôr.

Ak sa snažíme nájsť zdroje inšpirácie pre študentské hnutie, nie je možné vyhnúť sa vzťahu hnutia k marxizmu a marxizmu-leninizmu, ktorý, hoci značne ambivalentný, bol dlhodobou témou v rámci hnutia samotného. Študentské hnutie a hnutie *New Left* nikdy bezvýhradne neprijali teoretické východiská, ktoré im *Old Left* zanechal, museli sa však s nimi minimálne pokúsiť vysporiadať. Svetové komunistické hnutie už v šesťdesiatych rokoch pod vedením Sovietskeho zväzu nepôsobilo ako jednoliata sila bojujúca za civilizačný pokrok a zlepšenie životných podmienok ľudí. V komunistickom tábore naopak existovali výrazné trhliny, ktoré

---

¹³⁶ Paradoxne, Ernesto Che Guevara v knihe *Guerrilla Warfare (La Guerra de Guerrillas)* podobnú parateroristickú taktiku odsudzoval. V prvom rade presadzoval názor, že gerilovú taktiku je možné uplatniť len v krajinách, kde prakticky neexistuje demokracia a kde vláda nekoná v súlade s ústavou. Pokiaľ je možnosť zlepšiť pomery v krajine mierovou alebo demokratickou cestou, gerilový boj nemôže uspieť, lebo nezíska podporu obyvateľstva. Čo sa týka používania teroristických akcií, Guevara priamo píše, že: „Je nutné rozlišovať medzi sabotážou, ktorá je revolučnou a vysoko efektívnou metódou vedenia vojny, a terorizmom, ktorý je vo všeobecnosti neefektívny a jeho obeťami sú často nevinní ľudia.“ Guevara, ktorý dlhodobo podproval gerilový boj v rôznych krajinách Latinskej Ameriky, nikdy nenavrhol, aby bola podobná taktika použitá v Spojených štátoch. Ernesto GUEVARA, *Guerrilla Warfare*, New York 1967, s. 16, 26.

¹³⁷ Bernard BRILLANT, c. d., s. 95.

hnutie samotné zdôrazňovalo zakaždým, keď bolo obviňované zo sympatií k Sovietskemu zväzu. Ten bol zložený z piedestálu, kde ho vystriedala Čína a Kuba. Po udalostiach v Československu v roku 1948 alebo v Maďarsku v roku 1956 bolo jednoduché dokázať, že Sovietsky zväz opustil proklamovanú cestu a stal sa ďalšou z hegemoniálnych mocností, čím stratil v očiach členov hnutia morálnu nadradenosť nad Západom. Stalinistické alebo leninistické syndikáty v rámci študentského hnutia, pokiaľ viem, nikdy nevznikli. Jediná osobnosť Sovietskeho zväzu, k odkazu ktorej sa študenti vo väčšej miere hlásili, bol Trocký – práve z toho dôvodu, že Sovietsky zväz (v neskoršej fáze svojho života) kritizoval.

Vyjasniť si vzťah k Sovietskemu zväzu nebolo príliš zložité; omnoho zložitejšie bolo vyjasniť si vzťah k Marxovi. Jeho spoločenská analýza totiž bola natoľko „silná“, že ju hnutie, minimálne vo svojej rannej, intelektuálnejšej fáze, nemohlo jednoducho odmietnuť. Marxizmus hnutiu poskytol určité argumenty, ktoré im pomohli pri kritike spoločnosti, nedal im ale návod na to, ako uspieť. Marxova analýza a kritika kapitalizmu bola teoreticky aplikovateľná na prostredie Spojených štátov (s určitými výhradami), ale nevyplývalo z nej, ako by mala byť nastolená spoločenská zmena. Komunistická strana očividne odpoveďou nebola. Radikálne frakcie v rámci hnutia mali bližšie skôr k Leninovej teórii revolúcie – malá, dobre organizovaná skupina dokáže zmobilizovať masy a spustiť prevrat – ako sa ale ukázalo, masy v Spojených štátoch rozhodne nemali chuť nechať sa mobilizovať smerom k prevratu. Kľúčovým sporným bodom bol otázka revolučnej triedy, čiže „cieľovej skupiny“, na ktorú by mala byť táto mobilizácia smerovaná a ktorá by v konečnom dôsledku priniesla revolúciu. Debaty na túto tému boli bežnou súčasťou stretnutí jednotlivých buniek. „Ortodoxná“ frakcia trvala na úlohe robotníckej triedy, tak ako ju popísal Marx. Kritici jej ale vyčítali to, že robotníci ako celok už nie sú tou vykorisťovanou vrstvou, o ktorej písali Marx s Engelsom; výkonnosť americkej ekonomiky im zaručila istý životný štandard, ktorý obrúsil hrany ich „revolučnému vedomiu“. Z toho vyplývalo, že revolúciu by mali priniesť tie vrstvy, ktoré sú v Spojených štátoch skutočne utláčané – minority, chudobní, migrujúci robotníci na farmách, imigranti. Príslušníci *Old Guard* naopak zastávali názor, že revolučnou triedou by mali byť študenti a mladí intelektuáli, lebo ako jediní na to majú hmotné podmienky aj zánietenie.

O „revolúcii“ sa v hnutí mnoho debatovalo. Zásadná otázka znela, či je v Spojených štátoch revolúcia vôbec možná. Realistickejšie uvažujúci intelektuáli

tvrdili, že spoločenská situácia v Spojených štátoch radikálnym prevratom nepraje a že je omnoho pravdepodobnejšie, že k odstráneniu negatívnych javov (ktoré boli nepopierateľné) dôjde postupne a inštitucionálnou cestou. Radikálnejšie krídlo však reagovalo tým, že v Rusku revolúciu tiež nikto nečakal a prišla (čo bol typický príklad nedokonalkej argumentácie hnutia). Hnutie si v prvej polovici šesťdesiatych rokov uvedomovalo, že jeho ciele sú dlhodobého charakteru a že sa rýchle úspechy nedajú čakať; tento prístup bol ale postupne opúšťaný a paradoxne, čím bolo hnutie bližšie rozpadu, ktorý nastal začiatkom sedemdesiatych rokov, tým viac jeho členovia očakávali revolúciu, ktorá nakoniec neprišla.

To, že sa významná časť hnutia začala v druhej polovici dekády hlásiť k revolučným ideálom, je z hľadiska hnutia veľmi dôležité. Revolúcia totiž ospravedlňovala použitie násilnej taktiky. Študenti, v snahe vyrovnat' sa svojim hrdinom, dobrovoľne vyhľadávali bojiská: univerzity namiesto strategických bodov, ulice miest namiesto džungle. Na uskutočnenie revolúcie im však chýbali prostriedky a hlavne organizovanosť a disciplína. V snahe zachovať „vnútornú demokraciu“ sa hnutie prepadávalo čoraz hlbšie do vnútorných sporov a frakčných bojov, ktoré ho nakoniec stáli život. Navonok však hnutie pôsobilo jednotne, radikálne a, z pohľadu väčšinovej populácie, nebezpečne. Na obrazovkách televízorov mohli ľudia vidieť zúrivé davy, horiace vlajky a lietajúce kamene. Vznikal tak dojem, do značnej miery nepravdivý, že celá mladá generácia sa rozhodla zlikvidovať Ameriku. Ako náhle si hnutie túto skutočnosť uvedomilo, začalo ju vedome využívať.

Divadelný model vychádzal z idey, že zbraňou hnutia číslo jedna sú médiá. Získať ich pozornosť sa stalo hlavným cieľom: pokiaľ dostane človek priestor v médiách, odkáže osloviť omnoho väčšiu skupinu ľudí, čo bolo pre hnutie kľúčové. Mediálna publicita má však aj svoju odvrátenú stránku: obraz, ktorý médiá v konečnom dôsledku prezentujú, sa môže výrazne líšiť od toho, čo človek pôvodne zamýšľal. To nepochybne v prípade hnutia platilo; väčšie akcie a protesty pritiahli pozornosť, ale na obrazovkách vyzerali omnoho násilnejšie, než v skutočnosti boli. Hnutie nedokázalo túto optiku kontrolovať a médiá sa tak ukázali byť dvojsečnou zbraňou. Mierové protesty negatívnu publicitu nevytárali, ale časom prestali vytvárať publicitu úplne (čo bolo ešte horšie); násilné protesty ju udržať dokázali, ale na druhú stranu bola takmer výlučne negatívna. Východiskom z tejto, na prvý pohľad patovej, situácie bol tretí typ protestov. Ich cieľom bolo publicitu udržať, ale

neskláznuť pritom k vyslovene násilným metódam. Tieto protesty boli väčšinou vopred pripravené a nacvičené, aby bol ich účinok čo najvyšší. Ich protagonisti sa snažili médiá ovládnuť a využiť pre svoje ciele. Bez prítomnosti reportérov a televíznych kamier ale tieto protesty nedávali zmysel. Skutočne ich bolo možné prirovnať k divadlu – to tiež nedáva zmysel bez divákov.

Médiá sa v šesťdesiatych rokoch riadili celou škálou písaných a nepísaných pravidiel, ktorých pochopenie bolo pre hnutie nevyhnutné. V prvom rade, hlavné médiá v princípe podporovali vládnu politiku a oficiálnu líniu.¹³⁸ To sa týkalo vojny vo Vietname rovnako ako protivojnového hnutia. V tomto smere existovali rozdiely medzi televíziou a tlačou a potom aj medzi jednotlivými novinami či televíznymi stanicami. Vo všeobecnosti mohla tlač zaujímať kritickejší postoj než televízia, ktorá akoby prezentovala „ideálny svet“ a snažila sa nikoho neuraziť alebo nenahnevať.¹³⁹ Zároveň ale dôležitosť televízie postupne prekračovala dôležitosť tlače. V polovici dekády vlastnilo televízny prijímač už 90,2 % amerických domácností.¹⁴⁰ Existovali tri hlavné televízne stanice – ABC, CBS a NBC. Pri snahe upútať ich pozornosť bolo v prvom rade nutné si uvedomiť skutočnosť, že cieľom médií (alebo konkrétnejšie mediálneho spravodajstva) nie je hľadať alebo odhaľovať pravdu, ale upozorňovať na udalosti.¹⁴¹ Dôležité bolo, čo, kedy, kde a ako sa stalo. „Prečo“ bolo druhoradé a hľadanie širšieho kontextu za tým „prečo“ už bolo celkom mimo rámec veľkých televízií (tlač poskytuje v tomto ohľade omnoho viac priestoru analýzam a osobným názorom). Médiá niektoré konkrétne veci definujú ako spoločenské problémy. V šesťdesiatych rokoch to bola rasová diskriminácia, chudoba, hlad, a – vďaka práci hnutia – protivojnový element.¹⁴² Hnutiu sa podarilo medzi tieto spoločenské problémy dostať behom roku 1965. To mu pre budúcnosť uľahčilo situáciu, pretože tým, že už niekedy bolo cieľom reportáží, z neho robilo pravdepodobnejší cieľ pre budúcnosť. Vznikali tiež kontakty medzi hnutím a novinármi, čo pozitívnemu obrazu hnutia pomáhalo – realita bola totiž taká, že „prvý pohľad“ na akcie hnutia bol často tým najnegatívnejším. Keď sa protestné akcie zasadili do širšieho kontextu, súdy ohľadom nich boli miernejšie. Lenže práve zasadzovanie do širšieho kontextu nepatrilo medzi náplň práce médií a tým pádom sa nedialo často. Verejnosť si teda

---

¹³⁸ Serge RICARD, *The Mass Media in America since 1945*, Paríž 1998, s. 34.

¹³⁹ Tamtiež, s. 56.

¹⁴⁰ Tamtiež, s. 55.

¹⁴¹ Melvin L. DEFLEUR – Everette E. DENNIS, *Understanding Mass Communication*, Boston 1985, s. 443.

¹⁴² Tamtiež, s. 347.

robila obraz len na základe toho, čo čítala v novinách, videla v televízii alebo počula v rádiu. Celková mediálna optika hnutiu nepriala. Protestné akcie boli chápané ako forma extrémizmu a ten nebol médiami nikdy vnímaný pozitívne. Zaujímavé ale bolo to, že ľudia demonštrujúci a bojujúci za rasovú rovnoprávnosť neboli nikdy veľkými médiami označovaní za extrémistov – ich cieľ bol totiž považovaný za správny a rasová diskriminácia bola považovaná za zlú. Na rozdiel od nich, študenti snažiaci sa „napravovať“ americkú demokraciu boli za radikálov a extrémistov označovaní bežne – americká demokracia bola totiž považovaná za správnu a oni ju svojimi aktivitami atakovali a narúšali.¹⁴³

Herbert Gans, historik zaoberajúci sa veľkými médiami (*major media*) v šesťdesiatych rokoch uvádza, že správy a reportáže sú vo všeobecnosti skôr o osobách než o skupinách alebo sociálnych procesoch.¹⁴⁴ Ľudia, okolo ktorých sa správy točia, sa delia na dve skupiny – „známi“ (*knowns*) a „neznámi“ (*unknowns*). „Známi“ sú jednoducho povedané ľudia, ktorí sa z nejakého dôvodu na obrazovkách alebo na stránkach novín objavujú opakovane a verejnosť vie o ich existencii. Osobou, ktorá sa v správach vyskytuje najčastejšie, je prezident (to platí pre Spojené štáty – pozn. aut.). Po ňom nasledujú prezidentskí kandidáti, významní politici a iné dôležité osobnosti verejného života. V skutočnosti sa ale len malý počet „známych“ objavuje v správach pravidelne. Čo sa „bežných“ politikov a ostatných osobností týka, tí sa do správ môžu dostať len v súvislosti s nejakou udalosťou či škandalom. To platí aj pre lídrov študentských hnutí: „Hlavy menšinových strán a neformálnych politických skupín získavajú pozornosť, keď vedú protestné demonštrácie alebo sú spojení s občianskymi nepokojmi. Tí, ktorí tieto podmienky nespĺňajú, sa v správach neobjavujú.“¹⁴⁵ „Neznámi“ sú potom všetci ostatní, ktorí sa v správach objavia v súvislosti s nejakou udalosťou, ale neobjavujú sa opakovane; najčastejšie sa jedná o obeť nehôd alebo trestných činov. Cieľom hnutia muselo byť dostať sa z kategórie „neznámych“ do kategórie „známych“ (čo nebolo príliš ťažké potom, čo hnutie získalo početnejšiu členskú základňu a dokázalo organizovať akcie) a následne sa v tej kategórii udržať, prípadne dostať čo najvyššie. Sekundárnym cieľom bolo potom ovplyvňovať správy a reportáže o hnutí tak, aby ono bolo prezentované v čo najlepšom svetle.

---

¹⁴³ Herbert J. GANS, *Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time*, New York 1980, s. 45.

¹⁴⁴ Tamtiež, s. 8.

¹⁴⁵ Tamtiež, s. 12-13.

Proces selekcie udalostí a ich následné začlenenie do správ je označovaný ako *gatekeeping*.¹⁴⁶ V praxi to znamená vybrať tie najzaujímavejšie udalosti daného dňa. Správy musia byť v prvom rade aktuálne, čo niekedy predstavuje problém – aktuálnych a zároveň zaujímavých správ môže byť v určitý deň priveľa alebo naopak primálo. V druhom prípade je nutné nezaujímavé veci podať tak, aby vyzerali zaujímavo. V aktívnom využívaní tohto procesu spočívala jedna z hlavných výhod divadelného modelu protestných akcií. Ich organizátori a protagonisti dokázali médiá „zásobovať“ zaujímavým materiálom, čo bola obojstranne výhodná symbióza – hnutie malo priestor v médiách a médiá mali o čom informovať.

Organizátori protestných akcií si skoro všimli, že mediálny obraz akcie sa od reality často líšil. Médiá zachytávali a zobrazovali tie prvky, ktoré boli pre nich najzaujímavejšie, nech už boli v širšom kontexte akokoľvek nereprezentatívne. V rozhovore s Herbertom Gansom to istý reportér zhrnul nasledovne: „(...) na protivojnových demonštráciách sme snímali podporovateľov Viet Kongu a neonacistov, pretože boli zaujímaví a dobre sa predávali. Vždy musíte ísť po extrémoch: podobne sme na Juhu točili čiernych militantov a členov Ku Klux Klanu.“¹⁴⁷ V praxi to potom vyzeralo tak, že pokiaľ sa nejakej demonštrácii zúčastnilo päťtisíc ľudí, z ktorých päťdesiat bolo extrémistov, do večerných správ sa dostali zábery zobrazujúce extrémistov spolu s informáciou, že demonštrácie sa zúčastnilo päťtisíc ľudí. Výsledkom bol samozrejme dojem, že demonštrácie sa zúčastnilo päťtisíc extrémistov. Todd Gitlin uvádza, že podobné skresľovanie sa dialo v prípade, že sa vyskytla pravicová proti-demonštrácia. Televízne kamery ukázali časť ľavicových demonštrantov, potom pravicových demonštrantov a výsledný dojem bol taký, že boli zastúpení v rovnakom počte, pričom ľavicových bývalo v skutočnosti aj desaťnásobne viac.¹⁴⁸ Ďalším z problémov, ktorým museli jednotlivé organizácie čeliť bolo, že médiá potrebovali lídra alebo hovorcu, ktorého by mohli prezentovať v mene celej organizácie. To sa nezhodovalo s demokratickými princípmi v rámci organizácií a aj mnohí zvolení lídri s tým mali vnútorný problém.

Našli sa samozrejme osobnosti, ktoré s tým problém nemali, a ktoré začali mediálne zákony využívať vo svoj prospech. Jednou z nich bol Jerry Rubin, aktivista

---

¹⁴⁶ Melvin L. DEFLEUR – Everette E. DENNIS, c. d., s. 342.

¹⁴⁷ Herbert J. GANS, c. d., s. 176.

¹⁴⁸ Todd GITLIN, *The Whole World Is Watching*, s. 48.

pôsobiaci najprv v Kalifornii v rámci Vietnam Day Committee a neskôr na Východnom pobreží ako spoluzakladateľ a líder Yippies, Youth International Party. „Dejiny môžu byť zmenené za deň,“ napísal v knihe *Do it! Scenarios for the Revolution*, „za hodinu, za sekundu, správnou akciou v správny čas. Našou taktikou bolo preháňanie. Všetko bolo najväčšie a najmasívnejšie. Naším cieľom bolo vytvoriť krízu, ktorá by upútala pozornosť všetkých a donútila by ľudí zmeniť život.“¹⁴⁹ V Berkeley sa preslávil okrem iného tým, že kandidoval na starostu. Vyhlásil, že behom kampane usporiada marihuanový *teach-in* pred policajnou stanicou, povedie zástup desaťročných detí k volebným urnám, kde budú žiadať právo voliť a že pokiaľ ho zvolia, zavedie úrad rotujúceho starostu, kde bude každý slúžiť jeden deň.¹⁵⁰ Vo voľbách skončil druhý. Keď ho výbor HUAC po prvý krát predvolal na výsluch (kvôli podozreniu z „podvratnej činnosti“ v rámci VDC), dostavil sa v uniforme vojaka z Americkéj revolúcie tvrdiac, že HUAC je aj tak maškarný bál: „Keď sme mali ísť svedčiť my blázni, divadlo sa zmenilo na jednu veľkú komédiu. Anatole Anton sa predstavil ako James Bond. (Predsedu výboru) Poolea oslovoval Jo-Jo a právnik kladúceho otázky Pán Lackey. Steve Cherkoss prisahal s gestom, ktoré v *New York Times* opísali ako zdvihnutú päšť so vztýčeným stredným prstom. Keď mal ísť svedčiť Stuart McCrae, pozdravil ich nacistickým pozdravom.“¹⁵¹ Za fasádou maškarného bálu si bol ale Rubin vedomý, že doba sa mení a že médiá sú kľúčom k úspechu: „Mierové hnutie stále používalo obrázky detí popálených napalmom, aby vo verejnosti vzbudilo výčitky svedomia, napriek tomu, že televízia CBS sama robila to isté a lepšie – vo farbe – v Cronkitovej relácii.“¹⁵² Rubinovou zbraňou bola predovšetkým televízia. Prehlasoval, že obraz je dôležitejší než zvuk a že posolstvo musí byť jasné, aj keď človek zvuk vypne. Akcie hnutia preto musia byť pestré a farebné, aby zaujali a dobre sa na ne pozeralo. Nudné demonštrácie a *sit-ins*, kde ľudia po celú dobu len sedeli, tieto kritériá nespĺňali. Rubin si pritom dobre uvedomoval, že mladá generácia je televíziou ovplyvnená omnoho viac než ich rodičia. „Walter Cronkite je najlepším organizátorom SDS. Strýko Walter ukáže mapku Spojených štátov s krúžkami okolo kampusov, ktoré v ten deň vybuchli protestmi. Každé decko to vidí a vraví si 'Paráda! Tam chcem

---

¹⁴⁹ Jerry RUBIN, c. d., s. 37.

¹⁵⁰ Tamtiež, s. 47.

¹⁵¹ Tamtiež, s. 64-65.

¹⁵² Tamtiež, s. 66.

vidieť aj môj kampus!“¹⁵³ Obrovskú vlnu stredoškolských a univerzitných protestov spôsobili mladí ľudia, ktorí v dobe Free Speech Movement už ako deti sedeli pred televíznymi obrazovkami a všetko to vnímali, hoci tomu nerozumeli. Keď sa im neskôr naskytla príležitosť zúčastniť sa protestov, bez váhania sa jej chopili.

Jerry Rubin a Yippies neboli jediný, kto organizoval podobne ladené akcie. V Spojených štátoch mnoho podobne ladených, divadelných akcií organizovalo hnutie *hippies*, predovšetkým jeho „výkonná vetva“ Diggers. Ich hlavnými formami prezentácie bolo divadlo a letáky, venovali sa však aj rôznym akciám na pritiahnutie pozornosti verejnosti. Diggers napríklad pod heslom „The Death of the Money and the Birth of the Free“ pálili peniaze a rozdávali marihuanu.¹⁵⁴ V lete 1967 zas úplne rozvrátili konvenciu SDS v Michigane, kde organizácii vyčítali, že večne len debatuje a bojí sa poriadnej akcie. Diggers potom začali tiahnuť na Východné pobrežie. Peter Berg v televíznej relácii Alana Burkea rozprával o nereálnosti mediálnych obrazov, potom vyzval ľudí, aby prestali úplne pozeráť televízor a nakoniec hodil staršej pani do tváre koláč.¹⁵⁵ Diggers vlastne boli priamou inšpiráciou pre Jerryho Rubina a Abbieho Hofmana k tomu, aby založili Yippies. Vznikla tak odnož hnutia, ktorá sa nezaoberala ideológiou ani politickou teóriou, naopak, pohrdala obomi.

Podobný druh akcií v šesťdesiatych rokoch organizoval spisovateľ Ken Kesey a jeho Merry Pranksters. Boli však menej politické a viac protikultúrne. Súviseli s propagáciou komunitného životného štýlu a psychedelických drog (o kultúrnej a protikultúrnej orientovaných akciách bude pojednané neskôr). V Západnej Európe malo trochu podobný charakter holandské hnutie Provos. Samo o sebe nebolo nikdy príliš organizované ani oficiálne a zastrešovalo len niekoľko stovák aktivistov, získalo si však napriek tomu značnú pozornosť.¹⁵⁶ Hnutie sa považovalo za anarchistické a združovalo okrem študentov aj umelcov, beatnikov a ľudí nachádzajúcich sa mimo spoločnosti.¹⁵⁷ Ich javiskom bola ulica; usporadúvali happeningy, vytvárali politické komiksy a kreslili graffiti (tzv. „pol art“, politické umenie – bol to odkaz na Warholov pop art). Ich prvou významnejšou akciou bola

---

¹⁵³ Tamtiež, s. 106.

¹⁵⁴ Todd GITLIN, c. d., s. 222.

¹⁵⁵ Tamtiež, s. 231.

¹⁵⁶ Niek PAS, *Les Pays-Bas et les provos dans les « années 1966 »*, in : Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paríž 2000, s. 108.

¹⁵⁷ Niek PAS, *Provos*, in : Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), *La France des années 68*, Paríž 2008, s. 678.

verejná distribúcia bielych bicyklov, ktoré v meste zadarmo ponúkali ľuďom. Provos sa celkovo s bielou farbou identifikovali, pretože pre nich symbolizovala čistotu, nevinnosť a nenásilie. Ich taktika bola orientovaná výhradne na médiá, či už sa jednalo o televíziu, tlač alebo rádio. Najznámejšou akciou Provos bolo narušenie svadobného sprievodu princeznej Beatrix dymovnicami v marci 1966.¹⁵⁸

Postoj zástancov divadelného modelu k násiliu nebol vždy jasne vyhranený. Z vyjadrení ľudí ako Rubin alebo Hoffman vyplýva, že pohrdali hlavne teóriou a dlhými debatami ohľadom taktiky či úlohy pracujúcej vrstvy než násilnými protestmi. Akcie Yippies, hoci samy o sebe nenásilného charakteru, bývali súčasťou širšie poňatých akcií, v ktorých bolo násilie bežné. Dobrým príkladom boli protesty v Chicagu v auguste 1968. Od začiatku bolo jasné, že tam potečie krv; hnutie aj polícia sa na to pripravovali celé mesiace. Príspevok Yippies spočíval vo verejnom prehlásení, že vypustia LSD do mestských zásobární vody a usporiadajú hromadné sexuálne orgie v mestskom parku. Od mesta žiadali jediné: zavedenie bezplatných verejných WC. Podobné vyhlásenia nepochybne prispeli k stupňujúcej sa atmosfére absurdity, zároveň ich však authority mesta vzali vážne a ich paranoja ohľadom študentského hnutia ešte stúpala. V tomto spočívalo nebezpečenstvo divadelného modelu. Jeho predstavitelia zosmiešňovali „systém“ a hrali sa na bláznov, „systém“ ich však bral vážne. Provokácie Yippies vyvolali neraz panickejšiu alebo nenávisťnejšiu reakciu zo strany autorít, než pálenie amerických vlajok. Študentskí radikáli pochodujúci mestom boli pre nich jasným nebezpečenstvom: boli silou, ktorú bolo možné poraziť väčšou silou. Yippies silový útok autorít s istotou džudistu obrátili proti nim a očividne sa na tom dobre zabávali. Keď sa Jerry Rubin objavil na senátnom výsluchu oblečený ako gerilový bojovník s hračkárskym samopalom v ruke, pustili ho dnu, pretože tým len potvrdil, že sympatizuje s nepriateľmi Spojených štátov. Keď ale prišiel na ďalší výsluch výboru HUAC prezlečený za Santa Clausa tvrdiac, že „Santa je komunista – má bradu, fajčí a rozdáva veci zadarmo,“ dnu pustený nebol.¹⁵⁹ Zosmiešňoval tým totiž jeden z amerických symbolov. Nasledujúci deň sa potom na titulnej stránke denníkov objavila správa, že výbor HUAC odmietol vypočuť Santa Clausa.

Divadelný model poskytol hnutiu zbrane, ktoré mu zvyšné dva poskytnúť nemohli. Vyžadoval ale značnú mieru invencie a originality, ktorú preukázalo len

---

¹⁵⁸ Tamtiež, s. 680.

¹⁵⁹ Jerry RUBIN, c. d., s. 208.

málo členov hnutia. Dôvod, prečo tento model ale nezískal v hnutí širšiu podporu, bol iný. Yippies a ich sympatizanti totiž nebrali vážne ani hnutie samotné. O ľavicových ideológoch sa Rubin vyjadril: „Ich teórie nás nevysvetľujú. Sme revolučným hnutím, ktoré vzišlo z nadbytku, nie z chudoby. Nezapadáme do ich vedeckých kategórií.“¹⁶⁰ Yippies sa pokúsili urobiť z revolúcie zábavu – a preto museli v rámci hnutia čeliť takmer rovnako silnej opozícii ako mimo neho. Hnutie totiž, podobne ako Amerika, malo svoje posvätné symboly, na ktoré si nenechalo šiahať.

Rozdelenie študentských protestov na „mierové“, „násilné“ a „divadelné“ nám zhruba poukazuje na tri smery v rámci hnutia. Tieto smery však neboli nikdy jasne oddelené. V chaose turbulentnej dekády sa neustále prelínali, spolupracovali a vytvárali slepé odbočky. V rámci hnutia nepochybne existovali skupiny preferujúce násilné protesty (Weathermen) alebo naopak mierový prístup (DuBois Club). Divadelnosť tiež nebola výsadou Jerryho Rubina a Yippies; bola, minimálne latentne, prítomná v drvivej väčšine študentských akcií. Otázkou nebolo, ku ktorému prúdu sa nejaká akcia alebo organizácia radila; otázkou bolo, ktorý prúd v nej dominoval. Hnutie sa postupom času vyvíjalo, ale spolu s ním sa vyvíjala aj Amerika a celý svet. Nie je možné jednoducho odsúdiť vzrastajúce násilie študentských protestov koncom dekády bez toho, aby sme vzali do úvahy eskaláciu násilia v spoločnosti a vo svete celkovo. Násilné prejavy študentského hnutia nie sú príčinou, ale len jedným z prejavov (či snáď dokonca dôsledkov) tohto vývoja. Označenie nejakého protestu za „násilný“ nám dáva zmysel len v komparácii s iným, pokojnejším protestom (boj polície a študentov v Chicagu sa dá totiž v porovnaní so „skutočnou vojnou“ prebiehajúcou vo Vietname stále považovať za nenásilný – neboli v ňom žiadne obete na životoch). V tomto zmysle chápem aj rozdelenie protestov do troch kategórií; ako také je relevantné len v diskusii o aktivite hnutia. Hnutie bolo samozrejme súčasťou širšieho sveta, ktorý ho ovplyvňoval, a ktorý sa ono tiež snažilo ovplyvňovať a meniť. Analýza troch hlavných modelov študentského protestu, ktorú sme tu prezentovali, nám podáva určitý (hoci zďaleka nie definitívny ani vyčerpávajúci) obraz o protestných akciách. Na pochopenie verejného pôsobenia hnutia ale nestačí; to totiž zďaleka presahovalo protestné akcie

---

¹⁶⁰ Tamtiež, s. 115.

samotné a zahŕňalo širokú škálu ďalších aktivít, pomocou ktorých sa hnutie snažilo svoj pohľad na svet rozšíriť na širšiu spoločnosť a dosiahnuť vytúženú spoločenskú zmenu.

Tretia kapitola

Politika v uliciach

Študentské hnutie na verejnosť vo väčšej miere preniklo okolo roku 1965 v súvislosti s protestmi proti vojne vo Vietname. Z dostupných informácií je možné usudzovať, že nebyť vojny, hnutie by nikdy nezískalo tak veľkú pozornosť, ako získalo. Útočiť na vojnu ale znamenalo útočiť na vládu, a útočiť na vládu, minimálne pre mnoho Američanov, znamenalo útočiť na Ameriku samotnú. Hnutie už v tejto dobe s vojnou nesúhlasilo a nepochybne sa dá povedať, že na ňu aj útočilo. Usudzovať však, že jeho cieľom bolo zároveň útočiť na Ameriku ako takú, by však bolo unáhlené. Niet pochyb o tom, že hnutie vnímalo mnohé stránky Spojených štátov negatívne a mimoriadne kriticky; zároveň sa však nedá poprieť, že sa aktívne snažilo mnoho problémov vyriešiť alebo aspoň zmierniť. Tieto snahy rokom 1965 (a s ním súvisiacou eskaláciou vojny a vstupom hnutia do žiary mediálnych reflektorov) rozhodne neskončili. Rozdeľovať teda pôsobenie hnutia v šesťdesiatych rokoch na dve oddelené fázy či „polovice“ – konštruktívnu a deštruktívnu – by tiež znamenalo skresľovanie reality. V knihe *The New Radicals* autorov Paula Jacobsa a Saula Landaua, ktorá patrila k „povinnému čítaniu“ členov hnutia, sa môžeme hneď v úvode dočítať: „Hnutie obsahuje omnoho viac než pochody proti vojne vo Vietname, demonštrácie za občianske práva a študentské *sit-ins*. Byť súčasťou hnutia znamená hľadať duševné spoločenstvo, v rámci ktorého človek môže definovať svoju identitu, utvoriť spoločenské a osobné vzťahy založené na láske, ktoré sa potom budú môcť rozvíjať bez toho, aby boli obmedzované tlakom kariéry a životného štýlu, ktorý je dnes pre Ameriku tak typický.“¹⁶¹ Táto definícia, nech už znie akokoľvek idealisticky a vágne, nám poukazuje na to, že hnutie skutočne presahovalo samotné protestné akcie. Okrem protestovania sa snažilo ľudí vzdelávať, upozorňovať na problémy, pomáhať v chudobných oblastiach, usporadúvať kultúrne akcie a zároveň na to všetko získavať prostriedky. Týmto „pridruženým“ akciám sa dostalo omnoho menej pozornosti než protestom, pretože jednoducho neboli pre médiá dostatočne „zaujímavé“. Práca v getách minorít alebo medzi nižšími vrstvami bola náročná, ale zároveň tiež často zdĺhavá a nudná a to isté platilo pre všetky ostatné akcie a činnosti hnutia, ktoré vyžadovali dlhodobú a pravidelnú aktivitu

---

¹⁶¹ Paul JACOBS – Saul LANDAU, c. d., s. 4.

a pritom často neprinášali okamžité ani zjavné výsledky. Odtiaľto pramenil dojem verejnosti, že členovia hnutia sa nevenujú ničomu inému než pochodovaniu po uliciach nesúc transparenty a obsadzovaniu škôl a verejných budov. Jedným z najväčších neúspechov hnutia bolo nepochybne práve to, že sa mu tento negatívny obraz nepodarilo zmeniť. Otázkou zostáva, či taká zmena bola vôbec možná, keď vezmeme do úvahy zákonitosti, podľa ktorých fungovali médiá v danej dobe. Hnutie spočiatku mediálnu publicitu nevyhľadávalo a bolo zaskočené, keď ju v roku 1965 nečakane získalo. Ako náhle ju však malo, začalo ju využívať a počítat' s ňou, čo si vzalo svoju daň v podobe propagácie jedného druhu akcií na úkor iných, mediálne menej zaujímavých. Z rozbehnutého vlaku už potom bolo prakticky nemožné vystúpiť a tak sa hnutie ocitlo v bludnom kruhu násilných akcií, ktoré lákali nových prívržencov, ktorí potom presadzovali ešte násilnejšie akcie. „Stará garda“ a zástancovia konštruktívnej spoločenskej kritiky s týmto vývojom jednoducho nestíhali držať krok. „Pridružené akcie“ však hnutie organizovalo naďalej, bez ohľadu na to, že im médiá a verejnosť nevenovali pozornosť.

Hnutie bolo rôznorodé čo sa týka akcií, ale aj samotných organizácií. Tých v rámci neho pôsobilo samozrejme viac a líšili sa veľkosťou, taktikou aj typom členstva. Prvou, a dlho aj najdôležitejšou z nich bola Student Nonviolent Coordinating Committee (SNCC) založená v roku 1960 bojovníkmi za občianske práva. Jej radami prešla značná časť „starej gardy“ bieleho študentského hnutia. Medzi rokmi 1963 a 1965 sa ale SNCC výrazne zradikalizovala a v konečnom dôsledku prišla s ideou *Black Power*. Niektorí členovia obhajovali použitie zbraní, iní dokonca gerilovú taktiku. V roku 1965 bola konštruktívna snaha meniť spoločnosť k lepšiemu definitívne vecou minulosti. Bieli členovia boli nútení organizáciu opustiť. Bob Zellner, jeden z bielych aktivistov a dlhodobých členov SNCC, na to spomína: „(...) nakoniec bolo rozhodnuté, že belosi medzi členmi SNCC už viac nebudú. Myslím, že to bola chyba. Mať formálne pravidlo, že bieli budú z SNCC vylúčení, znamenalo hrať do rúk nepriateľovi. Nemyslím, že to bolo nutné. SNCC bola vždy kontrolovaná a vedená černochochmi. Belosi vedenie nikdy skutočne neohrozovali. Nepovedali mi priamo, ‚Bob Zellner, ty už viac členom SNCC byť nesmieš.‘ (...) Povedali, ‚Môžeš zostať členom, ale nesmieš chodiť na

stretnutia ako člen a nesmieš voliť.' Povedal som, že to prijať nemôžem."¹⁶² Tou dobou už aj tak väčšina bielych študentov členmi SNCC nebola; radikalizácia spomínanej organizácie sa ale negatívne odrazila aj na celkových vzťahoch medzi bielym a čiernym hnutím. Mosty boli spálené napriek tomu, že sa bojovalo na oboch brehoch.

Najdôležitejšou organizáciou zastrešujúcou bielych študentských aktivistov bola v prvej polovici dekády nepochybne Students for a Democratic Society (SDS). Tá vznikla, podobne ako SNCC, v roku 1960. Pred ňou existovali len dve väčšie biele študentské organizácie – Student SANE (súčasť „protiatómovej“ National Committee for a SANE Nuclear Policy) a Student Peace Union, založená v roku 1959.¹⁶³ SANE už v tejto dobe usporadúvala demonštrácie a letákové kampane, organizácia menom Tocsin sa zas venovala sociálne znevýhodneným skupinám, imigrantom a utečencom. SDS teda nebola prvou organizáciou tohto typu – bola však organizáciou, ktorej sa časom dostalo najviac pozornosti a to jej dovolilo udávať tempo. SDS bola dielom Ala Habera, ktorý dal dohromady skupinu ľudí s podobným zmysľaním. Pôvodne existovala ako študentská sekcia ľavicovej, ale zároveň protikomunistickej organizácie League for an Industrial Democracy (LID). Tá si koncom päťdesiatych rokov uvedomila, že do budúcnosti bude potrebovať sekciu mladých ľudí, aby dokázala oslovovať mladšiu generáciu. Tak vznikla Student League for an Industrial Democracy (SLID), ktorá si v roku 1960 zmenila meno na Students for a Democratic Society a začala vystupovať čím ďalej tým nezávislejšie na svojej materskej organizácii. Rozkoly na seba nenechali dlho čakať. SDS síce dokázala, podľa plánu LID, oslovovať mladých ľudí, zároveň sa však prestala riadiť odporučeniami elity LID. Podľa nej sa SDS nestavala dostatočne odmietavo k Sovietskemu zväzu a komunizmu vo všeobecnosti. Definitívnym bodom zlomu bola konferencia v Port Hurone, kam SDS pozvali aj komunistických sympatizantov. Tom Hayden, Al Haber a Steve Max boli, ako lídri SDS, vyškrtnutí z výplatnej pásky LID a tá dokonca vymenila zámky na dverách ich kancelárie v New Yorku, aby sa nemohli dostať k potrebným dokumentom. Nakoniec sa to síce vyriešilo dohodou, ale v pamäti SDS to zostalo a po čase došlo k úplnému oddeleniu.¹⁶⁴ Pre LID bol antikomunizmus jadrom politickej identity; pre SDS bol len jednou z možností.

---

¹⁶² Joan MORRISON – Robert MORRISON, c. d., s. 54.

¹⁶³ Todd GITLIN, c. d., s. 86.

¹⁶⁴ Tamtiež, s. 120.

Organizačná štruktúra SDS vykryštalizovala na Národnom zjazde (*National Convention*) v júni 1962, kde bola prijatá ústava. V nej bolo zdôraznené, že SDS je organizáciou demokratov a je v opozícii voči každej totalitnej forme vlády. Členstvo nebolo obmedzené na študentov a bolo povolené každému, kto zdieľa smerovanie k demokracii ako spoločný cieľ. Vstupné členské činilo jeden dolár plus bližšie nešpecifikované periodické príspevky. Bunku (*chapter*) tvorilo päť a viac členov, ktorým to odsúhlasil Národný výkonný výbor. Politika hnutia mala byť určovaná Národnou radou a Národným zjazdom. Zjazd sa mal konať každoročne a každá bunka tam mala vyslať svojho zástupcu alebo zástupcov (ich počet závisel od veľkosti bunky). Na čele hnutia stál prezident, ktorého volil Zjazd a ktorého úlohou bolo vykonávať funkciu hovorcu a zároveň bol zodpovedný za vykonanie rozhodnutí prijatých Národnou radou.¹⁶⁵ Ústava ustanovovala aj ďalšie výkonné funkcie a vzťahy medzi nimi. Vo všeobecnosti je v nej badateľná snaha o kompromis medzi funkčnosťou a čo najväčšou zachovanou mierou demokracie. Časom sa ukázalo, že ani takto vyvážená ústava nespĺňa vysoké nároky na „demokratickú povahu“ hnutia. Hierarchický model, hoci minimalizovaný, ako sa len dalo, stále vyvolával protesty. Úrad prezidenta bol nakoniec prehlásený za nedemokratický a bol zrušený. Centrála SDS trvalo sídlila v New Yorku, ale miesto konania Zjazdu sa každoročne menilo.

Z ústavy SDS vyplýva, že sa jednalo o pomerne voľnú organizáciu. Pre bunky bolo záväzné zúčastniť sa na každoročnom Národnom zjazde, okrem toho však nemuseli podávať žiadne hlásenia o svojej činnosti. Rozhodnutia prijaté Národnou radou boli veľmi všeobecného charakteru a, vzhľadom k tomu, že bývali výsledkom dlhotrvajúcich debát, ich formulácia mala často formu vágneho kompromisu. V rámci týchto širokých hraníc mali jednotlivé bunky značnú voľnosť. Väčšie akcie boli samozrejme výsledkom spolupráce medzi jednotlivými bunkami či dokonca celými organizáciami (SDS bežne spolupracovala s ďalšími organizáciami v rámci hnutia). Ani účasť na najväčších akciách však nebola pre jednotlivé bunky záväzná. Svedectvá členov však dokazujú, že nikoho nebolo treba k aktivite nútiť. Napríklad na tému štvrtého národného zjazdu sa jeden z účastníkov vyjadril: „Životné podmienky tábora boli primitívne: v spacákoch sme sa tlačili v malých miestnostiach alebo vonku na studenej zemi. Jedlo bolo lacné, nedovarené a bolo ho málo. Ale nikto nič lepšie nečakal. Navzdory lákadlám v podobe neďalekého jazera,

---

¹⁶⁵ Zdroj: <http://www.archive.org/details/SdsConstitution>, 7.6. 2011.

hrejúceho slnka či prázdnych tenisových kurtov, väčšina ľudí trávila čas vo workshopoch a debatovala o problémoch, ktoré ich na zjazd priviedli, či už to bola stratégia a politika, volenie zástupcov alebo výmena informácií.¹⁶⁶

Tento spôsob organizácie pramenil z povahy hnutia a jeho členov; každá pevnejšia štruktúra by sa u nich nutne stretla s nesúhlasom. Členovia navyše do hnutia vstupovali z vlastnej iniciatívy a často až po určitej dobe, počas ktorej s ním boli v tesnom kontakte. Oficiálni členovia (tj. tí, ktorí s hlásili k nejakej konkrétnej organizácii alebo strane, platili členské príspevky alebo iným spôsobom dokazovali svoju príslušnosť) tvorili v rámci hnutia *New Left* menšinu. Väčšinu tvorili sympatizanti, ktorí sa zúčastňovali akcií podľa vlastného výberu a často boli v osobnom kontakte s *full-time members*, ale do nejakej konkrétnej organizácie nepatril. Ich počet je však takmer nemožné presnejšie odhadnúť.

Okrem SDS existovali v hnutí viaceré ďalšie organizácie. Tvrdsie postoje voči spoločnosti zastávala Progressive Labor Party (PLP). Tá vznikla v roku 1964 z Progressive Labor Movement, odštiepenej maoistickej frakcie Komunistickej strany. Jej členovia patrili k najdisciplinovanejším v rámci hnutia a cítili, že musia ísť ostatným príkladom.¹⁶⁷ Kritizovali SDS, že nemá jasno v ideologických otázkach a sami sa hlásili ku komunizmu; po roku 1962 podporovali čínsku stranu v spore so Sovietskym zväzom. Prikláňali sa k marxistickej teórii, že revolúcia bude nastolená ozbrojeným povstaním mas. PLP teda zastávala názor, že masy by sa mali ozbrojiť.¹⁶⁸ „Konečnou revolučnou požiadavkou,“ píše sa v oficiálnom vyhlásení PLP, „je požiadavka vlády kontrolovanej pracujúcou triedou – v súlade s klasickou terminológiou (ktorá už dnes podľa mnohých vyšla z módy), ktorou je diktatúra ozbrojených robotníkov. (...) mnoho ľavičiarov tento cieľ v teórii aj v praxi zavrhuje.“¹⁶⁹ V svojej ústave zas organizácia atakuje Spojené štáty: „Aj v tomto momente posielajú vládcovia národa ďalšie lietadlá, bomby a plyn v zúfalej snahe paralyzovať dejinný pokrok, terorizovať a zničiť tých, pre ktorých je sloboda drahšia než život, keď sa ten život rovná otroctvu. Doma tí istí vládcovia presadzujú spoločnosť strachu pomocou policajných psov, paralyzérovo a väznic. Najnenávidenejšou vládou sveta je vláda našej krajiny. Aj v najzapadnutejšom kúte sveta skratka USA, ktorá kedysi symbolizovala nádej, nahradila hákový kríž

---

¹⁶⁶ Paul JACOBS – Saul LANDAU, c. d., s. 27-28.

¹⁶⁷ Tamtiež, s. 45.

¹⁶⁸ Tamtiež, s. 47-48.

¹⁶⁹ *Perspectives for the Left*, in: Paul JACOBS – Saul LANDAU, c. d., s. 182.

nacistického Nemecka ako symbol tyranie a smrti.¹⁷⁰ Svoj cieľ definujú nasledovne: „Sme rozhodnutí vybudovať revolučné hnutie s podporou a účasťou miliónov pracujúcich mužov a žien, študentov, umelcov a intelektuálov, ktorí sa k pracujúcej triede pridajú, aby zničili systém založený na zisku, ktorý plodí strach a problémy. Pomocou takéhoto hnutia vybudujeme socialistické USA, s mocou sústredenou v rukách robotníckej triedy a jej spojencov.“¹⁷¹ Jazyk používaný PLP často pripomína skôr dokumenty Kominterny (ktorou sa nepochybné v mnohých ohľadoch inšpirovali) než súdobé ľavicové prehlásenia. Členovia PLP tiež vyznávali Leninov princíp „demokratického centralizmu“, čo v praxi znamenalo, že debaty ohľadom smerovania a politických otázok sa zúčastňovali všetci členovia, ako náhle však bolo prijaté nejaké rozhodnutie, museli sa mu všetci podriaďovať a debatu ukončiť.

Na univerzitách založila PLP organizáciu May 2nd Movement (M2M), ktorá zastávala omnoho radikálnejšie postoje, než napríklad SDS. V manifeste, vydanom v septembri 1965, sa môžeme dočítať: „Hnutia za národné oslobodenie vznikajú po celom svete v jednej krajine za druhou. (...) May 2nd Movement uznáva, že mier bez slobody nie je možný, a podporuje tento boj za národné oslobodenie.“¹⁷² M2M bolo mimoriadne kritické aj voči univerzite: „Univerzity plnia svoju úlohu – zásobujú systém lojálnymi, dobre vycvičenými a inteligentnými sluhami, ktorí sú zároveň morálnymi, kultúrnymi a spoločenskými hlupákmi. (...) M2M sa orientuje na kampusy, kde sa snaží študentov organizovať, aby so systémom bojovali a viac ho neakceptovali.“¹⁷³ M2M sa do dejín hnutia zapísala predovšetkým akciou *We Won't Go*, v rámci ktorej podporovali ľudí, ktorí odmietali narukovať (tzv. *draft resisters*). Organizácia nemala príliš dlhú životnosť, po niekoľkých rokoch zanikla a jej členovia prestúpili do ostatných organizácií v rámci hnutia.

Organizáciou, ktorá mala blízko ku komunistickej strane, ale nebola na ňu priamo napojená, bol W. E. B. Du Bois Club. Do podoby národnej organizácie sa pretvoril v roku 1964. Jeho členovia zastávali ideu kooperácie s liberálnymi prúdmi v rámci Demokratickej strany a presadzovali spoluprácu s odbormi.¹⁷⁴ Verili, že Spojené štáty dokážu dosiahnuť socializmus cestou postupných reforiem a tak

---

¹⁷⁰ *Progressive Labor Party Constitution*, in: Paul JACOBS – Saul LANDAU, c. d., s. 188.

¹⁷¹ Tamtiež, s. 189.

¹⁷²

Zdroj:

http://www2.iath.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Resources/Primary/Manifestos/PL_M2d_manifesto.html, 4.6. 2011.

¹⁷³ Tamtiež.

¹⁷⁴ Paul JACOBS – Saul LANDAU, c. d., s. 49.

politicky spolupracovali s liberálmi (ktorí tlmili ich socializmus). Z toho vyplýval ich omnoho umiernenější postoj voči vláde a prezidentovi. Inak bol DuBois Club ideologicky pomerne laxný. Samotná aktivita organizácie sa od ostatných príliš nelíšila – fungovali na báze buniek existujúcich na kampusoch a organizovali rôzne komunálne projekty. Členovia sa hlásili k Jamesovi Deanovi, Beatles, Bobovi Dylanovi a beatnikom. Násilné demonštrácie DuBois Club nepodporoval.

Medzi menej významné organizácie v rámci hnutia patrili napríklad trockistická Young Socialist Alliance alebo protikomunistická Young People's Socialist League, ktorá popierala teóriu revolúcie.¹⁷⁵

Okolo roku 1965 začali vznikať špeciálne komitety zaoberajúce sa vojnou vo Vietname, tzv. Vietnam Day Committees (VDC). Najznámejším z nich bol VDC v Berkeley, ktorý organizoval protestné pochody a pokúšal sa blokovať vlaky voziace vojakov z a do vojenskej základne v Oaklande. Jeho členovia žili v prenajatom dome neďaleko univerzitého kampusu, ktorý zároveň slúžil ako centrum, kde sa stretávali sympatizanti a príslušníci protikultúry. V rámci tohto komitétu pracoval aj Jerry Rubin, ktorý na to neskôr spomínal: „Prvým rozhodnutím bolo udržiavať chladničku neustále plnú piva. Pokiaľ ste sa cítili osamelo, vždy ste mohli prísť do domu VDC a s nájsť niekoho, s kým sa dalo porozprávať. Pokiaľ ste mali plán na záchranu sveta, vždy sa našiel niekto, kto vás bol ochotný počúvať.“¹⁷⁶ VDC nebolo ideologicky vyhranené a ani sa o to nesnažilo; jeho taktika sa neustále menila a prispôbovala situácii – od blokovania vlakov cez demonštrácie na kampuse po pokus presadiť Rubina vo voľbách na starostu.

Čo sa vyslovene násilných foriem protestu týka, bývali spájané predovšetkým s jednou organizáciou – Weathermen (nazývaná tiež Weatherman a neskôr Weather Underground). Tí sa zrodili z radikálnej frakcie SDS zvanej Jesse James Gang, ktorej členovia (Bill Ayers, Jim Mellen a Terry Robbins) zastávali názor, že militantná taktika je jedinou zmysluplnou taktikou v tak militantnej krajine, ako sú Spojené štáty.¹⁷⁷ Tiež argumentovali tým, že militantná taktika vytvára spoločný elán a pocit spolupatričnosti a dokazuje členom, že ich boj má význam a niečo skutočne môžu dosiahnuť. Na utváranie Weathermen mali značný vplyv aj myšlienky a činy Čiernych panterov. V júni 1969, v deň začiatku Národného zjazdu SDS, uverejnili

---

¹⁷⁵ Tamtiež, s. 55.

¹⁷⁶ Jerry RUBIN, c. d., s. 37.

¹⁷⁷ Ron JACOBS, *Weather Underground*, Praha 2010, s. 13.

Weathermen svoj zakladajúci manifest. SDS sa už v tejto dobe zmietala vo vážnych vnútorných sporoch a júnový zjazd skončil katastrofou; bol posledným klincom do rakvy, ktorú si organizácia pripravovala už dlhšiu dobu. Weathermen si zvolili názov podľa verša z Dylanovej piesne *Subterranean Homesick Blues*: „You don't need a weatherman to know which way the wind blows.“¹⁷⁸ Trvali na „revolučnej čistote“, čo znamenalo, že medzi seba prijímali len ľudí, ktorí boli ochotní sa aktívne podieľať na príprave revolúcie. V konečnom dôsledku sa tu pôvodné ciele hnutia prevrátili naruby – namiesto toho, aby sa snažili presvedčiť ľudí, aby sa k ich boju pridali, oslovovali len tých, čo už boli vopred presvedčení.¹⁷⁹ Táto taktika bola celkom v súlade s knihou Régisa Debraya *Revolution in the Revolution?*, ktorú sme už spomínali vyššie. Prvou väčšou akciou Weathermen boli Days of Rage na jeseň 1969. Pri ich organizácii sa od začiatku počítalo s násilnými konfrontáciami. Weathermen tvrdili, že štátna moc môže byť porazená len vtedy, keď nebude mať monopol na ozbrojenú silu. Sami to do praxe previedli tak, že začali páchať bombové atentáty. Na jar 1970 prešli všetci členovia do ilegality, v ktorej (tí, ktorých nevypátrala polícia alebo FBI) zostali až do konca sedemdesiatych rokov. Vojna vo Vietname sa medzitým dávno skončila a hnutie ako také bolo tiež vecou minulosti.

Z uvedeného vyplýva, že organizácie pôsobiace v rámci hnutia sa vyznačovali veľkou rozmanitosťou a variabilitou. Spomenuli sme len tie, ktoré sú považované za najdôležitejšie; úplný zoznam organizácií spadajúcich pod hnutie by značne presahoval možnosti tejto práce.

Tak, ako sa od seba líšili jednotlivé organizácie, líšili sa aj akcie nimi usporadúvané. Tie sú zároveň najlepším prostriedkom na porozumenie práci a fungovaniu hnutia – čo nie je prekvapivé u hnutia, ktoré samo akcie ideológii nadrad'ovalo.

Hnutie v prvom rade muselo byť schopné zabezpečiť svoju vlastnú existenciu, čo bolo problematickejšie, než by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Chod SDS ako taký napríklad príliš nákladný nebol, vzhľadom k tomu, že bunky operovali nezávisle na sebe a každá z nich riešila otázku svojho financovania samostatne, bolo však treba platiť zamestnancov Národného úradu (*National Office*) a od roku 1966 vychádzal pravidelný týždenník hnutia *New Left Notes*. V ňom bola problematika

---

¹⁷⁸ Zdroj: <http://www.bobdylan.com/songs/subterranean-homesick-blues>, 2.6., 2011.

¹⁷⁹ Ron JACOBS, c. d., s. 23.

zháňania finančných prostriedkom často zdôrazňovaná. V máji 1966 bola napríklad vyhlásená zbierka vo výške 10 000 dolárov (čo činilo zhruba 2 doláre na člena), aby boli pokryté dlhy SDS a umožnené usporiadanie plánovaných protivojnových protestov v Kalifornii.¹⁸⁰ Podobne v septembri vychádza článok popisujúci trvajúce finančné problémy. Len týždenník *New Left Notes* stihol medzičasom vytvoriť dlh 2000 dolárov. Členovia údajne neplatili členské príspevky, ale ani keby tomu tak bolo, organizácia by neprestala vytvárať dlh. Jedným z návrhov bolo zvýšenie členských príspevkov, čo by ale situáciu dlhodobo neriešilo.¹⁸¹ V januári 1967 potom bol v *New Left Notes* zverejnený prepis príjmov a výdajov Národného úradu za obdobie júl – november 1966, z ktorého vyplýva, že minimálne tento orgán prestal vykazovať dlh. Príjmy za päť mesiacov činili 24 573 dolárov, pričom výdaje dosiahli 24 516 dolárov. Bol to nepochybne tesný výsledok, ale organizácia si aspoň na seba dokázala zarobiť. Problematickejším bolo ale rozloženie príjmov – členské poplatky totiž z celkových príjmov činili len niečo málo cez 3000 dolárov a navyše boli značne nevyvážené, čo potvrdzovalo sťažnosť, že členovia neberú pravidelné platenie príspevkov príliš vážne (napríklad v auguste činili príspevky 215 dolárov, v októbri 1306 dolárov a v novembri klesli na 696 dolárov).¹⁸² Počet členov SDS síce tiež kolísal, ale zďaleka nie tak výrazne – a v tejto dobe mal vzostupnú tendenciu. Viac než tretinu príjmov tvorili finančné dary a kontribúcie (za spomínaných päť mesiacov činili 9810 dolárov, čiže zhruba 40 %). Zvyšné príjmy boli tvorené predajom literatúry, poplatkami za konferencie hnutia, zápisnými poplatkami nových členov a reklamami v *New Left Notes*. Takéto financovanie bolo problematické a nevyvážené. Hnutie bolo závislé na vonkajších darcoch a kedykoľvek sa mohlo dostať do problémov. Kritickými boli obzvlášť „uhorkové sezóny“, keď prácu hnutia nebolo príliš vidieť – napríklad v lete, keď boli univerzity zatvorené. Členovia hnutia sa už behom pôsobenia v SNCC naučili, že získané peniaze sú priamo úmerné policajnej represii počas akcií – čím brutálnejší policajný zásah, tým viac peňazí sa následne podarilo vyzbierať. Peniaze sa ale získavali aj vopred na konkrétne účely. Odborový zväz United Auto Workers napríklad poskytol SDS v roku 1963 grant vo

---

¹⁸⁰ *Fund drive*, in: *New Left Notes*, 13. mája 1966 (Zdroj: <http://www.sds-1960s.org/NLN.htm>, 7.6. 2011).

¹⁸¹ *National Secretary's Report: On Financing a Movement*, in: *New Left Notes*, 23. septembra 1966 (Zdroj: <http://www.sds-1960s.org/NLN.htm>, 7.6. 2011).

¹⁸² *New Left Notes*, 20. januára 1967 (Zdroj: <http://www.sds-1960s.org/NLN.htm>, 7.6. 2011).

výške 5000 dolárov na rozbehnutie plánovaného Economic Research and Action Projects, v rámci ktorého sa mali venovať robotníkom a nižším vrstvám.¹⁸³

S finančnými problémami sa potýkali pravdepodobne všetky významnejšie organizácie v rámci hnutia. Napríklad dočasné „odmlčanie“ Weathermen okolo roku 1973 (v tej dobe už fungovali pod genderovo neutrálnejším menom Weather Underground) nebolo spôsobené ani tak tlakom zo strany FBI ako práve finančnými problémami organizácie.¹⁸⁴ Pre jednotlivé skupiny a organizácie bolo teda nevyhnutné získavať nových členov. Čím bola organizácia väčšia, tým viac ľudí dokázala osloviť a tým viac finančných príspevkov dokázala získať. Náklady na chod pritom s prílívom členstva príliš nestúpali – členovia (až na nepočtetné výnimky) neboli platenými zamestnancami. Jednotlivé bunky museli byť samy schopné vyriešiť otázky týkajúce sa priestorov či nájmu, takže tým organizáciu nezaťažovali. Expanzia bola v tomto smere pre organizácie výhodná.

Nábor prebiehal hlavne prostredníctvom osobných kontaktov – na kampusoch alebo „v teréne“. Na kampusoch zvyčajne existoval priestor, kde sa mohli jednotlivé organizácie verejne prezentovať prostredníctvom stánkov (pokús o zrušenie tohto priestoru spustil v roku 1964 na Berkeley Free Speech Movement). Hnutie túto možnosť hojne využívalo. Vydávali sa pamflety, letáky, bulletiny a publikácie, ktoré mali študentskú aj neštudentskú verejnosť upozorňovať na spoločenské problémy, predstaviť postoje k hnutiam k tej či onej otázke, prípadne predložiť návrh riešenia. Organizovalo sa premietanie filmov. Organizácie ako SDS boli založené na osobných kontaktoch a vzťahoch, preto aj nábor musel prebiehať touto formou. Členovia buniek spolu často žili v jednom dome či byte a trávili spolu väčšinu času. Bolo preto dôležité, aby medzi nich nový člen po osobnostnej stránke dobre zapadol. Takýto spôsob života nevyhnutne vyvolával medzi členmi občasné konflikty, tie však museli byť schopní zvládnuť. Tento spôsob života mnohých potenciálnych členov od vstupu do organizácie odrádzal a naopak lákal rôznych študentov a mladých ľudí, ktorí sa cítili osamelí a priťahovala ich myšlienka života v komunite. Členovia hnutia sa na takýchto uchádzačov nepozerali s nadšením; obávali sa nedostatku politického zápalu z ich strany. Najbežnejšou cestou, ako sa „nezapojený“ študent dostal do hnutia, bolo prostredníctvom nejakej konkrétnej akcie. Nezáležalo na tom, či sa jej zúčastnil zo zvedavosti, z nudy, alebo z iných

---

¹⁸³ Paul JACOBS – Saul LANDAU, c. d., s. 33.

¹⁸⁴ Ron JACOBS, c. d., s. 77.

dôvodov – podstatné bolo, ako na ňu reagoval. Pokiaľ sa jednalo o akciu v černošskom gete alebo chudobnej štvrti, bol na vlastné oči konfrontovaný s realitou sveta, o ktorého existencii dovtedy možno vôbec netušil. Hnutie mu poskytlo informácie, odporučilo mu, ktoré knihy si prečítať a ktoré filmy si pozrieť. Dotyčný študent nadobudol presvedčenie, že svet nie je taký čiernobiely alebo jednoduchý, ako si dovtedy myslel. Pre mnohých v tomto momente cesta skončila, niektorí však, nech už z akýchkoľvek pohnútok, dospeli k záveru, že by sa osobne mali pokúsiť prispieť k zmene. Tým sa začal proces postupnej radikalizácie. Kenneth Keniston v psychologickej štúdii zaoberajúcej sa hnutím tvrdí, že nikto sa úmyselne radikálom nestal; jednoducho si v určitom momente uvedomil, že ním *je*.¹⁸⁵ Tento proces bol často pozvoľný a trval dlho. Skupiny venujúce sa násilným protestom mávali ešte prísnejšie pravidlá ohľadom prijímania nových členov. Obávali sa pokusov o infiltráciu zo strany polície alebo tajných služieb (k podobným prípadom skutočne došlo – napríklad behom násilných demonštrácií v Chicagu v auguste 1968 sa Rubinovi ponúkol istý motorkár, že mu bude robiť ochranu – neskôr sa z neho vykľul policajný informátor).¹⁸⁶ Weathermen napríklad nového člena nejakú dobu preverovali, než mu povolili plnohodnotne sa do práce organizácie zapojiť. Začalo to neformálnymi stretnutiami na verejných priestranstvách, pokračovalo spoločnou návštevou demonštrácie, nočným sprejovaním graffiti, pozvánkou do ich domu až po konečné presťahovanie do sídla organizácie.¹⁸⁷ Behom vybraných stretnutí členovia tiež povinne brali LSD – usudzovalo sa, že prípadný špión by pod vplyvom narkotika nedokázal svoju skutočnú identitu utajiť. Úplne spoľahlivé to ale nebolo. Agent FBI Larry Grathwohl dokázal predstierať, že tabletku prehltol a tak sa mu podarilo dostať až k elitnej skupine Weathermen (na základe jeho tipu boli neskôr zatknuté dve členky organizácie za falšovanie šekov).¹⁸⁸

Životný štýl členov hnutia síce na prvý pohľad pripomínal *hippies*, podľa viacerých zdrojov sa však od nich v skutočnosti značne líšil. Členovia organizácií SDS alebo M2M brali prácu hnutia „seriózne“ (čo im bolo často vyčítané členmi Yippies a podobne ladených skupín). Nedá sa tvrdiť, že by boli proti voľnej láske alebo drogám, zvyčajne však nepraktikovali ani jedno.¹⁸⁹ Intímne vzťahy boli medzi

---

¹⁸⁵ Kenneth KENISTON, c. d., s. 106.

¹⁸⁶ Todd GITLIN, c. d., s. 329.

¹⁸⁷ Ron JACOBS, c. d., s. 34.

¹⁸⁸ Tamtiež, s. 54, 56.

¹⁸⁹ Paul JACOBS – Saul LANDAU, c. d., s. 30.

členmi buniek bežné, mali však relatívne tradičný charakter – minimálne v porovnaní s komunitami *hippies* – a v mnohých prípadoch končili manželstvom. Členovia hnutia sa považovali za ľudí oddaných politickej akcii a excesy *hippies* odsudzovali ako neseriózne a kontraproduktívne. Samozrejme nie je možné plošne tvrdiť, že by sa tieto veci hnutiu úplne vyhli. Koncom šesťdesiatych rokov sa medzi jeho členmi postupne šírila konzumácia marihuany a LSD (dvoch hlavných kultových drog protikultúry). Šírilo sa to v rovnakej dobe ako násilné protesty, vyvodzovať z toho ďalekosiahlejšie závery by ale mohlo byť unáhlené.

Hnutie venovalo mnoho času a energie tzv. „vnútornej edukácii“, pod čím sa myslelo vzdelávanie členstva v rámci línií akceptovanými jednotlivými organizáciami. Národný viceprezident SDS Carl Davidson v októbri 1966 kritizoval nízku úroveň vzdelania „prekvapujúceho množstva členov“ týkajúceho sa politických otázok. Dal dohromady zoznam povinnej literatúry, ktorú by si mal každý člen zohnať a naštudovať – v prvom rade by sa to malo týkať členov, ktorí sa venujú náboru a rozdávať pamflety a literatúru na univerzitných kampusoch, potom aj ostatného členstva.¹⁹⁰ Na prvom mieste by si mali všetci členovia dôkladne prečítať *Port Huron Statement*, čo podľa Davidsona prekvapivo v organizácii nebolo až také bežné. Ďalšími uvedenými titulmi bola „Mocenská elita“ (*The Power Elite*, C. Wright Mills), *The New Radicals* (Jacobs a Landau), *The Other America* (Harrington), *Growing Up Absurd* (Goodman) a *The New Student Revolt* (Hal Droper). Členovia by ďalej mali povinne odoberať niekoľko periodík, aby mali prehľad o svetovom dianí, napríklad *The National Guardian*, *I. F. Stone's Weekly*, *The New York Sunday Times* a *The Nation*. Členovia by mali aj sami aktívne vyhľadávať príležitosti na prehĺbenie svojho vzdelania, napríklad tým, že si na univerzite budú pre písanie esejí vyberať témy súvisiace s hnutím, aby ich písanie nebol úplne stratený čas (Davidson argumentuje tiež tým, že by tieto eseje mohli byť potom vydávané ako pamflety hnutia).¹⁹¹

Hnutie sa prezentovalo tiež pomocou periodík. SDS začala vydávať *New Left Notes* v roku 1966; ďalšie časopisy a noviny nasledovali (*Alternatives* v San Diegu, *The Movement na University of California* a mnoho ďalších). Behom šesťdesiatych rokov v Spojených štátoch len na stredných školách údajne existovalo vyše 3000

---

¹⁹⁰ Carl DAVIDSON, *An Internal Education Proposal*, in: *New Left Notes*, Október 1966 (Zdroj: <http://www.sds-1960s.org/NLN.htm>, 7.6. 2011).

¹⁹¹ Tamtiež.

undergroundových novín a časopisov.¹⁹² Niektoré protikultúrne periodiká mali pomerne vysoký náklad – napríklad *Los Angeles Free Press* (založený v roku 1964 Artom Kunkinom) mal v roku 1970 náklad 90 000 výtlačkov. Na kampusoch patrili medzi najpopulárnejšie periodiká *Berkeley Barb*, *Fifth Estate* (v Detroite), *Washington Free Press*, *Seed* (v Chicagu), *Kaleidoscope* (v Milwaukee), *Distant Drummer* (vo Filadelfii) či *San Francisco Oracle*.¹⁹³

Ranná fáza práce hnutia sa vyznačovala upozorňovaním na lokálne problémy a ich riešením. Jedným z podobných príkladov boli tzv. *shop-ins* v Berkeley – študenti sa dozvedeli, že jeden z lokálnych obchodov presadzuje diskriminačnú politiku voči svojim zamestnancom, spustili preto protestnú akciu, ktorej cieľom bolo komplikovať bežný chod obchodu. Prišli do predajne, naložili nákupné vozíky až po vrch zbožím, vyložili ho na pokladni a potom odišli z obchodu, pričom nechali zamestnancov, aby si s hromadou zbožia poradili.¹⁹⁴ Podobná taktika bola častá. Riešenie lokálnych problémov malo veľkú výhodu v tom, že hnutie získavalo okamžitú spätnú väzbu; videlo, ako to na ľudí pôsobí a či s nimi verejnosť súhlasí. Zároveň bolo možné dosiahnuť určité hmatateľné výsledky. Bolo určite jednoduchšie prinútiť majiteľa obchodu, aby zamestnal príslušníka minority než prinútiť južanský štát, aby zrušil segregáciu. Členovia hnutia podobné príležitosti doslova vyhľadávali. Mali chuť sa angažovať, boli organizovaní a cítili potrebu túto energiu niekam nasmerovať. V roku 1966 SDS navrhovala plošný bojkot supermarketov a produktov spoločnosti Dow Chemicals, ktorá okrem kozmetiky spolupracovala aj na produkcii napalmu. Boli vytvorené letáky orientované na ženy v domácnostiach, ktoré mali byť touto formou upozornené na ničivú silu napalmu a mali sa do bojkotu zapojiť. Steve Johnson, ktorý bojkot navrhol, tvrdil, že „Koncentrovaná letáková kampaň usporiadaná v hlavných supermarketoch a trvajúca týždeň, spojená s fotografiami a vhodným textom, by zasiahla snád každú ženu v domácnosti v akejkolvek mestskej komunite. Mohla by ich nielen odradiť od kupovania Saran Wrap, produktu Dow Chemicals, ale tiež nabúrat ich pokoj ohľadom nasadenia ich synov a manželov

---

¹⁹² Serge RICARD, c. d., s. 66.

¹⁹³ Tamtiež, s. 66.

¹⁹⁴ Milton VIORST, c. d., s. 283.

vo Vietname.“¹⁹⁵ Najčastejším miestom a cieľom protestov bola samozrejme univerzita. Tá bola „lokálnym“ aj „systémovým“ problémom zároveň.

Upozorňovanie na problémy zahŕňalo aj edukačné akcie orientované na verejnosť. Prototypom takejto akcie bol tzv. *teach-in*. Odohrával sa buď vo forme prednášok alebo otvorenej debaty na nejakú vopred zvolenú tému. Organizovali to väčšinou jednotlivé bunky a často pritom spolupracovali s univerzitou (tá im poskytla priestory, prípadne potrebné vybavenie). Mnohých *teach-ins* sa zúčastňovali aj vyučujúci ako odborníci na preberanú tému. *Teach-ins* boli orientované na širšiu verejnosť minimálne v rovnakej miere ako na študentov. Boli zároveň skvelým miestom na propagáciu hnutia a jeho jednotlivých organizácií.

Prvý veľký *teach-in* sa odohral v máji 1965 na University of Michigan. Mal veľký úspech, takže sa myšlienka začala šíriť po celých Spojených štátoch. O dva mesiace nato sa udial *National teach-in* vo Washingtone, na ktorom sa mal pôvodne zúčastniť aj McGeorge Bundy, poradca prezidenta Johnsona v záležitostiach týkajúcich sa vojny (nakoniec sa nedostavil, pretože ho Johnson poslal do Santa Dominga).¹⁹⁶ Najväčší *teach-in* sa uskutočnil na Berkeley a zorganizoval ho tamojší komitét VDC. Zúčastnilo sa na ňom mnoho prominentných osobností hnutia a amerického intelektuálneho sveta – Dr. Benjamin Spock, I. F. Stone, Norman Mailer, veterán Free Speech Movement Mario Savio, politický aktivista Dave Dellinger a ďalší. Organizátori (Jerry Rubin, Barbara Gullahorn a Bob Fitch) ho nazvali Vietnam Day, pretože sa tam okrem prednášok odohrávali ďalšie aktivity súvisiace s vojnou – folkové koncerty protestných piesní, satirické predstavenie Dicka Gregoryho alebo premietanie filmov s vojnovou tematikou (*It's a Mad, Mad War* a *Ballad of a Soldier*).¹⁹⁷ *Teach-ins* získali veľkú podporu vyučujúcich a intelektuálov – bolo to však v existencii hnutia naposledy, čo k takejto spolupráci vo väčšej miere došlo. Už v dobe najväčších úspechov *teach-ins* sa v hnutí objavovali hlasy, že takáto forma akcie je málo radikálna a k ničomu nevedie. Časom boli *teach-ins* zavrhnuté v prospech radikálnejších akcií. Poslednou väčšou akciou, ktorá by sa dala do tejto kategórie zahrnúť, bolo Vietnam Summer, odohrávané sa v lete 1967. Jeho organizátori tvrdili, že sa pokúšali uplatniť taktiku *teach-out* – vyšli von a priamo pôsobili na verejnosť. Boli zorganizované lokálne skupiny, spisovali sa

---

¹⁹⁵ Steve JOHNSON, *Proposal for Viet Organizing*, in: *New Left Notes*, 9. decembra 1966 (Zdroj: <http://www.sds-1960s.org/NLN.htm>, 7.6. 2011).

¹⁹⁶ Todd GITLIN, c. d., s. 188.

¹⁹⁷ Raymond LEDRU, c. d., s. 143.

petície, vydávali letáky a publikácie, pracovalo sa v rôznych diskusných skupinách. Organizátori sa snažili osloviť širokú škálu sociálnych skupín od robotníkov až po ženy v domácnosti. Dohromady na akcii participovalo vyše 20 000 ľudí, čo z nej robilo početne jednu z najväčších akcií, akú dalo hnutie *New Left* dohromady.¹⁹⁸

Značnú časť energie nasmerovalo hnutie do organizovania lokálnych projektov zameraných na prácu so znevýhodnenými vrstvami obyvateľstva. Jedným z príkladov takejto akcie bol Economic Research and Action Project (ERAP), ktorý bolo možné zrealizovať vďaka významnej finančnej injekcii od United Auto Workers. Projekt bol spustený v lete 1963 a viedlo ho viacero významných osobností „starej gardy“ - Al Haber, Rennie Davis a Tom Hayden. Pod ich vedením zakladali členovia SDS komunity v rôznych mestách na Severe, kde často spolupracovali s lídrami miestnych komunít.¹⁹⁹ Tom Hayden, ktorý viedol skupinu v Newarku, hodnotil spoluprácu s nimi veľmi pozitívne: „(...) starí členovia Neighborhood Council (našej hostujúcej skupiny), rovnako ako novo zorganizovaní členovia nás prijali s pozoruhodnou vrelosťou. A v dobe, keď sa projekt dostal pod silnú paľbu zo strany černošských liberálov, domáci beloškých organizátorov bránili (...).“²⁰⁰ Hlavným cieľom projektu ERAP bolo zamedziť svojvoľnému premiestňovaniu černošského obyvateľstva do menej lukratívnych štvrtí politickými a obchodnými autoritami mesta. Najväčší odpor organizátori SDS teda zažili práve zo strany mestských autorít. Tie napríklad zo strachu z nepokojov plošne zakázali akékoľvek demonštrácie (k vážnym nepokojom v Newarku nakoniec napriek tomu došlo v roku 1967). Účastníci projektu ERAP sa okrem iného snažili zlepšiť ekonomické a pracovné podmienky miestnych robotníkov a zahájiť zblížovanie a spoluprácu medzi čiernymi a bielymi robotníkmi. Ďalšie snahy boli namierené na zlepšenie životných a bytových podmienok, ktoré boli zjavne nedostatočné. Jesse Allen, jeden z organizátorov štrajku za lepšie bytové podmienky, popísal podmienky, v ktorých ľudia žili, ako katastrofálne: „(...) odlupujúca sa farba, popraskaná omietka, pokazené potrubie a elektrina, prepádajúce sa schody, všade potkany a šváby. (...)“²⁰¹ V niektorých prípadoch sa podarilo dosiahnuť určité zlepšenie (renovácia

---

¹⁹⁸ Kenneth KENISTON, c. d., s. 4.

¹⁹⁹ Paul JACOBS – Saul LANDAU, c. d., s. 165.

²⁰⁰ *Summer Report, Newark Community Union*, in: Paul JACOBS – Saul LANDAU, c. d., s. 166.

²⁰¹ Tamtiež, s. 171.

budov alebo presťahovanie obyvateľov do vyhovujúcejších priestorov), v mnohých nie. Organizátori neustále čelili odporu zo strany zástupcov mesta.

ERAP bol len jedným z podobne ladených projektov, ktoré hnutie organizovalo. Ďalším príkladom bol M-CUP (Minneapolis Community Union Project), ktorý mal za cieľ pomáhať obyvateľom „integrovanej“ štvrti neďaleko centra Minneapolisu (jednalo sa o štvrť, kde žili vedľa seba černosi, belosi a Indiáni). Vznikol v júni 1966 a jeho prvou akciou bola stavba detského ihriska. Vyskytli sa aj neúspešné snahy organizovať aktivity pre deti ako prostriedok vplyvu na ich rodičov. V priebehu leta sa podarilo založiť miestnu centrálu, kam mohli obyvatelia chodiť a žiadať o pomoc pri najrôznejších problémoch. Tento model sa uchytil. „Kancelária M-CUP začína byť známa ako miesto, kam sa obracať v prípade problémov a ľudia to často aj robia. V priebehu typického dňa M-CUP rieši finančné problémy niekoľkých ľudí, ktorým meškajú výplaty alebo majú problémy s poukážkami na jedlo, problémy jednej či dvoch rodín s vlastníkom bytu, niekoľko legálnych otázok, problémy týkajúce sa školy alebo práce a pokiaľ je koniec mesiaca, často sa rieši sťahovanie. Často sa tiež zaoberáme stratenými deťmi a domácimi zvieratami (...).“²⁰² Do budúcnosti mala byť v rámci projektu M-CUP postavená ešte verejná knižnica z darovaných kníh.

Projektov ako ERAP a M-CUP hnutie zorganizovalo viac. Bolo to v súlade s myšlienkou, že osobnou angažovanosťou je možné dosiahnuť zmenu. Projekty však neustále zápasili s finančným aj ľudským nedostatkom; boli z princípu neziskové a práca v nich bola náročná. Spoluzitíe s obyvateľmi cieľových lokalít tiež často nebolo idylické – organizácie na jednej strane čelili nedôvere zo strany obyvateľstva, zatiaľ čo na nich z druhej strany útočili zástupcovia mesta a členovia rozličných, viac či menej radikálnych, pravicových zoskupení. Projekty na pomoc znevýhodnenému obyvateľstvu tiež vytvárali trenie v rámci hnutia samotného, kde voči ich zástancom rástla opozícia tvrdiaca, že hnutie by sa namiesto toho malo plne sústrediť na protesty na kampusoch či proti vojne vo Vietname. Projekty ako ERAP a M-CUP v každom prípade patrili medzi „konštruktívnejšie“ akcie, ktoré hnutie organizovalo.

Zhruba od polovice dekády sa hnutie začína aktívne zaoberať otázkou boja proti náboru do armády. Šanca, že bude mladý muž povoláný, v roku 1965 totiž

---

²⁰² M-CUP, in: *New Left Notes*, 1. októbra 1966 (Zdroj: <http://www.sds-1960s.org/NLN.htm>, 7.6. 2011).

významne narástla a odrazu sa to členov hnutia začalo osobne dotýkať. Teoreticky mohol byť povolaný takmer ktokoľvek medzi 18tym 26tym rokom života. O tom, kto pôjde bojovať a kto nie, rozhodoval tzv. Selective Service System.²⁰³ Študenti a príslušníci vyšších vrstiev mali v praxi omnoho väčšiu šancu sa vojenskej službe vyhnúť, takže sa to v konečnom dôsledku týkalo hlavne nižších vrstiev, minorít a nezamestnaných mladých mužov. Postupom času, ako sa vojnový konflikt komplikoval, narastala v armáde potreba ľudských zdrojov a spolu s ňou aj šanca byť povolaný. Väčšina študentov bola automaticky oslobodzovaná a tí, ktorí boli napriek tomu povolaní, mali pomerne slušnú šancu, že si vojnu odslúžia na bezpečnom poste mimo bojovej zóny. Mnoho príslušníkov hnutia však v medzičasom štúdiá úspešne ukončili, alebo sa jednoducho rozhodli školu nedokončiť a venovať sa iným veciam v živote (tzv. *drop-outs*). Tí odrazu čelili veľmi reálnej pravdepodobnosti, že budú do Vietnamu poslaní. „Výnimka svedomia“, ktorá človeku umožňovala legálne odmietnuť vojenskú službu na základe náboženského presvedčenia alebo príslušnosti k nejakej pacifistickej cirkvi, v praxi príliš uplatniteľná nebola. Ľudia, ktorí do Vietnamu mali ísť, ale nešli, sa delili na dve skupiny: na tých, čo sa vojenskej službe vyhli legálne (tzv. *avoiders*) a tých, čo narukovať odmietli a boli za to nejakým spôsobom perzekvovaní (tzv. *draft-evaders*). *Avoiders* bolo zhruba 15 miliónov a príčiny ich bojovej nespôsobilosti boli väčšinou zdravotnej povahy.²⁰⁴ Naproti tomu počet *draft-evaders* sa odhaduje na asi 570 000.²⁰⁵ Neodôvodnené odmietnutie vojenskej služby bolo považované za trestný čin a veľmi reálne zaň hrozilo väzenie. Títo ľudia mali ale viacero možností, ako ďalej fungovať – najčastejšou bola emigrácia (do Kanady, Mexika alebo Západnej Európy). Bolo tiež možné zostať v Spojených štátoch a s pomocou podzemných skupín pozostávajúcich z kňazov, radikálnych študentov, ale aj normálnych občanov, sa presúvať z miesta na miesto a nakoniec prijať novú identitu.²⁰⁶ Takýto život bol ale veľmi vyčerpávajúci a psychicky náročný, takže si väčšina volila exil, hoci to znamenalo, že sa už do Spojených štátov nebudú môcť vrátiť.

Študentské hnutie sa v tomto procese významne angažovalo. Dôvodom nebolo len to, že sa otázka odvodu mnohých jeho členov osobne dotýkala; bojovať proti odvodu znamenalo zároveň priamo bojovať proti vojne, čo bol jeden

---

²⁰³ Raymond LEDRU, c. d., s. 15.

²⁰⁴ Tamtiež, s. 183.

²⁰⁵ Tamtiež, s. 189.

²⁰⁶ Tamtiež., s. 192.

z najdôležitejších cieľov hnutia. Prvou významnejšou akciou tohto druhu bola už spomínaná akcia *We Won't Go!*, ktorá mala za cieľ podporovať ľudí, ktorým hrozil odvod, v rozhodnutí nenarukovať a následne im pomáhať náročnú situáciu zvládnuť. Akcia bola u mladých mužov, ktorých sa to týkalo, veľmi úspešná, takže v decembri 1966 sa uskutočnila veľká konferencia, kde boli úspechy bilancované a kde sa riešila ďalšia taktika. Tou dobou už zástupcovia organizácie M2M, ktorá akciu spustila, mohli skonštatovať, že sa osamelé výkriky „Nepôjdem!“ zmenili na spoločné volanie „Nepôjdeme!“²⁰⁷ Konferencie sa okrem iného zúčastnili aj viaceré osobnosti černošského hnutia – James Bevel, líder SCLC v Chicagu, vyhlásil, že Američania, Rusi a Číňania sú vlastne rovnakí a ich nepriateľmi sú generáli vo vedení; John Sumrall, organizátor v rámci CORE zas tvrdil, že americká vláda posielala černochoch do Vietnamu, aby nemohli doma bojovať proti nej.²⁰⁸ V rámci konferencie sa odohrávali workshopy, kde sa riešili praktické otázky týkajúce sa emigrácie do Kanady – koľko peňazí si má človek vziať, kde je najlepšie prekročiť hranicu, či je možné potom z Kanady vycestovať, keď už raz človek získa štatút imigranta, aký typ zamestnania je reálne získať a ďalšie. „Všetky otázky boli osobné,“ spomína jeden z účastníkov, „a mnohé sa opakovali znovu a znovu. Ticho panujúce v miestnosti bolo pôsobivé. Zdalo sa, že každý sústredene počúva odpoveď na niekoho otázku. O dve minúty na to niekto tú istú otázku položil opäť. A všetci znovu pozorne počúvali. (...) Akoby každý dokázal skutočne počuť len odpoveď na svoju otázku.“²⁰⁹ Podobných konferencií zaoberajúcich sa útekem pred vojenskou službou bolo viac. Spájali ich osobný rozmer vedených diskusií. Voči tomuto trendu sa objavovali aj kritické hlasy – že sa na konferenciách riešia čisto praktické otázky, namiesto toho, aby sa preberala politika a taktika hnutia. Realita ale bola taká, že veľmi mnoho účastníkov prišli na konferenciu hlavne preto, aby sa dozvedeli, ako nestráviť najbližšie roky života vo väzení.

Veľmi obľúbenou metódou boja proti odvodu patrilo pálenie povolávacích rozkazov. To bolo symbolickým gestom a trestným činom zároveň. Zvyčajne sa odohrávalo v skupinách a na vhodných miestach (schody pred radnicou alebo budovou odvodovej komisie), aby bol efekt zosilnený. Veľmi často boli prítomné televízne kamery. Takéto davové pálenie bolo anonymné (pokiaľ nezakročila polícia

---

²⁰⁷ Florence HOWE, *We Won't Go Conference*, in: *New Left Notes*, 9. decembra 1966 (Zdroj: <http://www.sds-1960s.org/NLN.htm>, 7.6. 2011).

²⁰⁸ Tamtiež.

²⁰⁹ Tamtiež.

a nedošlo k zatknutiam), pretože zo spáleného povolávacieho rozkazu nebolo možné vyčítať, komu patril. Časom sa niektoré skupiny rozhodli rozkazy vracať do rúk odvodových komisií, aby bola táto anonymita narušená a aby ukázali, že si za svojim postojom verejne stoja. Pálenie povolávacích rozkazov bývalo tiež súčasťou väčších demonštrácií a pochodov, pretože malo pre hnutie symbolický charakter a časom sa stalo takmer rituálom.

Niektoré akcie spojené s odporom voči odvodu mali ešte teatrálnější charakter. Bratia Philip a Daniel Berriganovci, obaja katolícki kňazi, sa v hnutí preslávili tým, že verejne poliali odvodové záznamy zvieracou krvou. Pôvodný plán bol tajne v noci dokumenty zničiť, ale istý právnik zaoberajúci sa hnutím za občianske práva im to vyhovoricil. Paradoxne, poliatie krvou bolo údajne v očiach zákona o niečo prijateľnejšie.²¹⁰ „(...) vošli sme cez malé dvere do haly,“ spomína Philip Berrigan, „a okamžite sme začali otvárať šuplíky s dokumentmi 1-A a vylievať na ne krv. Vopred sme si zistili, kde sa tie dokumenty nachádzajú. (...) Jeden z úradníkov ma odzadu chytil a tak som prestal a ostatní tiež. Nebránili sme sa. Zavolali FBI, FBI prišla a obhliadla ten neporiadok. Všade bola krv. Vtedy dovnútra vtrhli ľudia od tlače. Bolo to krásne skordinované, aby sa tam novinári dostali práve včas a urobili kľúčové zábery, ktoré sa potom dostali do všetkých novín a televízií.“²¹¹ Obaja bratia boli zatknutí a obžalovaní. V dobe čakania na súdny proces sa naďalej venovali aktívnej práci pre hnutie. O niekoľko mesiacov nato usporiadali ďalšiu podobnú akciu, kde poliali dokumenty podomácky vyrobeným napalmom. „Premýšľali sme o význame tej akcie. Vedeli sme, čo napalm spôsobil ľudským bytostiam a my sme ho používali na ničenie vojrovej mašinerie.“²¹² Bratia Berriganovci boli opäť zatknutí, následne obžalovaní a odsúdení na niekoľko rokov väzenia. Ich akcie však vstúpili do povedomia členov hnutia a mnohých ovplyvnili. Fakt, že sa jednalo o katolíckych kňazov (i keď Philip bol neskôr nútený v cirkvi prestať aktívne pôsobiť potom, čo sa oženil s rádovou sestrou Elizabeth McAlister), dodal ešte väčší morálny podtón ich protestu. To, že sa štát rozhodol ich odsúdiť, bolo pre mnohých len ďalším dôkazom jeho pokrytectva. Akcie bratov Berriganovcov nám v každom prípade slúžia ako dobrý príklad sklbenia nenásilnej

---

²¹⁰ Joan MORRISON – Robert MORRISON, c. d., s. 146.

²¹¹ Tamtiež, s. 147.

²¹² Tamtiež, s. 148.

a divadelnej formy protestu. Boli vopred starostlivo pripravené a naplánované, aby bol ich účinok čo najvyšší.

Kňazov, ktorí sa angažovali v boji proti odvodu, bolo viac. Okrem bratov Berriganovcov bol v kruhoch hnutia známy napríklad reverend William Sloane Coffin, ktorý poskytoval *draft resisters* útočisko v kostoloch a organizoval spoločné pálenia povolávacích rozkazov v plameňoch sviečok.²¹³

Tragická dimenzia nábožensky motivovaného odporu proti vojne sa realizovala v prípade kvakera Normana R. Morrisona a katolíka Rogera LaPortea, ktorí sa v októbri 1965 na protest upálili. Ich čin bol pravdepodobne inšpirovaný vietnamskými mníchmi, ktorí sa začiatkom šesťdesiatych rokov dobrovoľne upaľovali na protest proti vypaľovaniu budhistických kláštorov za Ngo Dinh Diema. Morrison a LaPorte však v Spojených štátoch za svoj čin oslavovaní neboli; americká spoločnosť, ani jej radikálne kruhy, neakceptovali samovraždu ako legitímny spôsob protestu. Ich smrť však naopak zapôsobila na obyvateľstvo Severného Vietnamu.²¹⁴

Ako vojna pokračovala, k aktivitám nasmerovaným proti povinnej vojenskej službe sa pridávalo čoraz viac veteránov, ktorí sa z Vietnamu vrátili. Často trpeli vážnymi zdravotnými následkami a psychickými problémami; začali sa v súvislosti s nimi používať termíny ako *Post-Vietnam Syndrome* alebo *Post-Traumatic Stress Disorder*. Viac než 50 000 spomedzi nich spáchalo samovraždu.²¹⁵ Z veľkej časti to bolo spôsobené tým, že im po návrate bola uprená rola hrdinov. „Pre milióny mužov a žien, ktorí slúžili v najdlhšej vojne, akú Amerika kedy viedla a zároveň v jedinej, ktorú kedy prehrala,“ píše Peter Goldman a Tony Fuller v knihe *Charlie Company*. „Neboli usporiadané žiadne slávnostné uvítania. Nekonali sa kapely na privítanie, jasajúce davy na brehu ani oslavné prejavy na námestiach. Veteráni prehratej misie vo Vietname sa namiesto toho vrátili do trápneho ticha, akoby (...) sa za nás každý hanbil.“²¹⁶

Vojaci bojujúci vo Vietname lepšie než ktokoľvek iný poznali realitu americkej angažovanosti a vedeli, že víťazstvo je v nedohľadne. To mnohých z nich priviedlo po návrate k spolupráci s protivojnovým hnutím.

---

²¹³ Massimo TEODORI (ed.), *The New Left*, New York 1969, s. 300.

²¹⁴ Raymond LEDRU, c. d., s. 156.

²¹⁵ Bernadette RIGARD-CELLARD, *La Guerre du Vietnam et la société américaine*, Talence 1991, s. 72

²¹⁶ Peter GOLDMAN – Tony FULLER, *Charlie Company: What Vietnam Did to Us*, New York 1983, s. 9.

V historických prácach zaoberajúcich sa študentským hnutím býva často úplne opomínaná snaha hnutia dosiahnuť svojich cieľov konvenčnou politickou cestou. Dôvodom je nepochybne to, že tieto snahy boli v porovnaní so všetkými ostatnými akciami hnutia relatívne marginálne. Napriek tomu však existovali a nemali by byť opomínané; dokazujú totiž lepšie než čokoľvek iné, že v rámci hnutia existovali prúdy, ktoré americký politický systém úplne nezavrholi a dokonca mu stále pripisovali schopnosť priniesť reformu. Nebolo ich samozrejme mnoho a postupne zmizli úplne. Z väčších organizácií v rámci hnutia mal ku konvenčnej politike najbližšie DuBois Club. V roku 1964 napríklad mobilizoval verejnosť proti prezidentskému kandidátovi Republikánskej strany Barrymu Goldwaterovi. V jednom verejnom vyhlásení klub napríklad tvrdil: „Aliancia tých najextrémnejších rasistov, mccarhistov a militaristov presadila svojho hovorcu ako kandidáta Republikánskej strany. Táto aliancia presadzuje politiku nukleárneho hazardu a zničenie už aj tak obmedzenej štruktúry dohôd a mierových vzťahov so Sovietskym zväzom. Presadenie Goldwaterovej politiky bude určite znamenať termonukleárnu vojnu.“²¹⁷ Víťazstvo Lyndona Johnsona bolo sprvu hnutím považované za víťazstvo, nadšenie však veľmi rýchlo opadlo. „LBJ“ sa stal v očiach hnutia rovnako zlou voľbou ako Goldwater alebo Richard Nixon. Voľby v roku 1964 boli preto poslednou udalosťou „konvenčnej politiky“, ktorou sa hnutie ako celok aktívne zaoberalo. Voľby v roku 1968 už prebiehali v úplne inej atmosfére, o čom svedčili aj rozsiahle násilné demonštrácie behom zjazdu Demokratickej strany v Chicagu v auguste daného roku. Tie neboli myslené ako podpora jedného kandidáta proti inému, ale ako úmyselná snaha zjazd narušiť a verejne dať najavo nesúhlas s americkým politickým systémom ako takým.

V priebehu šesťdesiatych rokov sa v rámci hnutia tiež vyskytli ojedinelé snahy spojiť sily jednotlivých skupín (v ideálnom prípade sa to malo týkať aj čiernych organizácií) a postaviť v nejakých konkrétnych voľbách vlastného kandidáta hnutia. V tomto prípade, podobne ako v mnohých iných, sa jasne ukazovala roztrieštenosť hnutia a neschopnosť ťahať za jeden povraz. Hnutie nielenže nebolo schopné dohodnúť sa na kandidátovi – nedokázalo sa zhodnúť ani na

---

²¹⁷ Vyjadrenie W. E. B. DuBois Club spísané pri príležitosti prezentácie pred Platform Committee na Národnom zjazde Demokratickej strany v auguste 1968, in: Paul JACOBS – Saul LANDAU, c. d., s. 193.

tom, či nejakého kandidáta postaviť vôbec chce. A vzhľadom k tomu, že žiadna z organizácií sama o sebe nikdy nezískala väčšinovú podporu verejnosti, boli podobné akcie zákonite odsúdené k nezdaru.

Na záver nám zostáva prebrať už spomínané tri typy protestných akcií – mierovú, násilnú a divadelnú. Ich významom, cieľom a teoretickým rozmerom sme sa zaoberali v predchádzajúcej kapitole; teraz zostáva pozrieť sa na ich praktickú realizáciu a priebeh.

Nenásilné protesty sa tiahnu ako zlatá niť celou dobou existencie hnutia. Hnutie nenásilnými protestmi začalo, pretože tie boli prijímané hnutím za občianske práva ako „správna“ taktika. Masové študentské hnutie nimi aj skončilo – obrovská vlna protestov, ktorá sa zdvihla po invázii do Kambodže v roku 1970 a ešte viac narástla po „strelbe na Kent State“, bola spontánna, neorganizovaná – a prevažne nenásilná. Organizácie v rámci študentského hnutia, ktoré behom šesťdesiatych rokov hrali „prvé husle“, čo sa protestov týka, začiatkom sedemdesiatych rokov už buď neexistovali, alebo nadobudli podobu extrémistických podzemných skupín bez väčšej podpory študentskej (či akejkoľvek inej) verejnosti. Do istej miery sa hnutie akoby vrátilo v čase – protesty už nevedli „profesionálni organizátori“ z radov SDS, M2M či Yippies, ale radoví študenti – generácia, o ktorej Jerry Rubin kedysi trefne prehlásil, že vyrastá pred televíznou obrazkou – na ktorej dennodenne videla zábery z protestných akcií. Ako náhle títo mladí ľudia dostali príležitosť, chceli si sami vyskúšať akcie, ktoré predtým poznali len zo správ.

Prototypom mierového protestu bol *sit-in*. Pôvodne sa spájal s hnutím za občianske práva a celonárodnú pozornosť si získal vo februári roku 1960, keď si štyria mladí čierni študenti (David Richmond, Franklin McCain, Ezell Blair Jr. a Joseph McNeill) sadli v kaviarni vo Woolworth's Department Store na miesta vyhradené bielemu obyvateľstvu a odmietli ich opustiť. Na druhý deň sa situácia opakovala a pridali sa k nim aj ďalší ľudia. *Sit-in* okamžite získal pozornosť verejnosti a inšpiroval bojovníkov za občianske práva po celom Juhu.²¹⁸ *Sit-in* mal silu v tom, že bol nenásilný a zároveň poukazoval na absurditu spoločnosti – namiesto toho, aby jeho účastníci nahlas poukazovali na existenciu segregácie,

---

²¹⁸ Milton VIORST, c. d., s. 94.

chovali sa, akoby segregácia neexistovala.²¹⁹ To bol veľmi silný impulz, ktorý oslovil mnoho ľudí v rámci celého hnutia *New Left*. Študenti si zo *sit-ins* veľmi rýchlo vzali príklad a usporiadali vlastný *sit-in*, v súvislosti s protestmi proti výsluchom výboru HUAC na University of California v Berkeley. V podaní rodiaceho sa študentského hnutia sa však charakter akcie modifikoval – *sit-in* sa *de facto* zmenil na okupáciu budovy.²²⁰ Študenti argumentovali tým, že majú právo byť na univerzite kedy chcú, rovnako ako majú čierni študenti právo byť obslužení v kaviarni.

Sit-in sa v hnutí rýchlo uchytil. Zrejme najznámejší sa odohral o štyri roky neskôr, opäť na Berkeley, v súvislosti s Free Speech Movement. V septembri 1964 vedenie univerzity zakázalo študentom politickú aktivitu na Bancroft Strip, mieste s tradíciou študentských stánkov s politickou tematikou. Proti tomu vypukli protesty na pôde univerzity. V tej dobe už mali tamojší študenti za sebou niekoľko rokov občianskej a politickej angažovanosti. Jack Weinberg, jedna z kľúčových osobností Free Speech Movement, sa o tom neskôr vyjadril: „Usporiadávali sme desiatky demonštrácií proti diskriminácii v zamestnaní v oblasti San Francisca a Oaklandu. Pomáhali sme matkám s finančnými problémami a obyvateľom verejných ubytovní. Usporiadali sme verejné protesty, došlo k zatknutiam a mnoho študentov šlo na Juh zúčastniť sa Mississippi Summer (jednalo sa o jednu z najväčších akcií hnutia za občianske práva; uskutočnila sa v lete 1964 – pozn. aut.). Bolo to veľmi aktívne leto a každý vravel, že keď sa na jeseň študenti vrátia na školu, veci sa *skutočne* dajú do pohybu.“²²¹ Weinberg napriek zákazu pokračoval v politickej propagande na Bancroft Strip. Vedenie univerzity nakoniec pristúpilo k tomu, že na neho zavolalo políciu. „Predniesol som kratší prejav,“ spomína ďalej Weinberg, „kde som povedal, že z univerzity sa stala továreň a nás chce premeniť na produkt spĺňajúci štandardy. (...) Práve vtedy sa tam ukázala polícia a odviedla ma. Ako aktivista hnutia za občianske práva som samozrejme vedel, ako sa chovať, takže som sa nechal pokojne odvieť do auta. Kým sme sa však k autu dostali, bolo už obklopené sediacimi študentmi. (...) Ľudia liezli na strechu auta a prednášali prejavy. Nakoniec som v aute strávil tridsaťdva hodín a neustále som bol obklopený tisíckami študentov.“²²² Weinberg bol nakoniec prepustený. O niekoľko týždňov na to v rozhovore

---

²¹⁹ Todd GITLIN, c. d., s. 85.

²²⁰ Milton VIORST, c. d., s. 170.

²²¹ Joan MORRISON – Robert MORRISON, c. d., s. 225-226.

²²² Tamtiež, s. 228.

s reportérom pre *San Francisco Chronicle* ako prvý vyslovil vetu, ktorá sa pre mnohých stala „sloganom“ mladej generácie – „Never nikomu, kto má cez tridsať.“²²³

Sit-ins boli obľúbenou formou protestu hlavne proti univerzite. Proti iným inštitúciám boli ťažko uplatniteľné – sedieť pod holým nebom nebolo z dlhodobejšieho hľadiska reálne a pokúsiť sa obsadiť nejakú štátnu budovu by bolo zbytočným pokusom – študenti by boli vyvedení von alebo zatknutí bez toho, aby mohli zaujať morálny postoj. Na univerzite zas všetko záležalo od toho, ako sa k tomu vedenie postavilo. Vo viacerých známych (a v tej dobe značne medializovaných) prípadoch univerzita zavolała políciu, ktorá študentov z budovy školy násilím vyvliekla. To často ale viedlo len k ďalším protestom a eskalácii násilia. Strategicky výhodnejšou metódou bolo nechať študentov okupovať budovu, kým ich to neunaví a za ten čas sa snažiť ich rady oslabiť zvnútra. Takýto postup zvolilo napríklad vedenie University of Chicago, kde študenti pod vedením bunky SDS usporiadali *sit-in* ako protest proti prepusteniu profesorky Marlene Dixon. Jedna z účastníčok popisuje prístup univerzity: „Myslím, že vedenie sa v zásade rozhodlo, že najlepšie bude nič nerobiť. Rozumiete – nevolať políciu, nerobiť nič dramatické, jednoducho počkať. Volali nás jedného po druhom alebo v malých skupinkách pred disciplinárnu komisiu, aby nám došlo, že je načase ísť domov. A presne to sa aj stalo.“²²⁴ Dekan univerzity Charles O’Connell sa vyjadril, že bolo problematické tento prístup presadiť: „Rozhodli sme sa nevolať políciu, čo bol prístup odlišný od toho, čo bolo v tej dobe bežné. Bolo náročné ho udržať. Spomínam si, že *Chicago Tribune* v úvodníku napísalo, že by rektor University of Chicago mal podstúpiť transplantáciu chrbtovej kosti, pretože mu očividne chýba. Denník mu na transplantáciu dokonca chcel prispieť. Neskôr sa noviny ospravedlnili; v tej dobe však všetci volali len po jednej odpovedi: policajnom zásahu.“²²⁵ Prístup University of Chicago bol skutočne v danej dobe neobvyklý. V jeden moment sa napríklad do budovy pokúsili dostať „veľmi zvláštne osoby, ktoré sa nazývali Cicerónovi bieli rytieri,“ v snahe zaútočiť na študentov.²²⁶ Vedenie univerzity na nich poslalo bezpečnostnú službu. Podľa O’Connella mali okupujúci študenti následne problémy pochopiť fakt, že s nimi vedenie síce nesúhlasí a bude ich volať pred disciplinárnu

---

²²³ Tamtiež, s. 230.

²²⁴ Tamtiež, s. 238-239.

²²⁵ Tamtiež, s. 243-244.

²²⁶ Tamtiež, s. 245.

komisiu, ale zároveň ich stále považuje za „svojich“ a nedovolí, aby ich „zmlátili nejakí popletení ľudia hlásiaci sa k Cicerónovi.“²²⁷ Študenti nakoniec *sit-in* vzdali a budovu opustili. Prístup vedenia University of Chicago bol ale v dobovom kontexte svetlou výnimkou, hoci bol nepochybne účinnejší než násilné policajné zásahy, ktoré boli bežné.

Úplným protipólom, čo sa týka riešenia okupácie univerzitných budov študentmi, bola situácia na University of Columbia v New Yorku v apríli 1968. Tamojší radikálni študenti obsadili viacero budov na kampuse a nejakú dobu ich odmietali opustiť. Zámienkou bola stavba novej telocvične na území parku Morningside, ktorý oddeľoval kampus od prilahlého Harlemu a ktorý tradične patril černošsko-hispánskej komunite v Harleme bývajúcej. Radikálni študenti pod vedením SDS pôvodne plánovali protesty, ale nie okupáciu budov; k tej došlo spontánne počas jednej z demonštrácií. „Každá z budov nadobudla trochu iný charakter,“ spomína Nancy Biberman, účastníčka okupácie. „Ľudia z SDS, militanti, boli v Low Library, čo bolo hlavné administratívne centrum na kampuse. Obsadili rektorskú kanceláriu, zamkli sa tam a zabarikádovali dvere. V budove matematiky boli tiež militanti, ale nie nutne z SDS. V Hamiltonovej budove boli rôzni ľudia. Vo Fayerweatherovej budove boli postgraduálni študenti, ktorí boli liberálnejší. (...) Bola to politická akcia, rovnako ako akcia protikultúry. V niektorých budovách sa ľudia zabávali, bola tam hudba a tancovalo sa. Vo Fayerweatherovej budove dokonca prebehla svadba (...).“²²⁸ Univerzitný areál sa rýchlo premenil na protikultúrne centrum: „Ľudia z prilahlej komunity prišli a podporovali študentov. Konali sa zhromaždenia a prišli aj viacerí speváci. Pete Seeger a Grateful Dead odohrali koncert. Prišli Rap Brown a Stokely Carmichael a ďalší čierni militanti. (...) Každý, kto v pokrokovom svete niečo znamenal, či už vo sfére politickej, kultúrnej alebo akademickej, prišiel a prejavil sa. Bolo to tak trochu povinné.“²²⁹ Columbia bola v tej dobe doslova stelesnením konceptu *multiversity* – od roku 1965 bola konzorciom dvanástich univerzít, bola napojená na vojensko-industriálny komplex, rektor Grayson Kirk bol v predstavenstve Socony Motor Oil, Con Edison a IBM a na kampuse regrutovala CIA aj námorná sekcia ROTC.²³⁰ Dá sa usudzovať, že bolo len otázkou času, kedy k podobnej situácii na univerzite dôjde. Jej vedenie bolo ale

---

²²⁷ Tamtiež.

²²⁸ Tamtiež, s. 271.

²²⁹ Tamtiež, s. 273.

²³⁰ Arthur MARWICK, c. d., s. 657.

utvrdené v tom, že treba rázne zakročiť. „Rázny zákrok“ polície však prekonal všetky dovtedajšie limity. „V skratke, začalo policajné besnenie,“ pokračuje výpoveď Nancy Biberman. „Rôzne tímy boli vyslané do rôznych budov a do podzemných tunelov a zvyšní policajti sa pohybovali po kampuse. Vtrhli do budov a mlátili študentov; mlátili vlastne každého, na koho narazili. (...) Polícia nevedela, koho zbiť a koho nie, takže zbila množstvo ľudí, čo s tým nemali čo do činenia. (...) Ja som zranená nebola, ale jasne si vybavujem celý rad kamarátov, ktorí boli – mali tvár pokrytú krvou, obviazané hlavy, polámané ruky, potlčené nohy a mali hrozné bolesti.“²³¹ Jeff Jones, neskorší člen Weathermen tvrdil, že polícia ničila aj samotné budovy, aby to následne mohlo byť dávané za vinu študentom: „Keď na druhý deň pustili reportérov do matematickej budovy, bola úplne zničená. Ale pravda je taká, že ju zničili policajti – my sme len použili stoly a stoličky na vytvorenie barikád. Jednému známemu sa podarilo schovať pred zatknutím pod drez a neskôr mi povedal, že tam prežil najdesivejších dvanásť hodín v živote, keď počúval, ako policajti – potom, čo nás všetkých odviekli a zatkli – sekerami rozbíjajú budovu zvnútra. Predtým, než do nej pustili novinárov, policajti budovu rozmlátili – aby všetci videli, čoho sú študenti a militanti schopní.“²³²

Označiť okupáciu Columbie za mierový *sit-in* je vzhľadom k jej záveru problematické. Objavovali sa tiež hlasy, ktoré tvrdili, že policajný zásah bol v tomto konkrétnom prípade od začiatku cieľom hnutia. Podobný záver je však možné uplatniť na väčšinu *sit-ins* – účastníci museli s policajným zásahom vždy počítať a do istej miery bol aj vítaný. Prostredníctvom neho sa „správa“ dostala k novinárom a k verejnosti. V prípade Columbie je dôležitý fakt, že študenti (a to ani ich radikálne zložky) o pripravovanom zásahu vopred nevedeli. Tento, na prvý pohľad triviálny fakt, je často jedinou, aspoň rámcovo spoľahlivou možnosťou ako oddeliť mierové protesty s násilným zakončením od protestov, ktoré boli od začiatku pripravované ako násilné (čo bol prípad protestov v Chicagu v auguste 1968 alebo Days of Rage na jeseň 1969). V Columbii brutálny policajný zásah študentov zaskočil. Otázka poškodenia budov zostáva sporná. Študenti obviňovali políciu, ale mnohí vyučujúci a vedeckí pracovníci dosvedčovali, že radikálni študenti sa už pred zásahom podieľali na poškodzovaní majetku školy a pálení administratívnych a vedeckých materiálov. Vo výslednom chaose bolo nemožné spoľahlivo určiť vinníkov, pretože

---

²³¹ Joan MORRISON – Robert MORRISON, c. d., s. 275.

²³² Tamtiež, s. 310.

svedectvá sa vzájomne vyvracali. Columbia zostáva jedným z prípadov, kde nebude zrejme nikdy možné prisúdiť vinu jednoznačne jednej strane. Je zároveň dobrým príkladom toho, ako sa *sit-ins* behom ôsmich rokov premenili.

Podobne ako *sit-ins* sa behom šesťdesiatych rokov menili aj ďalšie formy protestov. Dobrým príkladom sú protestné pochody. Tých sa v priebehu dekády odohralo samozrejme veľké množstvo, ale tých skutočne *zásadných* bolo len niekoľko. Prvý väčší sa odohral vo februári roku 1962 vo Washingtone. Usporiadala ho Student SANE v spolupráci s Boston Area Coordinating Committee a niekoľkými ďalšími organizáciami (vrátane SDS, ktorá bola v tejto dobe ešte relatívne marginálnou skupinou v rámci hnutia).²³³ Pochodu sa zúčastnilo zhruba tritisíc ľudí, čo bol neočakávaný úspech (organizátori očakávali zhruba tretinovú účasť). Jednej menšej skupinke sa dokonca podarilo stretnúť s Bundym, Sorensenom a ďalšími členmi Kennedyho administratívy v Bielom dome, čo by za Eisenhowera takmer určite nebolo možné. Politikov o svojich názoroch samozrejme nepresvedčili – ale minimálne tam ešte stále bola snaha o dialóg. Počas žiadneho z nasledujúcich pochodov už účastníci do Bieleho domu pozvaní neboli.

Ďalší významný pochod na Washington sa odohral v auguste 1963 a usporiadalo ho hnutie za občianske práva. Mnoho bielych študentov sa ho zúčastnilo, no za akciu študentského hnutia ako takého ho považovať nejde. Do histórie sa zapísal hlavne prejavom M. L. Kinga „Mal som sen.“ O rok neskôr sa odohral už spomínaný veľký pochod hnutia, v rámci ktorého prezident SDS Paul Potter predniesol prejav, v ktorom zdôraznil nutnosť „pomenovať systém.“

Zrejme najvýznamnejší z pochodov na Washington sa odohral v októbri 1967 a jeho cieľom bol Pentagon. Zúčastnilo sa ho mnoho významných osobností hnutia a kultúrneho sveta (Dr. Benjamin Spock, Noam Chomsky, Robert Lowell a ďalší); Norman Mailer akciu zvečnil v knihe „Armády noci“ (*Armies of the Night*), ktorá sa stala jedným z klasických diel nového žurnalizmu. Tento pochod bol ďalšou z akcií, v ktorých sa spájali všetky tri prístupy k protestom – začal ako pokojný pochod povolený mestskými autoritami. Účastníci, čo dobrovoľne prekročili povolenú líniu a vstúpili na pozemok Pentagonu (medzi nimi aj Mailer), boli zatknutí, nekládli však žiadny odpor. O divadelný rozmer sa postarali Yippies; Abbie Hoffman vopred vyhlásil, že bude z Pentagonu vyháňať zlých duchov a že sa pokúsi ho levitáciou

---

²³³ Todd GITLIN, c. d., s. 93-94.

zdvihnúť zo zeme, čím mal byť rituál dokončený. Jerry Rubin hodnotil pochod na Pentagon veľmi kladne: „Myslím, že to bola zrejme najlepšia demonštrácia šesťdesiatych rokov. V deň pochodu sa vo Washingtone zhromaždili tisíce ľudí. Pochod cez mosty bol krásny. Viedli to Ben Spock a Norman Mailer, za nimi šli tisíce ľudí vo veľmi povznesenej nálade, Fugs hrali skvelú muziku, boli tam hippies. Bol to jeden úžasný veľký *be-in* a zároveň demonštrácia. Militanti z SDS začali hádzať veci a polícia skvelo zahrála svoju rolu, keď okolo Pentagonu postavila líniu Národnej gardy s puškami. Odtiaľ pochádza tá veľmi známa fotka, kde *hippie* vkladá kvet do hlavne pušky.“²³⁴ Daniel Ellsberg, v tej dobe vládny zamestnanec, sledoval demonštráciu z okna Pentagonu a to bol údajne moment, keď sa rozhodol zverejniť *Pentagon Papers* (k čomu však došlo až o niekoľko rokov neskôr). V noci začali provokácie zo strany militantov naberať na sile (vylievali červenú farbu, močili smerom k Pentagonu, hádzali kamene) a došlo k tvrdému policajnému zásahu. Okolo tisíc ľudí bolo zatknutých; z nich však len dvaja boli postavení pred súd a oboch nakoniec prepustili.

Viacerí autori zaoberajúci sa študentským hnutím usudzujú, že pochod na Pentagon bol tým zlomovým momentom, kedy sa začalo počítať z brutálnymi zásahmi polície ako s bežnou súčasťou protestných akcií. O väčšine veľkých demonštrácií, ktoré sa odohrali koncom dekády, to skutočne platí. Násilie sa stalo nielen očakávanou, ale aj úmyselne vyhľadávanou súčasťou protestov. Najznámejšou (a zrejme aj najdôležitejšou) akciou tohto typu boli demonštrácie v Chicagu v auguste 1968.

Chicago sa v mnohých ohľadoch stalo symbolom násilného odporu proti vojne a proti vláde Spojených štátov vo všeobecnosti. Od začiatku bolo jasné, že tam potečie krv. Ako náhle hnutie zverejnilo úmysel usporiadať protestné demonštrácie pri príležitosti Národného zjazdu Demokratickej strany, starosta Chicaga Daley sa začal pripravovať na boj. V prvom rade sa snažil hnutie odradiť od toho, aby tam vôbec šli; keď s touto taktikou neuspel, prehlásil, že sa mu radikáli vyhrážali smrťou a začal mesto doslova opevňovať. Hnutie samotné bolo, čo sa týka taktiky, nejednotné. Pri zrode akcie stál Tom Hayden, Rennie Davis a Dave Dellinger, ktorí presadzovali pokojný protest. V súvislosti s nepokojmi v černošskom gete po smrti M. L. Kinga (ktoré starosta Daley potlačil mimoriadne tvrdo) a s vraždou Roberta

---

²³⁴ Joan MORRISON – Robert MORRISON, c. d., s. 286.

Kennedyho naberala na silu idea násilnej konfrontácie. Dellinger síce vydával jedno prehlásenie o nenásilnosti za druhým, na scénu však vstúpili Yippies, ktorí rozohrali vlastnú hru s médiami: vyhlásili, že na halu zjazdu zaútočia dymovnicami, že usporiadajú hromadné orgie v mestských parkoch, že vypustia do mesta prasatá, že ich agenti otravia jedlo delegátov pomocou LSD a že členovia hnutia sa budú po meste pohybovať prezlečení za bojovníkov Viet Kongu.²³⁵ Tlač a mestské authority brali tieto prehlásenia mimoriadne vážne.

Mnohé osobnosti hnutia, ale aj politického a kultúrneho života (napríklad Demokrat a prezidentský kandidát Eugene McCarthy) sa od akcie dištancovali a varovali ľudí, aby do Chicaga nejazdili. Väčšina členov hnutia pod vplyvom týchto vyjadrení nakoniec skutočne neprišla. Počet demonštrantov sa odhaduje na päť až desať tisíc, čo bolo skutočne omnoho menej, než sa pôvodne očakávalo. Akcia prebehla vo veľmi násilnom a vypätom ovzduší. Pocit, že svet balansuje na ostrí noža, umocnila invázia do Československa (v súvislosti s ňou začali Yippies akciu nazývať Czechago).²³⁶ Todd Gitlin, ktorý sa akcie sám zúčastnil, usudzuje, že niekoľko stovák demonštrantov sa prišlo vyslovene pobiť. Dostavili sa napríklad členovia frakcie SDS z New Yorku zvaní Motherfuckers (jednalo sa o skupinu, ktorú viedol Mark Rudd, vedúca osobnosť protestov na Columbii), ktorí boli známi vyvolávaním nepokojov. Medzi demonštrantami zďaleka prevládali muži nad ženami (pričom pri väčšine akcií hnutia bol pomer relatívne vyrovnaný). Chicago tiež bolo dôkazom polarizácie spoločnosti – liberálov a umiernených nebolo vidieť, a konflikt sa odohral medzi radikálnou pravou a ľavicou. Boje medzi demonštrantami a políciou trvali niekoľko dní a boli mimoriadne brutálne. Polícia sa vrhala do boja skandujúc „Kill, kill, kill!“ a nečinila žiadne rozdiely medzi demonštrantami a okolostojacimi civilistami. Pri zákroku jej príslušníci zbili aj veľké množstvo novinárov a televíznych reportérov, čo spôsobilo obrat v mediálnom vykresľovaní študentských demonštrácií. Médiá začali otvorene používať termín *police riot* a hovorilo sa aj o policajnom štáte. Policajnej brutalite neunikli ani členovia McCarthyho volebného štábu a delegáti ubytovaní v hoteli Hilton.²³⁷

Postoj verejnosti sa však pod vplyvom Chicaga nezmenil. Vojna začala byť v roku 1968 vnímaná omnoho negatívnejšie než predtým, to však bolo skôr

---

²³⁵ Todd GITLIN, c. d., s. 322.

²³⁶ Tamtiež, s. 325.

²³⁷ Arthur MARWICK, c.d., s. 669-670.

dôsledkom ofenzívy Tet a s ňou súvisiaceho rozbitia ilúzie o tom, že Spojené štáty vojnu vyhrávajú, než pôsobením hnutia. Zásah polície verejnosť v podstate schvaľovala – v zmysle, že *troublemakers* dostali, čo chceli. Paradoxne na tomto postoji mnoho nezmenila ani transformujúca sa optika médií. Hnutie samotné bolo Chicagom zaskočené – nie ani tak policajnou brutalitou (tú očakávali) ako skôr postojom samotného členstva. Chicago jasnejšie než čokoľvek iné ukázalo, že väčšina členov násilné protesty neschvaľuje a odmieta na nich participovať. To bol veľmi výrazný signál pre lídrov jednotlivých organizácií. Chicago tiež ukázalo, že násilné protesty sú slepou uličkou – pokiaľ ich cieľom mala byť „demystifikácia spoločnosti“ a „odhalenie pravej tváre nepriateľa“, cieľ sa nepochybne splniť podarilo. „Pravá tvár represívneho systému“ sa snáď nikdy neukázala jasnejšie. Verejnosť sa však napriek tomu k hnutiu nepridala. Idea, že získanie pozornosti za každú cenu v konečnom dôsledku obráti americkú spoločnosť, sa ukázala ako falošná. Americká verejnosť ale neschvaľovala policajnú brutalitu ako takú – schvaľovala ju však ako reakciu na nepochybne násilné konanie hnutia. Časom prevládol názor, že polícia možno použila neadekvátnu silu, samotný zásah však bol správny.

Hnutie sa po Chicagu ocitlo v slepej uličke. Mnohí účastníci boli sklamaní z nízkej účasti a začali prehodnocovať taktiku. Chicago však paradoxne zároveň viedlo k prílivu nového členstva. Jednalo sa o ľudí, ktorých oslovili práve násilné konfrontácie, ktoré videli na televíznych obrazovkách. Sami potom začali presadzovať presne tento druh akcií. Začarovaný kruh sa uzavrel.

Behom roku 1969 sa hnutie definitívne rozštiepilo. V máji došlo k ďalšej brutálnej kolízii s políciou, tentoraz v Berkeley. Študenti tam obsadili People's Park, kde sa univerzita rozhodla postaviť nové budovy a potom od plánu odstúpila. V parku zostalo stavenisko, kde sa študenti spontánne rozhodli vybudovať kultúrne centrum, kde by hnutie mohlo usporadúvať koncerty a kultúrne akcie. Dobrovoľníci z radov hnutia na tom pracovali asi mesiac, potom polícia park ohradila a začala búrať buldozermi. Nasledovali protesty, počas ktorých niekoľko zástupcov šerifa spustilo paľbu z brokovníc a minimálne päťdesiat demonštrantov ťažko zranilo. Protesty ešte nabrali na sile a guvernér Kalifornie Ronald Reagan tam poslal tritisíc členov Národnej gardy, ktorý dav rozháňali mimo iné slzným plynom striekaným

z vrtuľníkov. Situácia začala pripomínať Vietnam.²³⁸ V hnutí sa šírili myšlienky, že doba pokojných protestov je definitívne preč, a ak je toto odpoveď vlády, treba po vzore Black Panthers vziať do ruky zbrane a brániť sa. Ukázalo sa však, že to väčšina členov nechcela. Pokiaľ pracovať prehnutie malo znamenať postaviť sa zo zbraňou v ruke na barikády, väčšina hnutie radšej opustila.²³⁹

V júni toho roku sa na Národnom zjazde *de facto* rozpadla SDS. Motherfuckers Marka Rudda sa spojili s militantmi z Jesse James Gang a vytvorili už spomínanú frakciu Weatherman. Pod vedením „revolučnej kráľovnej“ Bernardine Dohr potom na zjazde vylúčili z SDS frakciu Progressive Labor, ktorá im oponovala. Vedenie organizácie prevzali Mark Rudd, Jeff Jones a Bill Ayers, ktorí ju definitívne viedli k pokusu o revolúciu v Spojených štátoch. V októbri usporiadali v Chicagu akciu Days of Rage na protest proti súdному procesu s Chicago 8 – lídrami hnutia, ktorí boli po Chicagu obvinení z konšpirácie a snahy rozvrátiť Ameriku (do osmičky patrili Abbie Hoffman, Jerry Rubin, Tom Hayden, Dave Dellinger, Rennie Davis, John Froines, Lee Weiner a Bobby Seale).²⁴⁰ Dostavilo sa však menej než tisíc ľudí, takže účastníci boli prevalcovaní presilou polície. Akcia bola posledným klincom do rakvy SDS, ktorá začiatkom nasledujúceho roku zanikla a svoje dokumenty odovzdala Štátnej historickej spoločnosti vo Wisconsin.²⁴¹ Do konca februára prešli všetci členovia Weathermen do ilegality. Bolo to spôsobené hlavne strachom – začiatkom decembra 1969 prebehla policajná razia v byte Panterov Marka Darka a Freda Hamptona, počas ktorej boli obaja zastrelení. Weathermen boli už tou dobou chápaní ako „biela verzia“ Panterov, takže sa obávali podobného scenára.

Pôsobenie Weathermen bolo posledným výkrikom do tmy zo strany hnutia, ktoré nedokázalo dostať svojim cieľom. Ich taktikou sa stali bombové útoky. Už na jeseň 1969 ich podnikli niekoľko – na kancelárie Chase Manhattan Bank, Standard Oil a General Motors v New Yorku.²⁴² V marci 1970 sa stali traja členovia Weathermen (Diane Oughton, Ted Gold a Terry Robins) obeťami vlastných bômb, ktoré predčasne vybuchli v dome, kde sa skrývali. Nálože boli údajne určené na

---

²³⁸ Todd GITLIN, c. d., s. 357.

²³⁹ Tamtiež, s. 361.

²⁴⁰ Sealov prípad bol nakoniec posudzovaný zvlášť z dôvodu urážky súdu (nakoniec dostal štyri roky nepodmienečne). Ostatní siedmi boli zbavení obžaloby z konšpirácie, ale uznaní vinnými z pokusu vyvolať nepokoje. Po odvolaní bol aj tento rozsudok zrušený.

²⁴¹ Ron JACOBS, c. d., s. 53.

²⁴² Tamtiež, s. 46.

zabíjanie – okolo trhavy boli omotané klince.²⁴³ Pôsobenie organizácie začala vyšetrovať FBI a časom došlo k niekoľkým zatknutiam. Bombové útoky však pokračovali. Vo februári sa im dokonca podarilo odpáliť bombu v krídle vzdušných síl v Pentagone.²⁴⁴ Činnosť organizácie ustala až s finančnými problémami, do ktorých sa dostala po niekoľkých rokoch. Bill Ayers, jeden z lídrov organizácie, jej činnosť obhajoval aj s odstupom času: „Musíte pôsobenie Weather Underground chápať v kontexte doby. Pokiaľ si pozriete dokumenty FBI od roku 1973 ďalej, zistíte, že v krajine sa odohrali desiatky tisíc politicky motivovaných bombových útokov. Každá budova ROTC, každé náborové centrum, malo v tej dobe problémy. Bol to skutočne veľmi rozšírený fenomén. Takže fakt, že sa Weather Underground prihlásila k dvadsiatim útokom, je treba chápať v tomto kontexte. (...) Weather Underground nikdy nikoho nezabila ani nezranila. Zomreli traja naši ľudia – a tá strata nás na jednu stranu zasiahla, ale na druhú stranu sme sa vďaka tomu odvážili brať na seba väčšie riziko. (...) Tým chcem povedať, že sa za to neospravedlňujem. Nikoho nenavádzam ani to nikomu konkrétne neodporúčam. Bolo to riskantné. Mnohé dôsledky sme nedokázali predvídať a mnohým sme nerozumeli. Ale ani tak ma nemrzí, že sme do toho šli.“²⁴⁵

Koncom sedemdesiatych rokov činnosť Weather Underground úplne ustala. Členov vyčerpal život v anonymite a sami sa prihlásili úradom. Mark Rudd dostal pokutu a dvojročnú podmienku, väčšina ostatných (Cathy Wilkerson, Bernardine Dohr, Bill Ayers) vyviazla bez trestu. K bombovým útokom sa prihlásila organizácia ako celok a späťne bolo prakticky nemožné dokázať mieru zodpovednosti jednotlivých členov. Medzičasom sa tiež zmenilo spoločenské ovzdušie a skončila vojna; znovu otvárať staré rany nebolo v nikoho záujme.

Akcie študentského hnutia prešli behom šesťdesiatych rokov výraznými zmenami. Od pomáhania pri registrácii černochoch k voľbám sa dostali až k atakovaniu samotného volebného systému v auguste 1968 v Chicagu; od zapalovania povolávacích rozkazov sa cez zapalovanie amerických vlajok dostali až k zapalovaniu budov ROTC. Od odmietnutia násilia sa hnutie dostalo až k vyhláseniu mestskej gerily. Všetky tieto zmeny však súviseli so zmenami v širšej

---

²⁴³ Tamtiež, s.

²⁴⁴ Ron JACOBS, c. d., s. 75.

²⁴⁵ Joan MORRISON – Robert MORRISON, c. d., s. 321.

spoločnosti – americká angažovanosť vo Vietname rástla, spoločnosť sa polarizovala a zahraničie (Československo, Francúzsko, Nemecko, Mexiko, Japonsko a ďalšie krajiny) tiež zažívalo vzostup a násilný pád študentských hnutí. Násilie používané určitými silami v rámci hnutia bolo odzrkadlením násilia spoločnosti. Jedným z veľkých neúspechov hnutia však bolo to, že dovolilo, aby sa toto násilie stalo jeho symbolom. Verejnosť totiž hnutie vnímala hlavne cez násilné protesty – altruistické akcie v getách si nikdy nezískali toľko pozornosti ako pouličné boje s políciou. Média takéto akcie nezaujímal a väčšinová americká spoločnosť nemala so sociálne slabými vrstvami prakticky žiadny kontakt. Členovia študentského hnutia boli v konečnom dôsledku najprv nejakú dobu pre väčšinovú spoločnosť neviditeľní, a veľmi krátko po zviditeľnení sa z nich (pod vplyvom mediálneho obrazu) stali *troublemakers*. V hnutí sa síce nachádzali ľudia, čo dokázali upútať mediálnu pozornosť, vo výsledku bolo v médiách ale hnutie naďalej spájané predovšetkým s nepokojmi a násilím. Mnohým členom hnutia táto skutočnosť nevadila; v mnohom odrážala realitu ich životov. Neodrážala však realitu hnutia ako širšieho celku, ktorý siahal za pouličné protesty. Militantné frakcie hnutia vyhrali bitku získavania pozornosti – a tým stratili vojnu získavania sympatií. Verejnosť sa totiž pod vplyvom udalostí neobrátila proti vláde – obrátila sa proti hnutiu a vládu poprosila o pomoc. Jerry Rubin a ďalší lídri tvrdili, že prostredníctvom médií oslovujú predovšetkým mladú generáciu. To mohla byť pravda (a rozšírenie protestov na stredné školy na prelome dekád by túto hypotézu podporovalo), hnutie samotné však neprežilo ani do chvíle, keď boli tieto „deti televízie“ dosť staré na to, aby mohli reálne niečo ovplyvniť. Zmeny nakoniec prišli; prišli však postupne a nie prostredníctvom násilnej revolúcie. Paradoxne to neboli politické akcie, čo prinieslo reformu – bolo to naopak zmýšľanie, postoje a celkový životný štýl. Politických akcií sa zúčastňovali státisíce ľudí; kultúrnych a protikultúrnych akcií sa zúčastňovali milióny. Práve v tejto oblasti treba hľadať masový dopad myšlienok študentského hnutia.

Štvrtá kapitola

Kultúra a protikultúra

Keď sa Bob Dylan po prvýkrát na pódiu objavil s elektrickou gitarou, na folkovom festivale v Newporte v roku 1965, publikum ho vypískalo. Až do tejto chvíle si Američania spájali folk s osamelými spevákmi a speváčkami s akustickou gitarou, ktorí pomocou sa pomocou piesní prihovárajú ľuďom. Dylanov počin mnohých jeho fanúšikov šokoval a nepríjemne prekvapil. Publikum očakávalo balady a protestné piesne v štýle albumov *The Times They Are A-Changin'* a *Another Side of Bob Dylan* a bolo zaskočené, keď zazneli prvé tóny energetickej piesne *Maggie's Farm*, nasledovanej piesňami *Like a Rolling Stone* a *It Takes a Lot To Laugh, It Takes a Train To Cry*. Zdržanlivý potlesk ozývajúci sa z viacerých smerov bol prehlúsený pískaním a nesúhlasnými výkrikmi. Dylan s kapelou, zaskočení negatívnou reakciou, sa po troch piesňach radšej stiahli do zákulisia. Pete Seger, sledujúci Dylanovo elektrické vystúpenie, mal údajne slzy v očiach.²⁴⁶

Dylan očividne takéto prijatie nečakal; z predchádzajúcich koncertov bol zvyknutý na prevažne kladné reakcie publika. Návštevníci festivalu v Newporte sa však ukázali byť omnoho konzervatívnejší, než čakal. Svet okolo sa menil, začalo bombardovanie Severného Vietnamu, ľudia vychádzali do ulíc – zdalo sa logické, že zmena dostihne aj folkovú hudbu. Hudba ako taká sa predsa tiež menila – Spojeným štátom vládol rock'n'roll a z Británie už sláva Beatles doliehala aj za oceán. Ako sa však ukázalo, folkové publikum sa na tieto zmeny nepozeralo nutne pozitívne.

Dylan sa po krátkej prestávke na pódium v Newporte vrátil, tentoraz s akustickou gitarou, aby koncert dokončil. Publikum ho privítalo podstatne vrelšie. Zaujímavé na tom však bolo to, že piesne, ktoré odspieval, mali ešte provokačnejší charakter, než tie, ktorými koncert začal. Verše piesne *Mr. Tambourine Man* napríklad poukazovali na skúsenosť s psychotropnými látkami: „Take me on a trip upon your magic swirlin' ship, my senses have been stripped, My hands can't feel to grip, My toes too numb to step, wait only for my boot heels to be wanderin'”.²⁴⁷ Podobné narážky si ale očividne nikto nevšimol; podstatné bolo to, že Dylan držal v ruke akustickú, nie elektrickú gitaru. Forma jasne prevážila nad obsahom.²⁴⁸

---

²⁴⁶ Wayne HAMPTON, *Guerrilla Minstrels*, Knoxville 1986, s. 177.

²⁴⁷ Zdroj: <http://www.bobdylan.com/songs/mr-tambourine-man>, 2.6. 2011.

²⁴⁸ Wayne HAMPTON, c. d., s. 177.

Behom nasledujúcich koncertov Dylan zmenil taktiku. Najprv odohral prvý, akustický set, ktorým publikum dostal do správnej nálady. Keď sa potom na pódium vrátil s elektrickou gitarou a kapelou, aby takto odohral druhý set, publikum to akceptovalo. Tak sa zrodil folkrock, ktorý navždy zmenil tvár folkovej hudby.

Folkové piesne boli v Spojených štátoch s protestnými hnutiami tradične späté – tak ako bol blues spojený s černošským životným štýlom. Témy piesní sa menili, v šesťdesiatych rokoch sa začala meniť aj forma, pieseň ako spôsob vyjadrenia kolektívneho zážitku alebo všeobecne zdieľaného pocitu ale zostala. Vo folku bola dobre viditeľná kontinuita. Staré robotnícke piesne spojené s ľavicovými hnutiami sa pretvorili v piesne proti segregácii a rasovej diskriminácii; v šesťdesiatych rokoch sa potom ústrednými témami stala vojna, atómová bomba, hodnoty strednej triedy a univerzita.²⁴⁹ Ďalším významným zdrojom inšpirácie pre folkových hudobníkov bola černošská hudba. Mnohé piesne protivojnového hnutia boli v skutočnosti adaptáciou černošských spirituálov.²⁵⁰ To sa týkalo napríklad aj jednej z najznámejších Dylanových piesní, *Blowin' in the Wind*.

Protestné hnutie malo rôznych hovorcov zo sféry hudby, jednoznačným symbolom sa však už v prvej polovici šesťdesiatych rokov stal Bob Dylan. Jeho vzťah k hnutiu bol často problematický a rozporuplný; sám sa za hovorcu hnutia ani generácie nepovažoval, ale ako náhle ho tak americká verejnosť začala vnímať, bolo prakticky nemožné sa z toho vymaniť. Robert Allen Zimmerman sa narodil 24.5. 1941 v Minnesote, čo ho robilo o niečo starším, než bola väčšina členov študentského hnutia. V mladosti ho hudobne ovplyvnil hlavne rock'n'roll a černošský blues. V roku 1959 zahájil štúdiá na University of Minnesota v Minneapolise, kde sa už orientoval hlavne na folkovú hudbu, pričom jedným z jeho najväčších vzorov bola folková legenda Woodie Guthrie. V tomto období sa rozhodol zmeniť meno na Bob Dylan, údajne sčasti preto, aby unikol svojim židovským koreňom.²⁵¹ V roku 1960 presídľuje do New Yorku, pretože sa túžil stretnúť s Guthriem, ktorý v tejto dobe ležal v nemocnici. Univerzitu teda definitívne opustil a v New Yorku sa stal súčasťou miestnej folkovej scény; hral v baroch na Manhattane a postupne sa dostával do povedomia. Tam ho našiel hľadač talentov

---

²⁴⁹ David M. ROSEN, *Protest Songs in America*, Westlake Village 1972, s. 107.

²⁵⁰ Tamtiež., s. 112.

²⁵¹ Wayne HAMPTON, c. d., s. 151.

John Hammond a priviedol ho pod strechu Columbia Records, kde mladý Dylan nahral svoj prvý album (*Bob Dylan*, Columbia Records 1962), pozostávajúci hlavne z prevzatých piesní.²⁵² V tej dobe začal tiež písať svoj vlastný materiál. Nasledujúci album, *The Freewheelin' Bob Dylan* (Columbia Records, 1963) pochádzal už takmer výlučne z jeho vlastných piesní. Viaceré z nich sa okamžite dostali do povedomia ľudí a neskôr sa stali legendami. *Blowin' in the Wind* sa stala hymnou rodiaceho sa študentského hnutia. Pieseň bola zdrojom neutíchajúcej debaty a snahy vysvetliť ten či onen verš, čo samotného Dylana rozčulovalo: „O tejto piesni sa dá povedať asi len to, že odpoveď poletuje vo vetre. Nie je to kniha, ani film či televízna relácia alebo debatný krúžok. Mnoho ľudí mi vysvetľuje, kde sa nachádza odpoveď, ale ja tomu nedokážem veriť.“²⁵³

Albumom *The Freewheelin' Bob Dylan* sa začal Dylanov raketový štart k sláve. V začiatkoch mu pomohla folková speváčka Joan Baez, ktorá bola v tej dobe už známa – brávala ho so sebou na koncerty a turné a dovolila mu časť koncertu odohrať spolu s ňou. Dylan takto vystúpil napríklad behom pochodu na Washington zorganizovaného hnutím za občianske práva koncom augusta 1963. V krátkom čase sa z neho stal jeden z „prorokov“ mladej generácie a jeho piesne oslovili široké spektrum ľudí. Viaceré z nich mali protestný charakter, čo im zaručilo ešte väčšiu popularitu. Napríklad pieseň *Masters of War*, ktorú zahral aj behom pochodu na Washington, bola nezmieriteľným atakom na vládnuce vrstvy, ktoré preferujú vojnu ako prostriedok politiky: „Come you masters of war, you that build all the guns, you that build the death planes, you that build the big bombs, you that hide behind walls, you that hide behind desks, I just want you to know I can see through your masks.“²⁵⁴ Dylan v piesni prezentuje nenávisť k vojne, ktorá je taká silná, že prehlušuje samotný pacifistický impulz. Vraví, že ani sám Ježiš týmto politikom neodpustí ich konanie a v poslednej slohe dodáva, že dúfa, že čoskoro zomrú – a že on sám bude stáť nad ich hrobom a sledovať klesajúcu rakvu, aby sa uistil, že sú skutočne mŕtvi. O piesni *A Hard Rain's A-Gonna Fall* sa zase tvrdilo, že popisuje nukleárnu apokalypsu a že „silný dážď“ je metaforou pre atómový útok. Dylan sám túto interpretáciu opakovane poprel, pieseň samotná však navodzuje obraz puste, zničenej krajiny, ktorú v dobe po kubánskej raketovej kríze určite nebolo nezmyselné

---

²⁵² Tamtiež, s. 153.

²⁵³ Tamtiež, s. 161.

²⁵⁴ Zdroj: <http://www.bobdylan.com/songs/masters-of-war>, 2.6. 2011.

si spájať s Bombou. „I’ve walked and I’ve crawled on six crooked highways, I’ve stepped in the middle of seven sad forests, I’ve been out in front of a dozen dead oceans, I’ve been ten thousand miles in the mouth of a graveyard,“ spieva Dylan.²⁵⁵

Hnutie si k Dylanovi našlo rýchlo cestu. Carl Oglesby, jeden z lídrov *Old Guard* v SDS, na ňom oceňoval predovšetkým aktuálnosť: „Dylanove ranné piesne sa vynorili tak rýchlo, až sa zdalo, že vznikli zároveň s hnutím za občianske práva. Nebolo tam žiadne oneskorenie. Nebol pesničkárom, ktorý by prišiel do už utvorenej politickej nálady; zdalo sa, že je jej súčasťou. Pesničky sa zdali byť pre hnutie rovnako dôležité, ako bolo hnutie dôležité pre pesničkára.“²⁵⁶ V tejto dobe Dylan, nepochybne čiastočne v snahe napodobniť svojich folkových hrdinov, písal aj vyložene tematické a angažované piesne. Napríklad pieseň *Only a Pawn in Their Game* (vyšla na albume *The Times They Are a-Changin’* v roku 1964) bola pripomenutím zavraždeného lídra hnutia za občianske práva Medgara Evansa. V nasledujúcich rokoch však Dylan podobne ladený typ piesní opúšťa a začína písať menej jednoznačné, ale zato osobnejšie výpovede. V energetickej piesni *Subterranean Homesick Blues (Bringing It All Back Home)*, Columbia Records, 1965) popisuje absurdnosť sveta a zároveň varuje, možno aj príslušníkov protestných hnutí: „Don’t follow leaders, watch the parking meters.“²⁵⁷ Pieseň *Maggie’s Farm* zas býva interpretovaná ako Dylanov rozchod s hnutím za občianske práva. Jeho kritický pohľad na svet ale zostáva – snád’ najlepšie čitateľný je v piesni *It’s Alright, Ma (I’m Only Bleeding)*, ktorá je považovaná za jednu z Dylanových najsilnejších piesní vôbec. V piesni *Bob Dylan’s 115th Dream* zas Ameriku vyslovene paroduje – popisuje v nej vymyslený príbeh, kde sa na palube lode *Mayflower* spolu s kapitánom Arabom doplavil k americkým brehom, kde ich okamžite pod absurdnou zámienkou zatkla polícia. Rozprávač sa z väzenia dostane a následne sa rôznymi spôsobmi pokúša vyslobodiť aj ostatných námorníkov. Naráža však na množstvo neochotných ľudí, nepreniknuteľnú byrokráciu a „kafkovský“ charakter amerického systému. Nakoniec to vzdáva a rozhodne sa odísť; cestou von z prístavu narazí na Krištofa Kolumba smerujúceho k americkým brehom a sarkasticky mu zaželá veľa šťastia.²⁵⁸

---

²⁵⁵ Zdroj: <http://www.bobdylan.com/songs/a-hard-rains-a-gonna-fall-0>, 2.6. 2011.

²⁵⁶ Wayne HAMPTON, c. d., s. 158.

²⁵⁷ Zdroj: <http://www.bobdylan.com/songs/subterranean-homesick-blues>, 2.6. 2011.

²⁵⁸ Zdroj: <http://www.bobdylan.com/songs/bob-dylans-115th-dream>, 2.6. 2011.

Spevák sa v priebehu rokov 1964-1965 stal celonárodne známou, ale zároveň kontroverznou osobnosťou. Už v decembri 1963 pobúril verejnosť, keď v prejave na odovzdávaní cien Tom Paine Awards vyhlásil, že rozumie motívom, ktoré viedli Lee Harvey Oswald k vražde prezidenta, hoci on sám by podobnú vec nespravil.²⁵⁹ Dylan však v tomto prípade podcenil čerstvosť rany, do ktorej rypol. Aféra sa dostala do médií a spevák sa musel verejne ospravedlniť. Najväčší šok však aj tak spôsobil v roku 1965, keď vzal do ruky elektrickú gitaru a zaobstaral si sprievodnú kapelu. Mnohí jeho fanúšikovia to považovali za zradu folku a Dylanových hudbných koreňov. Speváka však neodradilo ani fiasko na festivale v Newporte a naďalej pokračoval v organizovaní „elektrifikovaných“ koncertov. Tento hudobný zlom sa prejavil na albume *Highway 61 Revisited*, kde sa už úvodná pieseň *Like a Rolling Stone* nesie v novom duchu a valí sa vpred za podpory bicích, basy a klávesov. Nálada piesní sa však v skutočnosti príliš nezmenila. V *Ballad of a Thin Man* predkladá Dylan obraz typického Američana, ktorý je zmätený v prílive náhlych spoločenských a kultúrnych zmien a nedokáže sa v nich orientovať. „Because something is happening here, but you don't know what it is... Do you, Mr. Jones?“ spieva Dylan v refréne za zvuku temne znejúcich klavírných akordov.²⁶⁰

Dylanova hudba ovplyvnila mnoho jeho súčasníkov. Medzi jeho veľkých fanúšikov patrilo napríklad John Lennon. Obaja hudobníci sa stretli behom Dylanovho turné po Británii v roku 1964 a Dylan vtedy údajne Beatles značne ovplyvnil. Lennon pod jeho vedením údajne po prvý krát vyskúšal marihuanu.²⁶¹ Dylan sám si nejakú dobu užíval slávu, v roku 1966 však utrpel nehodu na motorke a na dlhú dobu sa stiahol z verejného života a prestal koncertovať. Behom rokov „vnútorného exilu“ sa úplne dištancoval od protestného hnutia, ktoré si z neho medzičasom urobilo modlu. „Protestnej kultúry som mal po krk,“ píše v autobiografii. „Bol som zhnusený spôsobom, akým vysvetľovali moje texty, ako ich zat'ahovali do rôznych polemík a menili ich význam. Mal som už dost' nálepiek typu Vlajkonosič rebélie, Veľkňaz protestu, Cár opozície (...).“²⁶² Na inom mieste vyslovene uvádza, že jeho vzťah k hnutiu bol negatívny: „Vraždy politikov a vodcov hnutia za občianske práva, stavba barikád, tvrdé zákroky vlády, boje študentských radikálov a demonštrantov s políciou a odbormi – násilie v uliciach, požiare a hnev, protispoločenské komuny,

---

²⁵⁹ Wayne HAMPTON, c. d., s. 168.

²⁶⁰ Zdroj: <http://www.bobdylan.com/songs/ballad-of-a-thin-man>, 2.6. 2011.

²⁶¹ Wayne HAMPTON, c. d., s. 168.

²⁶² Bob DYLAN, *Kroniky: Dil První*, Praha 2005, s. 116.

klamstvá, krikl'únstvo – voľná láska, hnutie za zrušenie peňazí a podobné veci ma strašne deprimovali.“²⁶³

Z rozbehnutého vlaku však nebolo jednoduché vystúpiť. Dylana neustále obťažovali davy fanúšikov, ktorí sa neváhali za ním vydať aj domov. Joan Baez ho v piesňach vyzývala, aby vyliezol z ulity a postavil sa do čela novej krížovej výpravy.²⁶⁴ Dylan ale na podobné výzvy nereagoval. V dobe, keď Beatles nahrávajú kompozične veľmi zložitý album *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*, on sa albumom *John Wesley Harding* naopak vracia k jednoduchosti. Na pódium sa vracia až v roku 1974, v dobe odlišnej spoločenskej klímy.

Ďalším z „hlasov hnutia“ a zároveň určitým Dylanovým protipólom bol Phil Ochs. Jeho piesne mali k typickým protestným piesňam omnoho bližšie než Dylanove osobné, často metaforické, výpovede. Ochs sa v hnutí priamo angažoval a v jeho tvorbe sa to silno odrážalo. Už piesne z jeho prvého albumu *All the News That's Fit to Sing* (Elektra Records, 1964) vykazujú značnú dávku irónie, pričom ich kritika (podobne ako u rannej Dylanovej tvorby) je namierená predovšetkým proti vojne. V piesni *Talkin' Vietnam* kritizuje podporu, ktorú Spojené štáty dali Diemovej diktatúre, ktorá sa ukázala byť rovnako represívnou ako komunistický režim. Ochs sa nebál v piesňach reflektovať konkrétne politické udalosti. V piesni *Talkin' Cuban Crisis*, ako už názov napovedá, kritizuje chovanie americkej vlády počas raketovej krízy. Pieseň má skôr ironický, než útočný charakter. Ochs v nej napríklad spieva, že Kubánci „dotiahli pozemkovú reformu predsa len trochu prid'aleko, keď odovzdali celý ostrov Sovietskemu zväzu.“²⁶⁵ Irónia a trefné komentáre boli pre Ochsove piesne typické. Napríklad v piesni *Draft Dodger Rag* (album *I Ain't Marching Anymore*, Elektra Records, 1965) paroduje mladých mužov, ktorí sa snažili vyhnúť vojenskej službe na základe vymyslených alebo zveličených zdravotných problémov, ale zároveň vojnu ako takú (minimálne navonok) podporovali. „So I wish you well, Sarge, give 'em Hell, kill me a thousand or so – and if you ever get a war without blood and gore, well, I'll be the first to go!“ spieva Ochs v závere.²⁶⁶ V podobnom duchu sa nesie aj už vyššie spomínaná pieseň *Love Me I'm a Liberal*. Okrem týchto ironicky ladených piesní napísal Phil Ochs aj množstvo vážne poňatých balád

---

²⁶³ Tamtiež, s. 106-107.

²⁶⁴ Tamtiež, s. 115.

²⁶⁵ Zdroj: <http://web.cecs.pdx.edu/~trent/ochs/lyrics/talking-cuban-crisis.html>, 2.6. 2011.

²⁶⁶ Zdroj: <http://web.cecs.pdx.edu/~trent/ochs/lyrics/draft-dodger-rag.html>, 2.6. 2011.

a protestných piesní, ktoré majú, po vzore folkovej tradície, často až tragický charakter. Vo viac než osemminútovej balade *Crucifixion* napríklad prirovnáva smrť Johna Kennedyho k ukrižovaniu Krista. V piesni ale nikoho konkrétne nemenuje a tak je možné ju vzťahovať aj na ďalšie osobnosti, ktoré sa stali obeťami politických atentátov – M. L. Kinga či Roberta Kennedyho. Ochs v piesni odsudzuje proces, kde si verejnosť zvolí hrdinu, vynesie ho na piedestál, potom ho zabije a následne sa vyžíva v rozoberaní najmenších detailov jeho smrti: „Tell me every detail, for I’ve got to know it all; and do you have a picture of the pain?“²⁶⁷ V Ochsových piesňach sa tiež často opakujú motívy segregácie a násilia orientovaného proti černochoom, čo súviselo s jeho angažovaním sa v hnutí za občianske práva. V piesni *Here’s to the State of Mississippi* obviňuje tento štát (a spolu s ním celý Juh), že ustrnul v minulosti, že je to miesto, kde „kalendár klame, keď ukazuje dnešný dátum.“ V jednotlivých slohách útočí na jeho obyvateľov („They tremble in their shadows at the thunder of the Klan, (...) they smile and shrug their shoulders at the murder of a man“), školy („Every single classroom is a factory of despair“), policajtov („Behind their broken badges they are murderers and more“), sudcov a zákony („When the black man stands accused, the trial is always short“) a na cirkev („The fallen face of Jesus is choking in the dust; Heaven only knows in which God they can trust“).²⁶⁸ Rôzne priame aj nepriame útoky na segregáciu je možné nájsť aj v mnohých ďalších Ochsových piesňach. Pesničkár reflektoval aj iné problémy, s ktorými hnutie bojovalo, napríklad policajnú represiu (pieseň *Cops of the World*). Mimoriadne hlboko na Ochsa zapôsobili demonštrácie v Chicagu v auguste 1968, ktorých sa osobne zúčastnil. Paradoxne nereagoval ani tak na policajnú brutalitu, ale na postoj, ktorý hnutie k otázke Chicaga zaujalo. Ochs vyčítal jeho členom, že prišli v tak malom počte a že sa nedokázali zjednotiť. V piesni *Where Were You in Chicago?* zaujíma rolu rozprávača, ktorý útočným spôsobom vyčíta inému členovi, že nebol v Chicagu, že nedýchal slzný plyn a nepocítil rany policajných obuškov – aby následne v poslednom verši vyšlo najavo, že on sám bol v tej dobe v Detroit. Chicago Ochsa zasiahlo natoľko, že na obal albumu *Rehearsals for Retirement* (A&M Records, 1969), na ktorom spomínaná pieseň vyšla, umiestnil fotku vlastného fingoaného náhrobku, na ktorom stálo, že zomrel práve v Chicagu.

---

²⁶⁷ Zdroj: <http://web.cecs.pdx.edu/~trent/ochs/lyrics/crucifixion.html>, 2.6. 2011.

²⁶⁸ Zdroj: <http://web.cecs.pdx.edu/~trent/ochs/lyrics/heres-to-the-state-of-mississippi.html>, 2.6. 2011.

Politická angažovanosť Ochsa zarad'ovala po bok starých folkových velikánov a jasne ho odlišovala od Dylana, s ktorým v určitých fázach života nepochybne súperil. Dylan v určitom momente hudobne vykročil vlastnou cestou, zatiaľ čo Ochs, podobne ako Joan Baez, zostal verný tradícii a zároveň sa aktívne angažoval v politickom hnutí. Dylan Ochsovi v jednom rozhovore priamo povedal, že „Veci, čo píšeš, sú hovadiny, pretože politika je hovadina. Je to nereálne. Jediné, čo je reálne, sú tvoje pocity.“²⁶⁹

Ochs začal začiatkom sedemdesiatych rokov čím ďalej tým viac prepadať alkoholu a navyše trpel psychickými problémami. Tie sa postupne zhoršovali a skončili Ochsovou samovraždou v apríli 1976.

S hnutím bola dlhodobo v úzkom kontakte aj speváčka Joan Baez. Tú začiatkom šesťdesiatych rokov preslávil hlavne krásny hlas a precítený prejav. Hrala prevažne piesne iných interpretov; vlastný materiál začala vo výraznejšej miere skladať až neskôr. Bola známa tiež účinkovaním na akciách hnutia za občianske práva – a od roku 1964, keď sa zúčastnila protestov Free Speech Movement na Berkeley, hrávala tiež na akciách študentského hnutia.

Folkových spevákov vo väčšej či menšej miere napojených na hnutie bolo v šesťdesiatych rokoch mnoho. Folk ako taký (hlavne jeho „intelektuálnejšia“ vetva) študentskému hnutiu veľmi vyhovoval ako jedna z foriem prejavu. Bol autentický, úprimný a mohol obsahovať jasné politické poslanstvo. V mnohých ohľadoch bol folk pre študentské hnutie tým, čím bol blues pre hnutie za občianske práva.²⁷⁰ Zo staršej generácie folkových spevákov mal k postojom hnutia blízko napríklad „dedič“ Woodieho Guthrieho Pete Seeger, ktorý mal za sebou minulosť ľavicového aktivistu (v päťdesiatych rokoch sa dokonca ocitol na „čiernej listine“ a na čas prestal hrať). Ten v piesňach ako *Waist Deep in the Big Muddy* alebo *Beans in My Ears* útočil na vládu Lyndona Johnsona a na vojnu vo Vietname. Folková speváčka indiánskeho pôvodu Buffy Sainte-Marie zas kritizovala vojnu v piesni *The Universal Soldier* (album *It's My Way!*, Vanguard Records, 1964) – poslanstvo piesne je také, že vojna je síce všadeprítomná, ale to ešte neospravedlňuje jej existenciu.²⁷¹ Podobných príkladov sa dá v šesťdesiatych rokoch nájsť veľké množstvo. Hnutie piesne hojne

---

²⁶⁹ Wayne HAMPTON, c. d., s. 169.

²⁷⁰ Simon FRITH, *Sound Effects: Youth, Leisure and the Politics of Rock'n'Roll*, New York 1981, s. 29.

²⁷¹ David M. ROSEN, c. d., s. 116.

využívalo počas demonštrácií a pochodov, či už sa jednalo o vopred dohodnuté koncerty známych interpretov alebo spontánne spievanie. V hnutí tiež vznikali aj autentické piesne viazané na konkrétnu udalosť – zvyčajne sa jednalo o známu melódiu, na ktorú neznámy autor z radov študentov napísal nový text. Historik David M. Rosen napríklad uvádza jednu podobnú pieseň, ktorá vznikla v súvislosti s protestným hnutím na Berkeley: „And the people in the houses all went to the university, where they were put in boxes, and they all come out all the same (...).“²⁷² Tento fenomén mal korene v hnutí za občianske práva, ktoré si pre svoje účely prispôbovalo spirituály a známe popové piesne.²⁷³ Černošskí aktivisti tiež objavili praktické využitie hudby pri demonštráciách – vzhľadom k tomu, že hudba pôsobila na emócie ľudí silnejšie než hovorená reč, mohla byť pomocou nej stimulovaná nálada protestujúceho davu. Správna pieseň dokázala ľudí vyburcovať, alebo naopak upokojiť, keď hrozilo, že sa situácia vymkne spod kontroly.²⁷⁴ Tieto metódy sa neskôr snažilo využívať aj študentské hnutie.

Nech už bolo folkových interpretov a ich protestných piesní akokoľvek mnoho, folk napriek tomu nebol „zvukom“ šesťdesiatych rokov. Dylanovo „zapojenie“ na festivale v Newporte nebolo výstrelom do tmy ani náhodným výstrelkom excentrického speváka. Symbolizovalo širokú vlnu nového druhu hudby, ktorý bol na elektrických nástrojoch vyslovene založený – rock’n’rollu. V ňom hrala výraznú rolu rytmika – bicie a basová gitara – ktorých hlasitosť si vyžadovala, aby boli aj ostatné nástroje (gitary a piano) zapojené. Rock’n’roll na silnej rytmickej zložke závisel natoľko, že hrať ho na akustických nástrojoch nemalo zmysel. V šesťdesiatych rokoch v tejto sfére určovala tempo a smer predovšetkým britská hudobná scéna. Po päťdesiatych rokoch, keď hudobné trendy určovali Spojené štáty, sa štafeta vrátila naspäť do ostrovného kráľovstva, kde ju prevzali mladé chlapčenské kapely ako Beatles a Rolling Stones.

Tak ako bol Bob Dylan hlasom protestných hnutí, boli Beatles jednoznačne hlasom doby a hlavne mladej generácie. Do Spojených štátov prenikli v roku 1964, keď hitom *I Want to Hold Your Hand* dobyli americké hitparády. Keď vo februári

---

²⁷² David M. ROSEN, c. d., s. 133.

²⁷³ Thomas Vernon REED, c. d., s. 21.

²⁷⁴ Tamtiež, s. 30.

potom navštívili televíznu show Eda Sullivana, sledovanosť presiahla 72 miliónov.²⁷⁵ Ich následné turné bolo mimoriadne úspešné. Dylan sa údajne rozhodol presedlať na elektrickú gitaru práve pod ich vplyvom. Piesne Beatles z tejto doby sa ale za protestné rozhodne považovať nedali; ich texty a celkový obsah plne spĺňali kritériá *pop music*. Prvou piesňou Beatles, ktorá *nebola* o láske, sa stal až *Nowhere Man* v roku 1965 (album *Rubber Soul*, Parlophone, 1965). Album *Revolver* (Parlophone, 1966) však už takýchto piesní obsahoval celý rad. *Eleanor Rigby* napríklad poukazovala na priepasť, ktorá vznikla medzi cirkvou a ľuďmi („Father McKenzie, writing the words of a sermon that no one will hear, no one comes near, look at him working“). Pieseň *For No One* zas nepochybne patrí medzi najlepšie *end-of-love songs* doby. Paul McCartney v nej poetickým, ale zároveň veľmi presným a trefným spôsob popisuje koniec milostného vzťahu – „The day breaks, your mind aches, you find that all her words of kindness linger on when she no longer needs you.“²⁷⁶ *Revolver* načrtnol koniec prvej fázy hudobného vývoja Beatles a predpovedal príklon k psychedelickému rocku, v znamení ktorého sa niesli nasledujúce albumy *Magical Mystery Tour* a *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*.

Psychedelická scéna však nevznikla v Británii, ale na Západnom pobreží Spojených štátov, kde už v tejto dobe fungovali kapely ako Jefferson Airplane a Grateful Dead, ktoré postupne utvárali špecifický štýl zvaný *acid rock* (názov odkazoval na ich napojenie na „LSD scénu“). Ich hudba, podobne ako tomu bolo u Beatles, *nebola* v prvom rade protestná. Určitá kritika spoločnosti sa v piesňach týchto kapiel nepochybne odrážala, mala však ďaleko k ostrému kriticismu Phila Ocha a ďalších folkových spevákov. Hudba Jefferson Airplane, Grateful Dead alebo Velvet Underground, „dvornej kapely“ Andyho Warhola, bola skôr stelesnením protikultúry než protestu. Odrážal sa v nej životný štýl *hippies*, voľná láska aj skúsenosti s drogami. *Acid rock* sa od rock'n'rollu odlišoval nielen tematicky, ale aj zvukovo – hudobníci používali širokú škálu nových elektronických efektov, pomocou ktorých dosahovali zaujímavé skreslenia či navodzovali zvukovú ilúziu rozľahlého priestoru. Používali tiež efekty vytvárajúce ozveny či zvukov slučky. Použitie týchto technických novinek im umožnilo dosiahnuť úplne nový zvuk. Hudobníkom sa tak otvorili úplne nové možnosti a priestor na experimenty. Zatiaľ čo

---

²⁷⁵ Arthur MARWICK, c. d., s. 457.

²⁷⁶ Morris DICKSTEIN, *Gates of Eden: American Culture in the Sixties*, New York 1977, s. 205.

folková scéna sa k týmto novinkám stavala odmietavo a ich použitie chápala ako zradu, mnohí hudobníci sa do nich naopak naplno ponorili a snažili sa z nich vyťažiť maximum. Gitarista Jimi Hendrix napríklad tvrdil, že jeho cieľom je hrať na elektrickú gitaru tak, „akoby hral celý orchester.“²⁷⁷ Jedným z vrcholov novovzniknutej rockovej scény bol festival Woodstock Music & Art Fair, ktorý sa odohral neďaleko mesta Bethel v štáte New York v auguste 1969. Zúčastnilo sa ho množstvo významných hudobníkov danej doby – Joan Baez, Country Joe and the Fish, Santana, Grateful Dead, Jefferson Airplane, Janis Joplin, The Who, Joe Cocker, Jimi Hendrix a ďalší. Festival bol akciou protikultúry a protestného hnutia zároveň. County Joe MacDonald vyburcoval publikum protivojnovou piesňou *I-Feel-Like-I'm-Fixin'-to-Die*, Hendrix zas zahral na elektrickej gitare americkú hymnu. Organizátori festivalu pôvodne očakávali asi 200 000 návštevníkov, na festival sa ich však nakoniec dostavilo viac než pol milióna. Plot, ktorým bol areál ohradený, nevydržal nápor a bol zvalený. Z festivalu sa tak stal masový *be-in*, kde ľudia tri dni žili v doslova primitívnych podmienkach, bez dostačujúcich hygienických a ubytovacích zariadení. *Hippies* však absencia komfortu nevadila; ich životný štýl sa pohodlím nikdy nevyznačoval.

Hudba (či už folková alebo rocková) sa v priebehu šesťdesiatych rokov stala významnou formou vonkajšej prezentácie hnutia. Prostredníctvom piesní dokázalo hnutie osloviť neporovnateľne širšiu skupinu obyvateľstva, než pomocou protestných akcií. Hudba sama o sebe ale nikoho nepresvedčila, aby sa k hnutiu pridala alebo aby vyšiel do ulíc a pokúsil sa zvrhnúť americkú vládu. Navyše, len málo interpretov zastávalo skutočne radikálne politické stanoviská. Beatles v piesni *Revolution* (album *The Beatles*, Apple Records, 1968) dali jasne najavo, že hoci možno súhlasia s tým, že spoločnosť trpí rôznymi nedostatkami, sú rozhodne proti akémukoľvek násilnému pokusu o zmenu či „revolúciu“ – „You say you want a revolution, well, you know, we all want to change the world. (...) But when you talk about destruction, don't you know you can count me out? (...) You tell me it's the institution, well, you know, you better free your mind instead. But if you go carrying pictures of chairman Mao, you ain't gonna make it with anyone anyhow.“²⁷⁸ Keď Phil Ochs v piesni *Love Me,*

---

²⁷⁷ Bertrand LEMONNIER, *La guitare: pop, rock et protest songs*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), c. d., s. 68.

²⁷⁸ Zdroj: http://www.beatleslyrics.org/index_files/Page8836.htm, 2.6. 2011.

I'm a Liberal spieval „But don't talk about revolution, that's going a little bit too far,“ myslel to ironicky. Beatles to mysleli vážne. To veľmi dobre vystihuje priepasť, ktorá medzi dvoma interpretmi existovala – a v konečnom dôsledku sa jednalo o priepasť, ktorá oddeľovala hnutie od všetkých umelcov, ktorí naň priamo napojení neboli. Hnutie ju však nedokázalo prekonať bez toho, aby stratilo niečo zo svojej identity. V hudobnej a umeleckej sfére tak existovali rovnaké bariéry, ako vo sfére politickej. Hnutie definovalo samo seba na základe radikálnosti celkom logicky – bola to totiž práve radikálnosť, čo ho odlišovala a oddeľovala od širšej spoločnosti.

Hnutie teda pomocou hudby spoločnosť zradikalizovať nedokázalo. Jeho pôsobenie však mnohých hudobníkov silne ovplyvňovalo a to sa následne premietalo do ich tvorby. Hnutie týmto nepriamym spôsobom ovplyvňovalo aj ďalšie umelecké sféry. Umenie malo celkovo v šesťdesiatych rokoch angažovaný, ak nie rovno politický charakter. Nemuselo to byť pritom vôbec zámerom autora – diela však boli divákmi veľmi často v tomto smere interpretované. To sa týkalo hudby, kníh, filmov, divadla ako aj výtvarného umenia. V konečnom dôsledku na zámere autora až tak nezáležalo. Politika v šesťdesiatych rokoch prenikla do takmer všetkých oblastí života a umenie (ktoré spoločnosť reflektuje) nemohlo byť výnimkou.

V šesťdesiatych rokoch dochádzalo tiež k miešaniu elitného a populárneho umenia. Umelci boli fascinovaní hlbokými premenami povojnovej spoločnosti a to sa premietalo do ich tvorby. Ich diela sa tak dostávali bližšie „obyčajným ľuďom“ – tí ich však často paradoxne odmietali považovať za umenie. Umelci samotní boli často ľavicovo orientovaní a zastávali radikálne postoje voči spoločnosti; ich diela potom spoločnosť naopak kritizovali. Vo výtvarnom umení sa v tejto dobe prejavilo viacero výraznejších tendencií – okrem už spomínaného prieniku elitného a populárneho umenia (*cross-over*) dochádzalo aj stieraniu hraníc medzi jednotlivými umeleckými odbormi – maľbou, sochou, poéziou, hudbou a ďalšími.²⁷⁹ Vzrástla tiež rola diváka, ktorý bol často nútený sám odhaľovať význam diela, čím sa akoby stal jeho súčasťou. Zapojenie diváka do umeleckého procesu bolo niekedy dovedené ešte ďalej – napríklad u niektorých foriem divadla alebo happeningu bolo zapojenie diváka kľúčovým prvkom. Vo výtvarnom umení tento prístup uplatňoval už francúzsky maliar Yves Klein, ktorý zo svojich skúseností majstra džuda vedel, že

---

²⁷⁹ Arthur MARWICK, c. d., s. 316-317.

akciu oponenta môže obranca využiť vo svoj prospech, a pokúsil sa to uplatniť v umeleckej sfére.²⁸⁰ V jeho tvorbe bola tiež dôležitá akcia – pri tvorbe používal napríklad dážď či plameňomet, alebo polial dve mladé nahé ženy modrou farbou a nechal ich váľať sa po pripravenom plátne za sprievodu hráčov na violončelá, ktorí desať minút držali jeden tón – to všetko za prítomnosti divákov.²⁸¹ Práve prítomnosť verejnosti dodávala výslednému dielu úplne iný rozmer, než keby sa celý spomínaný proces odohral v súkromí ateliéru.

V šesťdesiatych rokoch americkému umeniu dominoval pop art. Ten veľmi dobre zapadol do americkej povojnovej spoločnosti (omnoho lepšie než do európskej), pretože pravdivo reflektoval jej realitu.²⁸² Tá bola tak povýšená do roly umenia a zároveň dokazovala, že táto americká vízia sveta je do značnej miery unikátna. Diela jednotlivých amerických umelcov – Oldenburga, Lichtensteina, Warhola a ďalších – sa však od seba značne líšili. Claes Oldenburg napríklad kopíroval objekty z bežného života a menil ich na plastiky s cieľom ukázať ľuďom, že majú silu samy o sebe.²⁸³ Jim Dine zas umiestňoval podobné predmety (šaty, náradie a mnohé ďalšie) na plátno, čím ich zasadzoval do nového kontextu. Roy Lichtenstein sa pre zmenu inšpiroval komiksami, pričom využíval ich formu, ale plnil ju novým obsahom. Najznámejším zástupcom pop artu bol samozrejme Andy Warhol, ktorého sláva už v danej dobe prekročila hranice „bežného“ umelca. Jeho Factory sa stala jedným z dôležitých umeleckých centier New Yorku a Spojených štátov celkovo. Warhol sa okrem výtvarného umenia zaoberal experimentálnymi filmami, hudbou (prostredníctvom kapely Velvet Underground) a ďalšími aktivitami. Jeho diela boli hlboko ovplyvnené dobou, ale zároveň na ňu spätne pôsobili – Warhol napríklad niektoré vybrané osobnosti verejného života (Marilyn Monroe, Che Guevaru, Mao Ce Tunga) doslova premenil na ikony, keď ich zvolil za cieľ svojich portrétov, ktoré potom opakoval v nespočetných variáciách. Jeho plátna odrážali dobu aj tým, že často zobrazovali desivé udalosti alebo predmety – automobilové nehody, elektrické kreslo, rasové nepokoje.²⁸⁴ Tie potom reprodukoval na veľkých plátnach, pričom za použitia syntetických farieb vytváral variácie v rôznych farbách. Výsledný efekt bol taký, že dielo stratilo morálnu či estetickú

---

²⁸⁰ Edward LUCIE-SMITH, *Movement in Art since 1945*, Londýn 2001, s. 105.

²⁸¹ Tamtiež.

²⁸² Tamtiež, s. 117.

²⁸³ Tamtiež, s. 122.

²⁸⁴ Tamtiež, s. 129.

hlbku a premenilo sa na *produkt*. Elektrické kreslo alebo policajný pes útočiaci na demonštranta sa tak ocitli po boku fľaše Coca-Coly alebo plechovky Campbellovej polievky. Warhol sám v jednom rozhovore prehlásil, že sa túži stať strojom a nevytvárať umelecké diela, ale priemyselné produkty.²⁸⁵ V experimentálnych filmoch zas zachytával hercov alebo známe osobnosti pri banálnych činnostiach – čistení zubov, spánku, či sedení v kresle. Warhol nechal kamery bežať a ďalej do deja nezasahoval.

Kritici pop artu vyčítali, že slúži len na to, aby ľudí šokoval a chýba mu hlbší rozmer. Často stačilo, aby človek o nejakom diele počul – nemusel ho ani vidieť – a už ho urazilo alebo rozhnevalo. Roy Lichtenstein sa v jednom rozhovore vyjadril, že „je veľký problém vytvoriť niečo, čo by nikto nechcel vystaviť, pretože všetci vystavovali všetko.“²⁸⁶ Pop art však v skutočnosti vystihoval dobu svojho vzniku s mimoriadnou presnosťou. Umeleckými prostriedkami vyjadroval to, čo neznámy študent počas demonštrácií Free Speech Movement napísal na tabuľku, ktorú si následne zavesil na krk: „Študent univerzity. Prosím neskladať, nekrčiť a nepoškodzovať.“²⁸⁷ Ľudia a ich osudy sa v súkolí „systému“ a prostredníctvom mediálneho obrazu menili na produkty určené k spotrebe. Pop artu chýbal hlbší rozmer, pretože chýbal samotnej spoločnosti, ktorej bol produktom.

Ďalším umeleckým štýlom, ktorý sa v Spojených štátoch uplatnil, bol tzv. funk art. Ten sa zaoberal odvrátenou stránkou spoločnosti: jeho diela boli šokujúce a ústrednými témami bola smrť, rozklad alebo problémy týkajúce sa ľudskej sexuality. Bruce Conner v plastike *Couch* zobrazil zničenú viktoriánsku pohovku, na ktorej sa nachádzala ľudská mŕtvola v pokročilom štádiu rozkladu. Paul Thek zas v diele *Death of a Hippie* zobrazil mŕtveho príslušníka „detí kvetov“ ležiaceho na zemi s niekoľkými predmetmi rozloženými okolo, akoby svoju smrť sám pripravil.²⁸⁸ Častou témou bola tiež nukleárna vojna.

Pop art tvoril v šesťdesiatych rokoch silnú umeleckú vlnu, stále však zostával prevažne v galériách a na plátnach obrazov. Spoločenské revolúcie, ktoré v tej dobe prebiehali, však na svoju prezentáciu potrebovali akciu. Spomínali sme už Kleinove

---

²⁸⁵ Tamtiež, s. 127.

²⁸⁶ Tamtiež, s. 130.

²⁸⁷ Milton VIORST, c. d., s. 297.

²⁸⁸ Edward LUCIE-SMITH, c. d., s. 103.

akčné maľby – od nich potom viedla krátka cesta k povýšeniu akcie na umelecký prostriedok ako taký. Plátno bolo vnímané ako nedostačujúce; nedokázalo zobrazit' komplexnú realitu, s ktorou chceli umelci pracovať.²⁸⁹ Nové technológie umožnili umelcom prepájať jednotlivé umelecké žánre a dosiahnuť tak bezprecedentný efekt. Kombinovalo sa divadlo, tanec, poézia, výtvarné umenie, hudba a ďalšie umelecké formy. Happening povýšil zážitok na umelecký prvok – umelec pripravil prostredie, v rámci ktorého bol potom divák doslova bombardovaný rôznymi zmyslovými vnemami, pričom mu nebolo podané žiadne vysvetlenie a on sa musel sám pokúsiť situáciu rozlúštiť. Jim Dine napríklad v happeningu *Car Crash* vytvoril subjektívnu rekonštrukciu pocitu, ktorý má človek pri autonehode. V New Yorku zas Claes Oldenburg vytvoril *Store*, čo bol priestor spájajúci umelecký ateliér, pouličné divadlo a obchod so zvláštnymi predmetmi.²⁹⁰

Happenings mali napriek svojej akčnej povahe stále bližšie k umeleckým ateliérom než k divadelným javiskám. Divadlo však prechádzalo podobným prerodom ako výtvarné umenie – snažilo sa zbúrať tradičnú bariéru herec – divák a zapojiť obecnstvo do predstavenia. V New Yorku už od roku 1946 fungovalo Living Theatre, ale poznal ho len úzky okruh ľudí, pretože sa neorientovalo na široké obecnstvo. Väčšiu publicitu získalo až na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov v súvislosti s protestmi proti atómovému výskumu.²⁹¹ V roku 1963 potom Peter Schumann na Manhattane založil Bread and Puppet Theatre, ktoré sa angažovalo v protestnom hnutí a uviedlo jednu z prvých hier zaoberajúcich sa problematikou Vietnamu, *Fire*.²⁹² V roku 1967 sa potom na Broadwayi začal hrať muzikál *Hair*.

Experimentálne divadlá tvrdo útočili na zažitú hodnoty, konzumnú spoločnosť aj vládnu politiku. Ich cieľom bolo vytrhnúť divákov zo strnulej konformity a vyburcovať ich k akcii.²⁹³ V tomto zmysle boli akousi umeleckou „odnožou“ protestného hnutia, ktoré k nim aj malo pozitívny vzťah a dávalo im priestor na svojich akciách. V roku 1965 sa napríklad Bread and Puppet Theatre zúčastnilo akcie International Days of Protest v New Yorku, kam priniesli gigantickú

---

²⁸⁹ Michael RUSH, *New Media in Art*, Londýn 2005, s. 36.

²⁹⁰ Hannah HIGGINS, *Fluxus Experience*, Berkeley 2002, s. 127.

²⁹¹ Arthur MARWICK, c. d., s. 342-344.

²⁹² Tamtiež, s. 346.

²⁹³ Tamtiež, s. 355.

bábku znázorňujúcu prezidenta Johnsona a pochodovali s ňou ulicami mesta.²⁹⁴ Podobným spôsobom sa na Západnom pobreží angažovalo San Francisco Mime Troupe.

Divadlo pôsobilo ako jeden z významných prienikov medzi elitným a populárnym umením. Používalo mnohé experimentálne a novátorské prvky, zároveň sa ale venovalo témam, ktorým ľudia rozumeli. To bol jeden z dôvodov, prečo malo k nemu hnutie pozitívny vzťah – pomáhalo oslovovať širšie vrstvy ľudí. Tým sa odlišovalo napríklad od pop artu v podaní Warhola, ktorý síce vyvolával v spoločnosti veľký ohlas, ten však nebol ani zďaleka vždy pozitívny.

Umenie celkovo pôsobilo ako prvok spájajúci protestné hnutia a protikultúru. Niektoré akcie protikultúry mali k dobovým umeleckým smerom veľmi blízko. Týkalo sa to napríklad „kyselinových testov“ Kena Keseyho a jeho Merry Pranksters. Kesey patril k hlavným propagátorom psychedelických drog a bol jedným z „guru“ rodiaceho sa hnutia *hippies*. Na rozdiel od „apoštola LSD“ Timothyho Learyho, ktorý sa pokúšal už od dôb svojho pôsobenia na Harvarde dať konzumácii drog vedecký rámec (v pevnej viere, že LSD je kľúčom k spoločenskej zmene), Kesey usporadúval divoké akcie, v rámci ktorých mali byť ľudia „zapojení“. Sám sa v k psychotropným látkam dostal v rámci psychiatrického experimentu, na ktorý sa prihlásil ako dobrovoľník. V rámci experimentu mu bol, ako pokusnej osobe, podaný psilocybín – alkaloid derivovaný z halucinogénnych húb. Neskôr Kesey presedlal na LSD, ktoré bolo až do roku 1964 v Spojených štátoch legálne, a začal ho propagovať v kruhoch protikultúry. V polovici šesťdesiatych rokov podnikol so svojimi spoločníkmi Merry Pranksters cestu naprieč Spojenými štátmi v autobuse pomalovanom pestrými farbami, ktorý nazvali Further. Za volantom sedel legendárny spoločník Jacka Kerouaca, Neal Cassady. Počas šialenej výpravy (ktorú výstižne popísal Tom Wolfe v knihe „Kyselinový test“, *The Electric Kool-Aid Acid Test*) usporadúvali drogové večierky a šokovali obyvateľov miest, kde zastavili. Na Východnom pobreží navštívili beatnikov a nakoniec aj Timothyho Learyho. Po návrate do Kalifornie začal Kesey organizovať spomínané „kyselinové testy“. Tie vonkajšou formou pripomínali happeningy – pomocou koláže blikajúcich farebných svetiel, premietaných filmov, zvukových efektov a divokých kostýmov účastníkov

---

²⁹⁴ Raymond LEDRU, c. d., s. 156.

bola navodená šialená atmosféra, ktorá by sama o sebe stačila na vyvedenie účastníkov z miery. Kľúčovou zložkou „testov“ však bolo LSD, ktoré Pranksters primiešavali do punču a podávali ľuďom.²⁹⁵ V „Kyselinovom teste“ predkladá Tom Wolfe popis jedného „testu“ prostredníctvom svedectva jednej z účastníčok: „Rozhliadla som sa okolo seba a všetky tváre boli úplne nakrivo... všade blikali svetlá... na premietacích plátnach (v skutočnosti to boli plachty) bežali tri alebo štyri filmy zároveň a stroboskop blikal ďaleko rýchlejšie než predtým... kapela, Grateful Dead, hrala, ale ja som hudbu nepočula... ľudia tancovali...“²⁹⁶ Cieľom bolo vytrhnúť ľudí zo zažitých koľají, podľa Learyho hesla „Turn on, tune in, drop out.“ „Testy“ teda na prvý pohľad skutočne happeningy silne pripomínali. Na rozdiel od happeningov, „kyselinové testy“ však nepracovali so zážitkom ako s umeleckým nástrojom – cieľom bolo vyhnáť ho do extrému, nie prispôbiť ho umelcovmu zámeru. Happeningy často účastníkov šokovali, v pozadí však vždy stál konkrétny umelecký zámer alebo záujem – to ich odlišovalo od „kyselinových testov“, ktoré oproti nim pôsobili ako neriadená strela. „Testy“ skutočne balansovali na hranici psychickej únosnosti – a viacerí členovia Merry Pranksters neskôr trpeli vážnymi psychickými problémami.

Ken Kesey „testy“ nikdy neprezentoval ako umenie. Boli jednou z extrémnych foriem protikultúrnych akcií, ktoré sa začali rozmáhať v súvislosti z rozmachom hnutia *hippies*. To veľmi zosilnelo v druhej polovici šesťdesiatych rokov a stalo sa určitým protipólom študentského protestného hnutia. Hoci teoreticky boli ich ciele podobné (pokiaľ za cieľ môžeme chápať bližšie neformulovanú „spoločenskú zmenu“ alebo „revolúciu“), existovala medzi nimi hlboká priepasť, ktorá im znemožňovala hlbšiu spoluprácu. Študentskí radikáli *hippies* opovrhovali a označovali ich za neseriózných a málo angažovaných – *hippies* zas radikálom vyčítali, že sú naopak príliš seriózni a nedokážu oslobodiť svoju myseľ, čo z nich robí len iný druh otrokov systému. *Hippies* americkú spoločnosť považovali za principiálne zlú a obmedzenú; ich riešením nebolo proti nej bojovať, ale jednoducho ju opustiť a žiť si po svojom. Toto „opustenie spoločnosti“ (tzv. *drop-out* – termín pôvodne používaný pre označenie ľudí, ktorí dobrovoľne alebo nedobrovoľne predčasne ukončili štúdium) bolo uholným kameňom hnutia *hippies*. Vzdor bol individuálny a kolektívny zároveň – individuálny v tom, že človek musel sám urobiť

---

²⁹⁵ Todd GITLIN, c. d., s. 215.

²⁹⁶ Tom WOLFE, *Kyselinovej test*, Praha 1999, s. 355.

rozhodnutie skončiť s dovtedajším životom, a kolektívny v tom, že *hippies* mali od počiatku tendenciu sa združovať a vytvárať väčšie skupiny. Tie sa neskôr vyvinuli až do voľne organizovanej formy komún alebo „kmeňov“ (*tribes*).

Určiť aspoň približne počet *hippies* je dosť problematické. Lewis Yablonsky na základe svojej štúdie z roku 1967 došiel k záveru, že *full-time hippies* bolo v tej dobe zhruba 200 000. K tomu však bolo treba pripočítať tzv. *weekend hippies*, *fellow travelers* a ďalších sympatizantov, ktorí zdieľali názory *hippies*, ale zároveň neboli ochotní sa so spoločnosťou úplne rozísť. Tých mohlo byť údajne aj niekoľko miliónov.²⁹⁷ To bolo v porovnaní s celkovou silou americkej spoločnosti síce stále málo, bolo ich však napriek tomu viac než členov študentských hnutí.

Hippies sa vyznačovali hlavne príklonom k prírode a psychedelickým drogám.²⁹⁸ Príroda bola chápaná ako ideál prirodzenosti, ktorý pokročilá priemyselná spoločnosť narušuje a ku ktorému sa treba vrátiť. Podľa *hippies* mohol byť človek skutočne šťastný a slobodný, len pokiaľ žil v súlade s prírodou (bol tam badateľný vplyv východnej filozofie). Západná spoločnosť bola označovaná termínom *plastic*, čím bolo myslené, že je umelá a neprirodzená. Voľná láska, ktorá bývala s *hippies* často spájaná, tiež vychádzala z tejto idey – *hippies* považovali sex a nahotu za prirodzené a snažili sa zbúrať obmedzenia, ktoré v tomto smere spoločnosť vybuďovala. Pozitívny vzťah k drogám bol v tomto smere však určitým paradoxom – zatiaľ čo marihuana mohla ešte spadať do kategórie „prírody“, LSD už bolo čisto chemickým produktom, ktorý bol bez vybaveného laboratória a vedeckých znalostí nedostupný. *Hippies* však tento rozpor očividne nevadil – okolo LSD sa naopak časom vytvoril skutočný kult.

Hippies sa najprv združovali vo veľkých mestách, kde si vyberali konkrétne lokality – East Village v New Yorku alebo Haight Ashbury v San Franciscu. Neskôr sa však väčšina *full-time hippies* presunula bližšie k prírode a založila komuny mimo miest (jednou z obľúbených lokalít bolo napríklad Big Sur v Kalifornii), kde sa snažili praktikovať „prirodzený spôsob života“. V týchto komunách bol kladný dôraz na kolektívnosť – majetok bol spoločný, práca sa delila, deti vychovávali všetci spolu. Tento utopický spôsob života však nemal väčšinou dlhé trvanie. Málokteré komuny boli natoľko poľnohospodársky zručné, že si dokázali vlastnými silami vypestovať dostatok potravy k obžive. Mnohým ľuďom tiež postupne začal vadit

---

²⁹⁷ Lewis YABLONSKY, *The Hippie Trip*, New York 1968, s. 36-37.

²⁹⁸ Arthur MARWICK, c. d., s. 482.

nedostatok súkromia, ktorý bol pre tento životný štýl typický. V priebehu sedemdesiatich rokov sa väčšina komún rozpadla.

Častou medzi *hippies* bola tiež „pút“ na východ. Tá bola chápaná ako iniciačná cesta – dôkaz definitívneho rozchodu so Západom.²⁹⁹ Cieľom bola väčšinou India alebo Nepál, ale výnimkou neboli ani ďalšie ázijské krajiny. Úzko to súviselo s príklonom k východným náboženstvám a filozofii, ktoré v Spojených štátoch propagovali Gary Snyder a Alan Watts. Tieto výpravy však nemali vždy šťastný koniec. Gérard Borg, ktorý sa nimi zaoberal, popísal ich tragický rozmer: „Mnohí sa nikdy nevrátili domov. Drogová cesta viedla tisíce mladých ľudí cez Istanbul až do zenových chrámov Kjóta. Nachádzame ich vo väzeniach alebo na cintorínoch v Iráne či v Afganistane, v indických nemocniciach, v budhistických kláštoroch Cejlónu a Nepálu či na úpäť Himalájí – v cieľoch veľkej migrácie *hippies*.“³⁰⁰

Tvrdiť, že *hippies* a študentské hnutie spolu vôbec nespolupracovali, by však nebolo úplne presné. K určitej spolupráci dochádzalo, hlavne prostredníctvom akcií určených ľuďom „napojeným“ na protikultúru. Tieto tzv. *be-ins* mali predovšetkým zjednocujúci charakter – ľudia sa v rámci nich stretli, zabávali, debatovali, počúvali hudbu. Politický rozmer bol až druhotný. Od protestných akcií sa *be-ins* líšili v prvom rade tým, že neboli orientované na verejnosť ani na médiá (pre ktoré však napriek tomu boli zaujímavé) ale na ľudí, ktorí už boli „napojení“. Cieľom bolo zdieľanie spoločných zážitkov s podobne zmýšľajúcimi ľuďmi, čo malo *hippies* a hnutie psychicky podporiť. Asi najznámejší *be-in* sa odohral v januári 1967 v Golden Gate parku v San Franciscu. Helen Swick Perry, jedna z účastníčok, naň neskôr spomínala: „Pripomínalo to stredovekú slávnosť, všade vialí pestré vlajky, deň bol krásny aj na pomery San Francisca a svet bol nový, čistý a krásny. Nahé deti pobehovali okolo, ľudia posedávali na tráve a občas sa presunuli k pódiu vypočuť si báseň alebo koncert kapely. Nemalo to žiadny stanovený program, bol to happening. To, čo som videla a počula, ma dostalo do snovej nálady. Vzduch bol opojný a mystický.“³⁰¹ Jednalo sa o jednu z najvydarenejších akcií *hippies*. Nedošlo k žiadnym nepokojom a účastníci po sebe park upratali tak dokonale, že to

---

²⁹⁹ Laurent CHOLLET, *La route du Népal : la grande migration hippie*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), c. d., s. 504.

³⁰⁰ Tamtiež, s. 505.

³⁰¹ Helen Swick PERRY, *The Human Be-In*, in: Alexander BLOOM – Wini BREINES, (eds.), *"Takin' it to the streets" : A Sixties Reader*, New York 2003, s. 271.

prekvapilo aj mestské autority a políciu.³⁰² Hell's Angels, ktorí sa akcie zúčastnili, sa venovali podávaniu občerstvenia a hľadaniu stratených detí, pretože sa dokázali pomocou vysieláčiek pohotovo dorozumieť. Tento *be-in* sa stal symbolom „zlatej éry“ Haight Ashbury, *hippie* centra San Francisca. V priebehu nasledujúcich rokov do štvrte začalo prúdiť stále viac mladých ľudí s neistými osudmi. Vzástla kriminalita, marihuana a LSD boli vystriedané tvrdými drogami a z „Hashbury“ sa stalo nebezpečné miesto pre život. *Full-time hippies* sa presunuli do komún mimo mesta a väčšina ostatných sa zaradila naspäť do spoločnosti.

Podobné *be-ins* sa v druhej polovici šesťdesiatych rokov odohrávali po celých Spojených štátoch a často boli spojené s akciami hnutia. Viacero veľkých akcií, ktoré študentské hnutie usporiadalo, malo miestami charakter *be-in* – pochod na Pentagon v roku 1967, okupácia University of Columbia v apríli 1968 či pokus o prestavbu People's Park v Berkeley o rok neskôr. Takéto spájanie politických a protikultúrnych akcií bolo logické. Študentské hnutie mohlo mať výhrady k životnému štýlu *hippies*, pravdou však zostávalo, že *be-ins* dokázali pritiahnúť omnoho viac ľudí než čisto politické demonštrácie. Človek nemusel byť radikál, aby sa mohol zúčastniť a nemusel sa obávať, že po akcii skončí v nemocnici. Takáto forma angažovania vyhovovala mladým ľuďom vo všeobecnosti omnoho viac, než taktika SDS a ďalších študentských skupín.

Ako sme videli, hnutie bolo s umením v mnohých ohľadoch prepojené. Táto prepojenosť však mala ambivalentný charakter. Hnutie sa zo začiatku definovalo tým, že sa snaží „akciou“ zmeniť spoločnosť. Časom však táto definícia prestala platiť – *hippies* a ďalšie hnutia tiež pôsobili prostredníctvom akcie, no napriek tomu ich študentskí radikáli nepovažovali za rovnocennú silu. Študentské hnutie sa totiž začalo definovať práve na základe radikálnosti. Z hľadiska väčšinovej spoločnosti (alebo politického spektra) sa nutne jednalo o minoritnú skupinu. Extrémne a radikálne myšlienky jednoducho nedokázali osloviť dostatočný počet ľudí. Hnutie samotné si tento problém samozrejme uvedomovalo, nebolo však schopné ho konštruktívnym spôsobom vyriešiť. Na jednu stranu hral rolu optimizmus (minimálne v prvej polovici desaťročia) – že sa veci konečne, po dlhých rokoch stagnácie, konečne začínajú znovu hýbať. Tento optimizmus bol neskôr vystriedaný

---

³⁰² Tamtiež, s. 272.

frustráciou – veci sa nehýbali ani zďaleka tak rýchlo, ako by hnutie potrebovalo a koniec sa zdal byť v nedohľadne. Členovia s frustráciou mohli bojovať jedine väčším dôrazom na akciu alebo vystúpením z hnutia. Koncom dekády, v súvislosti s polarizáciou spoločnosti, začal v hnutí prevládať hnev – proti vojne, proti vláde a proti spoločnosti samotnej, ktorú chceli pôvodne získať na svoju stranu. Tým sa hnutie definitívne vydělilo zo spoločnosti a postavilo sa do opozície. Postoje sa vyjasnili („buď si s nami, alebo proti nám“) a nádej na získanie spoločenskej podpory sa definitívne stratila. Najväčšie a najdôležitejšie organizácie v rámci hnutia sa vydali radikálnou a militantnou cestou, čím umiernená väčšina hnutia stratila vedenie. Lídri radikálov sa (po vzore svojich revolučných hrdinov) odobrali na opustený ostrov, odkiaľ kričali prázdne hrozby smerom k americkému štátu.

Umenie a protikultúra bola potenciálne jednou z najsilnejších zbraní hnutia. Správna pieseň v správnom čase dokázala osloviť omnoho viac ľudí než tá najväčšia demonštrácia. Symbióza spočiatku fungovala – mnohí hudobníci a umelci propagovali rovnaké ciele ako hnutie, hoci to mohli sami popierať. „Dylan pre nás spieval, či už sa mu to páčilo, alebo nie,“ napísal Todd Gitlin v „autobiografii hnutia“, knihe *Years of Hope, Days of Rage*. Časom to však hnutiu prestalo stačiť. Umelci boli preň buď málo radikálni, alebo naopak „príliš vzdialení ľudom.“

Umenie však samozrejme fungovalo na hnutí nezávisle a dokázalo vplývať na ľudí, nech už sa k tomu študentskí lídri stavali akokoľvek. V šesťdesiatych rokoch je prakticky nemožné oddeliť umenie od politiky – umenie politiku neustále reflektovalo, a naopak, mnohé predtým čisto umelecké alebo spoločenské témy sa odrazu (za výraznej podpory hnutia) stali politickými. Umenie nesmierne silne prispelo aj k odkazu doby – streľbu na Kent State si dnes ľudia pamätajú hlavne v súvislosti s piesňou Neila Younga *Ohio*. Podobné príklady by sa dali uviesť v prípade Beatles, Rolling Stones, Warhola a mnohých ďalších. Mnohé udalosti, ktoré by inak dávali význam len v kontexte doby, sa tak podarilo zakonzervovať a používať v nových súvislostiach. Vojna vo Vietname síce dávno skončila, ale dobové protestné piesne sa objavujú znovu a znovu, v podaní interpretov, ktorí ju vôbec nezažili. Umelci tak preukázali hnutiu službu, ktorú by ono od nich pravdepodobne nikdy nečakalo. Politická revolúcia v Amerike nenastala, drogová revolúcia tiež nie, sexuálna len do istej miery, ľudia neopustili mestá v prospech

návratu k prírode – rocková hudba však žije naďalej, ako jeden z hlavných kultúrnych odkazov šesťdesiatych rokov.

Piata kapitola

Medzinárodný rozmer študentského hnutia: Francúzsko a jeho „Máj 68“

Študentské hnutia boli fenoménom, ktorý v šesťdesiatych rokoch značne presahoval hranice Spojených štátov. Spomínali sme už japonský Zengakuren; okrem neho však existovalo veľké množstvo študentských organizácií a hnutí prakticky po celom svete – v Nemecku, vo Francúzku, vo Veľkej Británii, v Mexiku, v Kórei, v Juhoslávii aj v krajinách Východného bloku. Líšili sa veľkosťou, silou a často aj proklamovanými cieľmi. Zároveň však existovali témy, ktoré pre ne boli spoločné – vojna vo Vietname, boj za reformu univerzít a odpor voči systému existujúcemu vo vlastnej krajine. Miestami medzi nimi dochádzalo ku kooperácii (napríklad v prípade nemeckého a francúzskeho hnutia), inokedy o sebe prakticky nevedeli (v prípade amerického a mexického hnutia). Každé hnutie sa vyznačovalo určitými špecifikami, ktoré vychádzali z podmienok existujúcich v tej či onej krajine. Medzi kľúčové faktory patrili politická orientácia krajiny (predovšetkým vo vzťahu k realite Studenej vojny a bipolárneho sveta), postavenie ľavice, sila disentu a kultúrnej opozície, ekonomická úroveň krajiny (hlavne čo sa týka strednej triedy), podmienky panujúce na univerzitách a tradícia študentskej angažovanosti ako taká. Od týchto faktorov sa potom odvíjala nádej študentských hnutí na úspech. Odlišné podmienky spôsobili, že niekde hnutie dosiahlo nezanedbateľných úspechov, inde sa k nemu verejnosť naopak postavila odmietavo alebo bolo dokonca brutálne potlačené štátnou mocou. Relatívny úspech hnutia v jednej krajine nám môže do istej miery pomôcť odhaliť príčiny relatívneho neúspechu hnutia v inej krajine. V tomto kontexte považujem za relevantné študentské hnutie vo Francúzsku, minimálne vo vzťahu k hnutiu v Spojených štátoch. Obe krajiny, hoci boli súčasťou Západného bloku, sa vo významných bodoch líšili a to sa podpísalo aj na študentských hnutiach, ktoré v nich vznikli.

Francúzsko bolo, podobne ako ďalšie európske štáty, zasiahnuté druhou svetovou vojnou podstatne silnejšie než Spojené štáty. V povojnovom období sa teda muselo venovať v prvom rade vnútornej konsolidácii a hospodárskej obnove. Ekonomický boom, ktorý v päťdesiatych rokoch zažívali Spojené štáty, prišiel do Európy až s časovým oneskorením. V súvislosti s tým sa niektoré spoločenské fenomény, ktoré sa v povojnových Spojených štátoch objavili (napríklad *baby boom*), v Západnej Európe neprejavili až tak silno. Okrem hospodárskej otázky riešilo

v päťdesiatych rokoch Francúzsko (a spolu s ním Veľká Británia a ďalšie európske krajiny) tiež otázku kolónií a ich prechodu k samostatnosti. V dvoch konkrétnych prípadoch pritom došlo k vojnovému konfliktu, ktorého dôsledky pretrvali až do šesťdesiatych rokov a ďalej – v prípade Indočíny (ktorú Francúzi neboli schopní dlhodobo udržať a nakoniec odovzdali zodpovednosť za Južný Vietnam Spojeným štátom) a Alžírsku. Predovšetkým alžírsku vojnu sa stala sporným konfliktom, voči ktorému na domácej pôde vyrástla silná opozícia.

Životný štýl mladej generácie v povojnovom Francúzsku zdieľal niektoré spoločné prvky so Spojenými štátmi, nezachádzal však tak ďaleko, čo sa týka materiálnej hojnosti a rastúcej ekonomickej a spoločenskej sily mladých ľudí. Mohli si však nepochybne dovoliť viac, než ich rodičia, vyrastajúci v dobe Veľkej hospodárskej krízy. Stúpala tiež počet univerzitných študentov a v šesťdesiatych rokoch tento trend ešte zosilnel. Z univerzít sa tak, podobne ako v Spojených štátoch, stávajú potenciálne centrá disentu. Určité zhodné prvky by sa tiež dali nájsť v politickom systéme – francúzska Piata republika ktorú vytvoril Charles de Gaulle zmenou ústavy po opätovnom získaní moci na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov, dávala veľké právomoci do rúk prezidentovi, čo bol princíp podobný tomu v Spojených štátoch. V konečnom dôsledku tak došlo k „zosobneniu“ štátu v postave de Gaulla – podobným spôsobom Lyndon Johnson a po ňom Richard Nixon zosobňovali americký „systém“ a mnohé protesty boli namierené konkrétne proti nim.

Francúzsko sa od Spojených štátov však vo viacerých podstatných ohľadoch líšilo. Čo sa týka politickej sféry, nikdy tam neexistoval taký silný antikomunizmus ani perzekúcia ľavicového disentu. Naopak, ľavica mala vo Francúzsku tradične pomerne silnú pozíciu, či už sa jednalo o odbory alebo samotné politické strany. Nebolo možné na konkrétne osoby útočiť len preto, že boli ľavicovo orientované. Návrat de Gaulla a vznik Piatej republiky znamenal príklon doprava, ani potom sa však vo Francúzsku nepraktikoval *red-baiting*, ktorý bol v Spojených štátoch v určitom období bežný. Ďalšou odlišnosťou bola takmer úplná absencia rasovej otázky v období päťdesiatych a šesťdesiatych rokov. To samo o sebe neznamená, že by rasová nerovnosť a diskriminácia ako také neexistovali – Francúzsko ako koloniálna mocnosť zažívalo v období dekolonizácie veľký prívál obyvateľov kolónií (či už sa jednalo o pôvodných obyvateľov alebo osadníkov európskeho pôvodu), ktorí boli často posudzovaní ako „druhoradí“ občania a narážali na

najrôznejšie prekážky zo strany štátu či spoločnosti. Ako celospoločenský problém to však začalo byť vnímané až neskôr.

Z medzinárodného hľadiska sa tiež pozícia Francúzska líšila od pozície Spojených štátov. Tie stáli *de facto* na čele Západného bloku a ich politická špička to chápala ako záväzok, z ktorého vyplýva určitá zodpovednosť a určité povinnosti, čo sa týka medzinárodnej sféry. Francúzsko takto viazané nebolo. Muselo v prvom rade riešiť otázku svojich kolónií, ktoré žiadali nezávislosť, pričom sa samozrejme snažilo si v týchto novovzniknutých krajinách naďalej udržať vplyv. Angažovalo sa tiež v procese európskej integrácie, kde bolo nútené opäť definovať svoj vzťah k ďalším európskym mocnostiam – predovšetkým k Nemecku a Veľkej Británii. Otázka celosvetového zadržiavania komunizmu nebola prioritou francúzskej zahraničnej politiky.

Pre vývoj študentského hnutia bolo významné aj to, že Francúzsko malo silnú tradíciu intelektuálnej opozície a umeleckej avantgardy. Už od Veľkej francúzskej revolúcie sa tiež tiahla idea národa (v zmysle všetkých spoločenských vrstiev) ako štátotvorného prvku. S tým súvisela akceptácia spoločenského protestu ako prostriedku spoločenskej či politickej reformy. To sa jasne ukázalo na prípade „Mája 68“, ktorý začal študentskými protestmi a skončil generálnym štrajkom a vážnou politickou krízou. Tým sa Francúzsko líšilo od Spojených štátov, kde barikády v uliciach neboli považované za prijateľnú formu vyjadrenia nespokojnosti s vládou politikou.

Študentské hnutie vo Francúzsku býva často vnímané len v súvislosti s niekoľkými, udalosťami nabitými mesiacmi na jar roku 1968.³⁰³ Do istej miery je to pochopiteľné – Máj 68 bol v mnohých ohľadoch jednou z najväčších „akcií“ študentských hnutí vôbec, aj v porovnaní s ostatnými krajinami sveta. Nejde len o počet protestujúcich a o kooperáciu študentov s odbormi a širšou verejnosťou, ale tiež o silný odkaz, ktorý Máj 68 vo francúzskej spoločnosti zanechal. Študentské hnutie však samozrejme existovalo aj pred rokom 1968, nebolo však príliš viditeľné (podobne ako bolo americké študentské hnutie neviditeľné, kým nezačalo protestovať proti vojne).

---

³⁰³ Francúzska historiografia bežne používa termín „Máj 68“ (*Mai 68*) na označenie celého procesu, ktorý začal v marci daného roku študentskými protestmi na univerzite v Nanterre a skončil politickou krízou v júni. V máji sa však odohrali najväčšie a najdôležitejšie protesty v Paríži, preto sa veľmi rýchlo „Máj“ stal symbolom protestného hnutia celkovo.

Študentské hnutie vo Francúzsku vychádzalo z ľavicovej intelektuálnej opozície, ktorá mala v päťdesiatych rokoch pomerne silnú pozíciu. Nebola však už nutne naviazaná na komunistickú stranu, ktorá v rokoch 1956-1958 prechádza krízou. Marxizmus ako základný kameň ľavicovej ideológie bol postupne nahrádzaný štrukturalizmom a existencializmom.³⁰⁴ Jean-Paul Sartre sa pokúsil v roku 1960 skĺbiť marxizmus s existencializmom v knihe „Kritika dialektického rozumu“ (*Critique de la raison dialectique*), pričom sa snažil dať marxizmu nový zmysel, nie ho revidovať.³⁰⁵ Podobný prístup zvolil Henri Lefebvre, keď v diele *La Proclamation de la commune* (1965) hovoril o odcudzení a oddelení súkromného a verejného života. Zatiaľ čo sa komunistická strana snažila udržať ortodoxnú marxistickú líniu, mimo nej prevládol v intelektuálnych kruhoch „humanistický“ prístup k Marxovi – zdôrazňovalo sa odcudzenie a jeho nové formy na úkor triedneho boja založeného na nerovnomernom prístupe k ekonomickým zdrojom.³⁰⁶ Lucien Sebag, žiak Clauda Lévi-Straussa, tvrdil v diele *Marxisme et structuralisme* (Paríž 1964), že štrukturalizmus je nutnou metódou vedeckej analýzy a nie teoretickým konceptom. Iný postoj zvolil Louis Althusser, ktorý hlásal „anti-humanizmus“ a dogmatizmus komunistickej strany napádal zľava. Na jar 1965 sa na stránkach časopisu *La Nouvelle critique* rozpútal boj medzi ním a humanistom Rogerom Garaudym, ktorý sa neskôr preniesol dovnútra samotnej komunistickej strany.³⁰⁷ Tá nakoniec roku 1966 uznala, že „marxistický humanizmus existuje,“ ale zároveň, že „Potvrdenie jeho existencie v žiadnom prípade neznamená popretie objektívnej reality v prospech nejakých psychologických pohnútok. Práve naopak – marxizmus je humanizmom dnešnej doby, pretože sa zakladá na prísne vedeckej koncepcii sveta.“³⁰⁸ Tým boli Althusserove tézy definitívne odmietnuté a došlo k skĺbeniu tradičného marxizmu s novými intelektuálnymi prúdmi.

K výmenám názorov medzi ľavicovými intelektuálmi dochádzalo predovšetkým na stránkach časopisov a periodík. Spomínali sme už *La Nouvelle critique*; medzi ďalšie dôležité patrili *Arguments*, *L'Homme et la société* alebo *Autogestion*, ktorý v decembri 1966 založil Henri Lefebvre. Podstatný bol aj časopis *Socialisme ou Barbarie*, ktorí viedli Cornélius Castoriadis a Claude Lefort.

---

³⁰⁴ Bernard BRILLANT, c. d., s. 30.

³⁰⁵ Jean-Paul SARTRE, *Critique de la raison dialectique*, Paríž 1960.

³⁰⁶ Bernard BRILLANT, c. d., s. 39.

³⁰⁷ Tamtiež, s. 42.

³⁰⁸ Tamtiež, s. 44.

Je nepochybne zaujímavé, že Herbert Marcuse, jeden z „otcov“ a hlavných inšpirátorov amerického hnutia New Left, nebol vo Francúzsku (na rozdiel od Spojených štátov alebo Nemecka) pred rokom 1968 vôbec známy. „Jednorozmerný človek“ (*One dimensional man*) vyšiel vo francúzskom preklade až 28.4. 1968. V nasledujúcich týždňoch a mesiacoch sa Marcuse vďaka tejto knihe stal medzi príslušníkmi hnutia známy a neskôr sa stal súčasťou spomienkového obrazu „Mája 68“. To ale nič nemení na fakte, že jeho diela nepatrili k tým, čo francúzske hnutie v šesťdesiatych rokoch pomáhali formovať.³⁰⁹

Francúzskych ľavicových intelektuálov silne inšpirovali tiež návštevy „zasľúbených zemí“ komunizmu, Číny a Kuby. Jean-Paul Sartre a Simone de Beauvoir boli na Kubu pozvaní už v roku 1960 a uvítali ich tam osobne Fidel Castro a Che Guevara. Sartre o návšteve neskôr napísal sériu článkov do francúzskych novín. V priebehu nasledujúcich rokov navštívili Kubu mnohí ďalší intelektuáli a spolu s nimi aj členovia študentského hnutia. Bernard Kouchner napríklad pre časopis *Clarté* urobil rozhovor s Fidelom Castrom.³¹⁰ Francúzske hnutie bolo neskôr veľmi zasiahnuté smrťou Che Guevaru – Michel Bosquet ho v článku pre *Le Nouvel Observateur* prirovnal ku Kristovi a JCR zorganizovala na jeho počesť smútočné stretnutie.³¹¹

Čína bola vnímaná podobne. Kultúrna revolúcia priniesla novú dimenziu revolučného ideálu (revolúcia sa už nemusela týkať len politiky) a hoci sa o čínskom komunizme v skutočnosti veľa nevedelo, stal sa skutočným mýtom. Sociológ René Dumont Čínu navštívil už v roku 1955 a o dva roky neskôr svoje nadšené postrehy opísal v knihe *Révolution dans les campagnes chinoises*.³¹² V rovnakom čase navštívili Čínu Sartre a Simone de Beauvoir, ktorá o tom napísala knihu *La longue marche*.³¹³ Medzi ďalšie osobnosti, čo ju navštívili, patrili spisovateľ a architekt Jean-Pierre le Dantec, filozof Benny Lévy alebo diplomat Alain Peyrefitte. V priebehu šesťdesiatych rokov dokázali maoistické skupiny v rámci študentského hnutia zo zidealizovaného obrazu dobre ťažiť.³¹⁴ V roku 1966 sa vo Francúzsku objavuje tiež „Malá červená knižka“, ktorá obsahovala 427 Maových citátov. Nachádzali sa

---

³⁰⁹ Emmanuelle LOYER, *Mai 68 dans le texte*, Paríž 2008, s. 36.

³¹⁰ Bernard BRILLANT, c. d., s. 89.

³¹¹ Tamtiež, s. 92.

³¹² René DUMONT, *Révolution dans les campagnes chinoises*, Paríž 1957.

³¹³ Simone de BEAUVOIR, *La longue marche*, Paríž 1957.

³¹⁴ Robert FRANK, c. d., s. 40-41.

v nej tiež úryvky z rozhovorov a články z novín.³¹⁵ V nasledujúcich rokoch bola knižka preložená do ďalších jazykov a šírila sa medzi členmi hnutia v rámci celého Západu.

K dobovému intelektuálnemu kvasu prispievali aj umelci. Umenie bývalo prezentované ako „permanentná revolúcia“ a snažilo sa odstrániť bariéry medzi umelcom a divákom.³¹⁶ Po vzore štrukturalizmu, ktorý hlásil „smrť človeka“, hlásila umelecká avantgarda „smrť umelca“ alebo „smrť autora“. V roku 1957 sa zrodila „Situacionistická internacionála“ (L'Internationale situationniste, IS) ktorá sa zružovala okolo časopisu rovnakého mena. Každý rok vydali jedno číslo a v roku 1972 sa skupina rozpadla. Napriek tomu, že sa jednalo o pomerne malú skupinu (počet členov nikdy nepresiahol 70), jej význam bol značný.³¹⁷ Situacionisti súhlasili s teóriou odcudzenia človeka v každodennom živote a prišli s vlastnou teóriou „situácií“, ktoré majú toto odcudzenie narúšať. S tým súviselo ich odsúdenie konzumného životného štýlu, ktorý podľa nich k odcudzeniu prispieval – stávali sa napríklad proti automobilom. Ich „situácie“ narúšali zabehnutý poriadok a v skutočnosti nemali ďaleko k happeningom, hoci ich teoretický podklad bol skôr intelektuálno-politický než umelecký. Situacionisti vyšli zo staršieho hnutia tzv. *lettristes* – ľudí sústredených okolo Isidoru Isoua, ktorí vytvárali umenie s cieľom provokovať – filmy bez obrazu, poéziu bez písmen. Postupne sa ich umenie politizovalo, a v roku 1957 vzniká IS, ktorá bola minimálne rovnakou mierou politickou ako umeleckou skupinou. V ich tvorbe sa odrážajú myšlienky Marxa, Bakunina, Fouriera, Nietzscheho a ďalších, ktorých zároveň aj kriticky prehodnocujú.³¹⁸ Zaujímajú sa aj o históriu, kde ich oslovujú hlavne heretici a hnutia hlásajúce koniec sveta. V druhej polovici šesťdesiatych rokov sú situacionisti napojení na študentské hnutie a konkrétne sa angažujú napríklad na univerzite v Nanterre.

Študenti sa vo Francúzsku v tejto dobe začínajú po prvý krát politicky angažovať v rámci organizácie l'Union nationale des étudiants de France (UNEF).

---

³¹⁵ Julien ROUGE, *Les petits livres rouges (1966-1967)*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), c. d., s. 458.

³¹⁶ Bernard BRILLANT, c. d., Paríž 2003, s. 50.

³¹⁷ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 1*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), c. d., s. 32.

³¹⁸ Laurent CHOLLET, *Guy Debord et les situationnistes*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), c. d., s. 183.

Začiatkom šesťdesiatych rokov boli protesty namierené v prvom rade proti vojne v Alžírsku. Tak, ako sa v Spojených štátoch študenti učil základom organizácie a politickej angažovanosti v rámci hnutia za občianske práva a organizácie SNCC, vo Francúzsku strávil čas „zaúčania“ v rámci UNEF a hnutia proti vojne v Alžírsku. Po skončení vojny UNEF prechádza politickou aj organizačnou krízou. Celkový počet študentov vo Francúzsku rýchlo rastie, ale počet členov UNEF stúpa len pomaly, takže organizácia zastupuje čím ďalej tým menej študentov. V roku 1960 mal UNEF zhruba 100 000 členov, čo bola tretina všetkých vtedajších členov, zatiaľ čo v roku 1968 počet členov klesol na 45 000, čo bola desatina všetkých študentov.³¹⁹

Ďalšia zo študentských ľavicových organizácií, l'Union des étudiants communistes (UEC), prechádza od roku 1963 krízou – delí sa na frakciu „Talianov“ (členov podporujúcich tézy Antonia Gramsciho), marxistov-leninistov (ľudí združených okolo Louisa Althussera a Ecole normale supérieure) a trockistov (ľudí pohybujúcich sa okolo filozofickej fakulty na Sorbonne). Trockisti sa v roku 1966 odpájajú a zakladajú vlastnú organizáciu – Jeunesse communiste révolutionnaire (JCR), maoistická frakcia zas zakladá l'Union des jeunesses communistes marxistes-léninistes (UJCML).³²⁰ V rámci študentského hnutia sa utvárajú aj kresťansky orientované protestné organizácie – Jeunesse étudiante chrétienne (JEC) a Mouvement rural de la jeunesse catholique (MRJC).

V polovici šesťdesiatych rokov sa, podobne ako v Spojených štátoch, stáva ústrednou témou vojna vo Vietname. Tú však Francúzi chápali v trochu inom kontexte – nie ani tak ako snahu o zastavenie šírenia komunizmu, ale skôr ako snahu Američanov uspieť v koloniálnej vojne, ktorú Francúzsko prehralo. Osoba Ho Chi Minha pritom slúžila ako prvok spájajúci francúzsku vojnu v Indočíne a súčasnú „americkú“ vojnu. V novembri roku 1966 vzniká vo Francúzsku organizácia Comité Vietnam National (CVN), ktorá protestuje proti vojne, ale zároveň sa odmieta podriadiť komunistickej strane Severného Vietnamu, pretože ju považuje za stalinistickú.³²¹ Medzi zakladajúcich členov patrili Laurent Schwartz, Jean Schalit, Alain Krivine, alebo Bernard Kouchner, neskorší spoluzakladateľ organizácie Lekári bez hraníc a minister zahraničných vecí vo vláde François Fillona. V rámci CVN potom vznikajú lokálne komitety, ktoré sa venujú praktickým protestom – oslovujú

---

³¹⁹ Emmanuelle LOYER, c. d., s. 21.

³²⁰ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, c. d., s. 40.

³²¹ Tamtiež.

verejnosť, prípadne predávajú a rozdáujú propagačné materiály. Študenti sa zapájajú do činnosti týchto komitétov a získavajú praktické znalosti a skúsenosti. V októbri 1966 usporiadala CVN akciu „Šesť hodín sveta pre Vietnam“ (Six heures du monde pour le Vietnam), ktorej úspech prekonal všetky očakávania.³²² Na to reaguje Komunistická strana Francúzska a sama začne organizovať protesty proti vojne. Usporiada tiež verejnú zbierku na pomoc Severnému Vietnamu a buduje kontakty s FNL. Vo Francúzsku vznikajú tiež tzv. „akčné komitény“ (*les comités d'action*) a „stredoškolské akčné komitény“ (*les comités d'action lycéen*). Tie potom neskôr organizujú obsadzovanie stredných škôl a štrajky tamojších študentov.³²³

Protestov proti vojne vo Vietname sa zúčastnil aj celý rad popredných intelektuálov. Jean-Paul Sartre už začiatkom roku 1965 odmietol ísť prednášať na University of Cornell v Spojených štátoch, údajne zo solidarity so Severným Vietnamom, ktorý v tej dobe začalo americké letectvo bombardovať. 24.2. uverejnil Sartre spolu so Simone de Beauvoir, Pierrom Cotom a ďalšími v denníku *Le Monde* protestný manifest odsudzujúci americkú intervenciu.³²⁴ V priebehu roku 1966 podobných prehlásení pribudlo; spisovatelia, umelci, lekári a vedci podpísali vyjadrenia solidarity so Severným Vietnamom a uverejňovali ich v tlači. V rámci akcie „Miliarda pre Vietnam“ mala byť do konca roku 1966 vyzbieraná miliarda frankov, ktorú chceli organizátori 9.2. 1967, na vietnamský Nový rok, poslať severovietnamskému Červenému krížu.³²⁵ Podobným spôsobom malo byť v rámci akcie „Loď pre Vietnam“ zozbieraných čo najviac potrebných vecí – školských pomôcok, liekov, laboratórneho náčinia, bicyklov, motorov, potravín a ďalších – ktoré potom mali byť loďou dopravené do Severného Vietnamu.

Medzinárodne najznámejšou protestnou akciou z obdobia pred „Májom 68“ bol nepochybne Russellov tribunál. Britský filozof ho zorganizoval spolu so Sartrom za účelom posúdenia americkej vojenskej angažovanosti vo Vietname a v *Le Monde* ho prezentoval ako „snaženie ľudí, ktorí s presvedčením, že násilie a nespravodlivosť na svete by nemali ďalej unikať odsúdeniu –ktorému až doteraz unikali, pretože ich obeť boli príliš slabé a oni sami kontrolujú väčšinu zdrojov na našej planéte.“³²⁶

---

³²² Sabine ROUSSEAU, *Boulevard du Vietnam héroïque*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), c. d., s. 115.

³²³ Antoine ARTOUS, *Comités d'action*, in: Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), c. d., s. 215-216.

³²⁴ Sabine ROUSSEAU, c. d., s. 116.

³²⁵ Bernard BRILLANT, c. d., s. 106.

³²⁶ Bertrand RUSSELL, *Le tribunal*, in: *Le Monde*, 15. októbra 1966.

Tribunál sa rozhodol nespoliehať len na dokumenty poskytnuté autoritami Severného Vietnamu a Spojených štátov a vyslal vlastné „prieskumné komisie“, aby zistili, ako situácia v skutočnosti vyzerá.³²⁷ Na zasadanie boli pozvaní aj zástupcovia Spojených štátov, aby prezentovali svoj uhol pohľadu. Tribunál nakoniec zasadol začiatkom mája 1967 v Štokholme, pretože jeden z členov, juhoslovanský historik Vladimir Dedijer nedostal víza do Francúzska. 10.5. bol vynesený verdikt, v ktorom boli Spojené štáty uznané vinnými z porušenia medzinárodného práva, z bombardovania civilných cieľov a zo zločinov proti ľudskosti. Vlády Austrálie, Nového Zélandu a Južnej Kórei boli označené za komplicov americkej agresie.³²⁸ Premiér Severného Vietnamu Pham Van Dong tribunálu vo februári nasledujúceho roku poslal poďakovanie.

Z vojny vo Vietname boli obviňované takmer výlučne Spojené štáty a anti-amerikanizmus bol automaticky spájaný s anti-imperializmom. Hovorilo sa o „imperializme bez kolónií“ – tento termín mal označovať zásahy Spojených štátov v Latinskej Amerike a Juhovýchodnej Ázii. Napriek tomu, že v druhej polovici šesťdesiatych rokov už v Spojených štátoch existovalo silné protivojnové hnutie, do Francúzska správy o ňom nedoliehali a príslušníci francúzskeho hnutia mali tendenciu vnímať Ameriku ako jednoliaty celok. Väčšina francúzskych študentov vôbec netušila (prinajmenšom pred rokom 1968), že v Spojených štátoch tiež existuje silné študentské hnutie, ktoré stojí v príkrej opozícii voči vláde vlastnej krajiny.³²⁹

Opozícia voči vojne sa vo Francúzsku stala tiež motívom viacerých divadelných hier a umeleckých diel. Už v roku 1961 vytvorili umelci Enrico Baj, Wilfredo Lam a Jean-Jacques Lebel spoločné dielo *Grand tableau antifasciste*, ktoré znázorňovalo proces francúzskeho kolonializmu.³³⁰ Výtvarné umenie sa celkovo politizuje. V roku 1965 vzniká Salon de la Jeune peinture, ktorý tento proces vedie. V roku 1967 je dvadsať jeho členov pozvaných na Kubu, čo neskôr významne ovplyvní ich tvorbu. O rok neskôr zas dalo dvadsaťpäť jeho členov dohromady

---

³²⁷ Bernard BRILLANT, c. d., s. 116.

³²⁸ Tamtiež, s. 117.

³²⁹ G. DREYFUS-ARMAND, *L'Espace et le temps des mouvements de contestation*, in: Geneviève DREYFUS-ARMAND, Robert FRANK, Marie-Françoise LEVY, (eds.), c. d., s. 26.

³³⁰ Jean-Marc LACHAUD, *Art et contestation*, in: Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), c. d., s. 128.

spoločnú výstavu zaoberajúcu sa vietnamskou tematikou – *Salle rouge pour le Vietnam* (Červená sála pre Vietnam).³³¹

Jean-Jacques Lebel zas do Francúzska priniesol happenings, ktoré mali tiež nezriedka protivojnovú tematiku – napríklad v máji 1964 sa v rámci Festivalu slobodného prejavu (Festival de la libre expression) odohral happening s názvom „Dvere by mali byť buď otvorené alebo zatvorené“ (*Il faut qu'une porte soit ouverte ou fermée*). Na festivale sa okrem iného zúčastnili aj členovia umeleckej skupiny Fluxus. Mnohé z akcií, čo sa na festivale odohrali, mali za cieľ hlavne vyburcovať publikum k reakcii.³³² Už štyri roky predtým zorganizoval výstavu *Antiprocès*, ktorá zobrazovala hrôzy vojny, kolonizácie a trestu smrti. Výstava spájala výtvarné umenie s prednesom poézie a ďalšími akciami.³³³ Lebelom organizované akcie a výstavy mali často provokačný charakter a umelec sám bol viackrát zatknutý a súdený za „narúšanie dobrých mravov“.³³⁴

Tematika vojny a protestu proti nej zasiahla aj divadlo a film. V roku 1967 napísal Armand Gatti divadelnú hru „V ako Vietnam“ (*V comme Vietnam*), ktorá mala veľký úspech. Režiséri Jean Luc Goddard, Claude Lelouch, Alain Resnais, Chris Marker a ďalší zas spojili sily pri tvorbe filmu „Ďaleko od Vietnamu“ (*Loin du Vietnam*) v roku 1966. Goddard o rok neskôr natočil film „Číňanka“ (*La Chinoise*) zaoberajúci sa mladými ľavicovými revolucionármi v Paríži.³³⁵

Čo sa hudby týka, Francúzsko sa od Spojených štátov v tomto smere líšilo pomerne výrazne. Neexistovala tu tradícia protestsongov a psychedelický rock sa objavil až v roku 1970, s niekoľkoročným oneskorením oproti Spojeným štátom alebo Veľkej Británii.³³⁶ Prvým rockovým festivalom vo Francúzsku bol Biot v lete 1970. Predtým existovali menšie avantgardné skupiny, ktoré si však nezískali celonárodnú pozornosť. Patrili k nim ľudia združení okolo časopisu *Actuel* – mali blízko k free-jazzu a černošskej hudbe, ku ktorej sa dostali prostredníctvom Čiernych panterov, ktorí často hľadali v Paríži azyl potom, čo museli opustiť Spojené štáty.³³⁷

---

³³¹ Bernard BRILLANT, c. d., s. 54.

³³² Laurence Bertrand DORLÉAC, *Les artistes et la révolution*, in: Geneviève DREYFUS-ARMAND, Robert FRANK, Marie-Françoise LEVY, (eds.), c. d., s. 231.

³³³ Bernard BRILLANT, c. d., s. 55.

³³⁴ Tamtiež, s. 56.

³³⁵ David FAROULT, *Cinéma*, in: Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), c. d., s. 203-204.

³³⁶ Dominique DUPUIS, *Flower Power et le psychédéisme*, in: Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), c. d., s. 381.

³³⁷ Tamtiež, s. 382.

Vákuum v oblasti protestných piesní narušila napríklad bluesová speváčka Colette Magny piesňou *Vietnam 1967*, v ktorej odsudzuje americké politické špičky (menovite napríklad Roberta McNamaru) za vojnu vo Vietname.³³⁸

Umenie bolo vo Francúzsku s politickou opozíciou pomerne úzko zviazané. Umelci nemuseli byť priamo napojení na hnutie, aby tvorili diela s protestným podtónom – ale pokiaľ na hnutie alebo na nejakú ľavicovú stranu či organizáciu priamo napojení boli, netvorilo to zásadnú prekážku pre ich umeleckú kariéru. Tým sa Francúzsko od Spojených štátov nepochybne líšilo. Úzka kooperácia medzi umelcami a členmi hnutia sa prejavila tiež behom udalostí „Mája 68“, keď sa škola *École nationale supérieure des Beaux-Arts* dostala pod kontrolu štrajkujúcich študentov a jej ateliéry začali ako na bežiacom páse produkovať plagáty s politickou a protestnou tematikou, ktoré boli následne vylepené po stenách mesta.³³⁹ Podobným spôsobom sa divadlo *Odéon*, ktoré protestujúci študenti obsadilo, stalo umeleckým centrom „permanentnej revolúcie“, ktoré bolo prístupné komukoľvek.³⁴⁰ Umenie a protestné hnutie boli vo Francúzsku prepojené silnejšie než v Spojených štátoch, kde sa hnutie do istej miery prelínalo s protikultúrou, ale s výtvarným umením (s výnimkou *Pop artu*) nenadviazalo hlbšiu spoluprácu.

Vojna vo Vietname (a pred ňou tá v Alžírsku) bola len prvou z dvoch hlavných otázok, ktorými sa študentské protestné hnutie vo Francúzsku zaoberalo. Tou druhou bola samozrejme univerzita. Francúzsko v tomto ohľade prechádzalo podobným vývojom ako Spojené štáty – zvyšoval sa počet študentov, univerzity rástli a spolu s nimi rástla aj anonymita študentského života a neosobnosť vyučovacieho procesu. Medzi rokmi 1960 a 1967 narástol počet študentov z 210 900 na 440 000, takže na viac než dvojnásobok.³⁴¹ S tým súviselo zakladanie nových univerzít v malých mestách a budovanie nových kampusov na perifériách veľkých miest (pri Paríži to bolo napríklad v Nanterre alebo Saint-Dennis). Podobne sa zvyšoval aj počet vyučujúcich, hlavne asistentov a doktorandov. Univerzitné vzdelanie sa stáva, podobne ako v Spojených štátoch a mnohých iných krajinách, doslova masovou záležitosťou. Klasický obrázok parížskeho študenta – bohéma už

---

³³⁸ Emmanuelle LOYER, c. d., s. 40.

³³⁹ Céline DÉLAS, *Affiches et atelier populaire des beaux-arts*, in: Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), c. d., s. 95.

³⁴⁰ Jean-Marc LACHAUD, c. d., s. 126.

³⁴¹ Bernard BRILLANT, c. d., s. 125.

prakticky neexistuje; študenti žijú oddelene na kampusoch ďaleko od kaviarní Latinskej štvrti. V priebehu šesťdesiatych rokov došlo k viacerým odborným debatám ohľadom meniaceho sa poslania a charakteru univerzity. V novembri 1966 sa napríklad na túto tému uskutočnila konferencia v Caen, ktorej sa zúčastnilo cez 300 profesorov a odborníkov. Výsledkom boli viaceré návrhy na zmenu štatútu, štruktúry a fungovania univerzít. Podobná, ale ešte väčšia konferencia sa odohrala v marci 1968 v Amiens.³⁴² Objavujú sa tam hlasy proti zastaraným vyučovacím metódam, rigidnému systému a klasickému známkovaniu. K žiadnym okamžitým zmenám však výsledky týchto konferencií neviedli.

V roku 1966 vydal UNEF brožúru *De la misère en milieu étudiant*, ktorá vzbudila veľký rozruch. Autor Mustapha Khayati v nej provokačným spôsobom útočil na mladých študentských intelektuálov, ktorí sa snažili chovať ako umelecká avantgarda, ale v skutočnosti boli úplne konformní. Títo študenti navštevovali Godardove filmy, participovali na happeningoch a kupovali vreckové vydania najnovších diel Althussera, Sartra a Lefebvra, ale k ničomu si pritom podľa autora nevybudovali hlbší alebo citový vzťah. Knižka mala veľký úspech, predali sa desiatky tisíc výtlačkov a bola preložená aj do ďalších jazykov.³⁴³

Klasickým príkladom nového typu univerzity bola pobočka Université de Paris v Nanterre, založená v roku 1964. Novo vybudovaný kampus sa nachádzal na západ od La Défense, budúceho obchodného a administratívneho srdca mesta, ďaleko od pôvodnej budovy Sorbonny. Nanterre bolo typickým francúzskym *bidonville* – štvrťou, kde drvivú časť obyvateľstva tvorili imigranti z bývalých kolónií. Životné podmienky tam síce neboli tak zlé ako v slumoch okolo iných svetových veľkomiest, nejednalo sa však o žiadne idylické miesto na život – na relatívne malej ploche žilo v novovybudovaných panelákoch takmer 100 000 ľudí. Univerzitný kampus bol od bidonville oddelený a študenti nemali s obyvateľmi prakticky žiadny kontakt. Kampus neskôr dokonca získal vlastnú stanicu prímestskej vlakovej linky RER. V šesťdesiatych rokoch však toto vlakové spojenie ešte neexistovalo a kampus tak bol do značnej miery odrezaný od diania v centre Paríža, čo len zvyšovalo pocit izolácie.

Nanterre prvé roky nevykazovala žiadne známky radikálnosti. V rokoch 1965-1966 tam však viedol katedru sociológie Henri Lefebvre, ktorý bol v kontakte

---

³⁴² Tamtiež, s. 149.

³⁴³ Emmanuelle LOYER, c. d., s. 34-35.

so situacionistami a neskôr dokonca pozval na univerzitu „problematickeho“ Lebel, aby tam realizoval konferenciu ohľadom happeningov.³⁴⁴ Študenti na Nanterre boli ale prvé roky pomerne pasívni – najdôležitejšie študentské organizácie a syndikáty tam vôbec nemali svoju pobočku a počet radikálnych študentov pravdepodobne nepresahoval dve stovky.³⁴⁵ Pred rokom 1968 tam pôsobila len organizácia Liason des étudiants anarchistes.³⁴⁶ Určitá radikalizácia študentov prebehla až v roku 1967, keď sa začali riešiť podmienky života na internátoch a zákaz vstupu na dievčenské internáty. V novembri na základe toho vstúpila časť študentov do niekoľkodňového štrajku, po ktorom sa však situácia na krátku dobu opäť upokojila. Študenti však už stihli vydať niekoľko prehlásení, v ktorých vyčítali univerzite viaceré nedostatky – že nemôžu na internáte prijímať ani rodinné návštevy, že nemôžu slobodne využívať spoločné priestory, že štúdium je drahé a mnohí kvôli finančným problémom nedoštudujú. Požadovali rovnaký štatút ako mali bežní občania, rovnaké práva pre ženy a mužov, väčší prienik kultúry na kampus, možnosť diskutovať s vedením a zníženie poplatkov spojených so štúdiom.³⁴⁷ Počet radikálnych študentov na Nanterre sa v závere roku 1967 a začiatkom roku 1968 zvýšil na zhruba 1500, čo bol veľký nárast oproti necelým dvom stovkám z predchádzajúceho roku.³⁴⁸

Ôsmeho januára 1968 bola na kampuse v Nanterre slávnostne otvorená nová krytá plaváreň. Ceremonie sa zúčastnil aj minister mládeže a športu François Missoffe, na ktorého behom jeho prejavu slovne zaútočil líder študentského hnutia na univerzite, Daniel Cohn-Bendit. Ten bol kvôli tomu v nasledujúcich dňoch predvolaný pred disciplinárnu komisiu a reálne mu hrozilo vylúčenie.³⁴⁹ Na jeho podporu sa na kampuse začali prakticky okamžite odohrávať demonštrácie, ktoré 26.1. skončili násilnou zrážkou medzi políciou a protestujúcimi študentmi. Do vyhrocujúcej sa situácie sa zapojila organizácia UNEF, ktorá sa snažila zorganizovať špeciálne komisie zložené z pedagógov a študentských zástupcov, ktoré by boli schopné viesť produktívny dialóg. Niektorí pedagógovia sa na základe tejto snahy naozaj postavili na stranu Cohn-Bendita a vyjadrili mu podporu.³⁵⁰ Vo všeobecnosti ale na kampuse rástlo napätie, a to aj medzi jednotlivými frakciami hnutia. 15.2.

---

³⁴⁴ Bernard BRILLANT, c. d., s. 158.

³⁴⁵ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, c. d., s. 52.

³⁴⁶ Bernard BRILLANT, c. d., s. 158.

³⁴⁷ Trakt *Arcun*, február 1967, in: Jean-Pierre DUTEUIL, *Nanterre 68. 1965-66-67. Vers le Mouvement du 22 mars*, Paríž 1988, s. 134.

³⁴⁸ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, c. d., s. 51-52.

³⁴⁹ Bernard BRILLANT, c. d., s. 160.

³⁵⁰ Tamtiež, s. 161.

napríklad došlo behom prednášky z psychológie k incidentu medzi členmi UNEF a JCR. Podobné incidenty pritiahli pozornosť tlače a hnutie na Nanterre sa tak po prvý krát dostáva do svetla reflektorov.

Vo februári medzitým v Paríži prebiehali „Anti-imperialistické dni“ (Journées anti-impérialistes), v rámci ktorých prebehlo viacero demonštrácií študentského hnutia. Študenti sa napríklad pokúšali demonštrovať na Champs Elysées, čo im ale polícia nedovolila a ulicu zablokovala. Maoistická frakcia hnutia ale stihla zareagovať a presmerovala pochod k ambasáde Južného Vietnamu, ktorej fasádu natreli účastníci na červeno a vlajku krajiny vymenili za vlajku Viet Kongu. Tieto akcie ešte prebehli relatívne pokojne a bez väčších incidentov. Situácia sa však začala nevyhnutne vyostrovať potom, čo pred budovami Chase Bank a Bank of America vybuchli menšie nálože.³⁵¹ 20.3. potom malá skupinka radikálnych študentov z Nanterre rozbila sklenú fasádu na kanceláriách American Express. Polícia však v tomto prípade rýchlo zasiahla a šesť študentov zatkla. Daniel Cohn-Bendit to okamžite využil a začal na základe tohto zatknutia organizovať ďalšie kolo protestov na Nanterre. Už viac než o jeho spor s univerzitou – šlo o „zajatých súdruhov“.³⁵² O dva dni nato, 22. 3., obsadilo 142 študentov na protest proti tomuto zatknutiu administratívnu budovu na kampuse. Vzniklo tak tzv. „Hnutie 142och“ (Mouvement des 142), ktoré sa vzápätí premenovalo na „Hnutie 22. marca“ (Mouvement du 22 mars).³⁵³ *De facto* sa jednalo o typický študentský *sit-in* podľa amerického vzoru – študenti sa usídlili v univerzitnej budove a odmietli ju opustiť. Rektor Pierre Grappin sa následne rozhodol univerzitu na niekoľko dní zavrieť, aby predišiel ďalšej eskalácii protestov.³⁵⁴ Začiatkom apríla však škola opäť otvára brány a takmer okamžite musí čeliť ďalšiemu štrajku – tento krát zo strany študentov sociológie, ktorí nesúhlasia so systémom hodnotenia a priebežným skúšaním. Mouvement du 22 mars zas obsadzuje ďalšiu aulu a premenuje ju na „Che Guevarovu sálu“. Na protest proti byrokratickému a neosobnému charakteru školy vydávajú dokument *Bulletin n. 5496 bis (supplément au n. 5494)*.³⁵⁵ Radikálni študenti následne obsadzujú ďalšie sály a učebne, čím sa im podarí úplne zablokovať vyučovací proces. Väčšina vyučujúcich sa v dôsledku toho obracia proti nim a žiada

---

³⁵¹ Maurice GRIMAUD, *En Mai, fait, ce qu'il te plaît*, Paríž 1977, s. 73.

³⁵² Tamtiež.

³⁵³ Bernard BRILLANT, c. d., s. 162.

³⁵⁴ Tamtiež., s. 163.

³⁵⁵ Tamtiež., s. 164.

rektora, aby boli lídri exemplárne potrestaní. Henri Lefebvre, Alain Touraine, Paul Ricoeur a niekoľko ďalších profesorov však hnutie naďalej obraňujú.

Mnoho nahnevaných študentov sa medzitým presúva na Sorbonnu. V priebehu marca sa začínajú aktivizovať tiež pravicové študentské skupiny, menovite napríklad Fédération nationale des étudiants de France (FNEF), ktorá organizuje demonštrácie na podporu Južného Vietnamu a stavia sa do opozície voči UNEF. Obe organizácie spolu počas marca a apríla opakovane bojujú, často aj násilnými prostriedkami. Tieto boje sa často odohrávajú mimo zorného poľa polície, ktorá môže často nanajvýš zrátať škody.

Koncom apríla je Cohn-Bendit predvolaný na výsluch na policajnú prefektúru, v súvislosti s jeho účasťou na organizovaní protestov na Nanterre. Policajný prefekt Maurice Grimaud ho ale nariadi prepustiť skôr, než študentské hnutie stihne zorganizovať demonštrácie za jeho „oslobodenie“. Cohn-Bendit následne opúšťa Paríž s tvrdením, že odchádza na vidiek, aby sa oženil.³⁵⁶

Študenti medzitým okupujú hlavnú budovu Sorbonny v Latinskej štvrti, ktorá sa dočasne mení na centrum hnutia. 2.5. totiž Pierre Grappin opäť zavrel brány Nanterre a prerušil vyučovací proces až do odvolania, takže sa radikálni študenti presunuli do Paríža. V rovnaký deň opustil ministerský predseda Georges Pompidou Francúzsko a odcestoval do Iránu. Zodpovednosť za situáciu v Paríži spadla hlavne na plecia policajného prefekta Grimauda. 3.5. v noci vstupuje na jeho príkaz polícia do budovy Sorbonny, ktorú vyprázdňuje. Počas zásahu došlo k zrážkam so študentmi, z ktorých bolo viac než 500 zatknutých. Väčšinu z nich polícia prepustila ešte behom noci, až na 27ich, ktorí boli neskôr postavení pred súd. Nachádzal sa medzi nimi aj Cohn-Bendit, ktorý sa medzičasom vrátil do Paríža. Jeho prípad bol špecifický v tom, že nebol zatknutý za kladenie odporu alebo výtržnosti, ale jednoducho preto, že sa v budove Sorbonny fyzicky nachádzal v dobe policajného zákroku. Vyprázdnenie Sorbonny sa dostalo na titulné stránky všetkých významných denníkov, ktoré vo všeobecnosti policajný zásah podporovali – políciu totiž na univerzitnú pôdu zavolaal rektor; nejednalo sa teda o svojvoľné narušenie akademickej slobody. Nebolo to tiež prvýkrát, čo polícia na univerzitnej pôde zasahovala. V každom prípade sa však jednalo o prvý prípad vážnejšieho

---

³⁵⁶ Maurice GRIMAUD, c. d., s. 80.

študentského odporu v podobnej situácii.³⁵⁷ Brániaci sa študenti používali napríklad dlažobné kocky, ktoré hádzali na policajtov a ich autá. Polícia zas po prvý krát nasadila plynové granáty. Behom zásahu nedošlo k žiadnym stratám na životoch, ale jeden policajt bol ťažko zranený.³⁵⁸ Zo zatknutých študentov boli nakoniec štyria potrestaní dvoma mesiacmi väzenia a ôsmi dostali podmienené tresty. Prípád Cohn-Bendita mal byť posudzovaný osobitne.

Policajným zásahom na Sorbonne sa symbolicky začal „Máj 68“. Študentské organizácie začali okamžite po zásahu organizovať a zvolávať svojich členov na demonštrácie za prepustenie ich zatknutých kolegov, znovuočvorení Sorbonny a odvolanie polície z Latinskej štvrti. UNEF na pondelok 6.5. zvoláva demonštráciu pod heslom „Sme len malá skupinka“ („Nous sommes un groupuscule“), čo bola sarkastická reakcia na hlasy tvrdiace, že za študentskými protestmi stojí len malá skupinka extrémistov a nejedná sa teda o hnutie v pravom zmysle slova.³⁵⁹ Manifestácie, ktorá sa nakoniec odohrá v Latinskej štvrti a večer sa presunie južnejšie na Denfert-Rocherau, sa však zúčastnilo zhruba 15 000 osôb, čím boli vyvrátené akékoľvek pochybnosti o existencii študentského hnutia. Na uliciach vyrástli barikády a došlo k tvrdým zrážkam s políciou, v dôsledku ktorých bolo 481 ľudí zranených (z toho 279 študentov) a zhruba 80 zatknutých.³⁶⁰ *Le Monde* napísal o bojoch v Latinskej štvrti: „Reťaze mladých ľudí si podávali dlažobné kocky a hromadili ich medzi prevrátenými autami. Pri každom útoku sa na sily poriadku zniesol kamenný dážd' a zdecimoval ich rady. (...) Až do jednej hodiny ráno sa odohrávajú v Latinskej štvrti sporadické zrážky, ktoré sa upokoja až uprostred noci.“³⁶¹

Na druhý deň ráno, v utorok 7.5., usporiadali študenti protestný pochod z Denfert Rocherau k víťaznému oblúku na Étoile, ktorý sa nachádza na druhom brehu rieky. Tento pochod mal do istej miery symbolický charakter – študenti opustili Latinskú štvrť a celkovo ľavý breh, ktorý bol tradične ich baštou a vydali sa na pravý breh, ktorý bol naopak baštou štátnej moci. Demonštrantom sa podarilo dostať na Champs Élysées, čo pôvodne nemali ani v pláne, ale nakoniec sa tam dostali skôr, než im v tom polícia dokázala zabrániť a rozhodli sa spontánne situáciu

---

³⁵⁷ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 2*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), c. d., s. 210.

³⁵⁸ Maurice GRIMAUD, c. d., s. 18.

³⁵⁹ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 2*, s. 211.

³⁶⁰ Tamtiež, s. 212.

³⁶¹ *Un combat de rue dans le quartier Latin*, in: *Le Monde*, 8. mája 1968.

využiť. Tým vznikla dramatická situácia, pretože pochod prebehol v tesnej blízkosti prezidentského paláca, ktorý sa v danej lokalite tiež nachádza. Polícii sa nakoniec podarilo študentov zatlačiť späť na ľavý breh. „Tvrdé jadro“ protestujúcich študentov (tvorené príslušníkmi maoistickej a trockistickej frakcie) sa však večer odmietlo rozísť a bolo políciou zatlačené do ulice Rennes, kde vyrástli ďalšie barikády. UNEF ustanovila tzv. „poriadkovú službu“, ktorá sa snažila udržať demonštráciu v znesiteľných rozmeroch.³⁶² K násilným zrážkam s políciou však napriek tomu dochádzalo.

V stredu 8.5. zorganizovala JCR stretnutie „na podporu vietnamského ľudu“, ktoré spontánne prešlo do verejnej debaty medzi rôznymi skupinami v rámci hnutia. UJCML chcelo otvoriť Sorbonnu robotníkom, organizácia Fédération des étudiants révolutionnaires (FER) chcela spoločnú demonštráciu študentov, robotníkov a mladých ľudí vo všeobecnosti a JCR chcelo skonsolidovať umeleckú avantgardu pre účely hnutia.³⁶³ V niektorých ďalších francúzskych mestách (napríklad v Štrasburgu) sa medzitým vynorili študentské skupiny podporujúce protesty v Paríži a propagujúce vytvorenie aliancie medzi študentmi a robotníkmi.³⁶⁴

V Paríži zatiaľ študenti čakali na znovuotvorenie brán Sorbonny, ktoré minister avizoval, ale ktoré sa zatiaľ nedialo. Pred budovou univerzity boli usporadúvané debaty a protestné stretnutia. Behom jedného z nich sa Daniel Cohn-Bendit dostal do sporu s predákom komunistickej strany Louisom Aragonom ohľadom Aragonových kritických vyjadrení na adresu Mouvement du 22 mars. Vyčítal mu tiež, že síce navonok prezentuje v tlači svoje ľavicové postoje, ale k bojom na ulici sa nepridal. Aragon sa bránil tým, že sa prostredníctvom svojich článkov snaží získať hnutiu čo najväčšiu podporu.³⁶⁵ V tomto prípade môžeme jasne pozorovať rozkol, ktorý medzi príslušníkmi „starej“ a „novej“ ľavice existoval a ktorý nebol nepodobný tomu v Spojených štátoch.

O dva dni neskôr, v noci z piatka 10.5. na sobotu 11.5, sa odohrala ďalšia veľká demonštrácia, tzv. „noc barikád“. Tam sa po prvý krát ukázala sila rádia, ktoré účastníci s úspechom využívali vo svoj prospech – vďaka existencii tranzistorových

---

³⁶² Maurice GRIMAUD, c. d., s. 130.

³⁶³ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 2*, s. 213.

³⁶⁴ Emmanuelle LOYER, c. d., s. 65.

³⁶⁵ *Devant la Sorbonne fermée*, in: *Le Monde*, 11. mája 1968.

rádií bolo možné počúvať správy priamo na ulici behom protestov.³⁶⁶ Stanice Europe 1, RTL a Luxembourg mali v uliciach svojich reportérov, ktorí v priamom prenose popisovali dianie a pohyb demonštrantov a polície. Účastníci boli vďaka tomu s minimálnym oneskorením informovaní o najnovšom vývoji boja v uliciach a mohli sa v závislosti na tom presúvať alebo prispôbovať taktiku. Rádio zároveň prezentovalo reakcie autorít na dianie v uliciach. V otázke policajných zásahov sa reportéri často stavali na stranu študentov, čo sa ukázalo ako kľúčové v získavaní podpory verejnosti. Rádio tiež pomáhalo stimulovať emócie a náladu účastníkov protestov – aj bezvýznamným udalostiam bola pripisovaná veľká dôležitosť a demonštranti oslavovali každý úspech, o ktorom ich rozhlasové spravodajstvo informovalo.³⁶⁷ Nočné správy a reportáže tiež prilákali do ulíc množstvo ľudí, ktorí by sa inak o demonštrácii dozvedeli až ráno z novín. Takto neustále rástol počet účastníkov ako aj ľudí, ktorí to jednoducho chceli vidieť na vlastné oči.

Zrážky s políciou boli ešte tvrdšie než v predchádzajúcich dňoch. Študenti sa postupom času neupokojovali, budovali ďalšie barikády a niektorým sa dokonca podarilo (za pomoci miestnych obyvateľov) obsadiť strechy príľahlých budov, odkiaľ bombardovali policajtov najrôznejšími predmetmi. Policajný prefekt Grimaud nakoniec nariadil masívny útok na barikády, keď už bolo jasné, že sa situácia sama neupokojí. Demonštranti opúšťali vydobyté pozície len s veľkou neochotou a zapalovali barikády, ktoré boli nútení opustiť, aby ich polícia nemohla využiť vo svoj prospech. Policajti nepoužívali strelné zbrane, ale násilie (na oboch stranách) aj tak dosiahlo bezprecedentných rozmerov.³⁶⁸ Výsledkom bolo 367 zranených, 460 zatknutých demonštrantov a 188 zničených alebo poškodených áut.³⁶⁹ Obojstranné rozhodnutie nezabíjať príliš nezmiernilo mieru násilia a deštrukcie.

V nasledujúcich dňoch sa k protestujúcim študentom pridávajú robotníci a odbory, čím protesty získavajú celkom nový rozmer. Odborové syndikáty Confédération générale du travail (CGT) a Confédération française démocratique du travail (CFDT) volajú po 24-hodinovom štrajku, ktorý skutočne v mnohých podnikoch prebehne (zúčastňujú sa ho hlavne baníci a zamestnanci francúzskych dráh). Odborové syndikáty sa zjednocujú okolo otázky policajnej represie behom

---

³⁶⁶ Emmanuel LAURENTIN, *Le transistor: à l'écoute de la rue*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), c. d., s. 286.

³⁶⁷ Maurice GRIMAUD, c. d., s. 151-152.

³⁶⁸ Tamtiež, s. 169.

³⁶⁹ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 2*, s. 214.

študentských demonštrácií a vyjadrujú študentom priamu podporu.³⁷⁰ V Paríži sa 13.5. odohrá masová demonštrácia, ktorej sa účastní niekoľko sto tisíc ľudí (niektoré odhady hovorili až o milióny účastníkov, skutočné číslo je však ťažké získať). Mnohé slogany sú namierené priamo proti osobe prezidenta de Gaulla – „Desať rokov nám stačilo“, „Zbohom, de Gaulle“ alebo „De Gaulle patrí do archívu“.³⁷¹ Demonštrácie sa z Paríža následne rozšírili do celého Francúzska, čo bolo spôsobené hlavne zapojením odborov do ich organizovania.

Večer 13.5. tiež študenti opäť získavajú Sorbonnu a spolu s ňou celú Latinskú štvrť. Na pôde univerzity nastoľujú nový poriadok - proklamujú, že zavedú priamu demokraciu a slobodu slova. Hlavnú moc drží Generálne zhromaždenie (Assemblée générale), ktorému sa zodpovedá Okupačný výbor (Comité d'occupation) volený každý večer.³⁷² Jedným z prvých rozhodnutí bolo sprístupniť univerzitu nonstop pre robotníkov. Následne vznikajú ďalšie špecializované výbory – výbor propagandy, informácií, stravy, zdravia a iné. Prvé štyri dni tvoria Okupačný výbor situacionisti, potom príslušníci najrôznejších skupín. Rýchlo dochádza k problémom medzi okupujúcimi študentmi a vyučujúcimi – aj vyučujúci, ktorí inak hnutie podporujú, totiž trvajú na skúškach, ktoré študenti odmietajú.

Dva dni po okupácii Sorbonny, 15.5., je študentmi obsadené divadlo Odéon, taktiež sa nachádzajúce v Latinskej štvrti. Zatiaľ čo je väčšina ostatných divadiel behom „Mája“ zatvorená, Odéon sa mení na jedno z kultúrnych centier hnutia.³⁷³ „Obsadenie divadla,“ napísal neskôr *Le Monde*, „prebehlo pokojne a bez incidentov – rastúca kolóna okupantov sa na schodoch míňala s odchádzajúcimi divákmi. Za menej než štvrť hodinu bolo prízemie, balkóny aj javisko obsadené hlučným davom, ktorý pozostával zo žiakov drámy, študentov a mnohých poval'ačov, z ktorých sa stali miestni *hippies*.“³⁷⁴ Dochádza tam, podobne ako na Sorbonne, k stretnutiam študentov a umelcov, ktorí plánujú likvidáciu tradičných foriem umenia a kultu autora.³⁷⁵ Viacerí herci sa tiež odmietli pridať k štrajku vyhlásenému CGT (kvôli ktorému boli divadlá zatvorené) a pridávajú sa k protestujúcim študentom. Výtvarní umelci potom nasledujú ich príklad. Vo veľkej miere sa rieši vzťah umenia k hnutiu

---

³⁷⁰ Emmanuelle LOYER, c. d., s. 76.

³⁷¹ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 2*, s. 224.

³⁷² Tamtiež, s. 234.

³⁷³ Emmanuel LOYER, *Odéon, Villeurbanne, Avignon : la contestation par le théâtre*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), c. d., s. 395.

³⁷⁴ *L'Odéon occupé*, in: *Le Monde*, 17. mája 1968.

³⁷⁵ Bernard BRILLANT, c. d., s. 260.

a celkovo postavenie a rola umenia v spoločnosti. Viacerí umelci (Roberto Matta, Édouard Pignon, Claude Bellegarde a ďalší) zastávajú názor, že by sa umenie malo opätovne priblížiť ľuďom a organizujú výstavu v továrni Nord Aviation.³⁷⁶

Umelecká problematika sa rieši aj na festivale v Cannes, ktorý sa stal tiež centrom protestov. Viacerí členovia poroty podali demisiu a bolo zrušené predstavenie filmu *Peppermint frappé*. Došlo aj ku konfliktom medzi divákmi a režisérmi – Truffauta počas chaosu v sále niekto zhodil na zem a Godard dostal od iného nahnevaného diváka facku. Prezident festivalu Robert Favre-Lebret nechal sál vyprázdniť a na druhý deň festival úplne zrušil.³⁷⁷

V druhej polovici „Mája“ sa do popredia dostávajú štrajky a protesty odborov. Na viacerých miestach prevzali robotníci kontrolu nad továrňami či podnikmi. 20.5. vyhlasujú viaceré syndikáty generálny štrajk na neobmedzenú dobu, na ktorom participujú milióny zamestnancov. O deň na to je Daniel Cohn-Bendit vyhostený z Francúzska a je mu zakázaný opätovný vstup do krajiny, čo vyvolá ďalšiu vlnu násilných demonštrácií.³⁷⁸ Medzitým sa UNEF a ďalšie študentské organizácie pokúšajú dokázať, že študentské hnutie hrá neustále v protestoch významnú rolu a organizujú niekoľko väčších demonštrácií. 27.5. sa napríklad na demonštrácii na Place d'Italie zúčastnilo zhruba 15-30 000 ľudí.³⁷⁹ Študenti tiež opakovane podporujú robotnícke štrajky. Už 17.5. bol napríklad usporiadaný pochod z Paríža k továrni Renault v Boulogne-Billancourt. Le Monde však neskôr poukázal na nezhody medzi študentmi a robotníkmi, ktoré behom demonštrácie nastali: „Dve až tri tisícky študentov nesúcich červeno-čierny vlajky sa vydali smerom k továrni Renault. (...) Skandujúc typické slogany a spievajúc Internacionálu sa snažili presvedčiť okoloidúcich, aby sa k nim pridali. (...) Bolo zorganizované stretnutie. Vyslanci CGT hlásili do megafónov požiadavky štrajkujúcich robotníkov a žiadali študentov, aby nevstupovali do továrne, aby nedošlo k nejakým incidentom. Tieto slová však určitej skupine študentov nevyhovovali, a tak začali skandovať, že teda prišli zbytočne.“³⁸⁰

Štrajky robotníkov a syndikátov sa trochu upokojili potom, čo bola 27.5. uzatvorená tzv. „Dohoda z Grenelle“ medzi vládou a CGT, v ktorej vláda

---

³⁷⁶ Tamtiež, s. 293.

³⁷⁷ Tamtiež, s. 278.

³⁷⁸ Emmanuelle LOYER, c. d., s. 123.

³⁷⁹ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 2*, s. 252.

³⁸⁰ *En dépit de la réserve de la CGT, des étudiants se sont rendus à Billancourt devant les usines Renault*, in: *Le Monde*, 19-20. mája 1968.

garantovala okrem iného zvýšenie minimálnej mzdy a rozšírenie práv syndikátov. Táto dohoda ukončila „robotnícku fázu“ protestov a naznačovala, že situácia sa začne upokojovať – znamenala totiž minimálne opätovné nadviazanie dialógu medzi znepriatelenými stranami.³⁸¹

Koncom mesiaca dostáva kríza politický rozmer. 28.5. zvolá líder ľavicovej strany *Fédération de la gauche démocrate et socialiste* François Mitterand tlačovú konferenciu, kde navrhne zostavenie dočasnej vlády a vyhlásenie predčasných prezidentských volieb, v ktorých by sám kandidoval.³⁸² Okrem iného prehlásil, že súčasná vláda je „očividne neschopná vyriešiť krízu, ktorú sama vyprovokovala a v skutočnosti je len podporuje neporiadok, za ktorý je sama zodpovedná, aby sa vďaka tomu udržala pri moci aspoň o pár týždňov dlhšie.“³⁸³ V súvislosti s týmto návrhom sú usporiadané ešte masovejšie demonštrácie robotníkov a odborových syndikátov. Prezident de Gaulle sa však odmietol podvoliť – údajne preto, že mal v pamäti dôsledky podobných demonštrácií vo februári 1948 v Československu.³⁸⁴ Na druhý deň opustil de Gaulle krajinu. Znovu sa objavil 30.5., keď v rozhlasovom prejave rozpustil Národné zhromaždenie a vypísal nové voľby. Týmto aktom bol symbolicky ukončený „Máj 68“.

V júni ľavicové demonštrácie pokračovali, uskutočnil sa však aj celý rad pravicových na podporu vlády a de Gaulla. Dekrétom z 12.6. boli potom rozpustené viaceré ľavicové organizácie, medzi nimi napríklad JCR, UJCML alebo *Mouvement du 22 mars*.³⁸⁵ 14.6. polícia vyprázdňuje Odéon a o dva dni na to aj budovu Sorbonny. Hnutie postupne stráca pôdu pod nohami, začína sa vnútorne štiepiť a nie je schopné podniknúť efektívnu protiakciu. Demonštrácie síce pokračujú (v priebehu júna došlo aj k prvým stratám na životoch), ich efekt však už nie je rovnaký ako pred mesiacom. Vo voľbách koncom júna nakoniec s náskokom zvíťazila pravica, čo bolo záverečnou bodkou za udalosťami „Mája 68“.

Zhodnotiť úspešnosť „Mája 68“ nie je jednoduché. Na prvý pohľad sa samozrejme môže zdať, že víťazstvom pravice bola koalícia študentského hnutia, syndikátov a intelektuálov definitívne porazená, realita je však zložitejšia. De Gaullove júnové politické víťazstvo mu zaručili predovšetkým poľnohospodárke

---

³⁸¹ Emmanuelle LOYER, c. d., s. 131.

³⁸² Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 2*, s. 254.

³⁸³ Deklarácia François Mitteranda z 28.5 1968. In: Emmanuelle LOYER, c. d., s. 144.

³⁸⁴ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 2*, s. 256.

³⁸⁵ Tamtiež, s. 265.

oblasti mimo veľkých miest, kde žili konzervatívnejšie vrstvy obyvateľstva a kde odborové syndikáty nemali vplyv. V určitom zmysle sa jednalo o francúzsku obdobu „tichej väčšiny“ (*silent majority*), na ktorú sa viackrát v prejavoch odvolával americký prezident Nixon. Vo veľkých mestách a v industriálnych oblastiach (hlavne na severe krajiny) mala ľavica a syndikáty naďalej silnú verejnú podporu. Kríza „Mája 68“ tiež ukázala, že relatívne málo nebezpečné protesty, akými boli akcie Mouvement du 22 mars na Nanterre, môžu za určitých špecifických podmienok rýchlo eskalovať až do celoštátnej krízy. Francúzsko pôsobilo až do roku 1968 oproti mnohým iným západným štátom pomerne pokojne a stabilne – o to väčšie bolo prekvapenie autorít, keď sa táto stabilita náhle a bez varovania zrútila. Veľmi dôležitá bola aj reakcia verejnosti na udalosti – verejná mienka sa totiž veľmi rýchlo priklonila na stranu študentov a štrajkujúcich robotníkov. Bolo to tiež nečakané, lebo ešte mesiac pred začiatkom protestov mal prezident a vláda vysokú podporu verejnosti. Francúzska historiografia túto náhlu zmenu vysvetľuje okrem iného kladným (alebo aspoň neutrálnym) postojom médií k hnutiu. Na rozdiel od Spojených štátov, kde veľké médiá zobrazovali príslušníkov hnutia prakticky výlučne ako narušiteľov verejného poriadku a ľudí ohrozujúcich demokraciu (prípadne rovno ako kolaborantov s nepriateľom), väčšina významných francúzskych denníkov (s výnimkou provládneho *Le Figaro*) fungovala skôr ako určitý debatný priestor, kde sa vzájomne konfrontovali zástupcovia oboch strán. Nesmierne dôležitým prvkom v udalostiach „Mája“ bola tiež spolupráca študentského hnutia s odbormi. Tá zaručila, že sa protestov zúčastnili omnoho širšie spoločenské vrstvy (a v konečnom dôsledku omnoho viac ľudí), než by tomu bolo bez nej. Štátne authority tak už viac nemohli demonštrantov považovať za „malú skupinku výtržníkov“, ktorá v skutočnosti nikoho nereprezentuje, ale museli počítať s reálnym odporom a uvažovať o nadviazaní dialógu.

Zaujímavý bol tiež postoj verejnosti k otázke policajného násillia. Na rozdiel od Spojených štátov, kde široká verejnosť policajné zásahy v princípe schvaľovala, a postoj začala meniť až po udalostiach v Chicagu – a to tiež až na základe meniacej sa optiky médií, francúzska verejnosť tvrdé metódy polície odsúdila. Je to o to prekvapivejšie, že metódy francúzskych demonštrantov boli čo sa miery násillia týka minimálne rovnocenné s metódami ich amerických kolegov. Francúzsko však malo celkovo odlišný postoj k demonštráciám a „ľudovým povstaniam“ než Spojené štáty. Neustále tam rezonoval odkaz Veľkej francúzskej revolúcie a ďalších občianskych

povstání, ku ktorým došlo v devätnástom storočí. Videná z tohto uhlu, revolúcia ako taká mohla byť chápaná ako legitímny prostriedok sociálnej alebo politickej reformy – a „Máj 68“ mohol byť chápaný ako revolúcia.

Svoju rolu nepochybne zohrala aj silná pozícia ľavicových intelektuálov vo Francúzsku. Hoci atmosféra Studenej vojny a z nej vyplývajúci antikomunizmus sa nepochybne dotkla aj tejto krajiny, vo všeobecnosti tam boli ľavicoví intelektuáli a príslušníci ľavicových strán omnoho menej perzekvovaní než v Spojených štátoch. Celkovo bola ľavica vo Francúzsku pomerne silná, z čoho mohlo hnutie úspešne čerpať. Došlo síce, podobne ako v Spojených štátoch, k rozkolu medzi „starou“ a „novou“ ľavicou, vo všeobecnosti ale neboli ľavicové postoje verejnosťou odmietané.

Štátna moc v dôsledku týchto faktorov brala hnutie vážne. Prezident de Gaulle v momente vrcholiacej krízy dokonca opustil krajinu. To bol veľký rozdiel oproti americkému prezidentovi Nixonovi, ktorý v momente, keď Washingtonom pochodovali zástupy demonštrantov, prehlásil, že ho to nezaujíma a že ide sledovať zápas v televízii.

Vo voľbách koncom júna sa nakoniec ukázalo, že váhy celkovej verejnej mienky boli predsa len naklonené v neprospech hnutia. Študentské akcie však, hoci sporadicky, pokračovali naďalej. „Máj 68“ bol významným signálom obzvlášť pre syndikáty, ktoré do budúcnosti počítali so štrajkom ako s bežnou súčasťou jednaní s vládou (či už pravicovou alebo ľavicovou). Situácia v Paríži sa medzitým vrátila do normálu. Univerzity obnovili činnosť, továrne výrobný proces a v uliciach Latinskej štvrti boli dlažobné kocky nahradené asfaltom. Zaujímavým špecifikom francúzskeho hnutia je to, že sa po doznení hlavných protestov nevytvorila extrémistická frakcia, ktorá by potom pokračovala v boji „gerilovým“ spôsobom, ako tomu bolo v prípade amerických Weathermen, nemeckej Rote Armee Fraktion či talianskych Brigate Rosse. Francúzska historiografia to vysvetľuje tým, že ľavica vo Francúzsku bola zodpovednejšia a lepšie absorbovala myšlienky humanizmu a morálne ideály.³⁸⁶

Komparácia francúzskeho a amerického študentského hnutia je pre nás zaujímavá predovšetkým v tom, že zdôraznením silných stránok jedného hnutia ľahšie odhalíme slabé stránky druhého. Francúzske hnutie malo výhodu

---

³⁸⁶ Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 3*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), c. d., s. 427.

predovšetkým v tom, že celková politicko-spoločenská situácia nebola tak nepriateľská ľavicovým myšlienkam, ako tomu bolo v Spojených štátoch, kde mnohé „revolučné ideály“ hnutia pôsobili vyslovene cudzoročno. Francúzske hnutie tiež ťažilo zo spolupráce s odborními a robotníckou triedou ako takou; tento druh kooperácie sa v Spojených štátoch, napriek viacerým pokusom, nepodarilo nikdy nadviazať. Treťou veľkou výhodou francúzskeho hnutia bolo to, že veľké médiá (predovšetkým tlač) sa nestavali vždy na stranu establishmentu a hnutie pomocou nich mohlo reálne získavať stúpencov a ovplyvňovať verejnú mienku. Kľúčovým bol hlavne fakt, že pre lídrov francúzskeho študentského hnutia bolo možné dostať sa na stránky mienkotvorných denníkov aj inak, než v súvislosti s násilným protestom. *Le Monde*, *L'Humanité* a ďalšie denníky dávali priestor ľuďom ako Daniel Cohn-Bendit (o známych intelektuáloch, ako bol Jean-Paul Sartre ani nehovoriac), aby prezentovali svoje postoje. Americké hnutie sa naproti tomu dostalo do bludného kruhu, keď muselo eskalovať násilie, aby udržalo pozornosť médií, čím sa však zároveň vzdŕaľovalo „neradikálnej“ verejnosti.

Treba určite zdôrazniť, že členovia hnutia v oboch krajinách si uvedomovali, že spoločenská zmena alebo reforma nepríde zo dňa na deň. Daniel Cohn-Bendit v rozhovore so Sartrom pre *Le Nouvel Observateur* zdôraznil, že „Neverím, že revolúciu je možné realizovať len tak zo dňa na deň. Myslím, že môžeme dosiahnuť len postupné a čiastočné zlepšenia, tie však nemôžu byť nastolené inak než revolučnými akciami. (...) Tým, že sme použili robotnícke metódy – štrajk, okupáciu ulíc a pracovísk – sme zdolali prvú prekážku: zbúrali sme mýtus, že sa proti režimu nedá nič podniknúť. Dokázali sme, že to nie je pravda.“³⁸⁷

Hnutie (či už francúzske alebo americké) si behom svojej existencie kládlo množstvo cieľov – dosiahnuť nerepresívnu spoločnosť, zaviesť participačnú demokraciu, zlepšiť postavenie minorít, demokratizovať univerzity, ukončiť vojnu vo Vietname a mnohé ďalšie. Niektoré konkrétne ciele boli v konečnom dôsledku splnené – rozhodne to však nebolo výlučne zásluhou hnutia. Vojna vo Vietname bola ukončená, akcie hnutia k tomu ale prispeli len nepriamo. Samotný charakter vojny a spôsob, akým bola vedená, bránil tomu, aby bola dotiahnutá do víťazného konca. Segregácia a rasová diskriminácia bola v Spojených štátoch uznaná za protiústavnú a postavená mimo zákon, to však ešte neznamenalo, že by automaticky zmizla.

---

³⁸⁷ Daniel Cohn-Bendit s'entretient avec Jean-Paul Sartre, in: *Le Nouvel Observateur*, 20. mája 1968.

Nerepresívna spoločnosť ani participačná demokracia v tom zmysle, ako ich chápalo hnutie, nastolené neboli. Vo všeobecnosti sa v historiografii usudzuje, že medzi hlavné „výdobytky“ šesťdesiatych rokov patrila emancipácia žien a sexuálna revolúcia. Paradoxne, ani jedna z týchto tém nepatrila k agende študentského hnutia. Ženy v rámci študentských organizácií zastávali podradné posty (a často sa na to sťažovali) a sexuálnu slobodu hlásali skôr *hippies*, na ktorých sa politickí radikáli pozerali cez prsty. To je, možno viac než čokoľvek iné, dôkazom toho, že študentské hnutia v žiadnom ohľade svoju dobu nepredbehli. Hodnoty a ciele, ktoré proklamovali, vychádzali z ideálov minulosti, nie z vízie budúcnosti. Hnutie bolo postavené na starších ideologických základoch (či už ich budeme nazývať „ľavicovými“ alebo „demokratickými“) a vykryštalizovalo na markantnej disproporcii medzi ideálmi, ku ktorým sa štátna moc hlásila, a realitou, ktorá bola úplne odlišná. Hnutie sa však zo zajatia svojej doby vymaniť nedokázalo – aj utopický svet, ku ktorému sa hlásilo (napríklad Marcusova nerepresívna spoločnosť), bol myšlienkovým produktom predchádzajúcej doby. Študentské hnutie teda netreba chápať ako *nositeľa* pozitívnej spoločenskej zmeny (hoci sa samo do tejto pozície stavalo) ani ako jednoznačnú kultúrnu či politickú opozíciu väčšinovej spoločnosti (hoci ňou mnohokrát bolo), ale skôr ako *súčasť* prevratných sociálnych zmien, ktorými povojnový svet po desaťročia prechádzal. Tieto zmeny boli často natoľko zásadné a radikálne, že aj reakcia na ne nutne musela byť zásadná a radikálna. Študentské hnutia teda svoju dobu nenegovali, ale spoluvytvárali a boli jej integrálnou súčasťou.

Záver

K utlmeniu činnosti a rozpadu študentského hnutia v Spojených štátoch nedošlo náhle ani bez varovania. Bol to proces trvajúci dlhšiu dobu, pričom definitívnym klincom do rakvy hnutia bolo až ukončenie bojov vo Vietname – vojna, ktorá dala kedysi hnutiu zjednocujúcu tému, tak teraz stála pri jeho zániku. Koniec šesťdesiatych a začiatok sedemdesiatych rokov obsahoval dostatok symbolických momentov na to, aby mohol byť členmi hnutia považovaný za koniec jednej éry. Bola to predovšetkým predčasná smrť mnohých „mýtických postáv“ hnutia, ktorá vyvolávala dojem, že sa ich svet rúca. Smrť Ernesta Che Guevaru v Bolívii na jeseň 1967 bola prvou predzvesťou konca „idealistickej dekády“ a jasne dokazovala, že taktika ozbrojeného odporu, ktorá bola úspešná na Kube, nemusela byť vôbec rovnako úspešná v krajine s odlišnými podmienkami. Bola to lekcia, ktorú si lídri radikálneho krídla študentského hnutia odmietli vziať srdcu. Smrť beatnických hrdinov Neala Cassadyho a Jacka Kerouaca (vo februári 1968 resp. v októbri 1969) bola skôr tragickou a symbolickou bodkou za ich vlastnou érou než nejaký zlomový bod, ktorý by hnutie hlboko zasiahlo. Predčasné úmrtia hrdinov rockovej hudby Briana Jonesa (júl 1969), Jimiho Hendrixa (september 1970), Janis Joplin (október 1970) a Jima Morrisona (júl 1971) dokazovali, že šialený životný štýl, ktorý praktikovali (a spolu s nimi, hoci možno v odlišnej intenzite, milióny *hippies* po celom svete), nie je dlhodobo udržateľný. Rocková hudba ako taká však prežila a hoci od šesťdesiatych rokov mnohokrát zásadne zmenila svoju tvár, mnoho vtedajších interpretov slúži dodnes ako dôležitý zdroj inšpirácie pre mnohých hudobníkov.

Čo sa študentského hnutia týka, jeho radikálne krídlo získalo svojich „mučeníkov“ pri výbuchu bomby v Greenwich Village v marci 1970. Traja mŕtvi však neboli obeťami štátnej represie ale vlastnej neopatrnosti a nedostatku skúseností. Umiernené krídlo hnutia zas za zlomový bod považovalo streľbu na univerzite Kent State v máji rovnakého roku. Tá mala byť začiatkom novej fázy študentských protestov – a nejakú dobu sa skutočne zdalo, že to tak je. Nepokoje zachvátili tesne po tragickom incidente viac univerzitných kampusov, než kedykoľvek predtým. Rýchlo sa však ukázalo, že sa jednalo skôr o posledný kŕč umierajúceho hnutia, než o nový začiatok. „Staré“ organizácie už neexistovali a prežívajúci lídri sa stiahli do ilegality, takže hnutie nemal kto riadiť. Do značnej

miery sa splnila predpoveď Jerryho Rubina, ktorý hlásal, že časom sa protesty rozšíria na stredné školy a budú sa ich zúčastňovať čím ďalej tým mladší študenti a žiaci, pretože ich behom svojho detstva toľkokrát videli v televízii, že sa ich sami rozhodli zúčastniť. Protesty sa síce skutočne rozšírili na stredné školy, no nemali dlhé trvanie. Hnutiu už v tejto dobe chýbala kostra, ktorá by mu dávala tvar. „Starú gardu“ nikto nenahradil. Revolúcia sa pre mladšiu generáciu stala zábavou (čo rovnako predpovedal Rubin) a tým pádom sa hnutie už pohybovalo len po povrchu. Ideológia ustúpila do pozadia, rovnako ako všetky „neprotestné“ formy akcií. Spolupráca s čiernym hnutím bola dávnou minulosťou, ktorú si noví členovia nepamätali. Poslednou veľkou témou, ktorou sa hnutie zaoberalo a ktorá ho dokázala vyburcovať k činnosti, bola invázia americkej armády do Kambodže. Tá vyvolala obrovskú vlnu demonštrácií na kampusoch po celých Spojených štátoch behom ktorých došlo k množstvu zrážok s políciou a Národnou gardou (strelba na Kent State bola výsledkom jednej z nich). Prezident Nixon bol v dôsledku toho nútený inváziu predčasne ukončiť. Vojna sa celkovo medzičasom stala nepopulárnou – jasným zlomovým bodom bola ofenzíva Tet v januári 1968, ktorá dokázala, že Spojené štáty vojnu nevyhrávajú. Pre veľkú časť populácie to bol šok, ktorý ich v konečnom dôsledku proti vojne obrátil – medzi podporovaním úspešnej a neúspešnej vojenskej akcie bol veľký rozdiel. Silneli tiež hlasy vojnových veteránov, ktorí po návrate domov podávali svedectvá o nezmyselnosti Vietnamu. Keď bolo v roku 1973 uzavreté prímerie, vojna už bola pomerne nepopulárna. Je neodškriepiteľným faktom, že študentské hnutie k tejto zmene postoja značne prispelo. Stálo v príkrej opozícii voči nej od samého začiatku a tento postoj nezmenilo. Jeho akcie dávali Američanom denno denne najavo, že krajine existuje skupina obyvateľstva, ktorá vládnu líniu nepodporuje. Na druhú stranu je možné sa domnievať, že keby vojna prebiehala úspešne, postoj verejnosti by sa proti nej neobrátil. Hnutie si v každom prípade sťažilo úlohu tým, že začalo proti vláde aktívne bojovať - stratilo tak podporu umiernennej časti verejnosti, ktorá by inak s mnohými jeho cieľmi súhlasila. Táto radikalizácia bola však nepochybne súčasťou celkovej polarizácie spoločnosti a vzrastu násilia, ktoré odrazu do životov Američanov prenikalo viac, než kedykoľvek predtým. Prispeli k tomu aj nové metódy mediálneho (predovšetkým televízneho) spravodajstva, ktoré doslova „doniesli vojnu domov“. Médiá tiež silne ovplyvnili postoj verejnosti k hnutiu. Hnutie sa ich snažilo využiť vo svoj prospech, na propagáciu svojich myšlienok – ale

nakoniec ich často využívalo len na propagáciu svojej existencie. Boj o verejnú mienku prehralo v momente, keď médiám dovolilo, aby ho prezentovali v prvom rade ako radikálnu opozíciu vojny a federálnej vlády. Stratilo sa tak množstvo tém, ktorými sa hnutie tiež zaoberalo, a ktoré by mu určite zaručili priaznivejší obraz v očiach verejnosti.

Sedemdesiate roky síce priniesli koniec študentského hnutia, neznamenal však ani zďaleka koniec občianskemu aktivizmu. Témy sa síce zmenili, snaha ovplyvňovať okolitý svet a meniť ho k lepšiemu (nech už bola predstava o „lepšom“ akákoľvek) zostala. Sexuálna revolúcia ustúpila pred feministickým hnutím a hnutím za práva homosexuálov. Mnoho bývalých študentských aktivistov sa začalo angažovať v silnejúcom ekologickom hnutí, ktorého niektoré radikálne zložky skutočne prebrali mnohé protestné metódy študentského hnutia. Do väčšinovej spoločnosti tiež začali prenikať východné náboženstvá a náuky, ktoré boli dovtedy skôr výsadou beatnikov a *hippies*. Bankový úradník venujúci sa vo voľnom čase joge alebo ázijskému bojovému umeniu nebol odrazu ničím výnimočný. Celkovo bol v sedemdesiatych rokoch badateľný návrat k individualizmu. Komunity zanikali, organizácie sa rozpadali a ľudia sa začali sústreďovať skôr na osobný rozvoj než na rozvoj spoločnosti. Timothy Leary sa po prepustení z väzenia začal venovať výpočtovej technike, Ken Kesey žil na farme a choval dobytok, Jerry Rubin si oholil bradu, ostrihal vlasy a založil úspešný hudobný klub, Tom Hayden si vzal známu herečku Jane Fonda a vstúpil do politiky, podobne ako jeho francúzsky kolega Daniel Cohn-Bendit. Členovia hnutia stíhaní za protištátnu činnosť, rovnako ako ľudia, čo utiekli pred vojenskou službou, boli koncom sedemdesiatych rokov omilostení prezidentom Carterom.

Faktický rozpad študentského hnutia proti vojne vo Vietname v sedemdesiatych rokoch samozrejme neznamenal definitívny koniec študentského hnutia ako takého. Spoločenská klíma sa síce zmenila, univerzita však naďalej mohla pôsobiť ako základňa pre kritiku vládnej politiky zo strany študentov. Vo Francúzsku študentské hnutie v dekádoch po „Máji“ strácalo a zase naberalo na sile, nikdy však úplne nezaniklo. Z ulíc Latinskej štvrť sa zmizli dlažobné kocky a brány Sorbonny sú dnes opäť verejnosti uzavreté, ľavicovo orientovaní študenti však (často v spolupráci s vyučujúcimi) naďalej vstupujú do štrajkov, ktorými dokážu ochromiť fungovanie univerzít. Naposledy sa parížske univerzity stali dejiskom podobných

udalostí na jar 2009, keď štrajkujúci študenti „odstavili“ univerzity prakticky na celý letný semester. Z vlastnej skúsenosti môžem potvrdiť (v rámci výmenného študijného pobytu som strávil na univerzite Paris X Nanterre dva semestre od septembra 2009 do júna 2010), že radikálny duch sa minimálne z Nanterre ani zďaleka nevytratil. Steny v interiéroch viacerých budov sú pokryté maľbami a graffiti s ľavicovou a revolučnou tematikou a na kampuse stále funguje organizácia AGEN (L'Association générale des étudiants de Nanterre) – údajne posledný maoistický študentský syndikát vo Francúzsku. V osobnom rozhovore mi jeden z jeho členov prezradil, že majú v pláne požadovať od vlády príspevky pre všetkých mladých ľudí do 26 rokov vo výške minimálneho platu, verejnú dopravu zadarmo a ďalšie výhody. Je nesporné, že odkaz „Mája“ je dodnes vo Francúzsku silný (čo potvrdzuje aj značný dôraz, ktorý je vo francúzskej historiografii na túto udalosť kladený).

V Spojených štátoch bolo študentské hnutie behom osemdesiatych a deväťdesiatych rokov pomerne marginálne a chýbala mu zjednocujúca téma. V roku 2006 študenti Jessica Rapchik a Pat Korte oživilí ideu ústrednej organizácie študentského hnutia a založili (alebo skôr „znovuzaložili“) SDS. Táto „New SDS“ združuje k dnešnému dňu vyše sto buniek a ako zjednocujúcu tému si zvolila vojnu v Iraku. Protivojnové kampane (ako napríklad akcia Funk the War) si získali určitý ohlas medzi študentmi. Otázku, nakoľko sa jedná o originálny prístup a nakoľko o ťaženie zo známej „značky“, ponechávam úmyselne otvorenú.

Študentské hnutie ako také je fenoménom, ktorý zďaleka presahuje hranice šesťdesiatych rokov. V priebehu histórie sa študenti mnohokrát zaktivizovali a vyzvali na súboj stávajúci systém. V určitých obdobiach bolo však ich hlas počuť omnoho hlasnejšie než iných. Šesťdesiate roky takou dobou určite boli. Hlas protestujúcich študentov bol vtedy natoľko hlasný, že dokázal často prekričať umiernené a konzervatívne zložky obyvateľstva, ktorých názor sa potom (minimálne vo volebných výsledkoch) ukázal ako rozhodujúci. Hnutie si nepochybne stanovilo množstvo cieľov, ktoré nebolo v jeho silách dosiahnuť bez toho, aby ono samo zásadne zmenilo svoju štruktúru. V kontexte predchádzajúcej doby ale bolo revolučné už len to, že si také veľké množstvo študentov tieto ciele stanovilo a bolo ochotné opustiť komfortný život strednej triedy, aby pomohlo zlepšiť svet okolo seba. Bolo to, možno viac než čokoľvek iné, dôkazom, že idealistický prístup

k politike a demokracii v Spojených štátoch nezmizol ani v realite Studenej vojny. To patrí medzi najdôležitejšie „odkazy“ študentského hnutia. To, že táto téma je v historickom výskume neustále živá, a že študenti na celom svete sú aj dnes schopní vyjsť do ulíc a vyjadriť svoj názor, sú len ďalšími dôkazmi toho, že problematika študentských hnutí zostáva naďalej aktuálna.

Obrazová príloha

Obr. 1 – Príslušníci organizácie Zengakuren protestujú v Kjóte (druhá polovica šesťdesiatych rokov) (Zdroj: <http://spiritualbolshevik.cocolog-nifty.com/zenkyoto.jpg>, 1.6. 2011).

Obr. 2 – Demonstrant vkladá kvetinu do hlavne pušky vojaka Národnej gardy počas demonštrácie pri Pentagone v októbri 1967 (Zdroj: <http://www.hippy.com/modules.php?name=News&file=article&sid=203>, 1.6. 2011).

Obr. 3 – príslušníčka hnutia tvárou v tvár vojakom Národnej gardy behom demonštrácií v Chicagu v auguste 1968 (Zdroj: <http://www.chicagotribune.com/news/chi-071231protests1968-photogallery,0,4881008.photogallery>, 1.6. 2011).

Obr. 4 – zásah polície a Národnej gardy behom demonštrácie v Chicagu v auguste 1968 (Zdroj: <http://www.columbia.edu/acis/history/1968/68-chicago.html>, 1. 6. 2011, 1.6. 2011).

Obr. 5 – plagát propagujúci zjazd Democratickej strany v Chicagu v auguste 1968 (Zdroj: <http://www.chicagotribune.com/news/chi-071231protests1968-photogallery,0,4881008.photogallery>, 1.6. 2011).

Obr. 6 – obeť streľby na Kent State v máji 1970 (Zdroj: <http://www.hippy.com/modules.php?name=News&file=article&sid=203>, 1.6. 2011).

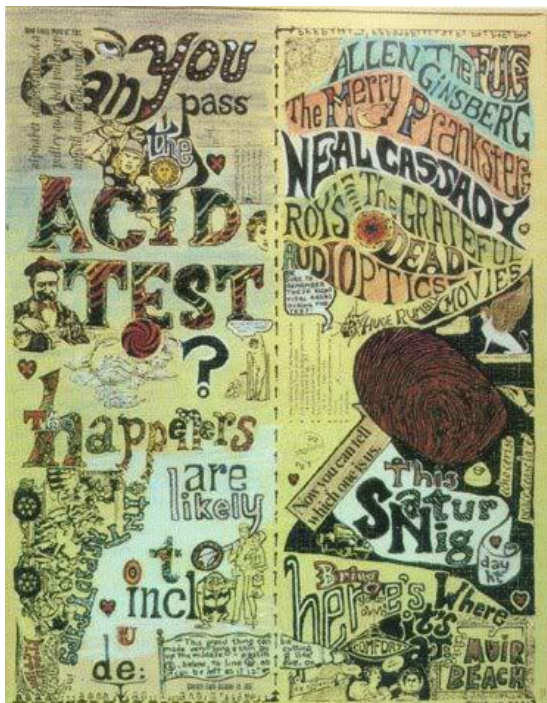
Obr. 7 – zľava Jerry Rubin, Dave Dellinger a Abbie Hoffman počas procesu s „Chicago 8“ (Zdroj: <http://www.bobbyseale.com/phototour/25.htm>, 1.6. 2011).

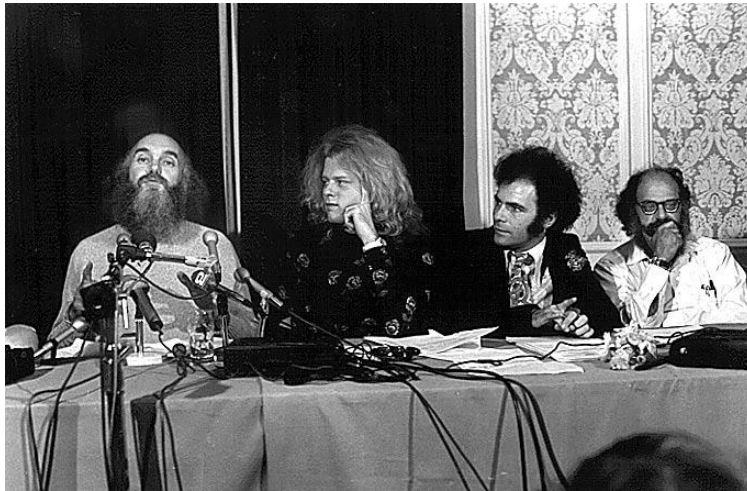
Obr. 8 – Čierni panteri demonštrujú na protest proti súdu s členmi ich strany na schodoch budovy súdu v New Yorku v roku 1969 (Zdroj: <http://www.newsreel.us/panthers/index.htm>, 1.6. 2011).

Obr. 9 – Tommie Smith a John Carlos so zdvihnutou päsťou – symbolom Black Panthers na olympijských hrách v Mexiku v roku 1968 (Zdroj: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Carlos-Smith.jpg>, 1.6. 2011).

Obr. 10 – Plagát propagujúci „kyselinový test“ (Zdroj: http://media.photobucket.com/image/ken%20kesey/sugarcubes_inmytea/untitled-2.jpg?o=23, 1.6. 2011).

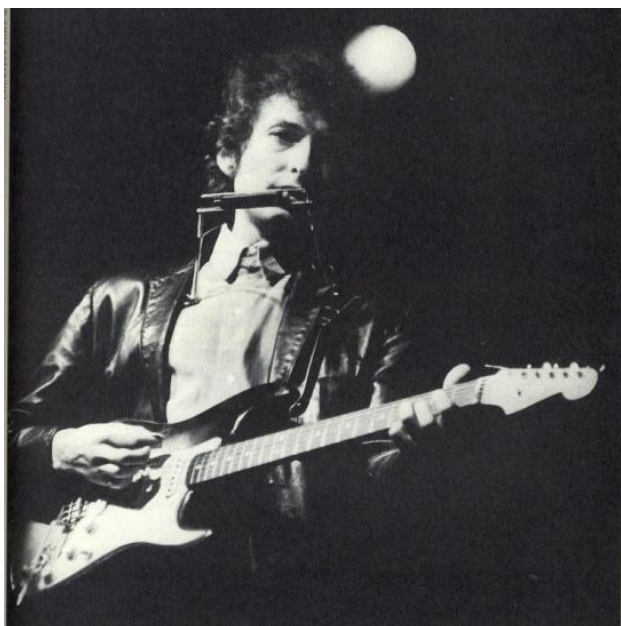

Obr. 11 – Tlačová konferencia idolov protikultúry. Zľava Richard Alpert (v tejto dobe už vystupujúci pod menom Baba Ram Dass), Ken Kelly, Jerry Rubin a Allen Ginsberg (Zdroj: http://www.altmanphoto.com/leary_tim_and_ro.html, 1.6. 2011).

Obr. 12 – Joan Baez a Bob Dylan počas pochodu na Washington v roku 1963 (Zdroj: http://dylanstubs.com/pictures/1963/Washington_63_by_Rowland_Scherman_1b.html, 1.6. 2011).

Obr. 13 – Dylan s elektrickou gitarou na festivale v Newporte (Zdroj: http://dylanstubs.com/pictures/1965_2/NEWPORT_1965_One_Bob_by_Diana_Davies.html, 1.6. 2011).

Obr. 14 – Factory Andyho Warhola (Zdroj: http://dylanstubs.com/pictures/1965_2/Warhol_Factory_party_1965_by_Fred_McDarrah.html, 1.6. 2011).

Obr. 15 – Andy Warhol, *Race riot*, 1964. (Zdroj: www.moma.org, 1.6. 2011).

Obr. 16 – Andy Warhol, *Mao*, 1972 (Zdroj: www.warholprints.com, 1.6. 2011).

Obr. 17 – Demonštrácia New SDS vo Washingtone (Zdroj: <http://www.dc-sds.org/>, 1.6. 2011).

Obr. 18 – Propagačný plagát New SDS (Zdroj: <http://www.dc-sds.org/?q=node&page=2>, 1.6. 2011).

Zoznam použitých prameňov a literatúry

Pramene a krásna literatúra

- Marián ANDRIČÍK (ed.), *Beatnici*, Bratislava 2010
- Simone de BEAUVOIR, *La longue marche*, Paríž 1957
- Alexander BLOOM – Wini BREINES, (eds.), *"Takin' it to the streets" : A Sixties Reader*, New York 2003
- Maurice GRIMAUD, *En Mai, fait, ce qu'il te plaît*, Paríž 1977
- Ernesto GUEVARA, *Guerrilla Warfare*, New York 1967
- Paul JACOBS – Saul LANDAU, *The New Radicals: A Report With Documents*, New York 1966
- Jack KEROUAC, *Na cestě*, Praha 1980
- Emmanuelle LOYER, *Mai 68 dans le texte*, Paríž 2008
- Herbert MARCUSE, *Eros and Civilization: A Philosophical Inquiry into Freud*, New York 1961
- Charles Wright MILLS, *Mocenská elita*, Praha 1966
- Joan MORRISON – Robert MORRISON, *From Camelot to Kent State: The Sixties in the Words of Those Who Lived It*, New York 1987
- Jerry RUBIN, *Do it! Scenarios for the Revolution*, New York 1970
- Jean-Paul SARTRE, *Critique de la raison dialectique*, Paríž 1960
- Massimo TEODORI (ed.), *The New Left*, New York 1969
- Tom WOLFE, *Kyselinovej test*, Praha 1999

Literatúra

- Monografie

- Bernard BRILLANT, *Les clerics de 68*, Paríž 2003
- Melvin L. DEFLEUR – Everette E. DENNIS, *Understanding Mass Communication*, Boston 1985
- Morris DICKSTEIN, *Gates of Eden: American Culture in the Sixties*, New York 1977
- René DUMONT, *Révolution dans les campagnes chinoises*, Paríž 1957
- Jean-Pierre DUTEUIL, *Nanterre 68. 1965-66-67. Vers le Mouvement du 22 mars*, Paríž 1988

- Simon FRITH, *Sound Effects: Youth, Leisure and the Politics of Rock'n'Roll*, New York 1981
- Herbert J. GANS, *Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time*, New York 1980
- Todd GITLIN, *The Whole World Is Watching*, Berkeley 1980
- Todd GITLIN, *Years of Hope, Days of Rage*, New York 1987
- Peter GOLDMAN – Tony FULLER, *Charlie Company: What Vietnam Did to Us*, New York 1983
- Wayne HAMPTON, *Guerrilla Minstrels*, Knoxville 1986
- Hannah HIGGINS, *Fluxus Experience*, Berkeley 2002
- Maurice ISSERMAN – Michael KAZIN, *America Divided: Civil War of the 1960s*, New York, Oxford 2004
- Ron JACOBS, *Weather Underground*, Praha 2010
- Kenneth KENISTON, *Young Radicals: Notes on Committed Youth*, New York 1968
- Raymond LEDRU, *La Jeunesse americaine et la guerre du Vietnam*, Paríž 1991
- Seymour Martin LIPSET, *Passion and Politics: Student Activism in America*, Boston 1971
- Edward LUCIE-SMITH, *Movement in Art since 1945*, Londýn 2001
- Arthur MARWICK, *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy and the United States, c.1958-c.1974*, Oxford 1998
- Thomas Vernon REED, *The Art of Protest: Culture and Activism from the Civil Rights to the Streets of Seattle*, Minneapolis 2005
- Serge RICARD, *The Mass Media in America since 1945*, Paríž 1998
- Bernadette RIGARD-CELLARD, *La Guerre du Vietnam et la société américaine*, Talence 1991
- David M. ROSEN, *Protest Songs in America*, Westlake Village 1972
- Michael RUSH, *New Media in Art*, Londýn 2005
- Robert A. SCALAPINO, *The Japanese Communist Movement 1920 – 1966*, Berkeley 1967
- Steve TURNER, *Jack Kerouac: Hipster s andělskou hlavou*, Brno 2006
- Milton VIORST, *Fire in the Streets: America in the 1960s*, New York 1979
- Lewis YABLONSKY, *The Hippie Trip*, New York 1968

- **Štúdie a články**

Antoine ARTOUS, *Comités d'action*, in: Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), *La France des années 68*, Paríž 2008

Alain BROSSAT, *Le Zengakuren japonaise, modèle pour les étudiants occidentaux?*, in : Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paríž 2000

Céline DÉLAS, *Affiches et atelier populaire des beaux-arts*, in: Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), *La France des années 68*, Paríž 2008

G. DREYFUS-ARMAND, *L'Espace et le temps des mouvements de contestation*, in: Geneviève DREYFUS-ARMAND, Robert FRANK, Marie-Françoise LEVY, (eds.), *Les Années 68 : Le temps de la contestation*, Brusel 2000

Laurence Bertrand DORLÉAC, *Les artistes et la révolution*, in: Geneviève DREYFUS-ARMAND, Robert FRANK, Marie-Françoise LEVY, (eds.), *Les Années 68 : Le temps de la contestation*, Brusel 2000

Benjamin C. DUKE, *The Struggle for Control of the Japanese University*, in: *The Journal of Higher Education*, Vol. 35, No. 1 (January 1964) (Zdroj: <http://www.jstor.org/stable/1980069>).

Dominique DUPUIS, *Flower Power et le psychédélisme*, in: Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), *La France des années 68*, Paríž 2008

David FAROULT, *Cinéma*, in: Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), *La France des années 68*, Paríž 2008

Robert FRANK, *Imaginaire politique et figures symboliques internationales : Castro, Hô, Mao et « Che »*, in: Geneviève DREYFUS-ARMAND, Robert FRANK, Marie-Françoise LEVY, (eds.), *Les Années 68 : Le temps de la contestation*, Brusel 2000

Laurent CHOLLET, *Guy Debord et les situationnistes*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paríž 2000

Laurent CHOLLET, *La route du Népal : la grande migration hippie*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paríž 2000

Jean-Marc LACHAUD, *Art et contestation*, in: Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), *La France des années 68*, Paris 2008

Emmanuel LAURENTIN, *Le transistor: à l'écoute de la rue*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paris 2000

Bertrand LEMONNIER, *La guitare: pop, rock et protest songs*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.) *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paris 2000

Emmanuel LOYER, *Odéon, Villeurbanne, Avignon: la contestation par le théâtre*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paris 2000

Charles Wright MILLS, *Letter to the New Left*, in: *New Left Review*, No. 5, September – Oktober 1960

Niek PAS, *Les Pays-Bas et les provos dans les « années 1966 »*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paris 2000

Niek PAS, *Provos*, in: Antoine ARTOUS – Didier EPSZTAJN – Patrick SILBERSTEIN, (eds.), *La France des années 68*, Paris 2008

Julien ROUGE, *Les petits livres rouges (1966-1967)*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paris 2000

Sabine ROUSSEAU, *Boulevard du Vietnam héroïque*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paris 2000

Michiya SHIMORI, *Comparison Between Pre- and Post-War Student Movement in Japan*, in: *Sociology of Education*, Vol. 37, No. 1 (Autumn, 1963), s. 62. (Zdroj: <http://www.jstor.org/stable/2112140>)

TSURUMI, *Some Comments on the Japanese Student Movement in the Sixties*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 5, No. 1, 1970 (Zdroj: <http://www.jstor.org/stable/259983>)

Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 1*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paris 2000

Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 2*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paris 2000

Michelle ZANCARINI-FOURNEL, *Récit 3*, in: Philippe ARTIERES – Michelle ZANCARINI-FOURNEL, (eds.), *68: Une histoire collective (1962-1981)*, Paris 2000

- **Periodiká**

Le Monde

Le Nouvel Observateur

New Left Notes

New Left Review

Time

Internetové zdroje

<http://web.cecs.pdx.edu/~trent/ochs/lyrics>

<http://www.archive.org/details/SdsConstitution>

<http://www.beatleslyrics.org>

<http://www.bobdylan.com/songs>

<http://www.sds-1960s.org/NLN.htm>

<http://www.sds-1960s.org/PortHuronStatement-draft.htm>

<http://www.time.com>

http://www2.iath.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Resources/Primary/Manifestos/PL_M2d_manifesto.html